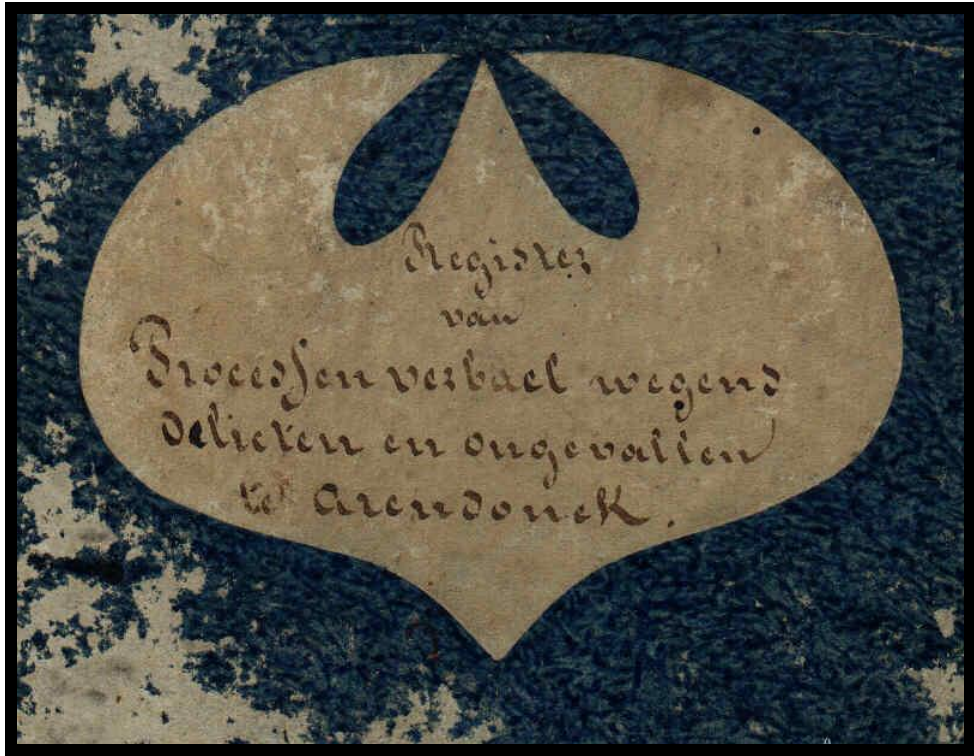

*“eenen naeldenkoker en
eenen kopere vingerhoed”*

**Register van Processen verbael wegens delicten en
ongevallen te Arendonck**

1819 - 1888

Toon Van Eemeren

“eenen naeldenkoker en eenen kopere vingerhoed”

VOORWOORD

In het “hedendaags archief van Arendonk” dat zich te Antwerpen bevindt, vonden wij twee boeken onder de nrs. 235 en 236: “Register van processen verbaal, wegens ongevallen, diefstallen en dergelijke, 1819 – 1888”. Deze boeken vertellen ons veel over de geschiedenis van ons dorp en onze mensen. Uit een vierhonderdtal korte verhalen die iedere keer in zo een procesverbaal opgetekend staan, volgen nu de samenvattingen van deze soms dramatische en soms lachwekkende gebeurtenissen uit negenzestig jaar Arendonkse geschiedenis.

De namen van zowel slachtoffers als daders zijn onverbloemd weergegeven. Daar waar ik dacht dat de originele tekst nodig was om de sfeer beter te schetsen, staat hij in cursief letterlijk overgenomen uit de boeken. Bij de beschrijving van de branden is de schatting van de schade eveneens integraal weergegeven. Dit kan een interessante bron zijn voor genealogen.

De illustraties die hier en daar zijn opgenomen, dienen enkel om een meer levendig sfeerbeeld van die tijd te scheppen.

De originele boeken kunnen gelezen worden in het Rijksarchief van Antwerpen, Door Verstraeteplein.

Op pagina 149 vindt u een index op de familienamen die voorkomen in dit werk.

De lijst met illustraties staat vermeld op pagina 154.

Toon Van Eemeren
Mei – November 1999

Figuur 1 : Les Glaneuses - 1857 - Jean-François Millet

“eenen naeldenkoker en eenen kopere vingerhoed”

18 juli 1819: Catharina Boermans, getrouwd met Jean Geenen, dagloner, betrapt twee jonge knapen op haar akker waar zij enkele aardappelen heeft staan. Gautier Goetelen, 14-jaar die bij zijn moeder woont en Jean Spirgi, 13-jaar en verblijvende bij zijn zuster, waren bezig om de aardappelen uit de grond te trekken. Toen zij de eigenares zagen komen zetten ze het op een lopen. Goetelen liet een zak vallen gevuld met jonge aardappelen en groene bonen. Deze werd als bewijsstuk voorgelegd aan de veldwachter. Landbouwer Pierre Jacobs zou alles gezien hebben.

14 augustus 1819: landbouwer Jean Bleys en zijn zoon worden in de heide met geweld aangehouden door de burgemeester van Reusel. Zij zouden graszoden gestolen hebben. Vier Arendonkse mannen komen op dat ogenblik langs de plaats van het gebeuren. Zij zien hoe de Reuselse burgemeester bevel geeft aan de mensen die bij hem zijn om het vuur te openen op het viertal. Dit wordt echter niet gedaan. Het Hollandse gezelschap laat Bleys los en trekt zich terug over de grens. De Arendonkse burgemeester en zijn schepenen komen zich nu vergewissen van de exacte plaats van het voorval. Dit blijkt op 160 passen te zijn van de grens, en op Arendonks grondgebied. Hier is dus duidelijk sprake van schending van het territorium. De burgemeester dient een klacht in tegen zijn Reuselse collega.

18 september 1819: de veldwachter verstoopt zich in de kerktoren van de Onze Lieve Vrouwekerk want er is offergeld gestolen. Met succes, want 's morgensvroeg kan hij een vrouwtje, Maria Vloers, op heterdaad betrappen. Zij verklaarde dat het de eerste keer was dat zij iets gestolen had, zij deed het om een brood te kopen. Pikant detail, het was een zogenaamde “*devote dogter*”.

19 september 1819: er is ingebroken bij Catherine Van Lishout en er is goud gestolen: een kruis, een armband met initialen en een klokje. Zij beschuldigt een andere vrouw wiens naam niet in het proces vermeld wordt.

23 september 1819: Henri Wijnen staat 's morgens op rond halfzeven. Hij maakt het ontbijt gereed en wil zijn huisgenoot Pierre Van Leuven, metselaar van beroep, wekken om een tas thee te komen drinken. Wanneer hij bij het bed komt ziet hij dat Pierre zich in het bed verhangen heeft. Van schrik vergeet hij de koord door te snijden en roept naar zijn buurman Jean Baptist Vanderveken. Deze loopt direct de burgemeester halen, die de koord doorsnijdt. Ook Louis

Adriaensen, een derde huisgenoot verklaart dat hij samen met Henri Wijnen het lijk gevonden heeft.

30 oktober 1819: dit keer zijn Pierre Maes, landbouwer, en zijn vrouw Elisabeth Vandenkieboom, slachtoffers van een diefstal. Er is geld gestolen. In hetzelfde huis, maar afgezonderd, wonen Pieumote Claes en Elisabeth Van Hemeldonck. Ook bij hen is ingebroken en geld gestolen. De dieven zijn blijkbaar langs de zoldering binnengekropen.

20 december 1819: Peeter Maes, oud 20 jaar en wonende op het Schotelven bij zijn vader Jan Maes en moeder Catharina Pynaerts, is gekwetst door een schot uit een jachtgeweer. Tijdens het kuisen van een geweer, is een tweede wapen dat achter hem stond tegen een stoel, zonder verklaarbare reden, plotseling afgegaan. Het schot is door de bil van de jongeman gegaan.

27 december 1819: Peeter Maes is overleden. Petrus Franciscus Joris, vrederechter van het kanton Arendonk, beveelt een autopsie op de overledene om de doodsoorzaak vast te stellen aan de Arendonkse dokter Van Dessel en aan de Retiese chirurgijn de Heer Bruts.

29 januari 1820: de veldwachter, Fredericus Spirgi, doet zijn dagelijkse ronde om “ *te bewaeken de veyligheyd der Eygendomme* “. Hij achtervolgt een zekere Adrianus Van Dael en kan de man betrappen op het illegaal afsnijden van hout uit een haag die toebehoorde aan Peeter Jacobs. Proces verbaal werd opgemaakt.

4 maart 1820: Jacques Borgmans, landbouwer op de Wippelberg, heeft zich verhangen.

5 maart 1820: de veldwachter ontmoet op zijn tocht een verdacht individu. De man noemt zich Gerardus Janssens uit Turnhout. Aangezien deze geen papieren bij zich heeft, moet hij mee naar de burgemeester voor verder onderzoek.

1 april 1820: bij landbouwer Adrianus Maes is ingebroken. De dieven zijn aan de haal met vijf pond boter, een stenen pot met gesmolten vet, een partij aardappelen, een koperen schotel, een aarden schotel met ongeveer 2 pond bloem en 30 eieren.

19 augustus 1820: ten huize van Wilhelmus Goelen is een kind, slechts vijf jaar oud, verdronken in een “*groenzel put*”: Laurentius Boermans, zoontje van Jan Baptist Boermans en Catharina Janssen. De moeder verklaarde dat haar vierjarig zoontje haar kwam vertellen dat zijn broer in het water gevallen was. Zij verwittigde de burens om samen met haar te gaan zoeken. Adrianus Claessen, akkerbouwer en Franciscus Peeters, bakker, vinden samen het kind dat op dat ogenblik reeds overleden was.

12 januari 1821: Joannes Michiel Van Goirle, kousenmaker heeft het ongeluk dat zijn huis afbrandt. Hij is niet meer in staat om dit zelf terug op te bouwen. De gemeente schrijft een toelating uit aan Van Goirle om van deur tot deur te gaan om geld op te halen.

23 oktober 1823: Pierre Claessens doet aangifte van de diefstal van een wollen deken van een kinderbed dat dicht bij een raam stond. De dieven moeten de deken via de raam gestolen hebben. De huisvrouw verklaart dat zij de deken zeker kan herkennen.

8 november 1820: de veldwachter herkent van ver Gommarus Vermeulen die in een mastenbos genaamd "*het moddergoor*" dat toebehoort aan de gemeente, illegaal hout kapt. Vermeulen gaat lopen. De veldwachter veinst dat hij gewoon verder gaat, maar gaat in de hinderlaag. En Vermeulen trapt erin, hij komt terug als hij denkt dat de kust veilig is. Op heterdaad betrapt, bekent hij.

7 januari 1821: Jean Michel Van Goorle en zijn vrouw Petronella Maes, en ook hun zoon Mathieu komen op het gemeentehuis aangifte doen van de brand die hun huis de afgelopen avond volledig in de as heeft gelegd. Er was veel volk in huis wegens het feest van "*de bossen*", toen plotseling vuur uitbrak. Binnen een half uur was alles verdwenen. Gelukkig hebben zij nog enkele meubelen kunnen redden. De oorzaak van de brand is onbekend.

25 januari 1821: de burgemeester heeft naar aanleiding van de vele klachten over de man die belastingsgelden moet innen, dhr. Kessels, enkele getuigen bij elkaar geroepen. Zij verklaren allen dat de '*percepteur*' of ontvanger meer geld liet betalen dan dat hij op zijn kwitanties vermeldt. Hij trachtte zo te profiteren van de ongeletterdheid van de meeste mensen. De getuigenissen werden genoteerd en de bewijsstukken bij het procesverbaal gevoegd dat naar de procureur in Turnhout werd verstuurd.

27 januari 1821: de perikelen rond dhr. Kessels waren nog niet bedaard. Zijn assistent gaat op cafébezoek bij herbergier Hendricus Devocht. Drie mannen, Petrus Janssens, wolkammer, Augustinus Seels en Christianus Tuerlinckx, kousenmakers, beginnen een scheldpartij. De herbergier wil tussenbeide komen, waarop de drie mannen de herbergier zwaar mishandelen. De zoon van de herbergier, Henricus, komt zijn vader te hulp, maar wordt met een ijzeren tang op het voorhoofd geslagen en is ernstig gewond. De huisvrouw haalt er de Maréchaussee bij die de gewonde zoon aan de deur vinden.

9 januari 1821: het huis van Joannes Michiel Van Goerle, kousenmaker, is afgebrand. Door de burgemeester worden Adrianus Boermans, timmerman en Marcellus Adriaenssen, handelaar en eigenaar, beiden experts benoemd om de schade te gaan vaststellen.

Het grootste gedeelte van de meubelen is bewaard gebleven, behalve een bed met toebehoren dat op de zolder stond.

De schatting verliep als volgt:

<i>Het bed en toebehoren</i>	<i>10 guldens</i>	10.00
<i>Een halve hectoliter haver</i>	<i>1 gulden 26 cents</i>	1.26
<i>Een halve hectoliter rogge</i>	<i>1 gulden 96 cents</i>	1.96
<i>25 liters erwten</i>		4.50
<i>twee stenen vlas</i>		4.00
<i>2 stoelen en 1 tafel</i>		5.00
<i>2 houten bedsteeden</i>		10.00
<i>wat kleinigheden geschat op</i>	<i>4 gulden</i>	4.00
<i>24 hemden, zowel voor mannen als vrouwen</i>		54.62
<i>totaal</i>		<u>95.09</u>

Het huis bestond uit een keuken, een kamer, kelder en een turfkot, gedeeltelijk in steen maar vooral in leem gebouwd. Hiervan is niets over gebleven. Enkel de steen kan voor het heropbouwen gebruikt worden, daarom wordt de schade aan de woning geschat op 300 gulden. In totaal heeft Michiel van Goorle een verlies geleden dat geschat werd op 395 gulden en 9 cents.

16 augustus 1821: er wordt een comité opgericht tot bevordering van de steun aan de Militaire Dienst in de Nederlanden. En dit volgens de wettelijke voorschriften opgedragen door de arrondissements-commissaris.

20 april 1821: landbouwer Pynaerts dient een klacht in tegen zijn eigen dochter. Deze heeft onder het voorwendsel dat zij naar Turnhout moest, aan enkele buurvrouwen wat mooie kledingstukken geleend. Deze heeft zij echter in Turnhout verkocht. Blijkbaar niet de eerste keer, want “ *hoe pijnlijk ook voor een vader* “, hij verzoekt de rechtbank om zijn dochter te plaatsen teneinde verder onheil te voorkomen.

28 juni 1821: iemand heeft in de heide naar Hooge Mierde een partij gestoken turf zien liggen om te drogen. Deze turf ligt op een plaats waar normaal niet mag gestoken worden. De veldwachter en een vriend stellen zich op in hinderlaag en zien na verloop van tijd een ossewagen komen van de richting Hooge Mierde. Zij wachten tot de persoon de wagen volgeladen heeft en willen dan uit hun schuilplaats komen. De jonge man ziet de twee aankomen en zet de vlucht in. Een os kan niet snel lopen waarschijnlijk, want de jongeling wordt gearresteerd. Hij blijkt Joseph Wijnen, een 18-jarige knecht te zijn die werkt in opdracht van zijn meester, Hubertus Pinbergen, een boer uit Hooge Mierde. De jongeman, kar en os werden meegenomen naar het gemeentehuis en proces verbaal werd opgemaakt.

Figuur 2 : Gespan in de avond - voor 1895 - Theodoor Verstraete

11 juli 1821: de veldwachter voert de jaarlijkse inspectie uit om na te gaan dat iedereen die een vrij beroep uitoefent, de nodige belastingen heeft betaald. Hij heeft geen onregelmatigheden kunnen vaststellen.

5 oktober 1821: er is gestolen bij akkerbouwer Adrianus Goris. De dieven zijn onbekend.

21 november 1821: er is een klacht ingediend tegen Henricus Augustinus Gilles. Destijds gingen de mensen tevoet naar de kerk in het centrum. Deze voetwegen waren vanouds algemeen bezit. De karrensporen waren niet altijd begaanbaar door de modder. De kerkweg van de Berendonk naar de markt liep langs de eigendom van deze Gilles, en die had deze weg beschadigd door een voetbrug te verleggen. De klacht werd gegrond bevonden en de aanbeveling aan de rechtbank was om de herstelling te eisen.

14 januari 1822: Corneil Mackenborg, handelaar in ijzerwaren te Arendonk, is gaan jagen. Tijdens het laden van het geweer is er per ongeluk een schot afgegaan, dwars door zijn hoofd. Jan Baptist Witvrouwen, Pierre Witvrouwen zijn zoon en Jan Baptist Snoeckx vinden de ongelukkige die in hun handen sterft.

18 februari 1822: Adrianus Jacobs gaat op cafébezoek in “De Hutte” bij herbergier Joannes Michiel Van Goerle. Plots wordt hij lastig gevallen door Joannes Michiel Borgers en die zijn dienstbode Andreas Lenaerts. Beide mannen sleuren Jacobs naar buiten en geven hem een pak rammel. Met bloedende neus is Jacobs achteraf terug in de gelagzaal gekomen. Hij beweert verscheidene getuigen te hebben, dat hijzelf geen aanleiding tot dit dispuut gegeven heeft: Henricus Brusseleers en Petrus Verdonck, en anderen...

29 juli 1822: Joannes Seels, landbouwer en herbergier, komt verklaren dat zijn zoon Adrianus in zijn huis verscheidene malen met een mes is gesneden. De dader heet Joannes Meynendonckx, is kousenmaker van stiel, afkomstig van het dorp Etten in Noord-Brabant en kostganger bij de familie Seels. Volgens de getuigen Josephus Huysmans, kousenmaker en Godefridus Fabry, smid zou de ruzie begonnen zijn tussen vader Seels en zijn kostganger. De zoon was ter hulp gesneld en heeft Meynendonckx buiten gezet. Daar heeft de dader zijn mes getrokken en in het gevecht tot driemaal toe een snede aangebracht bij Adrianus Seels. Deze komt zijn wonden en het kapotte en bebloede hemd tonen aan de burgemeester Joannes Franciscus Wouters, die dit proces heeft opgemaakt.

3 september 1822: het huisje van Petrus Boermans, wolkammer, brandt af. De burgemeester informeert naar de oorzaak van de brand. Boermans zegt van niets te weten, maar de burens verklaren dat het door de onvoorzichtigheid van Boermans zelf is dat de brand ontstaan is.

26 november 1822: landbouwer Cornelius Bosch snijdt zichzelf de keel over met zijn scheermes. Zijn broer Godefridus, 60 jaar oud, en de beide dienstboden: Maria Van Gorp, 40 jaar en Elisabeth Borgen 27 jaar, worden ondervraagd. Zij verklaarden dat Cornelius reeds lange tijd in *“eene staet geweest is van zekeren diepe droefzinnigheid”*.

19 februari 1823: de burgemeester van Arendonk en Simon Millard, brigadier van de Koninklijke Maréchaussee van Arendonk worden door de rechtbank van Turnhout verzocht een huiszoeking te doen bij Willem Leysen, landbouwer. Zij gaan op zoek naar enkele voorwerpen die gestolen zijn in Tielen bij Adriaen Eyckens.

Willem Leysen verklaart dat enkele dagen voordien, een zekere Joannes Leysen, geboren te Kasterlee, bij hem een drietal dagen gelogeed heeft. Joannes had o.a. 4 vrouwenhemden bij, die vuil en nat waren. De vrouw van Willem heeft die uitgewassen en van 2 versleten hemden heeft zij één nieuw hemd gemaakt voor Joannes. De twee andere heeft hij terug meegenomen. Joannes had ook nog een koperen koeiketel bij en een koperen marmit, beiden gekocht door Jacobus Dickens. Deze verkocht op zijn beurt nog dezelfde dag de koperen marmit aan Cornelius Devocht, Hendricus zoon. Deze verkocht de marmit dan weer door aan Henricus Borgers, wolkammer. Ze moesten de goederen echter afstaan aan de burgemeester die er beslag op legde.

23 februari 1823: Petrus Wijnen was schaapherder en kwam met zijn kudde langs een mastenbos op Arendonks grondgebied dat toebehoorde aan de weduwe Vueghs van Turnhout. Hij zag daar een man houtkappen. Toen de man in het bos, Petrus opmerkte, kwam hij direct toegelopen en heeft hij zonder iets te zeggen verscheidene slagen toegediend aan de schaapherder. Tot 3-maal toe kapte hij met zijn kapmes op het hoofd van Petrus die trachtte te vluchten. Uiteindelijk heeft Petrus dan toch zijn aanvaller kunnen ontwapenen. Enkele andere schaapherders waren getuige van dit voorval. In een addendum aan dit procesverbaal, schrijft de burgemeester dat hij uit veiligheidsoverwegingen de wildeman, Petrus Rombouts, tijdelijk zonder beroep, heeft laten arresteren.

2 mei 1823: landbouwer Gerardus Geenen van de Huyskens en zijn vrouw komen terug van het werk op het veld en stellen een inbraak vast. Zij verwittigden onmiddellijk Symon Millaer, brigadier der Koninklijken Maréchaussee die samen met de burgemeester ter plaatse kwam. Het volgende was gestolen: een blauwe 'laken' vrouwenrok, een vrouwenhemd, een paar witte wollen kousen, een zilveren ring en tweeëntwintig 'Luyksche oorden' (een munteenheid) en drie eieren. De inbraak was gebeurd doordat de daders een gat gemaakt hadden in de lemen muur naast de deur, groot genoeg om een arm binnen te steken en zo het slot van de deur te doen. De broer van Gerardus, Petrus Geenen had vernomen dat zich twee jonge mannen in de wijk van deur tot deur hadden aangeboden om gemaakte klederen te verkopen. Hij zag de twee lopen in de richting van Retie en toen hij ze inhaalde is de jongste gaan lopen. Hij vroeg aan de oudste die een linnen zak op de rug droeg om hem te vergezellen naar de burgemeester van Arendonk of Retie voor controle. Toen zij buiten het zicht van de huizen waren heeft de jonge man aan Petrus alles teruggegeven met de vraag om hierover aan niemand iets te vertellen. Op dat ogenblik werden de twee ingehaald door Gerardus en zijn vrouw die hun spullen onmiddellijk herkenden. Zij hebben het hierbij echter niet gelaten en zijn direct naar Retie gegaan om klacht neer te leggen bij de burgemeester. Toen zij terug thuis kwamen en de Arendonkse veldwachter het procesverbaal opstelde ten huize van Gerardus, kwamen daar reeds twee Retiese veldwachters aan met de twee verdachten. Deze werden in hechtenis gezet in Arendonk om samen met de bewijsstukken verzonden te worden aan de procureur des Konings bij de rechtbank van eerste aanleg te Turnhout.

16 augustus 1823: Joannes Baptista Leysen, veldwachter, doet zijn normale ronde door de gemeente en komt aan de Wamp op een weide toebehorende aan de kinderen van de weduwe Mattheus Claessen. Daar ziet hij twee jonge vrouwen die "*toemaet*" aan het snijden zijn. De ene is haar zak aan het dichtbinden, de andere is nog volop aan het snijden. Wanneer de veldwachter vraagt wat zij aan het doen zijn, roepen zij dat zij toestemming daarvoor hebben. Maar ze slaan wel op de vlucht. Tijdens de achtervolging wordt de identiteit van de dames vastgesteld: Elisabeth Boermans, dochter van Wilhelmus, metselaar en Anna Catharina Boermans, dochter van Adrianus, timmerman.

18 december 1823: Deproost Catharina, handwerkster en eerst weduwe van Jacobus Claessen en nu gehuwd met Vanleuven Wilhelmus dient een klacht in tegen een Antwerpenaar die getracht heeft haar zwager Joannes Borgers op te lichten. Deze man was zogezegd 'briefdrager' voor iemand uit Antwerpen die een grote erfenis had achtergelaten voor Borgers. Hij trachtte misbruik te maken van het feit dat Borgers niet kon lezen en vroeg iedere keer een som geld voor het brengen van de brief. Na de derde brief was blijkbaar de

'frank' gevallen en de maat vol. Tegen Egedius Brouwers, 50 jaar oud, geboren te Deurne en nu verblijvende te Antwerpen werd proces verbaal opgemaakt.

16 februari 1824: de burgemeester heeft door een publiek gerucht vernomen dat er een paar kousen zou gestolen zijn bij Cornelius Devocht door Anna Van Beers. Hij doet Devocht komen om een declaratie af te leggen. Deze verklaart dat een drietal weken voordien er inderdaad 1 paar fijne vrouwenkousen gestolen waren bij hem thuis. Hij had horen zeggen dat Anna Van Beers en Elisabeth Claessen, weduwe van Willem Dielis (bijgenaamd "het Cadet"), samen kousen te koop hadden aangeboden aan Joannes Michiel Bouillard, fabrikant. Zij verklaarden dat zij deze kousen verdiend hadden bij fabrikant Vosters. Deze heeft dit ontkend.

Devocht is dan bij de moeder van Anna gaan informeren. Deze heeft onmiddellijk toegegeven dat haar dochtertje schuldig was en vroeg aan Devocht om de diefstal niet kenbaar te maken. Zij zou de waarde van de kousen willen verdienen met spinnen. Cornelius Devocht heeft dit willen respecteren, maar een van de betrokken personen in dit verhaal moet geroddeld hebben, zodat de burgemeester toch op de hoogte kwam van dit gebeuren en aldus werd proces verbael opgesteld.

26 februari 1824: de veldwachter vindt enkele afgekapte bomen in een mastenbos op het Schotelven. Hij gaat in hinderlaag om de daders te kunnen betrappen. Na 3 dagen komen twee personen de bomen ophalen. Het zijn landbouwer Paulus Boermans en zijn vrouw Maria Lenaerts. Zij bekennen de diefstal; de stammen van de sparren moesten dienen als stalrepels.

6 april 1824: verkeersongeval op de Voorheyde: Joanna Hulselmans, weduwe van Henricus Meynendonckx, landbouwster, komt een klacht indienen. Een voerman komende van Hoge Mierde, heeft geweigerd om uit het karspoor te rijden en voorrang te verlenen aan de ossekar die haar dochter Maria Meynendonckx naar het veld voerde. Daardoor is de os met de mestkar omver gevallen. De os is gekwetst en een van de berries van de mestkar is gebroken. De dader, Petrus Mostermans, een koopman in hop, wonende in Nieuwkuyk bij Hertogenbosch wordt ter plaatse ondervraagd en verontschuldigt zich voor het gebeurde. De burgemeester en de veldwachter gaan de situatie bekijken. Zij vinden nog het restant van de omgekieperde mest en stellen vast dat door de diepte van het karspoor het zeer moeilijk was voor het meisje om opzij te gaan. Bovendien zien zij dat op nog geen achttien passen voorbij het gebeurde, er een mooi en hard karspoor opzij gaat, dat door de voerman gemakkelijk had kunnen gebruikt worden om plaats te maken. Petrus Meynendonckx, landbouwer, is getuige van het gebeurde en heeft met geweld de Hollandse voerman uit zijn spoor

doen rijden, toen de os al gevallen was. Adriaen Brekelmans, voerman uit Tielborg bij Diest en begeleider van Mostermans, verklaarde eveneens dat Mostermans zeer slecht gehandeld had.

16 januari 1825: Petrus Luyckx, kousenmaker en wonende op Wampenberg komt klacht indienen tegen onbekenden die de afgelopen nacht zijn vier bijenkorven hebben beschadigd en leeggeroofd. Luyckx denkt dat er een 25 Nederlandse pond honing gestolen zijn. Er worden verdachte voetsporen gevonden van *“eenen vremden voetstap met klompen zijnde van een middelmatig vrouwspersoon”*.

1 maart 1825: er is een collecte gehouden in de gemeente voor de slachtoffers van de buitengewoon hoge watervloeden en rampen die het Rijk getroffen hebben op 3, 4 en 5 februari 1825. De opbrengst wordt per wijk aangegeven:

de eerste wijk, de markt	19 gulden 10 cents
de tweede wijk, de Wampenberg	7 gulden 27 cents
de derde wijk, de Wippelberg	3 gulden 33 cents
de vierde wijk, de Berendonk	4 gulden 9 cents
de vijfde wijk, de Schotelven	5 gulden 3 cents

In totaal zijn er 38 guldens en 82 cents opgehaald, die aan de arrondissementscommissaris worden overgemaakt.

14 juni 1825: de veldwachter vindt een grote partij onwettelijk gestoken heischadden aan het Luyfgoor, tussen Turnhout en Arendonk, op de gemeentelijke heide. Hij betrapt Joannes Baptista Cleymans van de Draeyboom te Oud Turnhout die zijn kar komt volladen.

17 juni 1825: de veldwachter moet in opdracht van de burgemeester het grensgebied met Hooge Mierde gaan bewaken. De inwoners van die gemeente komen regelmatig in de Arendonkse heide om plaggen te steken, iets wat wettelijk verboden is. Baptista Leysen legt zich in een hinderlaag op de grens. Hij ziet een ossekar uit Hooge Mierde komen en de Arendonkse heide intrekken. De veldwachter wacht tot de kar geladen is om de dader dan op heterdaad te kunnen betrappen. Hij staat op uit zijn schuilplaats, maar de dader ziet hem komen. Deze spant onmiddellijk de os uit en zet het op een lopen. Hij is kunnen ontsnappen want de veldwachter heeft enkel de kar in beslag genomen en tot bij de burgemeester gebracht.

2 juli 1825: bakker Joannes Devocht en timmerman Adrianus Goris zijn op de markt bezig met het lossen van een kar met hout. Deze kar is aangeleverd door Christianus Schuurmans. Drie kinderen van omtrent 5 jaren, Christianus Schuurmans junior, Augustinus Gilles en Joannes Goris spelen samen in de buurt van de kar. Zij lopen onder de kar door en op dat ogenblik valt een houten stam op het hoofd van Christianus junior. Het kind is zwaar gekwetst. Thomas

Mollen en Cornelius Janssen getuigen dat het hier inderdaad om een spijtig ongeval gaat.

6 juli 1825: Christianus Schuurmans komt verklaren dat zijn zoontje de dag voordien om elf uren 's avonds overleden is door de kwetsuren opgedaan tijdens het lossen van een kar hout.

9 juli 1825: Adrianus Maes, landbouwer op de vijfde sectie, komt aangifte doen van een diefstal. De kist in de kamer stond opengebroken als hij terug kwam van het werk op het veld. Twintig gulden aan geld is er gestolen. Er waren verder geen sporen van inbraak te vinden.

16 juli 1825: Elisabeth Verdonck, vrouw van landbouwer Hoskens in de Wippelberg, doet aangifte van een inbraak en diefstal in haar woning. Er is geld en kledij gestolen en dit gedurende de dag. De daders zijn onbekend.

4 september 1825: Adrianus Geenen, landbouwer, komt aangifte doen van de diefstal van een lading turf die hij gestoken had aan het Postels Moer. Zijn zoon beweerde dat hij die lading turf had zien liggen bij de weduwe Henricus Boermans op de Wippelberg. De dame, Anna Catharina Huysmans, wordt ondervraagd. Zij vertelt dat zij met haar zuster Anna Elisabeth, samen met landbouwer Augustinus Vermeeren, naar het Postels Moer gereden waren, om enkele stukken turf die zij gestoken hadden, te gaan ophalen. Het was 's avonds en zij konden die stukken niet meer vinden. "Wij kunnen toch niet ledig wederkeren en gij lieden moet toch te stoken hebben", heeft Vermeeren gezegd. Daarop heeft hij zijn kar geladen met turf die daar lag en zij zijn om 12 uren 's nachts thuis gekomen. Daarna zijn ze zelfs nog eens teruggekeerd naar die plek om een tweede wagen te gaan halen. Die werd tegen de morgen gelost. Op de vraag van de burgemeester of zij daar turf hadden, hebben zij geantwoord dat Adrianus Geenen komen zeggen is dat het zijn turf was. Zij hebben aan Geenen toelating gegeven om deze turf bij hun thuis terug te komen uithalen.

15 oktober 1825: Joannes Maes, landbouwer, en zijn vrouw Catharina Pynaerts, wonende op het Schotelven, komen aangifte doen van een diefstal. Een geldkistje, dat goed gesloten was, was toen nog geopend door haar man een 3-tal dagen geleden. Zij hebben toen vastgesteld dat er ongeveer 100 gulden verdwenen waren. Nochtans was het kistje goed gesloten. De vrouw vertelt dat een 6-tal weken geleden iemand ingebroken had in het huis. Ook toen stond de kleerkast open, waar het sleuteltje van het geldkistje in bewaard wordt. Daar er toen niets verdwenen was hebben zij hiervan geen aangifte gedaan. Op dat ogenblik hebben zij niet aan het geldkistje gedacht dat ook toen goed gesloten op zijn plaats stond.

1 november 1825: de veldwachter betrapt drie personen op het illegaal jagen in de bossen en de velden: Joannes Baptist en Petrus Witvrouwen, beide zonen van Joannes Baptist Witvrouwen, herbergier en Franciscus Leroi, kousenmaker. Zij waren voorzien van een enkel jachtgeweer, twee jachthonden en twee jagers-wijtassen.

25 november 1825: bij Joannes Hoskens, landbouwer op de Wippelberg, zijn reeds tweemaal iedere keer 2 kippen verdwenen. De vrouw van Peter Dens, die inwoont bij Hoskens, had wel die namiddag de kippen horen schreeuwen toen Hoskens en zijn vrouw op het veld waren. Daarom kreeg Hoskens vermoedens in de richting van zijn knecht. Joannes had aan zijn knecht Henricus Vaes gevraagd of die hiervan op de hoogte was. Deze ontkende. Maar 's avonds zag Hoskens hoe zijn knecht rond tien uur terugkeerde en rond het huis sloop. Vanop een afstand bespiedde hij het huis. Hoskens wacht af en hoort plots de kippen weer kabaal maken. Hij loopt naar de schuur en daar komt zijn knecht buiten met twee kippen verborgen in zijn schort. Het proces verbaal meldt het volgende gesprek dat daarop volgde: *“Baas, ik zal uw kiekens betalen, spreekt hier van aan niemand op dat ik in gene schande koome. 't Is d'eerste dieverij die ik begaan.”* Waarop Hoskens heeft geantwoord: *“zoo gij u hieraan gelegen laat, is het misschien ook mogelijk gij ook ons geld gestolen hebt en dat zijnde geeft het ons weder. Gij zijt in staat van dat ons te betalen.”* Dat laatste heeft de knecht ontkend.

30 november 1825: de veldwachter betrapt op zijn inspectie-ronde in de Hoendergaars, op een weide die toebehoort aan Maria De Vocht, echtgenote van wijlen Bartholomeus Crols, twee kuddes schapen. De schaapherders weigeren hun naam te noemen en zetten het op een lopen. De veldwachter kan één van hen inhalen. Deze weigert nog steeds zijn naam te zeggen en wil niet meekomen naar de burgemeester. Ze stoppen dan maar in de herberg van Jan Michiel Van Goirle. Daar heeft de veldwachter zijn onderzoek verder gezet en is hij tot de conclusie gekomen dat de ene kudde toebehoorde aan Adrianus Verheyen en de andere aan Catharina Van Eyck, echtgenote van wijlen Jan Lenaerts.

15 februari 1826: de burgemeester Wouters en schepen Willem Devocht hebben de hele gemeente doorlopen om te controleren of de rupsennesten werden vernietigd. Dit is overal vakkundig gebeurd en er is dus geen enkele overtreding vastgesteld.

4 maart 1826: Jacobus Smets, landbouwer in de Broekstraat, doet aangifte van de dood van zijn vijfjarig zoontje. Henricus is verdronken in de straatgracht langs het huis. De houten bol waarmee het kind aan het spelen was dreef nog op het water. Joannes Eyssen landbouwer en Joannes Slegers strooidekker, wonen in de buurt en

zijn op het geroep van Smets afgekomen. Zij hebben nog gezien hoe Smets het kind uit de gracht haalde, maar dat er op dat ogenblik geen teken van leven meer was.

18 juli 1826: Henricus Jacobs, handwerker, komt de burgemeester verwittigen dat er een dodelijk ongeval gebeurd is in De Biezen. De burgemeester, de vrederechter Petrus Franciscus Joris, koninklijke maréchaussee Louis Ardenaut en Joannes Dillen, de veldwachter Joannes Baptist Leysen, geneesheer Henricus Van Dessel en heelmeeester Michael Bruls komen samen aan op de plaats van het ongeval. Zij vinden daar het lichaam in de grachtkant liggend en nog bloedend uit de mond. Het blijkt Joannes Baptista Faes te zijn, zoon van Jan Baptist Faes, landbouwer op de Berendonk. Naast het lichaam lag een kar ondersteboven, een van de berries en een as waren gebarsten. Catharina Janssen, dienstmeid had van ver een kar met paard in grote snelheid zien omvallen. Daar zij de bereider niet zag opstaan, heeft zij hulp ingeroepen. Daarop kwamen Laurentius Mijndonckx en Henricus Jacobs, beide handwerkers en Petrus Joris en Adrianus Geenen, landbouwers toegelopen. Zij vonden het slachtoffer dat één van de sponnen van de kar op zijn keel had liggen en die hevig uit mond en oren bloedde. Zij spanden het gevallen paard uit en trokken de kar weg. Het slachtoffer was toen al overleden.

25 juli 1826: op de plaats genaamd “het Heitje” op de Hoge Heide wordt een man betrappt op het stelen van turfschadden. Aangezien die turf op Arendonks grondgebied gestoken was, is deze dus eigendom van de inwoners van Arendonk. De man is Joannes Kevelaers, 33 jaar oud en zoon van Joannes Kevelaers, landbouwer op de Graatakker te Turnhout. Hij beweerde dat hij te Hooge Mierde schadden gestoken had, maar aangezien die nog niet droog genoeg waren, heeft hij deze dan maar geladen. Het verhaaltje wordt blijkbaar niet aanvaard, zowel Kevelaers als zijn paard en kar worden naar Turnhout gestuurd naar de procureur des Konings bij de rechtbank van eerste aanleg.

7 augustus 1826: de burgemeester verneemt dat er een gevecht heeft plaatsgevonden in de gemeente. Hij doet Adrianus Sels komen om de waarheid over dit voorval te vertellen. Adrianus Sels, zoon van Jan Sels, ontmoet tussen tien en elf uur ‘s avonds in de herberg De Valk op de Wampenberg, onder andere Franciscus Van Eyck. Hij heeft echter nooit problemen of ruzie gehad met deze persoon. Wanneer hij dan rond elfen het café verlaat, wordt hij onverwachts door enkele personen aangevallen en mishandeld. Hij herkent er echter niemand van en er zijn ook geen getuigen van dit voorval.

Figuur 3 : Een familie Kempische Houthakkers - 1888 - Frans Van Kuyck

20 maart 1827: Henricus Van Gorp wordt betrapt als hij in een eikenbos op de Hertevelden dat toebehoort aan de weduwe Henricus Claessen, takken aan het afsnijden is. Deze moeten dienen als dakroeien, verklaart hij. De veldwachter neemt hem echter mee naar de burgemeester, samen met de afgesneden takken.

1 juni 1827: er is gestolen bij Maria Elisabeth Celis, een naaister die in de Kattestraat woont. Het geldkistje is opengebroken en het geld is verdwenen. De dieven zijn langs de achterplaats van buurman Joseph Joris binnengeraakt.

2 juni 1827: de veldwachter gaat terug naar het huis van Maria Elisabeth Celis, die 2 latjes gevonden heeft onder het bed. Deze latjes waren afgebroken van de bodem van het geldkistje dat leeggeroofd was. In de latjes staan duidelijk de sporen van een trektang. De veldwachter gaat naar het huis van de buurman Joseph Joris en ontmoet daar de inwonende dienstmeid Elisabeth Van Gompel. Deze beweert de hele voormiddag thuis geweest te zijn en niets gezien te hebben. Op de vraag van de veldwachter of zij een trektang in huis hebben, reageert het meisje geschrokken. De trektang wordt gevonden en de tanden komen perfect overeen met de sporen in de latjes van het geldkistje.

9 juni 1827: op de Berendonk is ingebroken bij Henricus Spoormans, landbouwer. Er zijn twee manden met aardappelen en een half pond boter gestolen uit de kelder. De dieven hebben gewoon enkele stenen uit de keldermuur gehaald, groot genoeg om een mand door te kunnen halen. Verder zijn er geen sporen. De veldwachter doet onmiddellijk huiszoeking in de verdachte woningen in de buurt, maar kan niets vinden.

13 juli 1827: er heeft een gevecht plaatsgehad in de herberg "De Heyblom", ook genaamd "De Hutte" van Michael Van Goirle. Adrianus Lenaerts, landbouwer, was betrokken in het gevecht en wordt door de burgemeester opgeroepen om getuigenis te geven. Deze verklaart dat hij op zondag 8 juli aan de deur stond van de herberg. Op dat ogenblik is Dominicus Verdonck bij hem gekomen, die hem zonder reden een vuistslag in het gezicht toedient. Lenaerts meende toen nog dat het niet gemeend was. Toen hij echter een tweede vuistslag kreeg, heeft hij Dominicus op de grond geworpen. Hij hoorde toen iemand roepen: "Adrianus staat op, ze komen met het mes!". Hij stond nog maar nauwelijks recht als hij Joannes Baptist Verdonck, kousenmaker en broer van Dominicus, met een mes ziet afkomen. Deze dreigde een messteek toe te brengen aan Adrianus, die zich bukte en op die manier onheil kon voorkomen. Er waren heel wat getuigen van dit gevecht: Petrus Verdonck, landbouwer, Adrianus Bruyninckx dienstbode, Willem Claessen kousenmaker, Petrus Deproost landbouwer, Henricus Pauwels dienstbode en Willem Deproost landbouwer.

23 juli 1827: de veldwachter doet zijn driemaandelijkse ronde in de smederijen en alle plaatsen waar veel gestookt wordt, net als in alle huizen, om er de veiligheid van de stookinstallaties en de schouwen te controleren. Hij heeft geen onregelmatigheden kunnen vaststellen.

27 juli 1827: opnieuw gaat de veldwachter op inspectie. Dit keer zijn het de bakkers die bezocht worden. De kwaliteit van het brood en ook het gewicht wordt gecontroleerd.

4 augustus 1827: ditmaal is er inspectie van de bruggen en wegen. En ook hier worden geen problemen gesignaleerd.

28 oktober 1827: landbouwer Joannes Boermans rijdt met kar en paard naar Lier om er zeep en andere handelswaren te gaan halen. Op donderdag 25 oktober om vijf uur 's morgens komt hij ter hoogte van de Roodsche Stenen brug, op de weg van Schoonbroek naar Turnhout. In het afrijden van de brug krijgt hij plotseling een stokslag in zijn lenden. Hierdoor valt hij van de kar, en onmiddellijk krijgt hij nog enkele stokslagen toegediend op zijn gezicht en handen. Volgens Boermans waren het twee mannen, één van middelmatige lengte en de andere tamelijk groot. Zij droegen ieder een klak, maar de kleren heeft Boermans door de duisternis niet kunnen zien. Aan de taal te horen moeten het echter mannen van deze omgeving zijn. Zij hebben al het geld dat Boermans bij zich had gestolen. Gelukkig betrof het maar wat zakgeld. Op de vraag waarom hij nu pas aangifte kwam doen van het voorval, antwoordde Boermans dat hij ondanks het voorval toch maar zijn weg naar Lier heeft voortgezet en pas gisterenavond thuisgekomen was.

28 december 1827: ook kousenmaker Augustinus Seels is overvallen. Gisterenavond kwam hij rond 9 uur 's avonds terug van Turnhout. Ter hoogte van de plaats genaamd "*De Schijthoek*" te Oud Turnhout wordt hij plots langs achteren aangevallen en omver getrokken door twee personen. Dan komen twee andere opdagen die het geld uit Seels zijn zakken halen. Het waren redelijk grote manspersonen die alle vier een hoed droegen. Eentje droeg een versleten grauwe "*kas*", de drie andere korte vestjes. Seels kende niemand van hen en hij vertelde ook dat hij verder niet geslagen of mishandeld is geweest.

24 december 1827: landbouwer Joannes Boermans doet aangifte van de diefstal van zijn ploeg. Hij heeft enkele dagen later de ploeg terug gevonden in de heide achter zijn huis. Al het ijzerwerk was verdwenen en het houtwerk kapotgemaakt. Op de vraag of hij iemand verdacht van dit feit, omschrijft hij een man uit Lommel, wiens naam hij niet kent, maar die regelmatig langs kwam. De laatste tijd schuwt deze het huis van Boermans en dit lijkt hem verdacht.

31 december 1827: Adrianus Seels, landbouwer, woont bij zijn vader die herbergier is van de herberg "*in de Sterre*". Op zondag 23 december laatstleden is hij 's morgens opgestaan en miste toen zijn zilveren horloge dat hij zoals altijd aan zijn bedspoonne had gehangen. In het begin dacht hij dat een van zijn vrienden hem een grap wilden aansmeren. Aangezien na enkele dagen het horloge nog niet teruggebracht was, zal ze waarschijnlijk wel gestolen zijn. Het horloge zat in een buitenkast waar een beetje papier af was vanbinnen door het gebruik en op de wijzerplaat ter hoogte van het zes-uren teken was wat porcelein afgesprongen. De ketting was van zilver en er hing een zilveren plakket en sleutel aan. Deze zilveren sleutel had aan een kant de afbeelding van een zegel.

7 januari 1828: Maria Catharina Maes, tweeëntwintig jaren oud en inwonende dienstmeid bij Henricus Devocht, kousenmaker, is opgeroepen om te komen vertellen wat er gisteravond omstreeks 8 uur bij haar thuis is voorgevallen. Maria was alleen thuis toen gisteren plotseling een man binnenkwam gekleed in "*Turckx leer, korte snip en lange broek. Eenen hoed en met een witachtige doek voor het hoofd tot aan zijn ogen.*" De man kijkt rond en fluit. Daarop kwamen nog twee andere mannen binnen, ieder gekleed in laken, ieder met korte vestjes, lange broeken en een hoed. Ook zij droegen een roodachtige doek voor het gezicht tot onder de ogen. De een blijft bij de deur, een tweede zet zich in het midden van de plaats en de eerste begint met een ijzer de kast open te breken. Daarop zet Maria het op een roepen, zodat de kerels de vlucht nemen. Maar eerst krijgt Maria een vuistslag te verwerken. Er is niets meegenomen.

24 maart 1828: Isabella Clara Cassiers, de vrouw van Jan Baptist Witvrouwen, herbergier van "*In den Engel*" komt aangifte doen dat haar zestien--jarige dochter Paulina het ouderlijk huis had verlaten. Zij was ervan overtuigd dat dit het werk was van een Brigadier bij de koninklijke Maréchaussee, genaamd Blicck. Deze Blicck was reeds lange tijd bezig haar dochter te misleiden "*door het minnevuur*". Hij zal haar ongetwijfeld ergens verstoppt hebben. Op de vraag van de burgemeester of er eventueel getuigen of bewijzen zijn, antwoordt de vrouw dat de genaamde Blicck 's woensdags nog langs geweest was. Hij heeft haar toen gezegd: "*binnen zes weken hebt gij aan uw dochter niets meer te zeggen*". Dit is door meerdere personen die in de herberg waren, gehoord. Bovendien is Blicck door de herbergierster en de burens geregeld gezien 's avonds in de buurt van het huis. Door de waakhonden is hij iedere keer moeten gaan lopen. De laatste week had de vrouw de indruk dat de twee geliefden onderhandelden door tussenkomst van Cecilia, de dochter van de Maréchaussee Kerckom.

25 maart 1828: de burgemeester heeft werk gemaakt van de zaak Paulina en heeft meteen de Heer Finckens, luitenant en commandant van de Koninklijke Maréchaussee uit Turnhout laten komen. Het

werd aan de vader en de twee broers, Joannes Baptist en Franciscus, toegestaan de kazerne te doorzoeken. Zij zijn begonnen aan de hooizolder boven de paardenstallen. Al snel wordt er een blauwe jas gevonden, die van de brigadier Blicck blijkt te zijn. Er wordt verder gezocht en Paulina wordt gevonden. Zij draagt alleen een hemd en een schort. Zij vertelt dat de rest van haar kleren op de kamer bij Blicck zijn. Deze ontkent dit in de eerste plaats, maar de luitenant verplicht hem zijn koffers te openen. En inderdaad, de kleren worden gevonden. Paulina kleedt zich ter plaatse terug aan en wordt door haar broers naar huis terug begeleid.

21 april 1828: de vrouw van kousenmaker Joannes Baptist Lievens zet een mand met gewassen klederen in het keldertje aan hun huis op de markt. Als zij 's morgens beneden komt ziet zij dat de mand tot dicht tegen het keldergat is getrokken en dat er verschillende klederen uit verdwenen zijn. De klederen zijn door de tralies voor het keldergat gesleurd.

7 mei 1828: de veldwachter betrapt landbouwer Joannes Vos, die uit een bos van de weduwe Vueghs, strooisel wegneemt. Vos smijt het strooisel op zijn veld dat aan het bos grenst. De os en de kar staan klaar om het strooisel mee naar huis te voeren. Proces verbaal is opgemaakt.

22 juni 1828: Jacobus Mercie, kousenmaker, komt de burgemeester vertellen dat Joannes Van Gorp zich verhangen heeft in zijn schuur in de Koeistraat. De vrouw van het slachtoffer, Elisabeth Dierckx, verklaarde dat Joannes 's morgens uitgegaan was en niet op tijd terugkeerde voor de kerk. Zij is hem gaan zoeken en heeft hem toen gevonden. Op haar geschreeuw zijn Joseph Joris en Willem Devocht komen aanlopen. Zij hebben de strop doorgesneden. Op dat ogenblik gaf Joannes geen teken van leven meer.

30 juni 1828: Maria Helena Van Hout, 24 jaar oud en dochter van wijlen Joannes Van Hout en Elisabeth Wouters, heeft gevochten met haar schoonzuster Joanna Mollen. Joanna afkomstig van Casteren, Noord-Brabant is huisvrouw van Wilhelmus Van Hout. Het gevecht op de Berendonk begon met enkele scheldwoorden maar uiteindelijk heeft Joanna met een steen gegooid naar Maria. Deze is gekwetst aan haar linkerschouder en dient een klacht in.

11 juli 1828: de gebruikte maten en gewichten worden gecontroleerd, niemand is in overtreding.

25 juli 1828: Dominicus Wouters, gemeentesecretaris, heeft een mutsaard staan in het Arendonks Broek. De veldwachter op ronde, stelt rond 4 uur in de namiddag vast dat een groot gedeelte van deze mutsaard gestolen is. Hij volgt een spoor van een ossekar. Eén van

de wielen is hersteld met een ijzeren band. Dit merkteken is eenvoudig te volgen. Het spoor leidt in de richting van Schoonbroek. De dader heeft getracht het spoor te verdoezelen door af en toe van de weg te rijden, maar er was nog geen ander verkeer langs gekomen. Het spoor leidt tot op de binnenkoer van landbouwer Joannes Claessen op de Arendonksen Hoek. De veldwachter vraagt toestemming om tot huiszoeking te mogen overgaan.

25 juli 1828: om 7 uur 's avonds gaat de veldwachter terug naar de mutsaard in gezelschap van twee maréchaussee's. Deze stellen inderdaad de diefstal vast en volgen opnieuw het karrespoor. Het merkteken dat door een herstelling aan een van de wielen van de kar, duidelijk merkbaar is, wordt exact opgemeten. Ten huize van Joannes Claessen wordt er in de naam van de wet een huiszoeking gedaan. Er worden verschillende mutsaarden gevonden, 20 boven de stal, 8 staande tegen de put en 3 op een "huysken". Sommige van die mutsaarden waren bovendien vermengd met het loof van groenten van verschillende aard. Ook de kar werd aan een onderzoek onderworpen. En inderdaad vertoonde een van de wielen een herstelling met een ijzeren band. Deze had dezelfde afmeting als in de afdruk van de sporen in de weide en op de weg. Aangezien het te laat was om nog iemand te vinden om de gestolen mutsaards in bewaring te nemen, kreeg de veldwachter het bevel deze te bewaken tot 's anderendaags.

9 augustus 1828: het is tien uur 's avonds. De veldwachter hoort verscheidene geweerschoten. De schoten komen van bij het huis van Petrus Claessen, herbergier op de markt. Als de veldwachter ter plaatse arriveert, komt Petrus Manendonckx, kousenmaker, uit de herberg met een geweer in de hand. Hij lost onmiddellijk een schot in de lucht, waarop de veldwachter hem attent maakt op de gemeentelijke wetgeving op de nachtrust en het dragen van wapens. De overtreding wordt vastgelegd.

21 september 1828: kousenmaker Joannes Baptist Weyts en handwerker Petrus Bogaerts worden door de veldwachter betrapt op het jagen op de Berendonk. Zij kunnen geen jachtvergunning voorleggen.

25 september 1828: er is ingebroken bij Cornelius Devocht, kousenmaker op de Voorheide. De dieven hebben met geweld de deur geforceerd. Zij hebben met zich genomen: wat boter, een aangesneden brood en klederen. De buurvrouw, Margo Hulselmans, weduwe van Henricus Meynendonckx, had wel die dag een vreemdeling opgemerkt niet ver van het huis van Devocht. Deze slecht geklede man boog het hoofd om niet herkend te worden, wanneer Margo langs ging. Zij had die man nog nooit gezien.

28 september 1828: er zijn geen onregelmatigheden vastgesteld tijdens de inspectie van de bruggen, wegen en waterlopen.

22 oktober 1828: de burgemeester krijgt te horen dat er herbergen zijn die geen rekening houden met de verplichte sluitingstijd om 10 uur 's avonds. Er was gedurende drie dagen een uitzondering toegestaan op die regel vanwege de kermis. Maar door de grote baldadigheden en het storen van de nachtrust in die periode was de toestemming niet verlengd. De burgemeester gaat dan maar zelf op pad. Joannes Baptist Witvrouwen, Josephus Huysmans en Joannes Vingerhoets, alle drie herbergiers worden in overtreding bevonden. Na de klokslag van tien uren, kwamen nog meer dan zeventig personen uit het huis van Josephus Huysmans. Bij Joannes Vingerhoets was de deur gesloten, maar binnen zat het nog vol volk. De burgemeester heeft langs achteren door de tuin meer dan twintig mensen zien weglopen. Toen hij bij Witvrouwen aankwam was het huis leeg.

20 maart 1829: opnieuw gebeurde de jaarlijkse controle op de vernietiging van de rupsennesten onder de eikenbomen. Er werden geen afwijkingen gevonden.

16 april 1829: "*Keuringe van timmerwerken*" – Franciscus Verschueren, meester-timmerman uit Turnhout, heeft bij openbare aanbesteding de reparatie gedaan aan het gemeentehuis dat tevens dienst doet als kazerne voor de maréchaussee. Verschueren presenteert enerzijds vier ramen die hij hermaakt heeft ter controle aan de burgemeester en zijn schepenen. Deze vinden dat het hout nog niet genoeg droog is en van een niet al te beste soort. Het is niet vierkantig bezaagd, vol van spriet, niet regelmatig van dikte, met plaatsen is het vuur eruit gekapt en met ander hout bedekt, en tenslotte om al deze tekortkomingen te bedekken zijn de ramen bedekt met een platte plint. Aan de binnenkant zijn de ramen met een houtkleurig product geverfd. De glasramen zijn zodanig slecht gemonteerd dat de spijlen kunnen bewogen worden en uit hun originele positie komen.

De burgemeester en zijn gevolg, ook al zijn zij geen experts, keuren de ramen af op basis van de artikelen van het openbare bestek. Verschueren heeft zich hiertegen niet verweerd.

Dan komen de slagvensters aan de beurt. Deze worden op het zicht al afgekeurd. Zij zijn gemaakt van gewoon greinen hout en van inlandse masten planken. Ook de deuren die geleverd zijn worden afgekeurd wegens de slechte bewerking, waarop de aannemer woordelijk heeft gevraagd: "*Is er dan niets goed bij?*" Waarop het gemeentebestuur antwoordde dat zij bereid waren, indien Verschueren aan de eerlijkheid van het bestuur twijfelde, om op zijn kosten een expert aan te duiden, om "*al wat goed was, goed te laten keuren, wat kwaad of onvoldoende was, kwaad.*" Dit voorstel is door Verschueren niet aanvaard. Proces verbaal werd opgemaakt.

24 april 1829: de bruggen, wegen en waterlopen worden geïnspecteerd. Er zijn enkel wat karsporen die moeten opgevuld worden, waarvoor de nodige orders gegeven zijn.

27 april 1829: Petrus Van Poppel, veertien jaar en zijn vader de beenhouwer Joannes Van Poppel komen aangifte doen van een gevecht. Hij was gisteren naar Reusel gegaan in het gezelschap van Josephus Vendelmans, Henricus Van Leuven, Joannes en Alexander Van Steenberg, alle vier Arendonkse kousenmakers. Omtrent zeven uur 's avonds komen zij terug naar huis. Daar krijgt Petrus menige vuistslagen te verwerken van Alexander Van Steenberg. Hij is enkele keren op de grond geklopt en heeft menige bult op zijn hoofd. Een klacht wordt ingediend.

27 april 1829: Adrianus Claessen, landbouwer op de Wippelberg, doet aangifte van een diefstal gisterenavond. Er zijn een huif van een kar en enkele kleren verdwenen.

29 april 1829: het gemeentebestuur heeft gevraagd aan Petrus Kleskens uit Eersel, meester-timmerman en schrijnwerker, om wegens de gemeente een expertise te doen van het door Verschueren geleverde binnenwerk aan het gemeentehuis en kazerne. Ook Verschueren is aanwezig en heeft Josephus Huybregts, meester-schrijnwerker te Turnhout, meegebracht. Hun bedoeling was niet om tot een herkeuring van het geleverde werk over te gaan, maar enkel om tot een eventuele schadevergoeding, herstelling of ontslag van aanneming te kunnen overgaan. Daarbij wilde Verschueren liefst ontslagen worden van de aanneming. Niettegenstaande dit voorstel besluit de gemeente om toch een onderzoek te laten doen door Petrus Kleskens, die inderdaad het werk afkeurt. Het voldoet absoluut niet aan de voorwaarden die in de aanbesteding vermeld waren. Nogmaals wordt proces verbaal opgemaakt.

3 mei 1829: landbouwer Joannes Caymax ziet dat er een kudde schapen loopt over een weide die hij huurt van de weduwe Wouter Goris. Hij verzoekt vriendelijk de schaapherder, Henricus Devocht, zijn kudde van een dertigtal schapen te verplaatsen. Daarop heeft Henricus met zijn herderstaf een slag toegebracht aan Caymax ter hoogte van zijn linkeroor. De herdershond heeft Caymax in het been gebeten en daardoor is ook zijn broek gescheurd. Getuigen van dit voorval zijn de broer Franciscus Caymax, Willem Hulselmans en de vrouw van Petrus Mens, allen landbouwers.

13 mei 1829: dokter Van Dessel vertelt de burgemeester dat hij de nacht voordien een zwaargewonde man heeft verzorgd, die zou overvallen zijn op de Wampenberg. De burgemeester, veldwachter en maréchaussee gaan ter plaatse en vinden daar Willem Knaeps, 31 jaar oud. Zijn hoofd is volledig omzwachteld. Hij verklaart dat hij de avond voordien rond half elf van de markt naar huis ging in het

gezelschap van Joannes Van Reusel, kousenmaker en Joannes Baptist Devocht, voerman. De eerste heeft hen verlaten aan zijn huis en de tweede is aan de kapel gekomen ook naar huis gegaan. Devocht was nog maar net binnen, toen Knaeps een stem hoorde vragen: "Willem, zijt gij daar?" Knaeps antwoordde: "Ja, ik ben het!" Waarop de andere zei dat Willem hem moest slagen en dan naar huis gaan. Willem repliceerde: "Ik sla niet!" Daarop heeft de onbekende dader Willem verscheidene slagen en sneden toegebracht.

12 juni 1829: de burgemeester wordt omtrent vijf uren 's morgens wakker gemaakt door Petrus De Proost, kousenmaker en Willem Willems, handwerker. Zij zijn rond half drie door Joannes Bleys en Petrus Spoormans, beiden landbouwers, geroepen. Toen zij deze morgen buiten Arendonk wilden gaan, merkten zij het lichaam van een vrouw op die in het water dreef van een kuil genoemd "Huyskens Kuyl". Samen hebben zij de vrouw uit het water gehaald, die op dat ogenblik geen teken van leven meer gaf. Het bleek om Joanna Dens te gaan, een ongehuwde spinster van 35 jaren. Tijdens het onderzoek wordt de vijftien-jarige nicht die bij Joanna inwoonde ondervraagd. Ze waren samen gaan slapen en 's morgens vond de nicht de deur open. Zij verklaarde dat zij ondervond dat Joanna "krank van zinnen was". De broeder, Petrus Dens, 46-jarige kousenmaker, verklaart dat zijn zuster inderdaad zinneloos was. Verleden jaar hebben zij ze nog uit een borneput moeten halen, of ze was daar toen ook verdronken. Ook de burgemeester voegt aan dit proces toe dat het gerucht ging in het dorp dat Joanna niet over al haar zinnen beschikte.

15 juli 1829: de maten en gewichten worden weer gecontroleerd. Geen enkele overtreding wordt vastgesteld.

20 juli 1829: het gewicht en de kwaliteit van de broden worden nagekeken bij de bakkers. Alles is in orde.

22 juli 1829: ook de schouwen en haarden worden gecontroleerd op veiligheid. Niemand is in overtreding.

23 juli 1829: de veldwachter inspecteert alle wegen, bruggen en waterlopen. Enkel aan de baan naar Reusel moet wat verbeterd worden.

19 augustus 1829: bij de kinderen Van Besau op de markt heeft zich iemand verhangen. Volgens Franciscus van Besau is zijn zwager Joannes Panjoel, twintig-jaar, 's morgens gewoon komen werken. Zijn collega's Joannes Meynendonckx en Henricus Hulselmans hebben samen de hele voormiddag gewerkt in het kousenbedrijf van Van Besau. Na het middageten is Panjoel opgestaan en buiten gegaan. Niemand heeft iets abnormaals opgemerkt. Wanneer hij niet terugkomt om te werken gaat men op zoek en vindt men hem verhangen in een schob. Op het geroep van Besau is Petrus Beyens,

eveneens kousenmaker, afgekomen en heeft de jongen uit de strop gehaald. Er was toen al geen teken van leven meer.

15 oktober 1829: opnieuw inspectie van de bakkers. Niemand is in overtreiding.

16 oktober 1829: inspectie van maten en gewichten. Geen overtredingen.

16 oktober 1829: en nogmaals controle van de schouwen en haarden.

17 oktober 1829: controle van de wegen, bruggen en waterlopen. Het proces vermeldt dat er door de overvloedige regens veel wegen overstroomd zijn. Er is ook schade aan verscheidene bruggen. Dit is niet te wijten aan het onderhoud van de waterwegen, maar er komt zoveel water vanuit de heide, dat de stroom het niet kan verwerken. Als het water weggetrokken zal zijn, zullen verscheiden herstellingswerken dienen te gebeuren.

21 januari 1830: de veldwachter ziet op zijn ronde dat Henricus Wijnen, landbouwer, op de Rooderbeek hout aan het kappen is aan de rand van een bos. Wijnen beweert dat het bos zijn eigendom is, maar de veldwachter vermoedt dat dit eigendom is van pastoor Terdie, verblijvende te Leuven. Om zeker te zijn haalt hij er Joannes Schuermans bij, een landbouwer die in de buurt woont. Deze verklaart dat het bos inderdaad toebehoort aan pastoor Terdie. Wijnen krijgt een proces-verbaal aan zijn broek.

26 januari 1830: inspectie van de schouwen en haarden. Bij enkele huizen heeft de veldwachter de opdracht gegeven de schouw te kuisen om brand te voorkomen.

27 januari 1830: inspectie van wegen, bruggen en waterlopen. De schade van de overstromingen van het najaar is nog niet volledig hersteld. Vele wegen en verscheidene bruggen moeten nog hersteld worden.

6 maart 1830: Joanna Carpentier dient een klacht in tegen Joannes Maes Willems zoon. Zij woont ten huize van Wouter Michielsen waar Joannes haar gisteravond opzocht rond acht uur. Er volgt een discussie en daarna scheldwoorden in verband met de gezegende toestand waarin Joanna zich bevindt. Joannes wordt door haar de dader van haar zwangerschap genoemd, waarop hij de vrouw drie vuistslagen toedient in het gezicht. Joanna geraakt buiten westen. Getuigen van dit voorval waren de broers Wouter en Joannes Baptist Michielsen, eigenaars van het huis en Cornelis Lenders, allen kousenmakers.

16 april 1830: de veldwachter betrapt op zijn ronde een vrouw die aan bedelarij doet bij Jan Baptist Dielis, fabrikant van kousen, aan de Wampenberg. Het is Catharina Thielemans, oud 41 jaren en “*saeyspinster*” van beroep. De vrouw werd aangehouden.

27 april 1830: inspectie van de wegen, bruggen en waterlopen. De nodige herstellingen zijn nog niet gebeurd wegens het slechte weer.

29 mei 1830: Joannes Wils, 18 jaren oud en dienstbode bij Joannes Timmermans, is deze morgen naar de heide gegaan om naar de schadden turf te gaan kijken, die hij met zijn meester had gestoken. Daar aangekomen ziet hij een kar die pas beladen was met hun turf. Het was landbouwer Joannes Caymax. Wils verzoekt Caymax om de turf naar het schob van zijn meester te voeren, waarop hij enkele stokslagen te verwerken krijgt op zijn hoofd. Getuigen van het voorval zijn Joannes Wijnen, Wilms zoon en Joannes Van Gorp, Peeters zoon, beiden landbouwers.

3 juni 1830: een orkaan raasde door Arendonk op 20 april tussen vijf en zeven uur ‘s namiddags. Vandaag op 3 juni doet de burgemeester vergezeld van twee aangeduide schatters, het bezoek aan de getroffen families om de schade op te nemen. Gerardus Vandersanden, metselaar en Adrianus Boermans, timmerman moeten de opgelopen schade inschatten.

1. Ten huize van Antonius Janssen, landbouwer op de heikant, is een schuur van 10 ellen lang en 9 ellen breed ingestort. De schade wordt geraamd op 150 gulden.
2. Bij Joannes Neys, die huurt van Joannes Jacobs op de Wampenberg, is de beestenstal vernietigd, een stuk van zijn dak is gaan vliegen en de muren van het huis zijn uit hun lood verzakt. Te samen 22 ellen lang en 10 ellen breed. De schade bedraagt 400 gulden.
3. Ten huize van Amandus Snoeckx, bewoond door landbouwer Henry Luyckx op de Wampenberg, is de schuur van 13 ellen lang en 10 ellen breed ingestort. Schade : 250 gulden.
4. Bij Balthazar Van Deuren, landbouwer eveneens op de Wampenberg, is het huis, stal en schuur helemaal ingestort behalve de muur langs de westelijke zijde die nog dreigt om te vallen. Schade : 600 gulden.
5. Bij Joannes Luyckx op de Voorheide is een schuur van 16 ellen lang en 9 ellen breed volledig verwoest. Schade : 170 gulden.
6. Petrus Caymax, landbouwer lijdt een schade van 150 gulden. Zijn schuur van 12 ellen bij 10 ellen is gedeeltelijk ingestort, en de rest van het gebouw is uit zijn oorspronkelijke positie verplaatst en dreigt in te storten.
7. Op de Horst bij Adrianus Geenen is een schuur van 18 ellen lang en 10 ellen breed helemaal ingestort. Schade : 280 gulden.

8. Bij landbouwer Willem Luyts, die huurt van de weduwe Cornel Bruls, op de Berendonk is een schuur gedeeltelijk beschadigd. De achterste en de zijmuur zijn ingestort. Schade : 100 gulden.
9. De weduwe van Jan Cuypers op de Berendonk krijgt ook rake klappen: het dak van haar huis is over een afstand van 8 ellen afgerukt en een deel van de muren ingestort. De schuur 11 ellen breed en 10 ellen lang is volledig omver geworpen en zelfs 2 meter verplaatst. Schade : 175 gulden.
10. Ook op de Broekkant zijn er slachtoffers. Bij de weduwe Willem Eyssen is een schuur van 13 bij 11 ellen verwoest. Schade : 250 gulden.
11. Op de Schotelven, bij Petrus Crols, landbouwer is eveneens een grote schuur van 18 bij 9 ellen verwoest. Schade : 150 gulden.
12. Bij de weduwe Petrus Govaerts op hetzelfde gehucht is eveneens een schuur verwoest van 20 ellen bij 11 ellen. Schade : 180 gulden.
13. Ten huize van de erfgenamen van Jan Goetelen, in huur door Joannes Lenaerts, landbouwer was een gedeelte van het dak van de schuur afgerukt en een muur was omver geblazen. De andere muren waren allen uit hun lood gezet. Een gedeelte van het dak van het woonhuis was eveneens verwoest. De schade werd geraamd op 100 gulden.

15 juli 1830: de veldwachters van Arendonk, Dessel, Retie, Kasterlee, Ravels, Weelde en Poppel moeten te Arendonk de "revue" doen. Zij moeten in vol ornaat verschijnen met hun wapens voor de district-commissaris. Iedereen bleek volledig in orde te zijn.

24 juli 1830: controle van de wegen, bruggen en waterlopen: nog steeds moeten verscheidene herstellingen gebeuren aan zowel wegen als bruggen, die door de overstroming beschadigd waren.

1 augustus 1830: bij Baptista Elsen is een bijenkorf beschadigd. De korf is omver gestoten, de bijen zijn gaan vliegen en de honing is gestolen. Hij had horen zeggen dat dit het werk zou geweest zijn van Elisabeth Das, een dienstmeid geboren in Luyksgestel, die bij Petrus Gevers woont. Paulus Brusseleers Paulus zoon zou het voorval hebben zien gebeuren.

1 februari 1831: de veldwachter verzamelt zoals iedere avond de nachtwacht. Hij geeft de orders om zoals gewoonlijk om ieder uur van de nacht bij welbepaalde burgers aan te kloppen om hen gerust te stellen. Op 2 februari om 10 uur 's morgens komen Arnoldus Cuylits, kousenmaker en 21-jaar, Paulus Faes, landbouwer en 19-jaar, Joannes Baptista Verberk, kousenmaker en 30-jaar en Joannes Baptista Verdonck, kousenmaker en 30-jaar bij de veldwachter om verslag te doen van de vorige nacht. Zo kwamen zij rond half elf 's avonds op de Wampenberg bij het huis van Petrus Luyckx, kousenmaker. Verdonck klopt aan en maakt bekend dat ze van de

nachtwacht zijn. De waakhond komt van achter al grommend en bassend aangelopen, maar hij doet de mannen niks. Zij gaan verder en toen zij een dertigtal passen verder gezet hadden, is Joannes Van Poppel, vleeshouwer en eigenaar van de hond die een kamer betreft van dat huis, buiten gekomen. Hij had een geweer vast, dat hij direct op de nachtwacht richtte. Met luide stem riep hij: “ *Ik zal u in uw Klooten schieten* “. De nachtwachters hebben zonder iets te zeggen, hun weg vervolgd. Er is verder niets gebeurd.

Zoals steeds vraagt de veldwachter om het proces mee te ondertekenen, en alle vier de nachtwakers verklaren dat zij niet kunnen lezen of schrijven.

17 april 1831: om half vijf in de namiddag begint de stormklok van de kapel van de Wampenberg te luiden. Zowel de burgers als de militairen die hier gelegerd zijn komen van alle kanten toegelopen. Er wordt geroepen dat Hollandse soldaten reeds op Belgisch grondgebied waren. Onmiddellijk beveelt de burgemeester om ook de stormklok op de parochiekerk te laden luiden. Met een grote groep burgers gewapend met geweren, schuppen, rieten en gaffels loopt hij naar de Voorheide. Zij komen aan de uiterste huizen van de gemeente, op zo'n half uur van het Hollands gebied. Daar zijn ook de hier gekazerneerde soldaten bij elkaar gekomen. Hij verneemt dat er op die plaats een vijf à zes Dragonders en Maréchaussee's, drie Belgische militairen die daar de wacht hielden hadden overvallen. Een twintigtal andere Hollanders hielden zich verscholen achter een mastenbos. Zij hebben daarop enkele huizen doorzocht en nog een vierde militair die daar logeerde gevangen genomen. Zij zouden de vier mannen vastgebonden en mishandeld hebben, om ze daarna mee te voeren naar Holland.

16 mei 1831: Joannes Hulselmans, 25-jarige kousenmaker, ligt zwaar gewond aan het hoofd op zijn bed. Hij is dermate gekwetst dat hij zelf geen verklaring kan afleggen van wat er gebeurd is. De burgemeester laat dan ten huize van de vader van het slachtoffer, Christianus Hulselmans, de getuigen langskomen. Josephus Vendelmans, 21-jaar en Martinus Hazendonckx, 22-jaar, beiden kousenmakers verlaten samen met het slachtoffer en met Maria Hazendonckx het café “ *de Hutte* “. Buiten worden zij achtervolgd door vijf militairen. Deze beginnen scheldwoorden en dreigementen naar het hoofd van het gezelschap te slingeren. Het viertal probeert de vijf militairen te negeren, maar zij worden op een bepaald ogenblik ingehaald. De militairen beginnen het gezelschap aan te stoten en trekken hun bajonetten. Eén van hen slaat Joannes Hulselmans op het hoofd. Hulselmans zet het op een lopen, en wordt door twee van hen achtervolgd. De overige drie herhalen het dreigement om hetzelfde te doen bij de rest van het groepje. Er gebeurt echter niets meer en het groepje geraakt zonder verdere kleerscheuren weg. De drie verklaren dat zij ongetwijfelde de daders zouden herkennen als ze die terug zouden zien.

17 mei 1831: Josephus Vendelmans en Martinus Hazendonckx worden door de burgemeester opgeroepen. De voltallige “troep militairen “ staat klaar. Al snel worden twee mannen aangewezen die zeker bij de zaak betrokken waren. De kapitein laat hen onmiddellijk arresteren.

24 september 1831: de veldwachter van Retie komt verklaren dat een deserteur ontsnapt is uit de gevangenis van Retie. De man had gediend bij het 3de bataillon 1ste jagers te voet en was bovendien betrapt op diefstal. In de nacht tussen 22 en 23 dezer is de man uit de gevangenis gebroken in het gemeentehuis en heeft hij ingebroken in het bureel van de secretaris. Daar heeft hij twee zakhorloges, een pennemes, een bril en wat schrijfgerief meegenomen.

Daarop belast de Arendonkse burgemeester zijn veldwachter om direct de nodige navorsingen te doen. Zo ontdekt deze al snel dat de man de afgelopen nacht geslapen heeft bij Adriaen Smets, landbouwer op de Schotelven. Hij had zich daar aangeboden voorzien van een vals biljet dat hij zozegzegd van de gemeente ontvangen had. Daarop eist de veldwachter verschillende boeren op, om hier en daar de wegen en kruispunten te bewaken. Aan de kant van Roode gekomen, wordt de vluchteling plots opgemerkt. Hij gaat lopen richting het Schotelven waar hij door Andreas Lenaerts en Theodor Claessen, die beiden opgeëist waren, wordt tegengehouden. Hij wordt bij de burgemeester gebracht. In zijn zakken vindt men: twee zilveren zakhorloges, een gouden ring getekend AMG, een rode halsdoek met gele bloemen, een pennemes, inktpot en potlood.

Zijn naam is Pistel Coenraerd, 24 jaren oud en geboren in Bern, Zwitserland. Hij heeft eerst gediend bij het Hollands leger, daarna in België bij het Corps Parisienne, waarvan hij deserteerde in het bezit van zijn geweer. Daarna had hij dienst genomen bij het 3de Bataillon 1ste regiment Jagers te voet die hier gekazerneerd zijn. Hij zou ook hiervan weer gedeserteerd zijn, toen hij op 3 augustus het Hollands leger in Arendonk zag binnenkomen. Hij had een verlof van 8 dagen en is sindsdien niet meer naar het leger teruggekeerd.

Hij verbleef al die tijd wel in de buurt. Meestal verbleef hij bij “*moeder Snuyf*” een herberg aan de kapel op de Brasel te Dessel. Hij verklaart dat hij daar een zakhorloge zou meegenomen hebben. Na zijn ontsnapping te Retie zou hij bovendien in een stal te Roode een gouden ring en een gouden kruis gevonden hebben.

Het kruis en de bril had hij niet meer op zich. Coenraerd vermoedde dat die zaken uit zijn zakken zullen gevallen zijn op de plaats van de arrestatie.

Daarop wordt de Luitenant-kolonel van de maréchaussee op onderzoek uitgezonden. Margaretha Fabie, dienstmeid bij de weduwe Claessen, heeft aan een korenmijt, waar de vluchteling zich verstopt had, een gouden kruis en 11 gulden 24 aan geldstukken gevonden. Deze overhandigt zij aan de Luitenant-kolonel.

Coenraerd verklaart dat het tweede horloge dat hij bij zich had door hem gekocht is op een kermis in een dorp bij Antwerpen niet lang geleden en dat het geld van het leger afkomstig is.

Daarop is voor de burgemeester verschenen, Jan Baptist Bernaers, landbouwer en herbergier "*in den Stuyver*" te Roode. Hij verklaart dat er vandaag rond 2 uur na de middag, bij hem ingebroken is. Uit de kist die in de kamer stond waren verdwenen: een gouden kruis, een ring met de initialen A.M.G. en ongeveer 12 gulden aan geldstukken. De buurman had iemand in soldatenuniform naar buiten zien komen. Samen hebben zij de man achtervolgd, die dan uiteindelijk door enkele mensen uit Arendonk is tegengehouden. Het proces verbael is mede door Pistel Coenraerd ondertekend.

26 mei 1832: er is brand ontstaan in de Broekstraat. De burgemeester gaat onmiddellijk ter plaatse met de brandspuit en alle materialen. Wanneer zij arriveren is de hoeve van Petrus Goris reeds volledig verwoest. Zij kunnen enkel nog verhinderen dat andere gebouwen in de omgeving gevaar zouden lopen.

In die tijd moesten de bewoners logement verlenen aan de militairen die hier gelegerd waren. Zo vertelde de huisbaas dat één van die militairen die bij hem logeerde, hij kende zelfs niet zijn naam, dronken was thuis gekomen. De militair begon met zijn geweer in de richting van het huis en de schuur te schieten op enkele vogels. Goris verzocht de militair om voorzichtig te zijn want het strooien dak was gevaarlijk. De boer en zijn vrouw zijn dan verder naar hun werk gegaan. Wanneer zij dan later terug thuis kwamen, hoorden zij van ver weeral schoten. De militair kwam naar Goris en toonde hem een vogel en zei: "*ziet baas, dien heb ik zoo aanstonds van de schouw van uw huis geschoten.*" Goris en zijn vrouw gaan binnen. Plots komen enkele burens en de dochter des huizes die bij de burens was, binnengelopen en roepen dat het dak van het huis in brand staat. Ook de dochter Catharina verklaart dat zij de dader gewaarschuwd had, nadat hij weer enkele schoten gelost had. Daarop had de man haar geantwoord: "*indien het huis afbrand zullen wij in de put gaan wonen.*" Zij heeft samen met de burens de brand zien uitbreken aan de schouw aan de achterkant van het dak.

Adriaen Goris, timmerman, verklaarde dat de militair aan hem zou gezegd hebben dat dit ongeluk hem per abuis is overkomen.

De militair is door de omstanders vastgehouden en wordt uitgeleverd aan de commanderende officier van het bataillon.

De schade wordt beraamd en bedraagt: 1435,95 gulden. De familie Goris is alles kwijt. De eigenaar bevestigt dat hij geen verzekering tegen brand heeft.

Figuur 4 : Afscheid (de loteling) - 1860 - Charles De Groux

27 juni 1832: Petrus Joannes Hendrickx, 40-jarige kousenfabrikant op de Wampenberg, doet aangifte van een gevecht bij hem thuis. De avond daarvoor, rond 7 uur 's avonds, komen plots langs de achterdeur zijn schoonmoeder Joanna Bouillard, haar zoon Petrus Bouillard en Joannes Jacquemeyns, neef van Hendrickx, naar binnen. De achttien-jarige Jacquemeyns begint direct te vechten met Hendrickx, die probeert zijn aanvaller buiten te krijgen. Als hij aan de achterdeur komt, ziet hij dat de anderen klaarstaan om hem eveneens aan te vallen. Hij ziet dit en roept naar zijn vrouw dat ze bij de burens hulp moet gaan halen. Deze wil dit doen, maar wordt door haar eigen moeder dusdanig hard aangepakt, dat ze zelfs vandaag nog niet in staat was om te werken.

De reden van het gevecht wordt niet vermeld, wel dat Joannes Borgers, een "saeykammer", op dat ogenblik in het huis was en alles gezien heeft.

Hendrickx verklaart verder dat een vier weken geleden hetzelfde drietal eveneens onverwachts het huis was binnengekomen. En dat zij toen met hulp van de burens, Cornelis Van Hees en zijn vrouw, onder geroep van brutaliteiten en verwijten zijn buitengezet.

17 juli 1832: er is ingebroken en klederen gestolen bij Petrus Meynendonckx, landbouwer op de Huyskens en bij de weduwe Eyssen, landbouwers op de Broekstraat.

12 september 1832: de vrouw van Martinus Van Looy doet aangifte van de mishandeling van haar man gisterenavond. De 53-jarige Van Looy ligt nog gewond op zijn bed als hij zijn verklaring aflegt. Hij kwam die avond vanuit Retie omstreeks tien uur. Hij had onderweg drie militairen ingehaald die in Arendonk gelegerd waren. Zij kwamen aan het gehucht Obroek bij Retie, toen plotseling van achter een schuur twee andere militairen gewapend met een sabel op hen afkwamen gereden. De drie militairen die bij hem waren, gingen onmiddellijk lopen zodat hij nog alleen stond. Hij trachtte zich ook uit de voeten te maken. Hij werd echter ingehaald en kreeg direct een hak met een sabel op zijn rechterarm. Ondanks zijn smeekbeden kreeg hij nog een slag op zijn arm en drie op zijn hoofd.

Hij had zijn aanvallers niet herkend, maar wist wel dat één van de mannen die bij hem waren gelogeerd was bij Jan Baptist Claes en een andere bij de kinderen Colings.

Dit verhaal werd aan de militaire overheid doorgegeven en al snel kreeg de burgemeester bericht dat de drie militairen bekend waren: Bayens, Caspelier en Van Den Broeck. Dezen hadden de aanvallers herkend als Dewijze en Mersman, eveneens van hetzelfde bataillon. Deze twee laatsten werden gearresteerd en ter beschikking gesteld van de militaire rechtbank.

3 mei 1833: Elisabeth Jacobs, spinster en 72 jaar oud is aangerand. De dag voordien was zij aan het werk in de “*Lookersche Dammen*” ofwel “*de torfputten*” genaamd. Rond 4 uur in de namiddag stond plotseling een naakte man voor haar. Deze “*staend poogde zig met haer vleeschelijk te vervoegen* “. Elisabeth weigerde en zei: “*gaat weg schandael* “. De man werpt de vrouw op de grond en gaat boven op haar liggen. Hij tracht haar kleeft op te lichten, zeggende: “*gij moet er toch aan, zo niet zal ik u verder kwaad toebrengen*”. Tijdens het gevecht is Elisabeth in haar gezicht gekwetst. Dan ziet zij hulp opdagen in de persoon van Waltherus Vosters, smid.

Vosters had van ver het gebeurde gezien, kwam toegelopen en had de man zeer boos toegesproken. Deze liet direct de vrouw los en gaf toe dat hij verkeerd gehandeld had. Toen hij zich aankleedde zagen ze dat het een militaire korporaal was.

De commandant werd op de hoogte gebracht en ontdekt dat de dader korporaal Snick Leopold was. Deze had toegegeven dat hij die dag in de Lokerse Dammen gaan zwemmen was en dat hij daar een vrouw geslagen had. De korporaal wordt geconfronteerd met de vrouw en haar redder die hem herkennen. Hij wordt onder arrest van de militaire overheid geplaatst.

3 juni 1833: Wilhelmus Devocht, burgemeester, wordt om zes uur 's morgens, gewekt met de boodschap dat er in de Wippelberg een pasgeboren kind te vondeling gelegd was. Hij gaat direct ter plaatse bij landbouwer Joannes Corsten. Daar vindt hij een naakt kindje van het mannelijk geslacht, slechts enkele uren oud. Elisabeth Jespers, huisvrouw van Corsten, Carel Thoris, logerende soldaat, de buurvrouw Maria Reyniers, huisvrouw van Petrus Carpentier en haar dochter Catharina Carpentier, waren allen aanwezig toen het kind gevonden werd om vijf uur 's morgens. Zij waren zich bewust van de kans op sterven voor zo'n jong kind en hebben zo goed het kon er voor gezorgd.

Het kindje is gevonden in een eiken kant op een voetweg tussen de huizen van Corsten en Carpentier in de Asselbergen. Bij nader onderzoek is het slechts zeer licht gewond aan de rug en heeft het enkele schrammen in het gezicht. De burgemeester beveelt dat het kind in handen van het armbestuur moet gesteld worden.

De burgemeester gaat op onderzoek en hoort vele geruchten die Anna Catharina Caers vernoemen als daderes. Het kan bijna niet anders of zij moet het geweest zijn. Om dit echter te kunnen vaststellen zal een onderzoek door een chirurgijn noodzakelijk zijn.

27 augustus 1833: in dit franstalig proces noemt de burgemeester zich Guillaume Devocht, 69 jaar oud. Om het verhaal, maar vooral de sfeer, weer te geven volgt nu een vrije vertaling van de integrale tekst.

“ Vandaag 27 augustus 1833 om 10 uren 's morgens, wij Guillaume Devocht Burgemeester van de gemeente Arendonck, oud 69 jaren, bezig zijnde in het gemeentehuis met het beantwoorden van een brief

die ons was overhandigd door de Heer Théodore Michel De Kleine, Maréchal de logis van het 2de Escadron 1ste Regiment van de Lanciers alhier gelegerd, brief aan ons geadresseerd door de Kapitein Commandant van het genoemde Escadron betreffende het sluitingsuur van de cafés om 10 uur 's avonds, toen binnentrad de Heer Laboure 1ste Luitenant van het genoemd escadron die zich formeel opstelde en een onmiddellijk antwoord eiste, wij hebben hem opgemerkt dat wij prompt zullen antwoorden, maar dat wij niet aan de vraag zouden kunnen voldoen om de cafés om 10 uur te sluiten, terwijl het politiereglement vermeldt dat de cafés gesloten worden om 11 uren tussen 1 april tot 30 september, en om 10 uur 's avonds tussen de 1ste november en 31 maart. Daarop antwoordde de Luitenant dat dan het militaire gezag zou bevelen geven, waarop wij hem hebben opgemerkt dat wij onze reglementen dienen te volgen. De Luitenant heeft daarop zonder enig woord en uiterst geïrriteerd ons aangevallen, een stoel omver geworpen en tegelijk enkele vuistslagen toegebracht in het gezicht zodat ik direct daarna bedekt was met bloed en gewond geraakte aan neus en kaken, dit alles in het gemeentehuis in aanwezigheid van de Heer De Kleyn, Marechal de logis, Jean Antoine Goris, secretaris oud 25 jaren en Jean Baptiste Leysen Brigadier Garde Champêtre van deze gemeente, oud 46 jaren, die met uitzondering van de afwezige maréchal dit document met ons na voorlezing getekend hebben.

(handtekeningen Goris, Leysen en Devocht)

Na als dusdanig behandelt te zijn geweest, ben ik direct naar huis gegaan om mijn verwondingen te verzorgen en om het bloeden te stoppen, waar ik mijn broer Godefroi vader van zeven kinderen ontmoette. Deze, mijn uiterlijk gezien hebbende, en door verbazing geslagen, is in een staat van "apoplexie convulsive" gevallen die hem verhinderde van te praten en in levensgevaar heeft gebracht, waar hij nu nog is.

Ten einde gevolg te geven aan deze affaire en om dit bekend te maken aan de militaire overheid hebben wij ons vervolgens in gezelschap van de heren Pierre Hubert Verbist schepene en vermeldde Goris secretaris, begeven naar Mijnheer de Generaal Commandant van de 2de Brigade van de 2de Divisie te Turnhout, die in ons bijzijn orders gaf om de dader te arresteren.

Van dit alles hebben wij het tegenwoordig proces verbaal opgemaakt om te worden verzonden naar de militaire overheid.

Gemaakt te Arendonk, de datum hierboven vermeld

Getekend : Devocht "

13 december 1833: Henricus Feyen, brouwer en koopman is rond zeven uur 's avonds samen met Adriaen Seels, bakker, in zijn huis op de Wippelberg. Zij horen door de openstaande deur geruchten rond de kar met koopwaar die daar enkele minuten voordien door de knecht van Feyen is aangebracht. Als zij gaan kijken zien zij iemand op de vlucht slaan. Feyen roept: " Seels, Seels daer zijn dieven aan mijnen kar, ik hoor hun derwaerts over den akker loopen". Er is een

pak opengemaakt, gemerkt met een dikke letter “ **R** “. Een twintigtal kilo garen “*grauw en zwart*” is verdwenen.

Joannes Baptist Devocht, landbouwer en Franciscus Bleys komen eveneens te hulp. Zij volgen samen de voetsporen tot achter de hof van Henry Corsten. Daar komen nog enkele personen helpen, Joannes Royackers, Jan Baptist Charlier, Petrus Brusselseers en Petrus Bouillard. Samen volgen zij de sporen tot aan de voordeur van Petrus Janssen, “*saeykammer* “. Zij konden duidelijk de sporen zien door het natte weer.

Theresia Gevers, huisvrouw van Petrus Gevers, herbergier in de buurt van de woning van Feyen, verklaarde dat Petrus Janssen die avond bij haar in de herberg was, toen de kar van Feyen passeerde. “*Wat mag hij geladen hebben?*” vroeg Janssen, die kort daarna buiten gegaan is.

De burgemeester, de schepenen, de secretaris, de veldwachter en een rijkswachter uit Turnhout zullen samen huiszoeking gaan doen bij Janssen. Daar aangekomen vinden zij enkel de vrouw, Maria Bellemans, en haar kinderen. Het huis wordt volledig doorzocht en op de zolder in een verborgen plaats worden 84 pakjes “*grauw en zwart*” garen gevonden van elk een half pond. Dit maakt de helft uit van het verdwenen goed. Verder wordt niets gevonden.

De huisvrouw verklaarde dat zij niets wist van deze garens. Bovendien vertelt zij dat haar man rond zeven uur is thuis gekomen en dat hij niets bij zich had.

13 januari 1834: er is bij vier landbouwers ingebroken de voorbije nacht. De dieven zijn met grote aantallen klederen aan de haal. Bij Henry Maes in de Kerkstraat, bij Henry Wijnen op de Rodebeek, bij Petrus Maes op de Schotelven en bij Joannes Van Cantfort eveneens op de Schotelven. Bij Maes zijn echter de kleren van de gelogeerde militair niet aangeraakt.

’s Morgens komt het gerucht dat er bij landbouwer Petrus Horemans op de Schotelven, in de schuur enkele kleren gevonden zijn. Deze overhandigt de kledingstukken aan de veldwachter en toont ook de plaats waar iemand in het stro heeft gelegen.

De slachtoffers worden in het gemeentehuis gevraagd om de gevonden voorwerpen te identificeren. Zij krijgen hun eigendom echter nog niet mee naar huis, deze worden eerst naar Turnhout gestuurd als bewijsmateriaal.

24 februari 1834: de nachtwacht komt vertellen dat zij twee deserteurs gearresteerd heeft. Jacobus Helsen, fabrikant, Alexandre Van Steenberg, kousenmaker, Petrus Maes, dienstbode en Joannes Verbaendert, kousenmaker vormen die avond de nachtwacht. Als zij rond middernacht aan de laatste huizen van het gehucht de Voorheide, op de baan naar Reusel komen, zien zij daar twee militairen en een vrouw gaan. Zij kunnen het gezelschap tegenhouden en herkennen de vrouw als Cecilia Dielis. De militairen zijn de sergeanten Dubois en Balligand van de 4de Compagnie

Grenadiers van het 9de Bataillon 8ste Regiment Infanterie, volgens hun identificatie-papieren. De sergeanten verklaren dat zij enkel de eenzaamheid van de heide opzochten met hun gezelschap. Zij vergezellen vrijwillig de nachtwacht naar de wachtpost van de Lanciers. Daar worden zij in voorlopige hechtenis genomen. Cecilia Dielis is blijkbaar gaan lopen.

Aangezien de arrestatie heeft plaatsgevonden in de nabijheid van het Hollands grondgebied, worden de beide sergeanten als deserteurs overgeleverd aan de militaire overheid te Turnhout.

2 mei 1834: op de Berendonk wordt Joannes Van Lieshout, landbouwer, aangevallen door Willem Van Hout, saeykamer en zijn vrouw Joanna Van Mollen. Van Hout slaat met een spade en Van Lieshout vertoont 4 à 5 wonden. De reden van het gevecht wordt niet vermeld.

5 juli 1834: bij landbouwer Joannes Schuermans op de Rodebeek is ingebroken. Er zijn klederen en wat eten gestolen.

21 juli 1834: om drie uur 's morgens wordt een man gearresteerd door de veldwachter Leysen, Henry Claessen, fabrikant en Joannes Goris, kousenmaker. Het is een lancier beladen met een zak aardappels. Hij is gearresteerd op de plaats " *de Vlaeten* ". Een tweede militair is gaan lopen. Op de vraag waar die aardappels vandaan kwamen, heeft de lancier verklaard: " *dat het geene Arendonckse waeren, en dat hij moest doen wat hem geordonneert word* ". Er werd verder aan de lancier gevraagd hoe zijn naam was en of hij alleen handelde, waarop hij verklaarde te heten: " *Peeter Saba, lancier bij het 1ste Escadron, en dat hij niet alleen was want dat hij daer voor te wel was opgebracht, maer dat hij moest doen gelijk de andere.*"

14 augustus 1834: landbouwer Adrianus Thielemans komt een klacht indienen tegen Franciscus Joris. Deze zou een veld bewerkt hebben zonder toestemming, dat door Thielemans in onderverhuring was van Marinus Ruts. Thielemans heeft als getuigen meegebracht: Willem Willems en Adriaen Claessen.

Joris ontkent de feiten niet en wenst deze zelfs nadrukkelijk te bevestigen.

15 augustus 1834: Petrus Franciscus Van Gorp, kousenmaker, 35 jaar oud, wonende op de Markt, is gevaarlijk gekwetst aan de keel. Zijn zuster Theresia en Anna Vandenberg, die bij hem inwonen, verklaren niet te weten wat er gebeurd is. Zij vermoeden dat Petrus zichzelf de keel heeft opengesneden. Hij stond bekend als " *zinneloze* ". Dokter Van Dessel en chirurgijn Heylen werden daarop verzocht de eerste zorgen toe te dienen aan het slachtoffer. Hierna was Petrus terug in staat om te spreken. Hij heeft verklaard dat hij inderdaad zichzelf de keel had opengesneden met een mes dat hij daartoe speciaal nog aangescherpt had aan de wetsteen.

27 augustus 1834: zeven à acht lanciers zijn 's morgens om half tien in de herberg van Henry Joris op de Wippelberg. De dochter Catharina ziet deze mannen op een agressieve manier het gehele huis doorlopen. In de kamer staan zij met vier tegelijk op een tafel te springen. Daarna komen ze terug in de gelagzaal en sluiten de kamerdeur. Eentje neemt een brood uit de kast en rolt dit door het huis. Nog een andere betrapt ze terwijl die op de binnenkoer iets in zijn zakken steekt. Bij een andere moet ze een tinnen peperbus en een mes afpakken. Wanneer deze bende het huis verlaten heeft merkt het meisje dat drie tinnen lepels die op de binnenkoer stonden vermist waren. De tafel vertoont een gat, waar de mannen staan springen hadden. De banken en stoelen waren door elkaar gegooid. Het groepje gaat dan naar de herberg bij Petrus Gevers. Wanneer zij daar terug vertrekken, verklaren zij aan Theresia Lenaerts, de huisvrouw dat: “ *wij moeten dezen avond nog eenen wever zijn oogen uitslagen met een stuk van vijf francs* “. Ook Theresia mist een vijftal tinnen lepels.

De soldaten lopen door de Wippelberg en beledigen enkele voorbijgangers met scheldwoorden. Ter hoogte van de woning van Petrus Spoormans, komen zij twee ossekarren, beladen met turf, tegen die uit de heide terugkomen. Eén van de lanciers springt voor de eerste os om deze de doorgang te beletten. De voerman, Joseph Verheyen, verzoekt de soldaat uit de weg te gaan. Deze dient direct een vuistslag toe in het gezicht van Verheyen. Daarop springt de hele bende op de voerman. Zij sleuren de klederen van zijn lijf en slaan de man zo hard, dat hij zichzelf niet meer voelt.

Willem Borgmans, de tweede voerman, tracht Verheyen te helpen, hij neemt een stok van zijn kar, maar wordt op zijn beurt door een drietal soldaten aangevallen. Ook hij krijgt verscheiden vuistslagen te verwerken en wordt met zijn hoofd voor het wiel van de kar geduwd, met het risico om overreden te worden. De stok wordt door een lancier onder hem uit getrokken en eveneens gebruikt om te slaan. De vrouw van Spoormans, Catharina Bleys, zag dit alles gebeuren en is de straat ingelopen om hulp te gaan roepen. Hierop zijn verscheidene mensen komen aanlopen. Zij zagen hoe uit de muts van een van de lanciers een aantal tinnen lepels vielen. Deze raapte de lepels snel terug op om ze terug in zijn muts te verstoppen.

De burgers krijgen samen de vechtende partijen uit elkaar. De soldaten vertrekken terug richting dorp. Op dat ogenblik arriveert vanuit de markt een kapitein op de Wippelberg. Deze komt het groepje lanciers tegen en herkent ze. Hij slaat een van zijn soldaten de muts af.

20 september 1834: de burgemeester heeft de ruimingswerken aan de Wamp geïnspecteerd en goed bevonden.

13 oktober 1834: spinster Catharina Jacobs wordt op de Berendonk aangevallen door Joanna Mollen. Joanna werpt een steen tegen het

gezicht van Catharina. Deze geraakt ernstig gewond aan de kaak. De ruzie zou gaan over een getuigenis voor de rechtbank tegen Joanna Mollen door Catharina. Er zijn geen getuigen van dit voorval. Wel verklaart Catharina dat er verscheidene getuigen zijn die Joanna horen dreigen hebben: “ *wacht maar tot ik u onder vier ogen heb, dan zal ik u wel klaar maken* “. Er zijn verder verschillende getuigenissen dat deze Joanna Mollen door iedereen gevreesd wordt.

26 april 1835: veldwachter Leysen heeft op de Heykant Cornelis Beyens betrappt op het afsnijden van hout uit de haag van Petrus Beyens.

2 mei 1835: de heer Wouters heeft aan verscheiden kopers strooisel verkocht uit zijn bos aan Het Broeck. Er is echter de laatste tijd heel wat van dit materiaal verdwenen. De veldwachter legt zich in hinderlaag en kan een vrouw betrappen. Deze zoekt het meest droge en best brandbare strooisel uit en steekt het in haar zak. Als de veldwachter zich vertoont schudt zij de zak terug leeg. De veldwachter vraagt haar naam, maar zij antwoordt dat zij het strooisel heeft terug gelegd en dus haar naam niet moet geven. Uiteindelijk blijkt het om Helena Jacobs te gaan, vrouw van Franciscus Melis uit Schoonbroek.

30 juni 1835: bij Petrus Aerts is een gouden hanger in de vorm van een hart gestolen.

23 augustus 1835: bij de kinderen Jan Eyssen in de Broekstraat is er ingebroken. Vooral veel klederen en wat huisgerief zijn gestolen. Er waren voetsporen van een grote en een kleine manspersoon die in de richting van Schoonbroek gingen. Aan het Arendonks Broek is men de sporen verloren geraakt.

(einde deel 1 – boek nr. 235)

17 januari 1836: in de afgelopen nacht is er ingebroken bij de kinderen Adriaen Maes en bij Andries Lenaerts, beiden landbouwers op het gehucht Schotelven. Bij Maes ontbreken er enkel een teil met melk en de ijzeren staven die uit het keldergat genomen zijn. In het tweede huis hebben de dieven een gat gemaakt in de lemen muur en zijn er met twee broden aan de haal gegaan. Zij hebben verder nog gepoogd in te breken bij Willem Borgmans en in de Kruysstraat ook nog bij Adriaen Goris en Petrus Geenen. Hier is niets verdwenen.

5 februari 1836: veldwachter Leysens legt zich andermaal in de hinderlaag, dit keer aan het huis van Joannes Peulinckx, linnenwever op het Schotelven. Hij volgt hem wanneer deze zijn huis verlaat. Peulinckx komt op de eigendom van de weduwe Jan Lenaerts en snijdt daar een bussel hout af, “ *omtrent drie à vier mutsaerts groot*”. Als de veldwachter aan Peulinckx zegt dat hij “ *dieverij doende was*”;

antwoordt deze laconiek : “*ik kan mijn patrassen toch niet rauw opeten!*”

11 maart 1836: de 24-jarige kousenmaker Joannes Wijnen gaat op de middag naar zijn werk en komt tussen de Voorheide en de Wampenberg de landbouwster Catharina Goris tegen. Deze klaagt dat de douanier Ortman, die op enkele stappen van haar verwijderd was, haar kruiwagen geladen met spaanders en wortelen, had omvergegooid. Wijnen riep tegen Ortman dat dit slecht was en dat hij dit niet had mogen doen.

Ortman, die blijkbaar dronken was, keerde onmiddellijk terug en greep Wijnen bij de keel. “*Toucheert mij*” riep hij tegen Wijnen die dit niet wou doen. “*Zoo gij mij niet toucheert zal ik het u doen!*” Op datzelfde ogenblik gaf hij enkele stokslagen in de hals en op het hoofd van Wijnen. In het gevecht raakte ook de “*keel*”, een linnen vest van het slachtoffer, gescheurd.

Tijdens het gevecht zag Wijnen hoe een tweede douanier aankwam en zijn sabel trok. Daarop kreeg hij een slag in de nek, maar of het van de sabel van de tweede of van de stok van de eerste was, kon hij niet vertellen.

Er waren enkele getuigen: Catharina Goris, Cornelis Van Hees, Joannes Claessen, Joannes Timmermans en Cornelis Hulselmans. Zij bevestigden allen het verhaal van Wijnen, maar met dit verschil dat de tweede douanier met zijn sabel de slagen van Ortman heeft afgeweerd. Volgens de getuigen zou het hier gaan om Wouters, een “*ambulant te Postel*” geplaatst. Zij zouden hem zeker kunnen herkennen.

31 maart 1836: landbouwer Willebrordus Luyckx, weduwnaar van Joanna Beyens, moest zijn dochter en enig kind begraven op zaterdag 26 maart laatstleden. Sindsdien komt Cornelis Beyens, de oom van zijn dochter, bijna dagelijks het huis binnenvallen. Hij eist zijn erfdeel op. Nochtans leeft ook nog de grootmoeder van het kind, Joanna Heymans en heeft Beyens geen recht op welk erfdeel dan ook.

Vandaag is hij te ver gegaan. Hij heeft de oude vrouw in haar eigen huis komen bedreigen. Hij heeft zodanig hard op tafel geslagen dat de vrouw angstig werd en de hulp inriep van haar zoon. Tijdens het gevecht sneuvelen wat huisraad en kleren.

Elisabeth Van Pelt, inwonende dienstmeid en Anna Everaerts, bestedeling in hetzelfde huisgezin, hebben beiden alles gezien.

8 mei 1836: de 54-jarige Marie Janssen en Adriaen, het 10-jarig zootje van Henry Janssen, waar Marie bij inwoont in de Kerkstraat worden betrapt op het afstropen van bladeren en scheuten van hout dat toebehoort aan Wouter Claessen.

16 mei 1836: het is kermis en de veldwachter doet zijn ronde langs de herbergen in gezelschap van een wachtmeester van de lanciers.

Wanneer zij bij Petrus Gevers in de herberg “*St Joris*” komen, wordt

de herbergier lastig. Hij is dronken en stoot de veldwachter nogal heftig op de schouder terwijl hij hem verwijt: *“dat het volk zig uyt vrees voor hun uyt zijn herberg verwydert”*.

Deze morgen is de herbergier zich komen verontschuldigen bij de veldwachter. Toch is proces verbael opgemaakt.

16 mei 1836: er heeft een gevecht plaats gevonden tussen burgers en militairen in de herberg *“De Pellikan”*. Adriaen Wijnen, landbouwer en 25-jaar verklaart dat hij gisterenavond in de herberg van Joseph Michaux, klaar stond om te gaan dansen. De dans was volzet en toch komt een lancier vlak voor hem staan. Wijnen stoot de lancier aan en verzoekt hem uit de weg te gaan. Daarop komt plots langs achter een andere militair aan die hem wil wegtrekken en hem in het gezicht krabt. Na de dans ziet Wijnen zijn aanvaller terug en zegt hem dat deze slecht gehandeld had. Daarop wil de militair dat Wijnen mee naar buiten gaat om te vechten. Wijnen weigert en krijgt daarop direct een vuistslag in het gezicht.

Op dat ogenblik komen een vijftal andere lanciers gewapend met knuppels de zaak binnen. Zij beginnen op iedere aanwezige in te slaan. Ook Wijnen moet verschillende stokslagen opvangen. Hij slaagt erin de zaak te ontvluchten en wordt tot buiten het dorp achtervolgd door een tweetal militairen gewapend met sabels en knuppels. De andere gasten moeten allen vechten om weg te geraken en ook zij worden hier en daar achtervolgd.

De 22-jarige Michiel Lenaerts vlucht ook langs de huizen en kan zich in het huis van Henry Claessen verstoppen. Een drietal lanciers heeft dit echter gezien en zij slaan hard op de voordeur van het huis. Zij willen dat de eigenaars open doen, maar deze weigeren. Plots beginnen zij de raampjes boven de deur kapot te slaan met hun sabels. Zij riepen: *“daer boeren, hebt ook wat!”*

Dit alles wordt meegedeeld aan de Luitenant Robert, commandant van het 3de escadron 1ste Regiment Jagers te paard, die hier gekazerneerd waren.

19 mei 1836: landbouwer Joannes Devolder van het Schotelven doet aangifte van een diefstal. Er is een gat gemaakt in de keldermuur en er werd 2 pond boter en een weinig melk meegenomen. Daarna hebben de dieven een gat in een lemen muur gemaakt en zijn zo de keuken binnengedrongen. Daar werden heel wat klederen, vier grote tinnen schotels en een koperen “moor” gestolen.

19 juli 1836: de veldwachter heeft op zijn ronde in de Biesen de genaamde Coenradert Carpentier, 32-jarige spinner, betrapt op het afsnijden van jonge eiken takken uit de haag van Laureys Snoeckx. Er zijn wel 25 visstokken in beslag genomen.

7 augustus 1836: het jachtseizoen is gesloten. De twee kousenmakers, Petrus Van Poppel, 20-jaar, en Alexander Vansteenbergen, 24-jaar, worden door de veldwachter betrapt als ze

toch aan het jagen zijn op “*de Polders*” in de 2de sectie, de Wampenberg. Ze hebben niet de nodige vergunningen voor het dragen van een wapen en hebben geen toestemming van de eigenaar van de grond, Joannes Claes.

9 augustus 1836: de burgemeester, Wilhelmus Devocht, gaat naar het huis van Henricus Devocht. Deze ligt gewond aan de mond, neus en linkeroog, kermend van de pijn in zijn bed. De avond tevoren verliet hij rond elf uren de herberg “*In den Engel*” van J.B. Witvrouwen. Aan de deur gekomen ontmoet hij er de gebroeders Deproost, Ambrosius 19-jaar en Joannes 23-jaar, beiden slachters en hun zuster. Deze hadden blijkbaar onenigheid met enkele andere personen. Devocht had enkele weken tevoren ook de beide broers uit zijn herberg moeten zetten wegens baldadigheden. Dat waren ze blijkbaar niet vergeten.

Het gevecht barst los en Ambrosius houdt Devocht vast, terwijl zijn oudere broer enkele vuistslagen in het aangezicht van het slachtoffer geeft. Devocht valt versuft op de grond, waar hij door de twee broers en de zuster zodanig wordt mishandeld dat hij “*zichzelve niet meer voelde*”. Joannes Baptist Devocht en Petrus Meyendonckx komen tussenbeide. Meyendonckx kan nog een knuppel uit de handen van Ambrosius Deproost wegtrekken.

Elisabeth Beyens, 28-jarige naaister, heeft het begin van het gevecht gezien maar is dan naar huis gegaan. Elisabeth Bleys, 23-jarige dienstmeid, brengt een meer duidelijke getuigenis. Zij heeft gezien dat Ambrosius, Joannes en Elisabeth Deproost over een “*vroegere kwetten*” woorden hadden tegen Henry Devocht. Devocht trachtte alles in vriendschap te beëindigen, toen plots Joannes Deproost zei dat hij de discussie wou uitvechten. Devocht antwoordde dat Joannes dan maar alleen met hem mee moest komen. Op dat ogenblik greep Joannes de man vast, trok Devocht mee de straat in en begon het gevecht. Elisabeth Deproost trok een knuppel uit een mutsaart vlakbij en heeft daarmee enkele malen op Devocht geslagen toen die op de grond lag.

26 augustus 1836: kousenmaker Petrus Witvrouwen, 32-jaar, wordt op de Voorheide betrapt op jagen zonder vergunning. Bij hem was eveneens de heer De Ceuleneer, luitenant bij het 4de escadron 1ste Regiment Jagers te paard, die voorzien was van zijn wapen.

De veldwachter verklaart dat hij de 20-jarige Baptist Witvrouwen, timmermansgast, op dat ogenblik op de grachtkant zag zitten in het bezit van een geweer, een jagerstas en een jachthond. Maar schrijft hij erbij : “*dat hij denzelven niet heeft zien jaegen*”.

5 december 1836: op 28 november heeft weer een “*orkaan*” van 3 tot 6 uur in de namiddag, door Arendonk geraasd. Vandaag gaat de burgemeester in gezelschap van Franciscus Waterschoot, timmerman en Gerard Vandersanden, metselaar, beiden schatters, de schade opnemen.

Bij de kinderen van landbouwer Jacobus Jacobs op de Berendonk is de beestenstal ingestort. Het gebouw, volledig in steen gebouwd en met pannen bedekt, was 10 meter 5 decimeter lang en 8 meter 7 decimeter breed. De schade werd geraamd op 500 “*francs*”.

Op de Schotelven, bij het huis van de erfgenamen van de weduwe Vandael, spinster en in huur door landbouwer Adriaen Brusseleers, is een beestenstal voor de helft ingestort. Het was een lemen constructie van 7 meter 5 decimeter lang en 3 meter hoog. De schade wordt vastgelegd op 70 “*franken*”.

9 januari 1837: de heer Dierckx, bakker en koopman in hout die in Turnhout woont, heeft aan “*de Arendonkschen Hoek*” enkele “*muyten wischhout*” staan. De veldwachter had bemerkt dat er regelmatig wat van het hout verdween en stond op wacht. Op zeker ogenblik hoorde hij wat roeren tussen het hout. Het was Helena Jacobs, vrouw van Franciscus Melis, “*daglooner*” uit Schoonbroek, die trachtte te vluchten tussen de mutsaarts door het veld in. Ze werd achterhaald door de veldwachter en had nog enkele stukken hout in haar handen. De veldwachter wijst de vrouw erop dat ze schuldig is aan diefstal, als deze antwoordt dat ze toch moet kunnen stoken. Bovendien zou de genaamde Dierckx haar ook benadeeld hebben, door een boom te laten vallen in haar hooiveld.

24 februari 1837: Maria Gevers, weduwe van Christiaan Cuyllits, winkelierster en fabrikante in kousen geeft een diefstal van 34 paar kousen aan. Toen rond 9 uur gisterenavond één van haar werkmannen de winkel verliet, merkte hij dat een voorheen dichtgenagelde deur van een schob en de keukendeur beiden open stonden. Hij riep onmiddellijk de bazin die de diefstal vaststelde. Een gedeelte van de kousen lag op haar bed en een ander deel in de keuken. Het betrof allemaal vrouwenkousen. Zij verklaarde dat de laatste tijd er regelmatig kleinigheden verdwenen zoals stukken wol, gereedschappen, enz.. Maar ze kon toch niemand verdenken, ook niet van haar eigen personeel.

22 juni 1837: de burgemeester krijgt bericht dat er gisteren een beddenlaken gestolen is bij Joannes Baptist Diels, bakker alhier. De bakker verklaarde “*dat zijn vrouw een aantal beddelakens op de blijk achter hun hof te blijken had gelegd*”. Wanneer ze deze wilde binnenhalen bleek er eentje te ontbreken.

Carolina Snoeckx, het 9-jarige buurmeisje, verklaarde dat zij in de namiddag gezien had dat een zekere Elisabeth Brusseleers (bijgenaamd “*Winkel*”) spinster van beroep, langs de hof gekomen was. Zij was rond 3 uren in de namiddag langs de gang tussen de twee huizen gepasseerd. Dit bleek reden om de veldwachter bij de verdachte vrouw langs te sturen.

Vandaag rond 9 uur 's morgens komt de veldwachter bij Carolina Snoeckx. De deur is gesloten en hij moet tot twee maal toe roepen om

de deur te openen. Hij kijkt ondertussen door het venster en ziet hoe de vrouw een beddenlaken van het bed trekt en boven op een kast gooit.

De veldwachter begint een zogezegd toevallig gesprek over de kast en wil deze van boven bezichtigen. Carolina neemt snel het pak linnen weg en zegt dat dit haar hemd is. De veldwachter vindt echter dat dit een beddenlaken is en neemt het in beslag.

De stof en stiksels komen goed overeen met de andere lakens van Diels en bovendien kan de vrouw van Diels het laken direct herkennen.

26 augustus 1837: de veldwachter achtervolgt op de Heikant, dat toen nog bij de Wampenberg gerekend werd, enkele mannen die in de aardappelvelden aan het jagen waren. Eén van hen kan hij inrekenen. Het is de 23-jarige kousenmaker Henry Van Hees. De twee anderen ontsnappen maar de veldwachter denkt wel de 30-jarige Gerard Van Steenberg herkend te hebben.

25 september 1837: bij Adriaan Pauwels, bakker is er om 5 voor 11 gisterenavond “*een schandalende ruststoornis*” gebeurd. Vandalen hebben twee bakstenen door de vensterramen boven zijn deur gesmeten. Hij lag reeds te bed en heeft niemand gehoord of gezien, maar zal alles in het werk stellen om de daders te leren kennen.

3 november 1837: “*nr. 18 – Orkaan*” Landbouwer Jacobus Jacobs vertelt dat door de stormwind van 1 november het dak en een lemen muur van zijn schuur zijn weggewaaid. De schade wordt geraamd op 280 “*franken*”.

17 december 1837: Joannes Baptist Maes, zoon van Jan, wordt betrapt op het illegaal kappen van hout in een bos ter streke “*de Houwen*” op het Schotelven.

10 maart 1838: de 2-jarige Henry Stakenborg is verdrongen in een mestput bij de burenen waar nu wat water in stond. Hij was slechts enkele minuten uit het ouderlijk huis verdwenen toen men hem vond. De bijgeroepen geneesheer kan enkel de dood vaststellen.

14 april 1838: dokter Van Dessel verklaart aan de burgemeester dat hij Antonis Willems, landbouwer op de “*Voorheyde*”, voor verscheiden verwondingen heeft moeten verzorgen. Zij gaan ter plaatse en ondervragen het slachtoffer naar de herkomst van die verwondingen. Antonis verklaart dat hij gisterenmiddag bezig was zijn veld te bemesten in de buurt van “*het Sluysken*”. Hij ontmoette daar zijn buurman Adrianus Lens, waarmee hij al enige tijd in onmin leefde. Lens heeft hem plotseling overvallen met stokslagen en vuistslagen. Er zijn geen getuigen van dit voorval. Antonis heeft wel naar zijn minder--jarige zoon geroepen, maar die heeft van het hele voorval niets gemerkt.

14 juni 1838: de Turnhouters, vader Petrus en zoon Josephus Buys worden op “*het Luyfgoor*” betrapt op jagen. Daar de private jacht voor dit gebied aan andere mensen verhuurd is, zijn zij in overtreding. De jonge Buys is hiermee niet akkoord en gaat zelfs over tot bedreiging van de veldwachter: “*indien gij durft proces verbael maeken, past dan op, als ik eens alleen bij u koom, dan zal ik u spreecken*”.

Daarna bedaren zij wat en stellen voor om alles stil te houden, zij zouden liever wat drinkgeld aan de veldwachter geven....
Waarvan akte.

15 augustus 1838: de burgemeester wordt door geroep op de hoogte gebracht van een brand op het Schotelven bij landbouwer Adrianus Lenaerts. Hij rukt onmiddellijk uit met de brandspuit. Als zij ter plaatse komen is het woonhuis en de beestenstal van de boerderij genaamd “*Den Bontenos*” reeds gedeeltelijk afgebrand. Het achterhuis dat bewoond wordt door Daniël Segers, werkman, is geheel verwoest. Men slaagt erin de omringende gebouwen te vrijwaren.

Daniël Segers verklaart dat hij wakker werd toen de vlammen al volop in zijn huis brandden. Hij heeft nog net zijn vrouw en kinderen kunnen redden. Daarna heeft hij de huisbaas gewekt.

Er wordt een schatting van de schade gemaakt samen met Willem Bosch, timmerman en met Petrus Claessen, landbouwer. Het woonhuis met aangebouwde beestenstal bestaande uit een keuken, een grote en een kleine kamer, kelder en moos, nog onlangs met nieuwe ramen en andere verbeteringen voorzien, na aftrek van de overgebleven stenen wordt geschat op .....2000 frank.
Het achterhuis (gewezen brouwerij) met turfschob.....800 frank.
De huismeubels, klederen, lijnwaad, brandstoffen,
boerengereedschappen,.....2000 frank.

Totaal verlies van Adrianus Lenaerts : 4.800 frank.

De meubels, klederen, lijnwaad en geldspeciën die Daniël Segers verloren is.....700 frank.

In totaal is er voor een som van 5.500 frank schade geleden. Het proces-verbaal vermeldt verder nog: “*Bovengemelde personen hebben ons overiges bevestigt dat nog een nog ander tegens brandgevaar verzekert was.*”

16 augustus 1838: de veldwachter doet zijn ronde en komt aan een veld gelegen in de Bergen. Dit veld van zo'n 15 aren is door Adriaen Pauwels, bakker beplant met rapen. De 38-jarige Petrus Witvrouwen is echter bezig deze veldvruchten te vernietigen door ze om te ploegen. Wanneer de veldwachter aan Witvrouwen meedeelt dat hij in overtreding is omdat dit andermans vruchten zijn, antwoordt deze dat het veld van zijn moeder is.

19 september 1838: de veldwachter hoort geweerschoten als hij aan het Broek komt op de Berendonk. Hij gaat kijken en ziet Joannes en Henricus Van Herck uit Retie, rond de 40 jaren oud en beide bekende liefhebbers van de jacht, die met dubbelloops jachtgeweren door het Broek lopen. Bij het zien van de veldwachter zetten ze de vlucht in richting Retie. Ze kunnen ontkomen. De veldwachter veronderstelt dat ze dus niet over de nodige vergunningen zullen beschikken om te mogen jagen.

30 september 1838: Jacobus Dickens en Wilhelmus Willems zijn werklieden en eigendom-bewaarders voor Juffrouw Theresia Chanly in de "*Hooge Heyde*". In deze eigendom is de jacht verboden en dit is duidelijk aangegeven. Nochtans betrapten de beide mannen Adriaen Michielsen, koopman in beesten uit Ravels. Ondanks het feit dat ze enkele dagen voordien al de jager hadden gewezen op zijn overtreding, is hij terug gekomen. In een annex aan dit proces verbaal vermeldt Juffrouw Chanly dat zij wenst dat Michielsen gerechtelijk vervolgd zou worden.

14 december 1838: op het Schotelven, aan de "*Saeren*", vindt men langs de grachtkant het lijk van de 70-jarige landbouwer Adriaen Crols. Enkele mensen hadden de man gevonden toen hij in het water van de gracht dreef met het hoofd onder. Het paard en de kar beladen met aarde stonden nog langs de straat. Het slachtoffer leed aan de vallende ziekte en men vermoedt dat dit de oorzaak van het ongeval is.

8 januari 1839: de burgemeester wordt door Mathijs Bleys, fabrikant, op de hoogte gebracht van "*eenige buytenspoorigheden*" die de afgelopen nacht aan zijn huis hebben plaatsgevonden. Ter plaatse ziet de burgemeester dat het glasraam boven de deur en de raam naast de deur verbrijzeld waren. De deur is aan de buitenkant met bloed besmeurd.

De familie Bleys vertelt dat de afgelopen nacht een half uur voor middernacht Christiaen Tuerlinckx, kousenmaker en zijn zoon Henricus langs kwamen. Zij klopten aan om hun pijp te kunnen aansteken. Bleys antwoordde dat hij zo laat voor niemand meer opendeed. Vader en zoon werden woest en begonnen met zo'n geweld op de deur te beuken, dat plots het glasraam erboven uit zijn kader viel en boven op de beide mannen terecht kwam.

De buurman Henry Embrechts heeft dit alles gezien en bevestigt dat hij Tuerlinckx aan zijn stem herkend heeft.

Vader Tuerlinckx wordt eveneens ondervraagd en bekent dat hij zijn dronken zoon niet meer onder controle kon houden. Nadat het glasraam op hen gevallen was en hij verwond werd, is hij hulp gaan zoeken bij de bureu. Toen hij daarna terugkwam had zijn zoon ook het andere raam naast de deur ingeslagen.

24 februari 1839: Petrus Gevers, een 48-jarige voerman komt van Turnhout met zijn kar en lost enkele goederen bij het huis van dokter Van Dessel. Carolus Van Gestel, kousenmaker, komt vertellen dat de koning van Frankrijk dood is. Gevers zegt dat dit niet waar is. Van Gestel antwoordt dat Gevers dit zelf zou verteld hebben. Gevers ontkent en neemt afscheid om verder te rijden. Maar Van Gestel blijft hem achtervolgen en roept hem terzijde. Daarop begint hij onmiddellijk Gevers te slaan.

Getuigen waren Joanna Deproost, 60-jarige naaister en Joannes Devocht, 21-jarige kousenmaker.

30 maart 1839: de veldwachter betrapt Catharina Van Eeckeren, 17-jarige spinster en Catharina Van Dael, 14-jarige spinster op het illegaal afsnijden van groen hout op de eigendom van Jan Van Looy op de Heikant.

29 april 1839: opnieuw wordt iemand betrapt op het afsnijden van groen hout op de Heikant. Ditmaal is het de 40-jarige "*saeykammer*" Henry Jacobs.

14 mei 1839: bij Paulus Maes aan de Bergen is ingebroken en zijn er voornamelijk klederen gestolen.

18 mei 1839: "*saeykammer*" Cornelis Gilis, 36 jaar en zijn zoon Henricus, 16 jaar komen verklaren dat zij gisteren een kudde schapen van wel 30 stuks gevonden hebben die liepen te grazen in hun korenveld en hun hooigras. De schaapherder van de kinderen Jos Claes leidde deze kudde.

Getuigen van het voorval waren de 16-jarige landbouwer Joannes Baptist Raeymaekers en de 18-jarige schaapherder Alexander Peters die voor de weduwe Petrus Deproost werkt.

Figuur 5 : De kudde - Cornelis Van Leemputten

10 juni 1839: Joannes Dionysius Celis, fabrikant heeft gisteren in de vooravond zijn “*fuyk*” of visnet geplaatst in de Wamp achter de eigendom van Devocht. Jan Baptist Gevers, werkmans bij Celis wordt op wacht gezet bij de fuik. Om kwart over tien 's avonds komt Gevers toegelopen en vertelt aan Celis dat zijn fuik is kapotgemaakt door Fredericus Cuylits en Henricus, Joannes en Godefridus Claessen. Celis begeeft zich ter plaatse en ontmoet de genoemde mannen. Hij stelt inderdaad vast dat zijn fuik is kapotgescheurd en uit de rivier is getrokken.

Getuigen hiervan waren Franciscus Gevers, kousenmaker en 15 jaar oud en Joannes Vaes, 18-jarige landbouwer.

12 juni 1839: Fredericus Cuylits, 21 jaar en kousenmaker, dient een klacht in tegen Joannes Dyonisius Celis. Hij vertelt dat hij op 9 juni door zijn oom Petrus Thielemans gevraagd is om eens langs de Wamp te lopen om te zien of er nergens geen dammen de normale loop van het water verhinderden. Het niveau van het water was dusdanig gestegen dat de turf van Thielemans die aan de waterkant lag onder water kwam te liggen.

Cuylits komt op zijn tocht 2 fuiken tegen die dwars tegen de stroom in zijn aangebracht en op die manier het niveau sterk hebben doen verhogen. Hij heeft getracht die 2 fuiken te verwijderen wat hem niet gelukt is. Hij wilde deze aan de burgemeester tonen. Toen hij navraag had gedaan bleken deze aan Celis toe te behoren die ondertussen een klacht had ingediend tegen Cuylits. Daar het echter Celis is die de natuurlijke loop van de Wamp verhinderd heeft, vraag Cuylits om deze gerechtelijk te straffen.

4 september 1839: de weduwe Willem Eyssen, landbouwster, doet aangifte van een diefstal van klederen uit haar huis.

4 november 1839: ditmaal wordt ingebroken bij Adrianus Geenen landbouwer op de Huyskens. Ook hier worden een belangrijke hoeveelheid klederen gestolen.

17 december 1839: “*saeykammer*” Petrus Janssen brengt een gestolen inktpot terug naar de burgemeester Verbist. Deze inktpot was gestolen tijdens een openbare verkoping in de Wippelberg. Het gemeentebestuur had een beloning van 10 francs uitgelooft voor wie de inktpot zou kunnen terug bezorgen of die de dader van dit feit zou kunnen aanwijzen.

Janssen verklaart dat hij op weg naar huis twee kinderen zag spelen met de inktpot. Bij zijn komst hebben die de pot weggeworpen, zodat hij niet weet wie de dief zou kunnen zijn.

Het proces vermeldt echter dat men vermoedt dat Janssen de dader van de diefstal is, daar het niet zijn eerste strafbaar feit is. Hij wilde vermoedelijk enkel de beloning van 10 franc komen ophalen.

Op datum van 21 december is er een addendum: Cornelius Van Gorp en Maria Anna Wuyts zijn huysvrouw hebben Janssen de inktpot ter hand zien nemen tijdens de openbare verkoping.

21 december 1839: in de Gagelvelden op de eigendom van Willem Corsten wordt Willem Willems betrappt op het afsnijden van groen hout.

1 januari 1840: de burgemeester Verbist, schepen Van Besau en veldwachter Leysen gaan samen enkele herbergen bezoeken. Het sluitingsuur is vastgelegd op 10 uur, maar deze dag is elk jaar een "*vrolijke dag*". Daarom gaan zij gedrieën de herbergen langs, teneinde ervoor te zorgen dat het sluitingsuur en de nachtrust gerespecteerd worden. Rond 11 uur komen zij op de markt waar veel lawaai en een gevecht de aandacht trekken. De burgemeester maant de omstanders aan om naar huis te gaan, zoniet zullen zij door de nachtwacht gevat worden.

De 22-jarige Henry Segers, zoon van Jan, geeft zich niet gewonnen en roept door de straat: "*dat hij de klooten gaf van mede te gaen*". Daarop gaf de burgemeester het bevel aan de nachtwacht om de samenkomsten uiteen te drijven en de weerspannigen mee te nemen naar het "*Wachthuys*".

Joannes Baptist Van Eemeren, sergeant majoor en Henry Seels, fourier bij de eerste Burgerwacht vergezeld van Ad: Claes en Jan Baptist Meyndonckx, beide "*gardes van de gemelde compagnie*" gaan op ronde. Zij hebben de verplichting van na de gedane taak de burgemeester verslag uit te brengen.

Het gezelschap ontdekt rond middernacht een gevecht op de Rodebeek. De 26-jarige Joannes Baptist Boermans kreeg er veel slaag. Hij wordt door de burgerwacht uit de menigte gerukt om hem te beschermen. Op dat ogenblik krijgt J.B. Van Eemeren een slag zonder dat hij de dader kan herkennen. Ook Henry Seels krijgt slaag, hij wordt door de 20-jarige Joannes Baptist Lenaerts vastgegrepen die hem direct een slag toebrengt. Lenaerts wordt gearresteerd en moet de nachtwacht naar het wachthuis volgen. Op dat ogenblik verschijnt weer Henry Segers. Onder veel geroep en getier trekt hij Lenaerts uit de handen van de nachtwacht en zegt: "*dat hij niet met hen ging, en dat zij maar moesten doen wat zij niet laten konden*".

Van dit alles is proces verbaal opgemaakt.

2 januari 1840: om halfvier in de namiddag ziet de veldwachter hoe vier personen in de heide aan het jagen zijn met vijf hazenwindhonden. De veldwachter meent dat het o.a. de Turnhoutenaars Gesp, meubelmaker en Bauweraerts, meester kleermaker in de Herentalsstraat zijn. De andere twee blijven onbekend. Zij beweerden niet op de hoogte te zijn dat de jacht zonder autorisatie niet toegelaten was.

7 januari 1840: kousenmaker Petrus Janssen, 28 jaar beklagt zich bij de burgemeester dat hij daags voordien ruzie gehad heeft met Joannes Beyens, zoon van Cornelius. Hij is door Beyens in volle straat uitgescholden dat hij een kruiwagen turf zou gestolen hebben. De verwijten zijn gehoord door Theresia Goris en Joannes Baptist Van Deun.

Daarop aanhoort de burgemeester Cornelius Beyens. Deze houdt letterlijk staande dat Janssen “*eenen dief*” is. Hij beweert dat deze een portie haver gestolen heeft van hem en dat Joannes Baptista Witvrouwen, 40-jarige kousenmaker en Henry Borgers, 45-jarige “*saeykammer*” daarvan getuige zijn geweest.

12 januari 1840: er is ongeveer 280 francs gestolen bij smid Petrus Josephus Adriaenssen. Dit is gebeurd nadat de man 's avonds zijn huis verlaten had en er rond halfelf terugkeerde. Er waren geen sporen van inbraak. Aangezien Adriaenssen de enige sleutels zelf bij zich had, vermoedt men dat er haken gebruikt zijn om de sloten van de voordeur en van het geldkastje te openen.

20 januari 1840: de 60-jarige Cornelius Beyens, zonder beroep, komt verklaren dat hij gezien heeft dat Petrus Janssen, haver gestolen heeft van het veld van landbouwer Nicolaes Joo. Getuigen daarvan waren eveneens Joannes Baptist Witvrouwen, Henry Borgers, Petrus Borgers en de weduwe Van Dael.

De burgemeester wijst de man uitdrukkelijk op de ernst van deze beschuldigingen en de verantwoordelijkheden die zoiets met zich brengen. Niettegenstaande dit dringt Beyens aan om hiervan proces verbaal te maken.

5 februari 1840: op de Horst bij Gaspar Joris is ingebroken en zijn er klederen gestolen. Zo ook bij Catharina Eyssen, spinster op het Schotelven. De dieven hebben een gat gemaakt in de lemen muur en zijn zo binnen gekomen.

20 maart 1840: de 33-jarige spinster Elisabeth Claessen gaat lopen als de veldwachter haar betrapt op het afsnijden van jong eikenhout dat eigendom was van Joris. Ze had nog getracht een twintigtal twijgen te verstoppen, maar bekende toch de misdaad.

4 april 1840: uit het huis van Petrus Brusseleers op de Wampenberg zijn een groot aantal klederen gestolen. De dieven zijn langs de stal binnengekomen.

2 mei 1840: voor M. Van Besau en J. Maes, beide schepenen, verschijnt de Heer Bondroit, brigadier en douanier gelegen te Arendonk. Hij verklaart dat hij op 30 april laatstleden, rond 10 uur 's avonds, in gezelschap van de ambtenaar de Heer De Reuk, zijn ronde deed op de “*Heykant*”. Zij betrappen daar een smokkelaarsbende en één ervan kunnen zij overmeesteren. Op het geschreeuw van de

smokkelaar roept plotseling iemand van ver “*wat is er aan de hand*”. Bondroit antwoordt dat dat zijn zaken niet zijn. Onmiddellijk daarop wordt met een geweer in hun richting geschoten. De douanier krijgt 3 à 4 hagelbolletjes in zijn been en de gearresteerde smokkelaar wordt stevig in een arm geraakt. (De smokkelaar blijkt Joannes Caymax uit de Roest te zijn). De douanier kan de dader van het schot niet zien, wel meent hij dat dit kwam uit de richting van het huis van Benedictus Huysmans, waar ondertussen enkele mensen buiten stonden.

Op 3 mei wordt Caymax Joannes bij de schepenen geroepen voor een getuigenis. Hij verklaart dat hij van niets weet en dat hij ook niet gekwetst geworden is. Hij is bereid om zich door de schepenen te laten onderzoeken, maar zij stellen daartoe een geneesheer aan.

Tenslotte worden de drie vrouwen die aan het verdachte huis buitenstonden eveneens opgeroepen. Eerst komt Maria Claessen, 53 jaar en echtgenote van Benedictus Huysmans, aan de beurt. Zij was rond negen uur of halftien gaan slapen. Zij werd gewekt door het rumoer rond het huis. Zij dacht dat het maar “*Meyboomplanters*” waren, zoals gewoonlijk gebeurt die avond. Toen hoorde zij plots roepen: “*Mijnheer bind mij toch niet, ge kent mij immers wel*”. Ze is toen opgestaan en heeft de deur op een kier opengedaan om te gaan kijken wat er aan de hand was. Toen zij de deur opendeed hoorde ze plots een geluid als van twee zweepslagen, direct gevolgd door een gewerschot vlakbij haar huis. Zij heeft toen, ofschoon zij “*ontkleed en gansch verschrikt zijnde*”, een brandende papieren prop die voor haar huis viel, uitgedoofd. Zij heeft echter niemand gezien en is dan direct terug naar binnen gelopen en heeft de deur gesloten. Zij heeft haar gehele huisgezin uit hun bed doen komen en haar kinderen liggen van de opgedane schrik nu nog ziek “*te bedde*”.

Elisabeth Claessen, vrouw van Gerard Maes en Catharina Borgers vrouw van Petrus Janssen bevestigen de verklaring van Maria Claessen. Ook zij hebben verder niets gezien.

4 mei 1840: handwerker Wouter Goetelen heeft zijn haag 2 meter van zijn erf verder verplant op de openbare weg. Van Besau, de schepene en vervanger van de burgemeester, wijst Goetelen erop dat hij geen recht heeft op zomaar een publieke weg die er altijd al geweest is te belemmeren. Goetelen trekt zich hier niets van aan, hij gaat gewoon verder met de aanplanting.

13 mei 1840: er heeft een “*moerverkoping*” plaats in de Postelse heide op het gebied van de gemeente Mol. Kousenmaker Joannes Bellemans, 30 jaar, is er ook samen met zijn vrouw Cornelia Janssen, 28 jaar. Zij krijgen woorden met een schijnbaar dronken Adrianus Janssen. Deze laatste grijpt een stok en slaat erop. De beide jongelingen raken gewond in het gezicht. Er waren verscheidene omstanders, waaronder de Arendonkenaars Godefridus Blockx, handwerker en Henricus Janssen, landbouwer.

28 mei 1840: er zijn weer een partij klederen en wat gerief gestolen bij landbouwer Joannes Baptist Daniels.

31 mei 1840: er is een man verdronken in de waterpoel van het “*Huyskens Kuyl*” zuidoostwaarts van de gemeente in de heide. Het is de 53-jarige weduwnaar Adrianus Melis, vader van 4 kinderen. Josephus en Petrus Elsen, beide kousenmakers, zijn rond halftwee ’s middags daarlangs gekomen. Zij zagen Melis op de oever zitten. Hij zei dat hij een paar “*echels*” ging vangen. Later komen Jacobus Borgers en Paulus Brusseleers langs en vinden een paar schoenen en kousen langs de oever. Zij zien echter niemand en veronderstellen dat Melis verdronken is. Zij doorzoeken de put en vinden inderdaad het levenloze lichaam dat zij aan de kant brengen. Het lijk is blootvoets en de broekspijpen zijn opgerold tot aan de knieën. Er zijn geen uiterlijke tekens van geweld te vinden, zodat aangenomen wordt dat het hier een ongeval betreft.

Het lichaam wordt direct na het onderzoek en op bevel van de burgemeester naar het gemeentehuis gebracht voor tijdelijke bewaring.

11 juni 1840: bij Paulus Maes op de Bergen is er ingebroken. De dieven hebben de koord die de staldeuren dichtbond doorgesneden. Zij zijn aan de haal met: “*een vrouwe strepe rok, 1 turksleeren broek en vest, 1 blauwe lijnwaeden keel, 1 roode halsdoek, 1 paer kousen, 1 lijnwaed voorschood, 1 mes, omtrent 1 gulden geld en 1 pakskes gemalen caffè*”.

16 juni 1840: de burgemeester hoort vertellen dat er wat huisraad gestolen is bij Gaspar Joris op de Horst. De daders hadden een plank uit de muur van de stal gebroken en zijn zo binnengeraakt. Joris vond het niet de moeite om aan te geven en wist niet dat hij dit verplicht was.

29 juni 1840: de afgelopen nacht is er afgemaaid hooi gestolen uit de hooibemd van Petrus Struyf. Omdat er sporen van dit hooi waren tot aan de Wampenbergse brug in de richting van de Markt, laat de burgemeester enkele huiszoekingen doen in die buurt. Er wordt nergens iets verdachts gevonden. Struyf verklaart dat hij ongeveer een halve kar hooi mist, maar dat hij niemand van de diefstal kan verdenken. Ook landbouwer Cornelius Devocht mist enkele hoopjes hooi uit zijn hooibemd vlakbij.

29 juli 1840: spinster Joanna Van Dael, wonende op de “*Heykant*”, verklaart dat zij verleden zaterdag woorden kreeg met haar burens, Petrus Beyens en zijn vrouw Petronella Vervoort. Het koppel zou bedreigd hebben om de kinderen van Joanna Van Dael te mishandelen. Dit sleepte aan totdat gisteren in de namiddag de verwijten, de scheldwoorden, het straatlawaai en de dreigementen zo erg werden, dat Beyens en zijn vrouw in volle hevigheid het huis van

Joanna binnenvielen. Er ontstond een gevecht waarbij de muts van Joanna werd verscheurd en zijzelf met geweld tot aan de deur naar buiten werd getrokken. Daar komt op dat ogenblik Joannes Stakenborgs aan die het gevecht doet stoppen.

Deze Stakenborgs verklaart dat hij vanop de straat had gezien hoe Petronella Vervoort de buurvrouw Joanna vasthield en dat Petrus Beyens zijn vrouw met haar arm terugtrok.

Petrus Michielsens verklaart dat hij plotseling Joanna Van Dael hoorde om hulp schreeuwen.

Ook Petrus Beyens wordt om een verklaring gevraagd. Hij zegt dat hij toen hij thuis kwam, getracht heeft de ruzie te doen ophouden. Hij zegt dat hij Joanna Van Dael helemaal niet mishandeld heeft en dat zij niet in haar huis geweest zijn.

31 juli 1840: de 12-jarige fabriekswerker Henricus Maes komt een klacht indienen tegen Catharina Verste(?)..... dienstmeid bij Petrus Gevers. Wanneer Henricus de kruiwagen geladen met veevoeder voorbijgaat, die dag op weg terug naar huis, beticht Catharina hem ten onrechte van diefstal van haar "*sichel*". Zij heeft dit door de straat geroepen en daarna nog eens bevestigd aan Henry Timmermans en Jan Janssen. In de namiddag gaat hij nog eens langs bij de dienstmeid om te vragen of zij hem verder blijft beschuldigen. Zij zegt ja, waarop de jongeman naar de burgemeester stapt om dit proces verbaal te doen opmaken.

3 augustus 1840: Joannes Claessen, landbouwer en herbergier op het gehucht Schoonbroek dat onder de "*gehorigheid*" van Arendonk valt, doet aangifte van een diefstal. Er is bij hem het volgende gestolen: "*1 wollen sargie, 1 catoene witte spreij, 1 turksleeren broek, 1 roode catoenen halsdoek, 1 rood gestreept kleed, 1 gedrukten rok, 2 voorschoden als eenen blauwe en eenen dammekens, 1 lakene kraag of collet van een Douanier.*"

Hij verklaart verder dat hij een vrouwspersoon van lange gestalte, gekleed met een rode halsdoek, een zelfde op haar hoofd dragende en met een blauwe lap op haar jas, heeft zien uit een hooimijt van hem komen. Zij zei dat ze daar wat gerust had en dat ze verder naar Arendonk ging. Deze vrouw is wat later nog in Schoonbroek gezien en zal dus niet naar Arendonk gegaan zijn. Niemand weet waar zij gebleven is.

9 augustus 1840: om halftwaalf 's avonds komt de knecht van Henry Devocht, herbergier van "*In de Zwaan*", de hulp vragen van de politie. Er zijn een aantal personen die het sluitingsuur niet willen respecteren en die de herberg niet willen verlaten. Schepen Van Besau roept veldwachter Leysen en samen gaan zij op pad. In de herberg vinden zij de volgende mannen: Petrus Meyndonckx, Petrus Van Poppel, Joannes Claessen, Jan Baptist Snoeckx en Henry Timmermans, allen kousenmakers. Zij verplichten deze mannen om de zaak te verlaten.

Daarna zetten Van Besau en de veldwachter hun inspectietocht naar de andere herbergen verder. Zij komen in de Hovestraat aan de herberg van Louis Adriaenssen en komen daar opnieuw Petrus Meynendonckx tegen. Deze doet pogingen om binnen te geraken. Van Besau beveelt hem om naar huis te gaan. Het is al na middernacht en dus meer dan tijd. Daarop antwoordt Meynendonckx dat hij nog een liter bier moet drinken en dat zij *“hun recht maar moesten inspanssen als ze recht hadden”*. Dit herhaalde hij verscheidene keren en bleef ondertussen op de deur rammelen. Op die manier stoorde hij de nachtrust van de herbergier.

Tegen de vijf nachtgangers wordt proces verbaal opgemaakt.

24 augustus 1840: de veldwachter ziet iemand jagen aan het Goirken, een turfwinning en waterplas die toebehoort aan de gemeente. Het is de 27-jarige schoenmakersgast Gerardus Wouters die zonder vergunning betrap wordt.

29 augustus 1840: voor de burgemeester verschijnt Maria Anna Porto Carrero, 29-jarige dienstmeid, die verklaart dat zij gisterenavond door haar huisbaas Henry Geenen mishandeld is geworden. Geenen is dronken thuisgekomen en heeft zonder enige redenen het meisje bij de haren uit het bed gesleurd, geslagen en op straat geworpen. De 30-jarige Johannes Meynendonckx is getuige en bevestigt dat hij Maria heeft zien buitensmijten door Geenen. Hij vertelt dat hij haar uit de handen van de dronken man gered heeft. De 41-jarige Johannes Slegers voegt aan deze getuigenis toe dat hij Geenen heeft horen zeggen: *“Wil ik u de keel nu toenijpen”*.

Maria voegt toe aan het proces dat zij, nu ze ten onrechte en in de grootste schande op straat is gezet, zij de volledige betaling van haar volle jaarhuur wenst op te eisen.

8 september 1840: Henricus Marinus Van Besau, schepen belast met de politie en Johannes Maes, eveneens schepen van Arendonk, gaan samen op pad om de verplichte sluiting van de herbergen na 10 uur 's avonds te gaan controleren. Zij komen ten huize van Joannes Claessen, landbouwer en herbergier in de 4de sectie (de *“Arendonkse hoek”*) aan de Berendonk. In de herberg bevindt zich een menigte mensen, zowel mannen als vrouwen, die allen onbekend zijn voor de twee schepenen. Er wordt gedronken en gedanst. Een muzikant zit op een tafel.

Wanneer de twee mannen zich bekend maken, slaan de mensen op de vlucht. Aangezien zij niemand herkend hebben, wordt alleen tegen Claessen proces verbaal opgemaakt om naar de vrederechter verzonden te worden. De aanklacht is enerzijds drank verkocht te hebben na het sluitingsuur en anderzijds danspartijen toegestaan te hebben buiten de kermisdagen en zonder speciale toelating van de gemeente.

21 september 1840: burgemeester Petrus Verbist hoort vertellen dat een week geleden tijdens Retie kermis, verscheidene Arendonkenaars mishandeld zijn en gewond werden door messneden en stokslagen. Hij stelt een onderzoek in. 's Maandags, 14 september met Retie kermis zitten verscheidene personen rond 9 uur 's avonds in de herberg van Petrus de Pon op de weg naar Arendonk, net buiten de dorpskom. Plots komt een groepje mannen, 4 à 5 personen, als “barbaeren” binnengelopen, gewapend met messen en stokken. Zij hebben de deur, die de cafébaas voor hen gesloten had, met geweld opengebroken. Onder het geroep van: “*Waar is Arendonk? En Arendonk moet eruit!*”, zijn zij in het wilde weg beginnen slaan en met messen steken naar ieder die er binnen was. Het gevecht duurde tot iedereen uit de gelagzaal verdwenen was. Niemand van de getuigen wist wat de aanleiding hiertoe was, aangezien bekenden zowel als vreemden rustig met elkaar zaten. Bovendien wilde het Arendonks gezelschap net naar huis vertrekken.

De burgemeester laat dan de getuigen één voor één hun verhaal doen.

1. Johannes Maes, 24-jarige dienstbode, vertelt dat hij tijdens zijn vlucht verscheidene stokslagen ontving en door een man in rode turksleren klederen met een mes werd gesneden in de kaak en hals. Hij toonde de gevaarlijke wonden die hij door heelmester Heylen te Retie heeft laten verzorgen.

2. Joseph Snoeckx, 24-jarige kousenmaker, vertelt hoe hij aan de tafel stond bij de vrouw des huizes, toen hij door een korte dikke persoon in bruin turksleren vest, onverwacht een snede kreeg toegediend aan zijn kaak, hals en oor. Daarna kan hij nog twee messteken ontwijken. Zowel de huisvrouw als Marie Beynens zijn hiervan getuige. Hij gaat daarna de wonden uitwassen en vertrekt met Marie Beynens na een 15 à 20 minuten. Onderweg worden zij plots opgehouden door een groepje van 3 à 4 personen die onmiddellijk met stokken beginnen te slaan. Hij herkend niemand hiervan maar de korte dikke is nogmaals diegene die het meest slagen heeft toegediend.

3. De 29-jarige fruitverkoper Petrus Broeckx heeft tijdens het gevecht in de kamer geen stokslagen gekregen. Toen hij echter een kwartier later zijn koopwaar opnam en naar huis wilde gaan, werd hij net buiten de herberg door een groepje aangevallen. Hij kreeg verscheidene stokslagen op het hoofd, schouders en zijn armen totdat hij bewusteloos neerviel. Hij is door de veldwachter en de twee gendarmen die te hulp kwamen uit de handen van zijn aanvallers gered. Er is wat van zijn fruit gestolen en door de ernst van de verwondingen heeft hij de ganse week nog niet kunnen werken.

4. Louis Bruls, 32 jaar en kousenmaker, wordt door twee personen met stokken aangevallen. Hij tracht buiten te vluchten maar wordt aan de deur opnieuw aangevallen. Daar meende hij dat hij iemand hoorde zeggen: “*dat is dien deugeniet van Kupken Dremen*”. Na het gevecht komt hij terug binnen in het huis van De Pon. Daar vindt hij een jongeling die zegt dat hij Van Dael heet, zoon van Jan en 17 jaar oud is. Deze vertelt dat het achter Bruls is dat het gezelschap komen

zoeken is. De jongeman vertelt Bruls dat hij zijn leven waagt met hier te komen en dat hij zou durven Bruls nog wat stokslagen toe te dienen, maar dat hij dat nu niet zou doen. Dit zou gehoord zijn door Johannes Baptist Van Eemeren, de veldwachter en de twee gendarmen die ook in de kamer waren op dat ogenblik.

5. De 26-jarige kousenmaker Jacobus Borgmans krijgt dusdanig veel stokslagen dat hij versuft de vlucht neemt. Na een tijd bemerkt hij dat hij gewond is aan de hand en wil terugkeren naar de herberg om zijn klak te gaan zoeken. Hij komt een groepje van drie met knuppels gewapende mannen tegen. Na zijn aanmaningen geven deze mannen hem zijn klak en die van Josephus Snoeckx terug.

6. Godefridus Gevers, kousenmaker en 19 jaar oud, ziet het gevecht in de kamer beginnen en kan ontsnappen tot aan de deur. Daar krijgt hij onverdraaglijk veel stokslagen te verwerken.

7. Landbouwer Martinus Van Looy, 20 jaar, vertelt hoe hij eveneens uit de kamer van "*De Pon*" kan vluchten maar aan de deur enkele stokslagen te verwerken krijgt. Hij slaagt erin het mes van één van zijn aanvallers af te pakken en de aanvaller in de haag te werpen. Het mes is hij achteraf terug verloren. Hij vertoont een lichte snede over zijn hals en een diepere snede over de kraag van zijn jas.

8. De 30-jarige landbouwer Henry Wijnen krijgt op zijn vlucht naar buiten aan de deur enkele stokslagen en een snede in zijn duim te verwerken.

9. Adriaen Wijnen, landbouwer en 30 jaar, krijgt eveneens aan de deur stokslagen, o.a. op zijn neus, die na drie dagen nog bloedde en waarvan nu nog duidelijk de tekens te zien waren.

10. Kousenmaker Theodor Claessen, 35 jaar, wilde net naar buiten gaan toen de deur met geweld werd opengesmeten. Enkele gewapende mannen komen binnen en slaan Theodor onmiddellijk op de mond, daarna op zijn oog en kaak, verder op zijn rechterarm en op zijn hals. Theodor bezwijkt bijna onder de verwondingen. Twee dagen na het voorval moest Theodor nog regelmatig bloed ophoesten en gedurende vijf dagen lang heeft hij "*de dolligheid in zijn hoofd*" gevoeld.

11. Tenslotte verklaart de 29-jarige kousenmaker Josephus Vosters dat ook hij verscheidene stokslagen gekregen heeft.

De burgemeester verwijst verder in dit document naar de getuigenis van herbergier Petrus De Pon, zijn huisvrouw Mooren, zijn werkvrouw Dimphna of weduwe Willems, Frans Broeckx werker en Frans Marissen veldwachter te Retie, wiens getuigenissen schijnen opgenomen in een brief van 18 dezer. Hij hoopt eveneens dat de daders verder zullen worden opgespoord, vooral daar zij volgens het publieke gerucht, genoegzaam bekend zijn te Retie.

3 november 1840: de 80-jarige Anna Maes weduwe van Willem Luyckx, landbouwer op de Schotelven, wordt betrapt als ze illegaal hout aan het snijden is uit een boskant die toebehoort aan Johannes Maes. Ze had al drie mutsaerts op haar wagen liggen, als de veldwachter langs kwam.

2 januari 1841: enkele inwoners van Arendonk komen uit vrije wil verklaringen afleggen om een proces verbaal van 29 december 1840 dat door de tolbeamten is opgemaakt, te weerleggen. Joannes Corsten, Joannes Goris en de Weduwe Broeckx worden in dit procesverbaal aangeklaagd in verband met hun schapen.

Petrus Goris, herder en 30-jarige zoon van Joannes Goris, vertelt dat hij op zondag 27 december rond de middag met zijn kudde schapen was “*uitgestouwt*”. Even later komt Martinus Cuypers, 15-jarige herder van Joannes Corsten, bij Goris op de heide. Samen weiden zij hun schapen. Wat later komen Jan Baptist Broeckx, 17 jaar oud en herder van de Weduwe Broeckx en Lucas Thyssen, 33 jaar en herder van de Weduwe Corsten, bij het gezelschap met hun kuddes. Het viertal amuseert zich door op het ijs te gaan “*slibberen*”, terwijl de kuddes rond hen aan het weiden waren.

Zij zien twee douaniers met een hond de heide ingaan over de grens tot ver in Holland. Wanneer de twee terugkomen stoppen zij bij de vier herders. Zij beschuldigen de jongens dat zij de schapen over de grens gesmokkeld hebben. Zij vragen de “*weybriefkens*” ofwel de uittreksels van hun inventarissen. Zonder ook maar de briefjes te bekijken worden deze in hun zakken gestoken. De herders verzoeken de douaniers alsnog de briefjes te controleren, maar deze weigeren en zeggen dat zij hun kuddes richting Arendonk moeten meenemen. De schapen komen uit Holland, beweren zij, terwijl de herders meer dan 200 passen van de grenslijn zijn weggebleven.

Zij besluiten te gehoorzamen en komen met hun schapen aan het einde van de heide bij een waterkuil genaamd “*het Sluysken*”. Hier zijn de dieren gewend om te drinken. Hiertoe wordt door de herders dagelijks het ijs gebroken, iets wat zij zelfs nog diezelfde morgen ook gedaan hadden. Verscheidene omstanders hebben gezien hoe de dieren uit eigen beweging naar de waterkuil wilden gaan, maar de ambtenaren hebben hen dit belet.

Toen zij bij de huizen van J. Goris en J. Corsten kwamen op de Asselberg, vroegen de herders om de kuddes gewoon hun gang te laten gaan. Zij zouden elk de weg naar hun eigen stal nemen en op die manier bewijzen dat het geen nieuwe schapen uit Holland waren. De douaniers schenen hier weinig aandacht aan te willen besteden en namen een binnenweg naar het dorp. Zij lieten de kuddes achter maar namen de “*weybriefkens*” met zich mee. Op die manier lieten ze de kuddes van Willem Broeckx en Willem Corsten, die nog ver van hun stal in de Wippelberg waren, in onveiligheid achter. Bovendien moesten die schapen nu verder gestouwd worden zonder de nodige papieren.

Deze verklaring werd door de drie andere herders bevestigd. Enkel Goris kon schrijven en heeft mee ondertekend.

Petrus Thielemans, oud 37 jaar, Adrianus Camfort en Laurentius Bleys, oud 57 jaar, allen landbouwers, verklaren dat zij op die zondag van één uur na de middag tot omstreeks drie uur, in de heide waren. Zij zagen van ver de vier kuddes grazen en de herders spelen op het ijs. Zij hadden ook een kudde schapen opgemerkt op Hollands

grondgebied, die geleid werd door een kleine herder. Zij hadden geen schapen van het Hollands gebied naar het Belgisch zien komen en bevestigen dat er geen vermenging gebeurd is. Zij zagen ook hoe de twee douaniers van Holland kwamen en de vier kuddes met zich meevoerden.

Ook Adrianus Lavrysen, 47 jaar en Cornelis Van Gool, 46-jarige fabrikant, bevestigen dat zij op die zondag van Reusel naar huis keerden rond de middag. Ook zij zagen hoe de twee douaniers trachtten de kuddes onder elkaar te jagen, hoe zij de “weybriefkes” afnamen en ze daarna weigerden terug te geven.

De 52-jarige Petrus Brusseleers, zegt dat hij in de namiddag met zijn vrouw terugkeerde van Reusel en eveneens 2 douaniers met een hond gezien heeft op ongeveer een kwartier gaans op Hollands grondgebied. De twee mannen zijn richting Arendonk gegaan en voorbij de grens zijn zij tot bij 4 kuddes schapen gegaan. Brusseleers en zijn vrouw zijn daarna verder gegaan.

Kousenmaker Anthonius Verbaendert, 40 jaar, is 's middags op weg naar Reusel en vertelt hetzelfde verhaal.

Cornelis Meynendonckx, landbouwer, 38 jaar, zegt dat kort na de middag op de 27 december, de vier kudden schapen zuidwaarts van de voetweg naar Reusel aan het weiden waren. De 4 herders waren op het ijs aan het slibberen. Dit alles gebeurde op meer dan 300 stappen van de voetweg of “*passagie*” waarlangs de ambtenaren beweren dat de schapen zouden zijn ingevoerd. Hij bevestigt dat hij indien dit vereist wordt, hij alles onder ede zal bevestigen.

De 33-jarige kousenmaker Joannes Bellemans verklaart dat hij 's morgens gezien heeft hoe eerst de schapen van J. Goris en daarna die van J. Corsten uitgestouwd werden naar de heide. In de namiddag zag hij die kuddes terugkeren samen met de twee andere van Wed. Broeckx en Willem Corsten, onder begeleiding van twee ambtenaren. Hij zag hoe de schapen naar de waterkuil, genaamd “*het Sluysken*”, probeerden te gaan om te drinken, zoals ze dat dagelijks gewend waren te doen (hoewel de ambtenaren de dieren afweerden). De zoon van Jan Goris had 's morgens het ijs gebroken zodat de schapen zouden kunnen drinken. De jongen zei tegen Bellemans: “*Nu zijn wij al onze schapen kwijt.*” Daarop antwoordde één van de douaniers: “*Neen; als gij maar wilt zeggen wie van Holland is gekomen, dan geven wij u de briefkens terug.*” De kudde van J. Goris wilde met geweld terugkeren naar hun stal. De schaapsherder trachtte de aandacht van de twee ambtenaren hierop te vestigen, maar zij wilden niet naar hem luisteren. De twee zijn zonder nog naar de schapen om te zien, verder naar het dorp gegaan. Ook Bellemans verklaart dat hij dit alles onder ede wil komen bevestigen.

Ook Jan Steemans, 27 jaar en handwerker, wil onder ede komen bevestigen dat hij gezien heeft hoe de kuddes van J. Corsten en J. Goris 's morgens zijn uitgestouwd. Hij kent de dieren al zo lang dat hij weet dat het de eigen dieren waren en zeker geen vreemde.

Kousenmaker Henry Ooms, 33 jaar en H. Joris, 28-jarige “*saeykammer*”, declareren dat zij gezien hebben, vanop nog geen 300

passen, hoe de schapen van Jan Corsten zonder de begeleiding van de herder, naar hun stal terugliepen. De ambtenaar, duidelijk geïrriteerd, zei: *“laat ze maar lopen, we zullen ze wel vinden”*. Daarop zijn zij via een binnenweg naar het dorp gegaan, waarbij ze de schapen van Wed. Broeckx en Willem Corsten zonder begeleiding achterlieten.

Henry Van Gorp, 41 jaar en landbouwer, bevestigt dat ook hij de schapen uit eigen beweging naar hun stal zag lopen en dat hij de dieren duidelijk herkend heeft. Lucas Gevers, 44 jaar en fabrikant bevestigt het verhaal van Van Gorp.

De 40-jarige landbouwer Willem Corsten verklaart dat hij de kudde van Wed. Broeckx die morgen heeft zien uitstouwen en in de namiddag zag terugkeren. Ook hij heeft duidelijk de dieren herkend die reeds de ganse zomer in het bezit van Wed. Broeckx geweest zijn. Na al deze verklaringen gaat de burgemeester ter plaatse op onderzoek. Hij wordt vergezeld door Jan Baptist Leysen brigadier veldwachter, R. Devocht fabrikant, H. Devocht herbergier, C.

Meynendonckx landbouwer en de vier herders. Zij gaan de morgen van 28 december naar de heide, onmiddellijk nadat door de twee douaniers aan de Controleur de weg werd aangewezen waarlangs een frauduleus transport van schapen zou hebben plaatsgehad. Dit gebeurde in aanwezigheid van de veldwachter, maar niet van de vier herders. Om dit nu te controleren gaat het gezelschap ter plaatse. De herders wijzen de plaats aan waar zij hun schapen hebben geweid en waar zij door de douaniers zijn aangehouden. Op die plaats ziet men duidelijk de sporen van grazende schapen die op en neer gelopen hebben. Het spoor dat door de ambtenaren is aangeduid, loopt langs de grenslijn en komt niet in aanraking met de sporen van de vier kuddes, behalve aan de uitgang van de heide. Bovendien vertoont dit spoor slechts de pootafdrukken van enkele schapen en zeker niet van de vier kuddes. De ambtenaren hebben dus niet eens de moeite genomen om sporen te zoeken die in de richting van de 4 kuddes zouden kunnen leiden. Hierdoor is het onmogelijk dat vreemde schapen zich vanuit Holland bij die vier kuddes gevoegd hebben. Deze veronderstelling wordt nog benadrukt doordat bij natelling elke kudde zijn gekende aantal schapen telde. Bovendien is door verscheidene getuigenissen door achtbare burgers, bevestigt dat de schapen door hun gedrag, zowel bij de drinkkuil als in de nabijheid van de stallen, bewezen hebben zich daar thuis te weten. Het is trouwens zeer onwaarschijnlijk dat indien de herders frauduleuze bedoelingen hadden, zij dit zouden doen in de nabijheid van de twee douaniers. Ook het *“gemeyn gerucht”* vertelt dat tijdens de nacht ofwel in de vroege morgen er een klein transport had plaatsgehad dat met de vier herders en hun schapen niets te maken had. Deze schapen zouden 's morgens al het dorp uitgebracht zijn. De ambtenaren hebben ten onrechte dit willen ten laste brengen van de vier herders.

Het bovenstaande proces verbaal dient ter weerlegging van het proces verbaal opgemaakt door de douaniers.

20 februari 1841: Laurentius Bleys, landbouwer en 55 jaar oud heeft net een nieuw stuk heide gekocht op Reusels grondgebied. Hij is daar vandaag al enige tijd bezig geweest met heischadden te steken. Enkele daarvan had hij in zijn “*keel*” gestoken, om thuis de goede kwaliteit te kunnen laten zien. Als hij aan de grens kwam is hij door twee douaniers op een ruwe manier aangepakt. Vooral Brigadier Boermans was onbeleefd en werd zelfs direct kwaad. Hij trok zijn pistool, richtte het op Bleys en dreigde hem dood te schieten. De naam van de getuige is weggelaten in dit proces verbaal.

2 maart 1841: molenaarsgast Gaspar Lommelaers, circa 40 jaar oud, en wonende in Arendonk, doet aangifte van diefstal. Uit zijn geldkoffer is ruim 130 gulden gestolen en een obligatie van 550 frank. Er zijn geen sporen van inbraak en hij heeft geen vermoeden wie het geweest kan zijn.

18 april 1841: om 4 uur 's namiddags is het gemeenteraad in het gemeentehuis. Het is een publieke zitting over een wijziging aan de “*geprojekteerden eyseren spoorweg*” in deze gemeente. Het college van burgemeester en schepenen heeft net de voordelen van de nieuwe ligging van de spoorweg uitgelegd, in vergelijking met het bestaande project. Plotseling geeft raadslid Frans Joris een slag met de hand aan schepenen Van Besau, “*terwijl hij ook tevens verscheyde verwijtingen zoo als schobbaert en andere uytbraekte*”. Hij krijgt de steun van o.a. raadslid Joachim Devocht, voerman en zijn broer Petrus, eveneens voerman en schoonzoon van Frans Joris. Ook molenaar Petrus Struyf komt woedend tussenbeide. Onder luid geroep verwijten zij het gemeentebestuur dat het schelmen en dieven zijn, omdat zij de gronden dienende voor de spoorweg, gratis hadden afgestaan. Nochtans was er door de gemeenteraad van 29 november 1840 een beslissing genomen voor het eerste project. Door de goedkeuring van de gedeputeerde staten van 11 december 1840 was die beslissing wettelijk bevestigd. Hierdoor blijkt dat er een complot bestond tussen de burgemeester en de schepenen om het gemeentebestuur in zijn functie te beledigen.

Als getuigen konden de andere leden van het gemeentebestuur opgeroepen worden: Jos Willems, Jos Faes, S. Jacobs en Jan Baptist Devocht. Er waren ook verscheidene burgers aanwezig: de Heren Adrianus Gilles, fabrikant, Jan Baptist Snoeckx, J. Maes, Vaes, G. Raeymaekers en R. Devocht, fabrikanten, H. Devocht herbergier in de Ster, Cornel Dejong, bakker.

16 mei 1841: Adriaen Dickens, zoon van Jacobus Dickens, boswachter van de religieuzen, komt thuis van de kerk en stelt een inbraak vast. Zijn huis staat op de heide tussen Arendonk en Ravels. Een ruit is aan diggelen geslagen en de volgende zaken zijn gestolen: een soldatenvest gemerkt met nr. 986 en voorzien van koperen knopen van het 3de Regiment, een “*soldatencolle*” met hetzelfde nr.,

een turksleren vest en broek, een broodmes, brood en boter. Alles samen een geschatte waarde van 25 frank.

Dickens verklaart verder dat een slecht geklede man, op blote voeten en blootshoofds, bij Gommarus Vermeulen, boswachter van de Heer Van Opstal in dezelfde heide, omstreeks hetzelfde uur is komen vragen achter klederen. De man beweerde dat hij uit de “*Colonie*” kwam. Hij vroeg aan Vermeulen wie in het andere huisje woonde en verklaarde dat hij daar ook wat klederen ging vragen.

Daar die man de weg naar het huis van Dickens heeft genomen, is hij vermoedelijk de dader geweest. De schaapherder van Henry Vanmechelen, landbouwer, verklaart dat hij tijdens dezelfde voormiddag ook een man en een vrouw uit Arendonk heeft zien komen. Zij gingen in de richting van het huisje van Dickens, maar hij heeft niet gezien waar ze verder naartoe gingen.

17 mei 1841: de burgemeester vangt het gerucht op dat de afgelopen nacht “*eenige schandaelen en verwoestingen*” aan de haag of afsluiting van “*den Hof van de Heer Bals Jacobus landmeter alhier*” hadden plaatsgevonden. Hij stuurt de veldwachter om de nodige vaststellingen te doen. Over een breedte van circa 1 meter zijn alle planten afgesneden waardoor een opening is ontstaan en de privacy geschonden is. De dader is niet gekend.

18 mei 1841: de veldwachter meldt dat herbergier Petrus Johannus Hendrickx op de Wampenberg, ten gelegenheid van de “*Kleynen Kermis*”, danspartijen en openbaar vermaak heeft georganiseerd in zijn huis. Hij had hiervoor niet de speciale toelating vereist door artikel 43 van het Reglement van Politie te Arendonk.

Het gehucht de Wampenberg houdt buiten de grote Kermis, nog een afzonderlijke Kermis onder de naam “*Kapellekens Kermis*”. Om een juiste evenredigheid heeft de rest van het dorp dan nog de “*St Jobs Kermis*”. Tijdens deze “*officiële*” kermissen mag er vrij gedanst worden.

Aangezien Hendrickx buiten deze Kermissen toch danspartijen organiseert is hij dus in overtreding en wordt proces verbaal opgemaakt.

29 juni 1841: de bakkers Adriaen Pauwels en Jos. Peeters hebben enkele “*mutsaerten*” brandhout te drogen staan in een bos aan de Hoendergaarsen. Er zijn enkele pakken hout verdwenen en de veldwachter houdt een oogje in het zeil. Hij ziet van ver Maria Van Steenberg, 45-jarige spinster en huisvrouw van Joannes Pullinckx, linnenwever, aankomen door het bos. Zij gaat echter in het veld van boer Joannes Van Limp zitten aan de rand van het bos en begint met het plukken van haverplanten. Na een tiental minuten gaat zij terug het bos in, en laadt haar schoot vol met de houtspaanders die zij onder één van de mutsaerts vindt. De veldwachter gaat haar tegemoet en stelt vast dat zij naast de houtspaanders, ook nog honderzeventig planten raapgroen gemengd met haverplanten, bij zich heeft.

Figuur 6 : Millet Jean François (1814 – 1875)

22 juli 1841: gisteren omtrent 6 uur in de namiddag heeft de veldwachter op de Lange Heide op het Schotelven, enkele jongeren betrappt op het afbreken van hout in een bos van de erfgenamen Wouters. De daders gaan lopen maar hij kan er twee inhalen. Het zijn J. Stips, 15 jaar en Jan Borgers, 13 jaar. Zij vertellen snel wie er nog allemaal bij waren: Joannes Dils, zoon van Adriaen Dils, oud 19 jaar, A. Lenaerts kousenmaker 22 jaar oud, Cornelis Van Dael werkman 21 jaar oud, Petrus Huysmans spinner 38 jaar oud.

10 augustus 1841: Louis Gilon komt een schriftelijke een klacht indienen tegen bepaalde personen. Hij overhandigt de burgemeester een verzegelde brief die bij de twee andere brieven die hij voordien al geschreven had, worden gevoegd. De burgemeester doet een onderzoek naar de gegrondheid van deze klachten. Hij schrijft dat hij een gerucht heeft gehoord dat Gilon te Turnhout ruzie heeft gemaakt met zijn vader enkele dagen geleden, “... *maar daar zullen we niets van zeggen, als aen ons onbekend...*” Nochtans heeft hij enkele getuigen opgeroepen. Helena Corsten, dienstmeid, vertelt dat zij eergisteren avond omstreeks halfelf drie personen gezien heeft in het straatje waar het huis van de wed. De Cart staat. Gilon, taxateur of belastingsontvanger, betreft hier een kamer. Zij meent een zekere Clerx te herkennen (die ook in het rapport van Gilon voorkomt). Zij heeft een slag gehoord op de deur van de wed. De Cart en heeft het gesprek niet kunnen verstaan daar er Frans werd gesproken. De Wed. De Cart verklaart dat Clerx eergisteren avond haar dochter terug thuis bracht. Hij is direct vertrokken, maar keerde al snel weer voor haar deur, waar hij riep: “*Laches, canaille, sortez, vous avez peur je vous casse le cou tous ensemble.*” (*Lafaards, uitschot, komt buiten, jullie hebben schrik dat ik u allen de nek zal breken*) Ze heeft Clerx op de deur horen slagen. Wie het drietal raampjes kapot geslagen heeft weet ze niet.

Zij verklaart ook dat enkele tijd geleden een persoon bijgenaamd Coene voor haar deur is gekomen en geroepen heeft: “*Dat er de Wael maar uitkomt, wij zullen hem versmachten in dat mestkot en wij zullen hem bezijken en beschijten*”.

Theresa De Cart, oud 13 jaar, verklaart dat Clerx, toen hij haar zuster Adèle terugbracht, aan Gilon zou gezegd hebben: “*Hier durft hij niet veel zeggen, maar in de straat ben ik hem de baas*”. Diezelfde Clerx is later teruggekomen en heeft getracht zich binnen te wringen langs de deur zeggende: “*Canaillevolk, hoerevolk, als gij te buiten komt, ik schiet uw altermael omver*”.

Maria Segers, huisvrouw van Marten Lefelon, herbergier in de Keet, verklaart dat zij ten huize van de wed. De Cart door Gilon tussen zijn benen werd gesloten. Met zijn hand heeft hij onder haar rokken getast tot aan haar blote knie. Dit gebeurde in aanwezigheid van de familie De Cart. Zij is dan naar huis gelopen en heeft woedend gezegd: “*ik geef wel tien liter genever ten besten als zijn kont eens vol geslagen wordt*”. Dit is gehoord door Theresia De Cart.

8 oktober 1841: Henry Crols, een kind van twee jaren en een half is verdronken in een waterkuil aan de Voorheide.

9 november 1841: kousenmaker Louis Buels wordt op het Broek aan de Berendonk betrapt op jagen zonder vergunning. Hij heeft tevergeefs getracht te vluchten.

25 december 1841: gisterenavond rond acht uur komt de veldwachter op de markt. Hij ziet verscheidene bedelaars aan de deuren staan. Enkele inwoners reclameren hierover en Leysen wil de identiteit van de bedelaars nagaan. Hij merkte op dat een persoon zich op enkele passen van de huizen ophield en dat een kind, nadat het aan de deur van de wed. Adriaen Devocht gebedeld heeft, iets aan die persoon kwam afgeven. Daarna ging het kind naar een ander huis. Dit leek de veldwachter verdacht en hij veronderstelde dat die persoon niet van Arendonk zou zijn. Toen hij naderde, zag hij dat het een groot vrouwspersoon betrof met een rok rond het hoofd gewikkeld. Hij vroeg wie zij was. Furieus hief zij de armen omhoog en woedend antwoordde zij: *“dat het zijn affaires niet waren, dat hij een hoerenjager was, dat zij niet wist waarvoor hij haar aanrandde, dat hij naar zijn wijf kon gaan,...”* Er volgden nog meer andere soortgelijke verwijten, teveel om aan te halen. Dit alles gebeurde op zo'n toon dat de omwonenden uit hun huizen kwamen kijken wat er gebeurde. Zo werd niet alleen de avonddrust van deze burgers gestoord, maar bovendien werd een ambtenaar in de uitoefening van zijn functie door schandalige en eerrovende scheldwoorden beledigd, zodat dit tot vermindering van zijn gezag en tot spot van de inwoners heeft gedreven.

De vrouw was Henrica Sporen, spinster van beroep en de huisvrouw van Godefridus Verdonck, inwoners van Arendonk. De veldwachter dringt in het proces verbaal bij de procureur aan om de betichte te vervolgen voor deze feiten.

18 februari 1842: een dolle hond is door de gemeente gelopen en heeft verscheidene andere honden gebeten en helaas ook het vijfjarig kind van landbouwer Adriaen Crols op de Broekstraat. Het was een *“zwarte spits”* of *“schaapshond”* die in de richting van Retie verdwenen is. Het bevel werd gegeven om al de gebeten honden af te maken.

26 maart 1842: fabrikant Wilhelmus Beyens verklaart dat hij al gedurende lange tijd regelmatig turf en stookhout uit zijn schob vermist. Hij had dan ook vandaag de 19 -jarige Jacobus Van Deun kousenmaker, op wacht gezet in zijn schob. Rond 11 uur in de voormiddag hoort Van Deun dat Catharina Slegers, huisvrouw van Augustinus Seels buurman van Beyens, samen met haar zoon Joannes in hun eigen schob binnenkomen. Vrouw Seels klimt met behulp van haar zoon op een balk en zegt dat deze goed moet

uitkijken. Dan kruipt zij over een planken afsluiting die de twee schobben van elkaar scheidt, en komt voor de turf van Beyens terecht. Zij smijt twee pakken turf over de omheining en gaat tot bij de “*mutsaerts*”. Daar neemt zij een bos brandhout en wil dit eveneens naar de andere kant smijten. Op dat ogenblik roept Van Deun dat zij het hout moet laten liggen. Van schrik laat ze het vallen en wil langs de deur buiten lopen. Die is echter door Beyens langs buiten op slot gedaan. Catharina roept op haar zoon Joannes om de deur los te doen. Daarna vluchten zij beiden hun huis in.

31 maart 1842: de veldwachter hoort takken kraken op zijn dagelijkse tocht in de Hoendergaarsen in een bos dat toebehoort aan brouwer Hendrickx. Hij ziet er de twee 20-jarige arbeiders Joannes Van Otten en Jan Borgers, die takken uit de boom snijden en de toppen en de naalden verwijderen. Zo lijkt het of het hier om droog hout gaat.

8 april 1842: Willem Devocht heeft herhaaldelijk geklaagd dat er op zijn veld in de Steendonken aan de markt, raapgroen wordt gestolen. Vandaag betrapt de veldwachter de 18-jarige Maria Beyens, spinster en dochter van Cornelius. Zij snijdt het raapgroen af en laadt haar voorschoot vol.

12 april 1842: veldwachter Leysen verklaart dat hij gezien heeft hoe de wed. De Cart en haar 15-jarige zoon Augustinus, zonder beroep, in opdracht van Louis Gilon, de spruiten en kolen uit de tuin van hun buurman uittrokken. De werkman van Martinus Lefelon had onlangs deze groenten geplant in de tuin van zijn baas. De veldwachter heeft gezien hoe Lefelon al jammerend een eind wilde maken aan de verwoesting van zijn eigendom, toen Gilon een stok nam en ermee uithaalde naar Lefelon. De wed. De Cart kan verhinderen dat de slag zijn doel raakt. Gilon raapt daarop een “*koolstok*” en werpt ermee naar Lefelon. De huisvrouw van Lefelon verklaart bovendien dat Gilon ook nog een bessenstruik uitgerukt heeft. Getuigen hiervan zijn: de 12-jarige Edouard Lievens, Frans Luyts 40-jarige werkman en Petrus Witvrouwen 40-jarige kousenmaker.

2 mei 1842: de 17-jarige Adèle De Cart, zonder beroep, dient een klacht in wegens mishandeling tegen de 25 -jarige Louis Gilon, zonder beroep die in hun huis bijwoont. Zij is de dochter van wijlen Franciscus De Cart en van Maria Antonetta Aerts. Vandaag rond 11 uur voormiddags heeft Gilon voor de zoveelste keer haar jongere zuster Theresia mishandeld. Het meisje wilde niet met hem naar het veld gaan om aardappelen te planten. Daarop sloeg Gilon voor de zoveelste keer het kind. Adèle kon dit niet langer dulden en werd “*door zusterliefde opgehits*”. Zij kwam in een woordenwisseling met Gilon, toen hij haar plotseling enkele vuistslagen toediende en haar met de haren tegen de grond sleurde. Hij gebruikte hierbij zoveel kracht dat hij enkele haarlokken uitrukte.

Dit voorval en ook veelvuldige voorgaande gevechten zijn gezien door: Theresia, Leopold en Joseph De Cart, hun moeder Maria Antonetta Aerts weduwe De Cart en vandaag waren ook getuigen van het voorval: Maria Coët, huisvrouw van Jan Baptist Lievens, Jeannette Lievens haar 14-jarige dochter, Louis Lefelon 7-jarige zoon van Martinus, Paulina Witvrouwen huisvrouw van Henry Devocht. De vrouw van Lievens was door het voorval dusdanig geschrokken “*dat eene spoedige aderlating haer onvermijdelijk is geweest*”.

29 mei 1842: Joannes Baptist Van Eemeren, fabrikant, verklaart dat vijf “*gaere fuyken of vischnetten*” die hij in het water van de Lokerse Dammen had geplaatst vernietigd zijn. De daders zijn de 50-jarige Cornelius Devocht, fabrikant en de 22-jarige Petrus Peeters, werkman. De beide mannen hebben eerst de vis uit de netten genomen en daarna de netten in het water gestampt, verborgen of meegenomen. Dit zou gezien zijn door Antonius Verbaendert, Petrus Dilis en Jan Thielemans zoon van Jacob.

13 juni 1842: de veldwachter komt aan het Luifgoor en ziet daar vijf mensen vissen. Daar de jacht en visvangst op deze gemeentelijke eigendom is verpacht geworden en dus verboden zonder vergunning, nemen de vijf de vlucht zodra ze de veldwachter zien komen. Leysen kan twee kinderen inhalen. Het zijn de 9-jarige Paulus Van Dael en nog een jongetje van ongeveer 4 jaar. Op de vraag van de veldwachter wie de drie anderen waren, kreeg hij als antwoord: Adriaen Van Dael hun vader, vergezeld van Henry Dilis en Henry Zielis. Als bewijs vindt de veldwachter ongeveer drie pond paling die de mannen op hun vlucht hadden weggegooid.

5 juli 1842: Paulus Brusseleers is saeykammer en winkelier. Hij vraagt de burgemeester zijn verklaring in een proces verbaal neer te schrijven, ten weerlegging van een proces opgesteld door de douaniers. Hij is door de beambten aangehouden zonder dat hij weerstand heeft geboden. Toch hebben hun honden hem dusdanig gebeten dat al zijn klederen verscheurd waren. Bovendien werd zijn zwangere vrouw, die trachtte haar man te helpen, verscheidene keren met geweld terug geduwd en op haar lichaam geslagen. Brusseleers is bovendien 's nachts in een kelder opgesloten. Toen hij er 's morgens werd uitgehaald is hij opnieuw door de hond aangevallen en gebeten. Hetzelfde herhaalde zich nog enkele keren op de baan naar Turnhout. Hij erkent dat hij dan een mes geëist heeft, maar hij had enkel de bedoeling zich te verdedigen tegen de woedende dieren. Hij heeft dikwijls vruchteloos gesmeekt om hem van die honden te bevrijden. Henry Van Steenbergen, saeykammer oud 30 jaren, Jan Baptist Spoomans, fabrikant oud 40 jaar en Petrus Boullard, kousenmaker oud 42 jaar, verklaren dat zij gezien hebben hoe Brusseleers zonder de minste weerstand te bieden, werd meegenomen door vier douaniers. Hij werd herhaaldelijk door een hond gebeten, waardoor hij bitter weende. De twee laatste verklaren dat zij bovendien gezien

hebben hoe de zwangere vrouw van Brusseleers met geweld werd teruggeduwd.

16 augustus 1842: de 23-jarige spinster Catharina Bleys doet haar beklag over haar buurman Joannes Meynendonckx. Deze was gisterenavond rond 9 uur halfdronken thuisgekomen. Woedend is hij tegen Catharina, haar moeder en het ganse huisgezin beginnen schelden, vloeken en hun publiek in de volle straat voor schelm en dief uit beginnen te maken. Daarna stompt hij de moeder, weduwe van August Bleys met de vuist op het hart. Hij slaat Catharina zo hard, dat ze achterover tegen een muur valt en een bloedneus overhoudt. Getuigen hiervan zijn Maria Van Leuven, 29-jarige spinster en vrouw van Jan Fourijn en Margo Van Gompel, 28 jaar en eveneens spinster.

8 september 1842: Jan Baptist Van Dijck, fabrikant in kousen, verklaart dat hij zijn oom Ambrosius Van Der Veken, 58 jaar en kousenmaker, die bij hem inwoont in de Hovestraat, gevonden heeft zwemmend in zijn bloed. De man was reeds verscheidene jaren krankzinnig en heeft zichzelf de keel overgesneden.

16 september 1842: beambte der Douanen Jacobus Josephus Postal verklaart dat hij gisterenavond op de middag aan het huis van Willem Cuyllits stond te praten met Roeland Devocht. Devocht heeft de douanier uitgescholden voor: schelm, dief en "*gensfoutre*". Hij heeft dit zelfs meermaals herhaald.

Getuigen waren Margaretha Schuermans, vrouw van Martin Huybrechts, oud 53 jaren, werkvrouw van beroep, en Elisabeth Stips, spinster en oud 29 jaren.

17 oktober 1842: kousenmaker Joannes Van Steenbergen heeft gisterenavond rond 10 uur ruzie gemaakt met Joannes Helsen in het café van Jos Deproost. Bernard Helsen is tussenbeide gekomen en heeft Van Steenbergen uitgemaakt voor hoerenloper. Daarop heeft Joannes Huybrechts enkele slagen toegebracht aan Van Steenbergen zodat die zijn gezicht geheel bebloed was. Toen Van Steenbergen daarna naar huis wilde gaan is het gezelschap Bernard en Jan Helsen, Jan Huybrechts en Cornel Lavrijsen, hem achterna gegaan. Onderweg heeft Bernard Helsen hem nog drie keer tegen zijn been gestampt. Petrus Schuermans, 19-jarige kousenmaker heeft dit alles gezien.

30 oktober 1842: voor de burgemeester verschijnen 1. Gerardus Stips kousenmaker vergezeld van zijn huisvrouw Henrica Porto Carrero – 2. Maria Machielsen, dienstmeid.

Zij verklaren:

1. Stips klaagt dat Maria Machielsen, zijn huisbazin, deze morgen om 9 uur is langs geweest en dat zij "*zijn mest ter strate heeft geworpen*". Daarna is zij op de middag weergekeerd en heeft met

geweld steen uit de vloer gebroken. Zij heeft bovendien het kleinkind van Stips, dat bij zijn vrouw op de arm zat, een slag gegeven. Ook heeft zij de deur en het “*deurgebond*” uitgebroken. Johannes Borgers en Johannes Lefelon zijn als getuigen opgeroepen.

2. Maria Machielsens verklaart dat zij die morgen haar wekelijkse huishuur wilde komen ontvangen. Tezelfdertijd wilde zij enkele ongebruikte stenen, die de metselaar na een werk had laten liggen, meenemen. Zij kreeg toen een hoop verwijten te horen in volle straat van zowel Gerard Stips en zijn vrouw Henrica Porto Carrero, als van Petrus Porto Carrero, broer van Henrica, 20 jaar en saeykammer en de 15-jarige Jan Baptist Stips, fabriekswerker en broer van Gerard Stips. Zij riepen in volle straat dat Machielsens een hoer en een “*bagatie*” was. Bovendien zou zij door Henrica gestampt zijn geworden. Zij brengt als getuigen: bakker Cornelis De Jong, spinster Henrica Sporen en werkman Petrus Borgers.

15 november 1842: vandaag verschijnen voor de burgemeester Joannes Claessen en zijn huisvrouw Catharina Janssen, landbouwers en herbergiers op het gehucht Schoonbroek. Op zondagavond 13 november bevonden zich enkele jongelingen uit de omgeving van Schoonbroek in de herberg. Zij hadden al enkele tijd in “*dwaesheyd, geweld en schimpen*” doorgebracht. Rond halftien worden plots twee lampen uitgeblazen door Josephus Hoskens, zoon van Peer en door Jan Verkiemen (Hollander) knecht bij Petrus Reyniers. De baas neemt de lampen en wil deze aan het haardvuur terug aansteken. Hij hoort hoe de schaapsherder van de wed. Koppen van Corsendonk, een in verlov zijnde militair waarvan de echte naam niet bekend is maar die genoemd wordt “*Hansken van den Speelman*”, met een stoel op het hoofd slaat van Verkiemen. De schaapsherder ziet dat hij zich vergist heeft en roept dadelijk dat het de baas was die dit gedaan had. Na een woordenwisseling tussen die twee, heeft de “*scheper*” de baas bij de keel gevat. De vrouw van Claessen wilde haar man ter hulp snellen, maar werd door Joseph Hoskens opzij geduwd. Deze begint de vrouw uit te schelden voor hoer en teefwif. Verkiemen herhaalt deze scheldwoorden. Petrus Verhoek, een “*bestedeling van de armen van Turnhout*” die bij Claessen inwoont, tracht ook ter hulp te komen. Hij krijgt slagen met een plank op zijn hoofd en op zijn armen, toegebracht door de herder van Koppens. De baas kon zich herpakken en rukt de plank uit de handen van de herder. Hij slaagt erin de vechtersbazen buiten de deur te krijgen. Eenmaal buiten vindt de scheper terug een hout en koelt zijn woede op het uithangbord van de herberg. Het houtwerk en het glas van dit slechts zes weken oude uithangbord wordt aan diggelen geslagen. Daarna klopt de herder nog een venster kapot.

Achteraf heeft de eigenaar vastgesteld dat er binnen ook nog een spiegel, een halve liter pint, een glas, bedgordijnen en planken uit het schob vernield waren.

Joannes Baptist Nijs knecht bij Anthonius Deckx op de hoef te Schoonbroek, Jan Dilis zoon van Adriaen landbouwer te Schoonbroek, Petrus Nuyts landbouwer op de Berendonk en Jan Hoskens broer van de betichte, worden allen opgeroepen om te komen getuigen. Verder wordt ook vermeld dat Jan Baptist Schellekens zoon van de smid met nog enkele anderen daar aanwezig waren.

5 december 1842: de 19-jarige Petrus Schuurmans, kousenmaker, verklaart dat hij gisterennammidag rond 4 uur op de straat is uitgescholden door Elisabeth Helsen, dochter van Jacobus. Zij riep dat hij een valse eed gedaan had en dat hij *“eenen slechten was”*. Dit is ook nog eens bevestigd door haar vader Jacobus Helsen en diens huisvrouw Maria Seels. Ook vader Joannes Schuurmans kreeg dit alles te horen. 's Avonds om halfnegen zaten vader en zoon Schuurmans in de herberg van Cornelis Van Gorp op de Wampenberg. Daar heeft Bernard Helsen, broer van Elisabeth, hun weer uitgescholden voor slechte mensen.

Ook Jan Van Steenbergen, kousenmaker, verklaart dat Bernard Helsen tot hem geroepen had dat *“het schoonder was 15 dagen op het Kasteel gezeten te hebben dan Marian een kind gemaakt te hebben, zoo als hij gedaen heeft, en dat hij een hoerenjager was”*. Jan Baptist Boudewijns, kousenmaker en 28 jaar en Anthonius Van Deuren, landbouwer en 23 jaar, zijn samen met nog anderen getuigen van dit voorval.

Naar het schijnt zouden Petrus Schuurmans en Jan Van Steenbergen achtervolgd worden door de familie Helsen en Cie voor de verklaringen die zij zouden hebben afgelegd voor de rechtbank. Door het vonnis dat volgde op het proces verbaal is Bernard Helsen veroordeeld geworden. Volgens de verklaring van Peer Schuurmans zou de vrouw van Helsen onlangs aan Elisabeth Luyten gezegd hebben *“dat er nog wel eens iemand onverwachts de rug van Peer Schuurmans en Jan Van Steenbergen vol zoude geven”*.

Schuurmans verklaart verder dat er enkele avonden geleden toen hij naar zijn werk ging, er met een grote steen naar hem geworpen is van achter het huis van Helsen. Hij heeft echter niemand gezien.

26 december 1842: in de nacht van 16 op 17 oktober laatsleden is er met een steen een raam uitgeworpen bij Wilhelmus Cuyllits, fabrikant. Deze is zelf op onderzoek gegaan en heeft nu de dader gevonden: de 23 -jarige kousenmaker Franciscus Stakenborgs. Als getuigen heeft hij aangebracht Carolus Van Gestel, Joannes Goris en Petrus Van Kiel, allen kousenmakers. Van Gestel is de verklaring komen bevestigen, de andere twee niet.

27 december 1842: de 22-jarige Franciscus Stakenborgs komt verklaren dat hij op de 25ste rond één uur in de namiddag in de herberg De Klok, door Henry Maes, 34-jarige kousenmaker, is uitgescholden voor dief. Daarop heeft hij Maes een slag in het gezicht gegeven. Dit alles is bevestigd door Noldina Kuyken, de vrouw van Roeland Devocht, herbergier. Ook Johannes Devocht verklaart de verwijten gehoord te hebben.

2 januari 1843: Adrianus Pottaers, 20-jarige molenaarsgast uit Corsendonk, verklaart dat hij gisteren door bakker Augustinus Peeters en zijn gezelschap, na ophitsing door Gasper Lommelaers molenaar, gedurende lange tijd is uitgescholden. Rond 9 uur 's avonds kwam hij samen met Antonius Geerts, bakker, in de herberg "De Zwaen". Daar is hij door Peeters omver geduwd en door nog vier anderen overvallen. Zij brachten hem verschillende slagen toe en verscheurden zijn broek.

Antonius Gerrits verklaart dat ook hij daar is overvallen door o.a. Jan Baptist Devocht, August Peeters en Jan Devocht. Ook hij kreeg slagen en zijn "kiel" is gescheurd.

Ambrosius Deproost, schoenmaker te Arendonk, vertelt dat hij gezien heeft hoe Jan Baptist Devocht kousenmaker, Jan Devocht zonder beroep, Augustinus Peeters bakker, Jan Hulselmans kleermaker en Wilhelmus Devocht kousenmaker, de twee slachtoffers overvielen en hoe zij hun slagen toebrachten en de twee kledingstukken gescheurd waren. Elisabeth Gilles zonder beroep, bevestigt deze verklaring.

23 januari 1843: het onbewoonde huisje op de markt van Joannes Baptist Snoeckx fabrikant, krijgt bezoek van vandalen. Er zijn wat ramen ingeslagen en pannen stuk gemaakt. De daders zijn onbekend.

27 januari 1843: bij Adriaen Goris zijn ongeveer 2 hectoliter aardappelen gestolen uit het bakhuis. Bij Louis Adriaenssen en Jan Baptist Maes heeft men de aardappelen uit een "hoop" gegraven. Zij missen beiden ongeveer een anderhalve hectoliter. De daders zijn onbekend.

31 januari 1843: Gasper Lommelaers, molenaarsknecht op de molen van Godefridus Claessen, heeft deze morgen een poging tot inbraak in de molen vastgesteld. Er is met geweld aan het deurslot getrokken, maar de inbraak is mislukt. De veldwachter is de nodige vaststellingen gaan doen.

Die morgen komt ook Joannes Devocht, fabrikant van kousen, een diefstal van 136 paar wollen kousen aangeven. Deze stonden in een achterbouw te drogen sinds de 27ste januari. Er zijn geen sporen van inbraak en de daders zijn onbekend.

7 februari 1843: Carolus Van Gestel, kousenmaker, is op logement bij Franciscus Van Eyck. Terwijl hij daar gisteren zijn middagmaal nam, is hij daar uitgescholden door de 24-jarige kousenmaker

Franciscus Stakenborgs : “*dat hij den slegsten uyt het dorp, en eenen schelm en dief was, als ook dat hij een valschen eed gedaen hadde.*”

Er waren twee getuigen: Jan Baptist Oris, 20-jarige kousenmaker en Jan Claessen, 36-jarige kleermaker.

8 februari 1843: de veldwachter gaat bij Henry Goris, kousenmaker, omdat hij vernomen heeft dat er koren gestolen is. Goris bevestigt dat hij zijn staldeur openvond en dat er ongeveer een hectoliter van dit gewas gestolen is. De daders zijn onbekend.

2 maart 1843: de Heer Jacobus Bals, “*geometre der eerste klasse*” en verblijvende te Arendonk, doet zijn beklag over Jan Claessens. Deze 40-jarige kleermaker, heeft gisteren in de herberg van Joseph Michaux, de heer Bals verweten dat hij een slechte was, en dat hij voor hem nog was gaan vluchten, ... De herbergier komt tussenbeide en na een kwartier van rust begon de beklagde in alle hevigheid terug te schelden en te vloeken: “*en zegde dat hij een schobbert was en dat hij er zulke wel 100 aan zijn kl... hangen had.*”

Een zekere Michaux, 41-jarige schoenmaker en herbergier en de 22-jarige schoenmakersgast Adriaen Bax bevestigen het gebeurde.

2 maart 1843: rond 3 uur in de namiddag komt Anna Fabri, vrouw van dagloner Petrus Brusseleers een diefstal aangeven. Zij is op de middag naar de heide gegaan om haar man daar zijn eten te brengen. Toen zij terug bij hun huis op de Horst kwam vond zij de buitendeur openstaan. Ook de kelderdeur was open en een roggebrood, een koek en een potje met ongeveer 2 à 3 pond boter waren verdwenen. Wel vond zij in huis op de grond een oud loden gewicht van ongeveer een kwart kilo en enkele kleine witte vodden, alsof iemand die met vodden leurt in haar huis geweest was. Echter verklaren de bureu dat er geen leurders in de wijk gezien zijn die dag, alhoewel er twee “*bulle koopvrouwen uit Turnhout*” in andere gehuchten gezien zijn. De 20-jarige landbouwerszoon Petrus Jespers verklaart dat hij van ver iemand met een zak op zijn rug achter het hof van Brusseleers heeft zien doorgaan.

4 maart 1843: de veldwachter volgt Maria Van Steenberg, vrouw van linnenwever Joannes Pullinckx op de Schotelven. Zij gaat in een eiken bos, eigendom van Adriaen Goelen, en snijdt zich 3 mutsaerts hout af. Wanneer zij dan door de veldwachter wordt aangehouden verklaart zij dat dit haar vierde vracht is, maar dat er nog veel anderen zijn die dit ook doen.

In het proces wordt vermeld dat Pullinckx zijn droge schadden en turf verder verkoopt, en het hout dat hij op andermans eigendom haalt ook verder verkoopt. Voor deze feiten zijn hij en zijn vrouw reeds meermaals gevonnist.

9 maart 1843: Benedictus Segers zoon van Cornel, oud 20 jaar wordt door de veldwachter betrappt met zijn kudde schapen grazend op een wei die toebehoort aan Jan Michiel Van Gool op “*de Vloeten*”.

20 maart 1843: de veldwachter betrapt gisteren rond twee uur na de middag de landbouwer Henry Van Mechelen aan zijn huis op de Wampenberg, bij een overtreding op het provinciaal reglement van 27 juli 1841, goedgekeurd bij Koninklijk Besluit van 10 september 1841. Van Mechelen was bezig om zijn stier een koe te laten bespringen die hem niet toebehoorde, terwijl die stier volgens artikel 4 van dit reglement, tot dusverre tot bespringing niet was aangenomen en slechts voor het eerstvolgende onderzoek was aangemeld. Tijdens het verhoor van de getuigen komt de veldwachter tot de ontdekking dat diezelfde stier: “*dienzelfde dag alsnog besprongen heeft een koey toegehorende aan Adriaen Van Limp landbouwer binnnen deze gemeente.*”

De veldwachter voegt nog toe aan zijn proces verbaal dat Van Mechelen hem de overtreding openlijk bekend heeft en dat hij bovendien een drinkpenning aanbood aan de veldwachter om de zaak zonder gevolgen te laten.

20 april 1843: de veldwachter betrappt in de mastbossen van de gemeente op de Hoge Heide, de spinster Theresia Pelkmans, vrouw van Adrianus Peeters, werkman, de 13-jarige Henry Embrechts zoon van Henry kousenmaker en de 11-jarige Adriaan Van Dael zoon van Joanna Van Dael spinster, allen wonende op de Heikant. Zij zijn heide aan het snijden in een jong mastenbos dat twee jaar geleden aangezaaid is geworden. De veldwachter toont aan dat zij samen met de heide ook de jonge mastenplantjes hebben afgesneden.

25 april 1843: gemeentesecretaris Joannes Antonius Goris verklaart dat hij gisteren rond zes uur na de middag, tijdens zijn werk op het gemeentehuis, door Carolus Van Gestel is uitgescholden. Van Gestel is zonder toestemming het kantoor van Goris binnengekomen en is in volle hevigheid beginnen schelden dat Goris een slechte was en dat hij hem had bedrogen. Gedurende een kwartier is de woordenwisseling met de deur open verder gegaan, zodat de mensen op het marktplein bleven staan om naar het geweld te luisteren. De veldwachter is getuige van dit voorval.

20 mei 1843: de veldwachter is rond zes uur 's avonds “*ter streke de Steendonken*” en betrappt Catharina Valkeneer, weduwe van Augustinus Bleys, oud 48 jaar en spinster. Zij is bezig houtscheuten af te stropen in haar voorschoot en dit op andermans eigendom.

23 mei 1843: opnieuw worden mensen betrappt op het afsnijden van houtscheuten: op de Horst is het de 13-jarige Petrus Goris zoon van Peer en op de Hertevelden is het de 16-jarige Adrianus Van Hout zoon

van Willem. De laatste betreft hij op de eigendom van Franciscus Waterschoot.

31 mei 1843: en weeral stropen van houtscheuten, ditmaal op het Schotelven aan de Boschvelden: Maria Cornelisse, en Carolina Carrero dochter van Corneel en beiden 16 jaar oud.

8 juni 1843: "*saeykammer*" Joannes Hulselmans dient een klacht in tegen de dienstmeid van slachter Ambrosius Deproost en diens dochter Elisabeth. Zij zouden beiden gras gesneden hebben op de eigendom van Hulselmans. Als getuigen werden aangevoerd: Gerardus Geenen, 49 jaar en Joannes Geenen, 44 jaar, beiden landbouwers. Zij werden door Hulselmans erbij geroepen en hebben zowel de twee meisjes als de twee kruiwagens beladen met gras zien staan op de eigendom van Hulselmans. Zij hebben wel niet gezien wie het gras gesneden had.

15 mei 1843: de veldwachter maakt proces op tegen de 12-jarige Henricus, zoon van landbouwer Willem Corsten. De jongen is met zijn schapen langs de Hertevelden gegaan, blijkbaar is deze weg verboden voor kuddes schapen. Ook de 12-jarige Joannes Dilis, schaapherder van landbouwer Henry Gevers wordt bestraft. Hij heeft een kudde van ongeveer 30 schapen laten grazen op een "*volleer*" (landweg) en in de eikehouten scheuten die toebehoren aan Lucas Gevers.

10 juni 1843: Jan Baptist Leysen, veldwachter, hoort vertellen dat er kousen zijn gestolen bij Matheus Bleys, fabrikant. Hij gaat op onderzoek en verneemt dat Bleys op 8 juni in de namiddag verscheidene kousen te drogen had gezet tegen de gevel. Later ontbraken er twee paar grote kousen. De houten "*benen*" (houten pasvorm) waarvan de kousen afgetrokken waren, vond hij terug nabij de markt. Daarop ontstond het vermoeden dat de dader de 12-jarige Coleta Lefelon dochter van Jan moet geweest zijn. Het kind was gezien die dag toen het in de richting van de markt ging. De dochter van Bleys had haar gevolgd en gezien hoe zij een paar kousen verkocht bij de kinderen Van Dessel die in Arendonk een winkel uitbaten. Deze hadden in ruil een tegoed van 10 stuivers op de rekening van Lefelon gezet. Coleta had hun verteld dat ze deze kousen voor 13,5 stuivers als betaling van haar oom Martin Lefelon had moeten aanvaarden. Bovendien bracht Coleta later nog een paar manskousen ook.

De dochter van Bleys is dan tot bij de moeder van Coleta gegaan, die haar het geld wilde teruggeven, maar Bleys weigerde dit en wilde de zaak zonder vervolg laten. Dan is de moeder naar de winkel van Van Dessel gegaan en heeft het geld in ruil voor de kousen betaald. Wanneer Martin Lefelon gevraagd wordt of hij de kousen als betaalmiddel aan Coleta had gegeven, ontkent hij dit.

Figuur 7 : Jong naaistertje - Matthijs Maris (1839 - 1917)

22 juni 1843: de 30-jarige kousenmaker Petrus Deproost wordt door de veldwachter aangehouden ter streke “*de brekenier*”. De man droeg een volle vracht van twee jaarse beukescheuten die hij volgens eigen zeggen gesneden had in het Broek. Deze scheuten moesten dienen als “*dakbanden*” voor Joannes Borgers. Hij wist niet precies op wiens eigendom hij geweest was en veronderstelde dat dit algemeen toegelaten was.

Later legt Deproost een schriftelijke verklaring voor van de toelating om dakbanden te snijden in de bossen van Nicolaus Yvo die eigenaar is van enkele bossen in die omgeving. Niettegenstaande deze verklaring wordt toch proces verbaal opgemaakt.

22 juni 1843: Adrianus Boullard, 29 jaar en kousenmaker verklaart dat hij gisteren rond 8 uur 's avonds in de heide zijn schadden aan het laden was. De 29-jarige Jan Boermans, zoon van Henry, is bij hem gekomen en heeft hem uitgescholden voor dief omdat hij de schadden van Boermans aan het laden zou zijn. Tegelijkertijd krijgt Boullard een slag met een spade in zijn hals. Dit zou gezien zijn door Petrus Maes, zoon van Jacobus, zonder beroep en 19 jaar oud.

22 juni 1843: opnieuw ruzie over “*heischadden*”. De 19-jarige Joannes Lens, zoon van landbouwer Henry, kwam gisteren op de openbare weg de knecht tegen van Jacob Smets, de 40-jarige Adrianus Hulselmans. Deze beweerde dat Joannes een kar met schadden bij zich had die aan iemand anders toebehoren. Joannes ontkende dit, maar Adrianus wierp met een stok naar hem. Het projectiel trof Joannes zo'n twee centimeter boven zijn rechteroog en veroorzaakte een wonde met bloedstorting, die Joannes vandaag komt tonen aan de burgemeester.

Henry Camforts, dienstknecht bij de Kinderen Goelen, 21 jaar oud en Bartholomeus Crols, dienstknecht bij Gerard Meynendonckx, oud 24 jaar zijn getuigen van dit voorval.

27 juni 1843: op de Boschvelden aan het Schotelven betraapt de veldwachter de 33-jarige kousenmaker Petrus Beyens, wanneer deze door de eigendom en elsen-plantsoen van Petrus Claessens gaat. Daar er zich geen weg bevindt op die plaats is Beyens in overtreding van artikel 471 van het wetboek van strafrecht.

30 juni 1843: om halfacht 's morgens wordt de burgemeester op de hoogte gebracht, dat de 36-jarige werkman Joannes Hens is verongelukt op de Horst met een kar. Hij komt samen met dokter Van Dessel in het huis van de weduwe Adriaen Geenen. Daar vinden zij het lijk van de ongelukkige.

Omstanders verklaren hoe zij het paard van de Heer Willems dat in een met “*gars*” beladen kar gespannen was, met een buitengewone snelheid van De Biesen zagen komen. Toen het gespan uiteindelijk

met een wiel in een gracht tot stilstand kwam, zijn de getuigen daar naartoe gelopen. Daarop hebben zij op enige afstand achter de kar het overreden lichaam gevonden van Joannes Hens. Zij hebben met voorzichtigheid de man in het dichtstbijgelegen huis gebracht.

31 juli 1843: op zijn dagelijkse tocht door het dorp, ziet de veldwachter op de Horst hoe Petrus Joris bijgenaamd de “*sleur*” op de eigendom van Franciscus Peeters, aardappelen aan het “*dabben*” is. Hij stopt de veldvruchten in zijn voorschoot en bij het zien van de veldwachter zet hij de vlucht in. Hij loopt door een veld met rijp opstaand koren, dat hij daarbij beschadigt. Tijdens de achtervolging in hetzelfde spoor ziet de veldwachter hier en daar aardappelen en erwten liggen en vindt hij een “*blok of kloon*” die later herkend wordt als zijnde van Petrus Joris.

5 augustus 1843: in het mastbos van Petrus Claessen op de Hoendergaarsen hoort de veldwachter takken kraken. Het zijn twee jongelingen die bezig waren met takken van de sparren af te trekken. Hiervoor gebruikten zij een mes dat aan een stok was vastgebonden. De takken werden direct ontdaan van spelden om het op droog hout te doen gelijken. Zo hadden zij al twee mutsaerts gereed liggen. Het waren de 12-jarige Michiel Borgers, zoon van Michiel en de 13-jarige Jan Verdonck zoon van Jan, beiden wonende op de Bergen. Bovendien vervolgt de veldwachter dat de stokken waarop de jongelingen hun messen hadden gebonden, vermoedelijk ook van een van de bomen waren gerukt, daar hun afmetingen overeenkwamen met de beschadigingen die hij daarop kon vaststellen.

3 december 1843: even na middernacht komt de veldwachter drie personen tegen aan de plaats genaamd “*De Vloeten*”. Deze dragen zakken en manden. Wanneer zij de veldwachter herkennen zetten zij het op een lopen. De 17-jarige kousenmaker Mathijs Bleys, die met een mand geladen met bladeren sleurt, wordt echter bijgehaald. Hij verklaart dat Petrus Jacobs, zager en Petrus Luyckx, kousenmaker zijn metgezellen waren. Bovendien bekent hij dat de bladeren van de eigendom van iemand anders komen.

18 december 1843: Adrianus Beyens, 45-jarige werkman wonende op de “*Heykant*”, wordt betrapt als hij een stok afsnijdt op de eigendom van Godfr. Wijnen op het Broek. Die stok gebruikte hij om een “*bussel wissen en dakbanden*” te dragen. Hij beweerde dat hij die andere stokken her en der gesneden had op diverse eigendommen.

21 december 1843: op de Biezen in een bos van de Heer Willems, betrapt de veldwachter vier onbekenden die met behulp van klimsporen in de bomen of sparren klimmen om er “*mastbollen of kiën*” te plukken. Daar dit gebeurt zonder de toestemming van de eigenaar en daar de gebruikte klimsporen zware beschadiging aan de bomen toebrengen, wordt proces verbaal opgemaakt. De vier beweren

van Retie afkomstig te zijn: Adriaen Moors, 23 jaar en wonende in de Ratennest, Petrus Segers, oud 28 jaar, Peeter Bruyninckx, oud 39 jaar wonende aan de Kapel en Jan Gys, oud 21 jaar en wonende in de Schuur.

30 december 1843: Jan Baptist Devocht, schoenmaker, heeft de scheidingshaag tussen zijn tuin en die van de buren, een stuk kleiner gemaakt. Zijn buurman Joannes Baptist Beyens, landbouwer en zoon van Petrus, had hem dit herhaaldelijk verboden. Nu is de haag nog maar vijf voeten hoog. Niemand heeft dit zien gebeuren, maar in de namiddag heeft Devocht toegegeven dat hij dit gedaan heeft en bovendien heeft hij herhaald dat hij dit nog opnieuw zou doen ook. Getuigen hiervan waren: Theodoor Prinem 28-jarige timmerman uit Turnhout en Catharina Lathouwers, 53-jarige spinster en vrouw van Wilbrord Leysen.

21 januari 1844: de veldwachter op ronde aan het Broek op het Schotelven hoort hout kraken in het bos van de weduwe Wouters. Hij ziet twee personen met een spar dwars over de broekdijk gaan en in een ander bos verdwijnen. Hij achtervolgt de twee kerels. Het zijn de 19-jarige Josephus Cornelissen, werkman en Petrus Devolder, landbouwer. Een derde persoon die op wacht stond, is gaan lopen. De veldwachter heeft hem niet herkend en de twee houtdieven ontkennen dat er nog iemand was.

5 maart 1844: rond 9 uur 's avonds wordt de burgemeester door geroep verwittigd dat er brand is in de "*Huyskens*". Dit gehucht bevindt zich een 35 minuten van het dorp. De burgemeester ronselt de nodige mensen en trekt met de brandspuiten zo snel mogelijk naar de plaats van de ramp. Het huis en de schuur van Gerard Geenen, landbouwer en ook het huis, beestenstal en schuur bewoond door Joannes Geenen landbouwer en toebehorende aan Jan Cornel Van Gorp, landbouwer te Retie, zijn reeds gedeeltelijk vernield door de vlammen.

Het gelukt de helpers om de beestenstal van Gerard Geenen en de huizen en stallen van de buren te vrijwaren van brand. Ook slagen zij erin het vee van Joannes Geenen te redden.

Niemand van de bewoners weet hoe de brand ontstaan is. Men weet wel dat de brand eerst opgemerkt werd in de schuur van Gerard Geenen. Ondanks de inspanningen van de bewoners is die brand verder uitgebreid.

De burgemeester vraagt de slachtoffers een nauwkeurige opgave te doen van de verloren bezittingen. Hij is in gezelschap van Francis Waterschoot, timmerman en van Petrus Claessen, landbouwer "*beyde braeve deskundige en onpartydige inwoonders dezer gemeente.*"

1. *verliezen van Gerard Geenen :*

De huizing na aftrek van der over geblevenen steenen geschat 2230

De schuer teenemael verbrand..... 674

De verschillende graensoorten, hoy, stroy, toemaet

*brandstoffen, boeregereedschappen, huysmeubels
kleeren, lynwaed, gezamentlijk geschat.....* 1695

Totaal frs 4599

2. *Verliesen van Adr. Verheyen, schoonvader van
Gerard Geenen en by denzelven woonagtig :*

550 kilo honing in korven geschat 385
pasgeld en kleeren..... 20

-----
frs 405

3. *Verliesen van Joannes Cornelis Van Gorp*

*De huysing met beestenstal daeraen ge-
bouwt na aftrek van den overgeblevenen steenen.....* 2910

de schuur geheel verbrand..... 674

*Hoy, stroy en brandhout reeds door den-
Zelven overgevoert om zig met ½ maart
aldaer te komen vestigen.....* 470

-----
frs 4054

4. *Verlies van Jan Geenen bewooner der*

Laetstgenoemde huysing:

*De graenen, hoy, stroy, spek, brandstoffen
boerengereedschappen, huysmeubels, kleeren
en lynwaed in de vlammen omgekomen zijn geschat.....* 1900

Gehele Verliezen frs 10.958

*Bovengemelde personen hebben ons overiges bevestigd dat
nog een nog ander tegen brandgevaer verzekert was.”*

3 mei 1844: de 30-jarige werkloze Joanna Deproost, dochter van Ambrosius, slachter en schoenmaker, doet aangifte van een diefstal. Hun schoenmakersgast, Joseph Sebastiaen Van de Weyer is vanmorgen zonder de minste reden op te geven, vertrokken uit hun huis. Hij had eerst wel een paar nieuwe schoenen aangetrokken die hem niet toebehoorden. Ondanks het verbod van Deproost is de jongeman met de nieuwe schoenen aan, vertrokken. Er zijn twee getuigen van dit voorval: Cornelius Verbunt, metselaar en 50 jaar oud en Jan Vosters, smid en 29 jaar oud.

4 mei 1844: Joseph Sebastian Van de Weyer, schoenmakersgast, 27 jaar oud en geboren te Mol, inwonende bij Ambrosius Deproost, dient een klacht in. Gisteren wilde hij afscheid nemen van zijn meester, toen hij door de twee zonen Joannes en Ambrosius Deproost uitgescholden werd voor schelm, dief, deugniet en stroper en dat hij een paar schoenen meenam die hem niet toebehoorden. Maar dit

paar had hij reeds in de maand februari verdiend, volgens de nieuwe afspraken die toen tussen hem en zijn meester gemaakt waren. Ook hij noemt Cornelis Verbunt en Jan Vosters als getuigen.

4 mei 1844: Anne Maria Slegers, 36-jarige spinster en huisvrouw van Louis Verdonck, wonende in de Hokken, dient een klacht in tegen Joannes Meynendonckx. Deze namiddag rond één uur is zij thuis bij Meynendonckx, bijgenaamd "*van Etten*", gegaan. Zij wilde om een vergoeding vragen voor de onafgebroken zorgen die zij gedurende vier weken bij dag en gedurende twee weken bij dag en nacht, verstrekt had aan de zieke huisvrouw. Daarop is Meynendonckx woedend op haar toe gesprongen en heeft haar met geweld buiten de deur geworpen. Daarbij zijn haar kleren verscheurd geraakt. Op straat heeft hij haar dan nog een vuistslag in haar gezicht gegeven. Bovendien wilde hij haar met een ijzeren hamer slagen, maar deze slag is door de zoon van Anne Maria tegengehouden. Als getuigen worden genoemd: Joannes Baptist Jacobs, 30 jaar en werkman en Catharina Bleys, 26 jaar en spinster.

6 juni 1844: de 51-jarige spinster Anna Luyckx, vrouw van Adriaen Maes, werkman gaat 's morgens tot bij haar neef Jan Baptist Luyckx, kousenmaker in de Wampenberg. Zij wilde haar neef aanmanen tot het betalen van een schuld. Deze greep haar echter vast, sloeg haar en wierp haar op de straat. De huisvrouw van de dader heeft nog geroepen dat: "*zij schelmenvolk waren.*" Als getuige wordt Henry Segers, 26-jarige landbouwer genoemd. Ook Jan Baptist legt een verklaring af. Hij zegt dat Anna Luyckx, zijn tante, met geweld zijn huis is binnengekomen om hem een "*onbehoorlijke schuldvordering*" op te leggen. Hij kon deze manier van doen niet langer dulden en heeft haar willen buiten de deur zetten. Zij heeft hem toen in het gezicht gekrabt. Eénmaal buiten heeft zij tot driemaal toe met geweld geprobeerd de deur in te beuken. Daarbij is de klink van de deur gevallen. Henry Segers en de 18-jarige kousenmaker Victor Van Poppel verklaren dat zij de geweldpleging op de deur gezien hebben.

12 juli 1844: Augustinus Staes, 10 jaar oud en zoon van Petrus Staes, landbouwer op de Voorheide, is deze middag toen hij uit het veld kwam, doodgebliksemd. De burgemeester en dokter Van Dessel doen de nodige vaststellingen.

15 augustus 1844: tijdens de zogenaamde "*kleine kermis*" wordt Wilhelmus Cuyllits, fabrikant in kousen, rond twee uur 's nachts lastig gevallen. Er wordt luid op zijn deur gestompt en er worden scheldwoorden geroepen. Hij heeft zich binnen in huis gewapend en de aanvallers zijn dan verdwenen. Even later komen terug twee personen aan zijn raam en beginnen opnieuw te schelden. Hij herkent Louis Bruls en Franciscus Stakenborgs, beiden

kousenmakers. Er zijn geen andere getuigen dan de leden van het huisgezin.

1 oktober 1844: de veldwachter vindt op zijn ronde op de Voorheide een bornput voor het huis van landbouwer Joannes Caymax. Deze put die aan de straatkant ligt, is niet voorzien van een afsluiting of "*putkuyp*". Op die manier dreigt er gevaar zowel bij dag als bij nacht. Ondanks het herhaald aandringen om hieraan iets te doen, weigert Caymax.

2 oktober 1844: de veldwachter stelt vast dat Petrus Elsen, fabrikant, op de baan naar Retie, tussen de Wippelberg en de Horst, een bestaande voetweg heeft ingenomen. Hij heeft de haag van zijn eigendom verlengd en palen in de grond geslagen. Ondanks het verzoek van de gemeenteraad heeft hij niets gedaan om de oude toestand terug in orde te brengen, in tegendeel heeft hij nog enkele palen bijgeslagen op de openbare weg.

5 oktober 1844: Godfried Luyts, grondeigenaar te Retie, heeft een mastenbos in het Broek aan de Berendonk. Hij heeft de veldwachter gevraagd een oogje in het zeil te houden, want er wordt strooisel gestolen door zijn pachteres de weduwe Daemen. Luyts heeft haar al enkele keren vruchteloos gevraagd dit niet meer te doen. Jan Baptist Ooms, 25-jarige dienstknecht van de weduwe Daemen, landbouwster te Retie, wordt vandaag betrappt als hij met een "*vlagzeysjen*" strooisel afhakte. Dit strooisel wordt dan door Elisabeth Daemen, dochter van de weduwe, met een kar weggehaald. Proces verbaal wordt opgemaakt.

7 januari 1845: de kinderen Jan Van Camfort, landbouwers op het gehucht Schotelven, beschuldigen Joseph Van Camfort, landbouwer, ervan dat hij op 2 en 3 dezer, strooisel uit hun kant heeft gehaald. Hij heeft dit met een "*vlazeysjen*" uitgehakt en weggevoerd. Getuigen hiervan zijn Jan Peulinckx, linnenwever, zijn huisvrouw Maria Van Steenbergen, spinster en Franciscus Van Steenbergen, zonder beroep en 16 jaar oud. Bovendien verklaren de aangevers dat Joseph Van Camfort en Laureys Eyssen, landbouwers, onlangs al het strooisel uit hun stuk grond genaamd "*de nieuwe erven*" hebben weggehaald. Frans Luyckx, landbouwer, is hiervan getuige geweest.

20 februari 1845: de veldwachter stelt vast dat Adrianus Faes, werkman, wonende in een huis van Petrus Maes, een hoop "*asse*" zeer gevaarlijk had liggen. De nog warme "*asse*" lagen in een afgesloten kot van amper anderhalve meter breed. Bovendien werd er droge turf gebruikt als afsluiting tussen de "*asse*" en een lemen muur. Hierdoor was de man duidelijk in overtreding met het politiereglement van de gemeente.

16 april 1845: de veldwachter betrapt op de Biezen de 20-jarige Adriaen Jaspers zoon van Jan, met een kudde schapen die grazen in een jong mastenbos dat toebehoort aan de heren Wouters en Van Den Eynde. De 20 dieren beschadigen niet alleen de twee--jarige planten maar ook de grachtkant.

24 april 1845: op de Berendonk is er een diefstal gebeurd. Landbouwer Wilhelmus Meulemans doet aangifte van de verdwijning van een deel bedlinnen en hemden, die in het "*buytenbakhuys*" lagen om gewassen te worden. Er is geen spoor van inbraak, wel vindt men de voetsporen van een middelmatige man die schoenen draagt.

12 augustus 1845: de 31-jarige landbouwerszoon Paulus Van Doorn wordt door de burgemeester opgeroepen om verklaring te komen afleggen over een vechtpartij waarvan hij slachtoffer is geweest. Van Doorn vertelt dat hij op zondagavond rond tien uur de herberg "*het Kruisken*" vanouds beter bekend onder de naam "*de Raeshont*" van Petrus Maes aan de Kruisstraat, verliet. Toen hij buitenkwam werd hij plots met een mes gesneden, zonder dat hij gezien heeft wie de dader was. De gevaarlijke snede liep van onder zijn linker oor, over zijn keel en vervolgens nog over zijn rechterarm. Van Doorn weet niet wie hem overvallen heeft, wel heeft hij gezien hoe enkele jongelingen van Arendonk en Retie ruzie hadden in de herberg. Daarom is hij ook vertrokken. Toen hij in het donker buiten kwam hoorde hij wel roepen: "*stil, stil ...*" Hij heeft wel gezien dat er verscheidene personen waren, maar heeft niemand van het gezelschap herkend. Hij veronderstelt dat het dan ook per ongeluk moet gebeurd zijn.

1 oktober 1845: de 26-jarige ongetrouwde Carolina Schuurmans, zonder beroep en inwonende bij Benedictus Huysmans, is reeds tien dagen geleden bevallen van een kind. Zij heeft hiervan geen aangifte gedaan bij de Burgerlijke Stand, noch heeft zij hiervoor een verklaring willen geven.

12 maart 1846: tijdens de werken aan het kanaal verdwijnen regelmatig allerlei gereedschappen. De veldwachter gaat op onderzoek en vindt een verdachte kruitwagen bij Adriaen Dickens, kousenmaker. Deze Dickens heeft enkele tijd gewerkt bij het graven van het kanaal. Hij keert terug met de Heer Du Bois, toezichter van de werken, die de kruitwagen herkende als eigendom van de aannemer. Dickens verklaart dat hij niet begrijpt hoe die kruitwagen daar terechtgekomen kan zijn.

13 mei 1846: brigadier veldwachter Jan Baptist Leysen kan op de Bergen een deserteur aanhouden. Het is Joannes Baptist Thijs, dienstplichtige van 1844, ingelijfd als grenadier bij het 3de Bataillon 3de Regiment infanterie, die sinds 23 april gesignaleerd was als deserteur. De jongeman wordt gevraagd naar de reden van zijn

desertie. Hij verklaart dat hij zich gedwongen voelde om te vluchten door de onverdraaglijke mishandeling door de onderofficieren tijdens het leren van de wapenoefening. Hij heeft enkele dagen in Holland en hier in de streek rondgezworven. Zijn militaire klederen heeft hij verkocht in Holland en zijn sabel heeft hij daar ergens in een bos aan een boom gehangen. Hij zegt bovendien dat hij dit alles gedaan heeft om een grote straf op zich te kunnen krijgen, zodat hij van de legerdienst ontslagen zou worden.

15 juni 1846: Jan Francis Van Herck, 26-jarige dienstknecht, geboren te Dessel en wonende bij Joannes Claessen "*op den boer*", is onder een hoop turf verongelukt. Hij was de dag ervoor naar Dessel geweest en was dronken terug gekomen. Rond 8 uur 's avonds is hij nog even bij de burens geweest. Van Herck had de gewoonte om gedurende de zomer dikwijls buiten te slapen. Zo is hij die avond in het open turfkot op een hoop klaver gaan liggen. Rond drie uur 's morgens is de knecht Adriaen Claes opgestaan en had gezien dat de stapel turf gedeeltelijk omver gevallen was. Hij hoorde daar ook iemand snurken en hij vermoedde dat de knecht daar onder lag. Hij riep direct de huisbaas en samen hebben zij de turfschadden omgelegd. Het hoofd was snel vrijgemaakt, maar de rest van het lichaam was bedekt met wel 5 à 6 karren turfblokken. Toen het slachtoffer was vrijgemaakt wilde hij niet bijkomen en bleef hij vervaarlijk hard snurken. Daarom hadden ze hem mee binnen genomen in huis en gewassen met water en azijn. De jongeman is echter een drie kwartier later overleden. Ook dokter Willems is ter plaatse geweest en heeft nog enkele middelen geprobeerd.

18 juli 1846: de 60-jarige werkmans aan de vaart, Ludovicus Adriaenssen, komt aangifte doen van de verdrinkingsdood van een werkmans in het kanaal ter hoogte van "*het Goirken*". De burgemeester, vergezeld van dokter Willems, gaat ter plaatse. Toen zij daar aankwamen vonden zij enkele werklui die op de oever van het kanaal stonden en vertelden dat de drenkeling nog niet gevonden was. De 19-jarige Willem Klessens, werkmans uit Bergeyk, vertelde dat hij samen met het slachtoffer, Petrus Box, 26 jaar eveneens uit Bergeyk, had afgesproken om tijdens de rustpauze van vier uur, te gaan zwemmen of te gaan baden. Box ontkleedde zich en sprong onnadenkend in het water, daar waar de diepte zeker 2 meter bedraagt. Box kon niet zwemmen, ging onder en kwam dadelijk terug met het hoofd boven water. Klessens is dan langs de vaartkant naar een houten stok gaan zoeken om zijn vriend te kunnen helpen. Als hij terugkwam kon hij Box niet meer vinden. Hij heeft toen de hulp ingeroepen van andere werklui, waarvan sommigen de zoektocht al hadden opgegeven. De burgemeester gaf bevel om terug te gaan zoeken en slechts rond halfzeven werd het lichaam gevonden. De klederen van de man lagen nog op de kanaaldijk. Daar niemand uit

het dorp de jongeman kende, werd het lichaam voorlopig in een vertrek van het gemeentehuis opgebaard.

26 juli 1846: bij linnenwever Christianus Jaspers is er een raam geforceerd en met een ijzeren vijl is een kast opengebroken. Vier manshemden, een katoenen halsdoek, twee zakdoeken en 14 francs in geld zijn er gestolen. Dit alles is gebeurd deze morgen toen Jaspers naar de zes uren mis gegaan was. De daders zijn onbekend.

26 augustus 1846: veldwachter Wilhelm Van Gorp ontmoet op de Biezen een vrouw die een zak met masten brandhout draagt. Als hij haar vraagt waar zij dat hout gevonden heeft, wijst zij hem een pas omgelegd mastenbos aan waarvan het hout onlangs publiek verkocht is geworden. Zij geeft toe dat dit hout niet haar eigendom is. De vrouw wordt meegenomen tot bij de burgemeester. Zij noemt zich Adami Anna, 27 jaar en spreekt "*de hoogduytsche tael*". Zij is dienstmeid bij de Heer Fontaine, onderbrigadier van de douane. De huisvrouw van Fontaine wordt erbij geroepen en zij bevestigt de identiteit van haar dienstmeid: "*dezelve in onze tegenwoordigheyd over dit feyt bekijvende, en zeggende dat zij de zelve slegts tot het raepen van mastbollen had uitgezonden*".

15 december 1846: Maria Gevers, weduwe van Jan Baptist Imands, fabrikante in kousen en winkelierster in de Asselbergen, verklaart dat haar neef Manendonckx, 18 jaar oud, heimelijk van haar gestolen heeft. Dit gebeurde reeds enkele tijd. Hij stal regelmatig wat van de wol van haar kousenfabriek en verkocht die dan verder. Nu zij hem betrapt had heeft hij haar 41,5 frank teruggegeven.

Manendonckx wordt op het matje geroepen en bevestigt dat hij reeds een half jaar hiermee bezig was. Een zekere Maria Anna Boudewijns, weduwe van Cornelis Dielis, fabrikante in kousen op den Heikant, zou hem hiertoe aangezet hebben. Elke zondag kwam zij zelf of haar dochter Colita, de wol afhalen terwijl de tante van de jongeman naar de hoogmis was. Er werd door de familie Dielis altijd een oogje in het zeil gehouden aan de kerk. Maria Anna Boudewijns betaalde altijd ruim onder de normale marktprijs. Bovendien gaf Manendonckx ook nog 2,5 liter smout en een halve kilo zout uit de winkel mee, die nooit betaald werden. Volgens zijn zeggen is de weduwe Dielis hem nog 25,55 Frank schuldig.

Bovendien verklaart Manendonckx nog dat hij verleden jaar op dezelfde wijze 4 pond wol verkocht heeft aan de vrouw en zoon van Adriaen Van Dael op de Heikant.

22 augustus 1847: de burgemeester en secretaris worden rond vijf uur in de namiddag opgeschrikt door geroep dat er brand is in de Hovestraat. Wanneer zij met de brandspuiten ter plaatse komen zien zij het huis van Joannes Vaes, werkman en "*gortpelder*", volledig in de vlammen staan. Ook de huizen van de buurmannen, Louis Adriaenssen, herbergier en Joseph Huysmans, kousenmaker, staan

in brand. Alle middelen worden in het werk gesteld om de brand te blussen en de naburige huizen te vrijwaren. Desondanks slaan de vlammen over naar de overkant van de straat op het strooien dak van een huis van Willem Corsten dat bewoond wordt door de weduwe Theodor Claessen. Enkel door het moedige gedrag van enkele burgers en tolbeamten die het brandende stro van het dak rukken en uitdoven met behulp van de brandspuiten, kan uitbreiding naar de andere huizen voorkomen worden. Ook het stro dat zich op de zolder bevindt wordt gedoofd. Op die manier heeft men het gehele gehucht de Wippelberg kunnen redden. Ook het turfkot vlak achter het eerste gebouw is gered geworden door de moedige inzet van de burgers. Vandaag 23 augustus gaat de burgemeester in gezelschap van de timmerman Judocus Antonisse ter plaatse om de schade op te nemen en om inlichtingen te nemen in verband met de oorzaak van deze ramp.

“verliezen van Joannes Vaes

de huizing na aftrek van de overgebleven gedeelten

<i>in steen geschat.....</i>	831
<i>schade aan het torfschop.....</i>	50
<i>eenen gortpelmolen met aanhorigheden.....</i>	150
<i>kleederen, huysraed en andere verbrande voorwerpen.....</i>	95
<i>totaal.....</i>	1126 Fr

verlies van Petrus Broeckx woonende bij Jan Vaes

<i>in geldspeciën.....</i>	40
<i>in hemdens.....</i>	6
<i>totaal.....</i>	46 Fr

verliezen van Louis Adriaenssen

de huizing na aftrek der overgebleven steenwerken geschat op 925

<i>de ongeredde huismeubels, beddegoed met toebehoorten kleederen en lijnwaed te samen gewaerdeert tot.....</i>	442
<i>totaal.....</i>	1367 Fr

dit huis was tegens brandgevaer verzekert door de assurantie

Compagnie de Schelde tot eene som van... 1500 Fr

De schade veroorzaakt aen de huizing toebehoorende aen Franciscus

De Vocht koussemaker te Arendonck en bewoond door den kousse-

Maker Joseph Huysmans is geschat na aftrek der

steenwerken tot..... 570 Fr

de verbrande huismeubels, kleederen en lijnwaed, brandstoffen en

beddegerief van Jos. Huysmans zijn opgenomen ter weerde van 257

Fr

de schade veroorzaakt aen de huizing toebehoorende aen Willem

Th. Claessen is geschat ter somme van..... 100 Fr

De schade veroorzaekt aen de huismeubels, kousengetouwen

Stroy, graen en toebehoorende aen de wed. Th. Claessen

Is opgenomen tot de somme van ..... 85 Fr

Geheel beloop der verliezen Fr. 3551

“ ”

Alle betrokkenen worden afzonderlijk ondervraagd naar de oorzaak van de brand, maar er kan geen zekerheid verkregen worden. Wel staat vast dat de brand ontstaan is op de zolder of de achterhoek van het huis van Jan Vaes. Deze beweert al enkele weken niet meer op zijn zolder geweest te zijn en hij begrijpt ook niet hoe de brand ontstaan is. *“Echter bestaan ‘er veele gissingen en straetgerugten die vermoeders van kwaedaerdigheid tegens zelven Vaes bij het publiek doen opvatten”*. Volgens wederzijdse bekentenis leven de huisgezinnen van Vaes en Adriaenssen sedert enige tijd in hevige onenigheid. Beide gezinnen waren in armoede geraakt. Vaes had al enkele malen uitgeroepen dat hij zijn huis aan eender welke prijs zou verkopen, om maar niet naast zulke burenen te moeten wonen. Zo getuigen Joseph Huysmans, de buurman en Christianus Jespers linnenwever, dat Vaes verteld had dat hij zijn huis ging laten verzekeren omdat hij bang was dat het door Adriaenssen zijn onachtzaamheid wel eens zou kunnen afbranden. Vaes ontkent dit laatste ten stelligste tijdens de ondervraging. Wel geeft hij toe dat hij aan Adriaenssen zou gezegd hebben dat hij wat voorzichtiger met vuur en licht moest omgaan. Ook zegt hij dat hij vast overtuigd is dat zijn huis tegelijk met dat van Adriaenssen verzekerd was. Hij heeft 1 à 2 jaren geleden zijn huis, wat vroeger een deel van het huis van Adriaenssen was, aangekocht. Het geheel was vroeger volledig verzekerd, daarover heeft hij destijds uitgebreid met Adriaenssen gesproken. Maar deze laatste loochent dit alles. De burgemeester besluit hieruit dat iemand zich van leugens bedient. Adriaenssen verklaart dat hij gisteren een half uur voor de brand gezien heeft hoe Jan Vaes langs de achterzijde tussen zijn huis en zijn schob stond. Vaes hield zijn hand aan of onder het dak, maar Adriaenssen heeft niet gezien wat hij daar deed. Inderdaad, zegt Vaes, hij heeft daar een strootje dat uit de pannen stak terug op zijn plaats geduwd.

De burgemeester besluit dat hij uit deze getuigenissen niet kan opmaken of de burenruzie iets te maken heeft met de brand zelf. Ook is het duidelijk dat indien de brand ontstaan is op de hoek van de zolder waar men het aanwijst, de bewoners van de oorzaak op de hoogte moeten zijn. Wel is het zeker dat de brand ontstaan is aan de binnenkant van het dak op de zolder, zodat eventuele voorbijgangers niet de oorzaak kunnen zijn.

Petrus Broeckx, kostganger bij Jan Vaes, vermist 40 Frs in contanten uit zijn koffer. Hij had ‘s morgens zijn koffer gesloten, echter meldt een deftige burger die de koffer uit de brand gered heeft, dat zij openstond. Hij wilde de koffer bij het deksel vastnemen en optillen toen hij merkte dat die niet dicht was. Hij heeft dan de koffer langs onder moeten vastpakken en heeft die zo buiten gedragen. Daar heeft de koffer in het openbaar gestaan tijdens de brand. Dit zou Jan Vaes

verdacht kunnen maken, indien men zeker was dat de koffer niet door het verplaatsen is opengegaan.

7 november 1847: opnieuw moet de burgemeester uitrukken met de brandspuiten. Op de Wippelberg, vlakbij de Hovestraat, staat het houten turfkot met strooien dak van Franciscus Bressers, kousenfabrikant, in lichterlaaie. De vlammen slaan over op de stenen huizen van de weduwe Jan Hens, de kinderen Willem Van der Celen, Franciscus Bressers en Petrus Elsen. Deze huizen zijn aan elkaar gebouwd en met stro bedekt. Men kan enkel trachten de aanpalende woningen te redden. Aan de ene kant staan deze op slechts zes meter van de hevig brandende huizen, en aan de andere kant zelfs op 2,5 à 3 meter. Dankzij de kloekmoedigheid en onverschrokkenheid van de helpers is de brand beperkt gebleven en is de rest van het gehucht gered.

Enkele personen die zich moedig gedragen hebben: de heren Pekstadt, douanier; Lambert , brigadier; Baude, toezichter van bruggen en wegen; Anthonissen Judocus, schrijnwerker; Fabri Godfried, smid; Meurrens, Govaerts, Ghequière en Gribanmont, douaniers; Sloomakers, brugwachter aan de vaart.

's Anderendaags op 8 november gaat de burgemeester samen met timmerman Antonisse Judocus ter plaatse om de schade op te nemen en de oorzaak te onderzoeken.

"1. Verliezen van Franciscus Bressers kousenfabrikant eigenaar en bewoner van een gedeelte van de afgebrande huizing :

<i>de huizing en schop na aftrek der overgebleven steen.....</i>	<i>750</i>
<i>kleederen, huisraad en andere voorwerpen.....</i>	<i>620</i>
<i>wol, kousen en fabriekswerktuigen.....</i>	<i>545</i>
<i>Frs.....</i>	<i>1915</i>

2. Helena van der Celen Weduwe Jan Hens spinster

Eigenaresse en bewoonster

<i>Verlies aen huizing.....</i>	<i>450</i>
<i>Aen meubelen en voorraad.....</i>	<i>145</i>
<i>Frs.....</i>	<i>595</i>

3. De kinderen Willem van der Celen zonder beroep

Verlies hunner huizing bewoond door Pr. Timmermans.....

450

4. Petrus Timmermans koussemaker bewooner der

huizing van de kinderen van der Celen

verlies aen huismeubelen en voorraad.....

148

5. Petrus Elsen kousenfabrikant eigenaar bewooner

verlies zijner huizing en schop.....

800

huismeubels en voorraad.....

190

fabriekswerktuigen.....

300

Frs.....

1290

*Verliezen der naburen ten gevolgen dezer ramp
bij het vlugten der meubels door het publiek veroorzaekt*

<i>6. Petrus van den Kieboom braek aan de huizing.....</i>	<i>50</i>
<i>en schade aen huisraed.....</i>	<i>20</i>
<i>Frs.....</i>	<i>70</i>

<i>6. Seels Joannes landbouwer verliezen aen granen en huisraed.....</i>	<i>200</i>
--	------------

<i>7. Corsten Willem verbryseling eene raem en muer.....</i>	<i>30</i>
--	-----------

Geheel verlies..... 4698 Frs

*Geene der voorwerpen hiervoren gemeld waren tegen brandge-
vaer verzekert dan alleen de huizing en meubels onder
Nr. 6 aengewezen.”*

Uit de ondervraging van de getuigen kan niet met zekerheid de oorzaak van de brand bepaald worden. Wel is zeker dat de brand moet ontstaan zijn in de geitenstal met turfkot van Bressers. Bressers verklaart dat iemand uit zijn gezin rond halfvier de geiten gaan voederen is met een houten bak.

De burgemeester besluit dat er geen klachten waren over Bressers en dat eender wat de oorzaak van de brand kan geweest zijn.

Figuur 8 : De uitdrijving - Charles De Groux

3 juli 1848: koopman Jan Baptist Deproost doet aangifte van de diefstal van een partij afgesneden hooi dat te drogen lag op zijn eigendom. Hij kende de daders niet, maar had vernomen dat Carolus Roosen, bijgenaamd Carolus van Gestel, 41-jarige kousenmaker, de avond voordien met een kind op de arm op die eigendom gezien was. De beide veldwachters Jan Baptist Leysen en Willem Van Gorp worden op onderzoek gestuurd. Zij vinden op de zolder van Roosen een hoeveelheid hooi, waarvan een gedeelte goed droog en een ander nog half nat was. Roosen beweert dat hij dit hooi van zijn dries en onder zijn haag gesneden heeft.

Daar het vermengen van het droge en halfnatte hooi de gehele partij zou kunnen bederven, en dit dus normaal nooit gedaan werd, lijkt de situatie zeer verdacht. De burgemeester en schepenen komen ook ter plaatse. Zij vergelijken een hoeveelheid hooi dat zij meegebracht hebben van bij Deproost met die halfnatte op de zolder. De kleur, lengte en samenstelling komen perfect overeen.

Roosen verklaarde dat de partij halfnat hooi uit zijn eigen tuin komt, maar bij controle blijkt de hoeveelheid op de zolder wel viermaal te groot om van de kleine oppervlakte achter het huis te kunnen komen. Roosen beweert dan dat hij een deel gesneden heeft een viertal dagen geleden aan een grachtkant die hij in huur heeft van dhr. Gilles. De veldwachter controleert dit en stelt vast dat er zeker de laatste drie weken geen gras meer afgesneden is op die plaats.

De ondervraagde burens verklaren dat zij de laatste drie weken geen hooi te drogen hebben gezien bij Roosen. Alleen de 20-jarige naaister Maria Hulselmans heeft gezien hoe de man een viertal dagen geleden een zak met hooi te drogen uitschudde op zijn dries, zeggende dat dit hooi nat geworden was door de regen op zijn zolder. Daarna heeft ook zij niets meer gezien.

26 september 1848: brigadier veldwachter Jan Baptist Leysen kwam gisteren rond middernacht thuis van zijn dagelijkse ronde en vindt zijn deur gesloten. Hij besluit dan maar om in zijn "*schob of stalleken*" op het hooi te gaan slapen. Dit gebouwtje staat op het einde van zijn tuin, naast zijn nieuw gebouwde en nog onbewoonde huis. Rond vier uur 's morgens hoort hij krakende geluiden en hij veronderstelt dat het zijn vrouw is die hout komt halen. "*Wat doet gij hier?*" vraagt hij en direct hoort hij hoe iemand gaat lopen. Hij loopt naar buiten en hoort in de duisternis hoe een persoon weglucht over een voetpad in zuidelijke richting. Hij kan niet zien wie die persoon is en keert dan maar terug om de schade te controleren aan zijn huis. Hij vindt er 5 vorstpannen van de 31 die gereed lagen op zijn hof, kapot gestampt. Enkele anderen waren op elkaar gelegd met de bedoeling ze mee te nemen ofwel in één keer ook kapot te slagen of stampen.

Een veertiental dagen geleden waren er al enkele pannen op het dak kapot gesmeten met bakstenen van zijn bouwplaats. Door de grootte van die bakstenen was het uitgesloten dat het kinderen geweest waren. Dit moest het werk van een volwassene geweest zijn.

De burgemeester, schepene Celis, de secretaris Goris en de beide veldwachters komen ter plaatse. Er worden voetsporen gevonden van iemand met klompen die vanaf de weg op zijn tippen tot bij de vorstpannen is gegaan, en vandaar de volle afdrukken van diezelfde persoon die gaan lopen is. De voetsporen in het witte zand rond het huis zijn zeer duidelijk en diep. Het witte zand heeft ook sporen nagelaten bij afdrukken verderop op de voetweg. Daar ziet men hoe de persoon over een veld en over een waterloop is gegaan, recht richting Koeistraat tot in de nabijheid van de woning van ...Carolus Roosen, bijgenaamd : van Gestel. Dit en de buitengewoon grote voetmaat doet de vermoedens bevestigen.

De beide veldwachters worden erop af gestuurd om de klompen van de man te gaan opeisen. Deze weigert en zegt dat hij zijn klompen met niemand wil meegeven. De burgemeester gaat dan maar zelf tot bij Roosen, die zegt dat hem niets ten laste kan worden gelegd en dat hij vandaag nog niet buitenshuis geweest is behalve naar de dokter. Na lang aandringen overhandigt hij dan toch zijn klompen. Deze waren nog nat en vuil en er hing zelfs nog wit zand tegen zoals bij het huis van de veldwachter. De lengte van deze klompen stemt volledig overeen met die van de afdrukken. Ze worden meegenomen en ter controle nog eens in enkele afdrukken ter plaatse gezet. Alles wijst erop dat dit de verdachte klompen zijn en dat verwarring met die van iemand anders uitgesloten is.

De burgemeester besluit dat Carolus Roosen (meer bekend als Van Gestel) kousenmaker en 41 jaar oud, geboren te Brussel en wonende in de Koeistraat, de *“hoogst vermoedelijken dader van gemelde eygendom schending, bij nagte, en in beslotene omtrek schijnt te wezen, welke met alle voorbedagtheid en uit volkome vraekzugt schijnt geplogten te zijn”*.

26 december 1848: gisteren op kerstdag wordt de burgemeester ervan verwittigd dat er twee jongelingen bij het schaatsen op de vaart verdronken zijn. Er waren op dat ogenblik twee klakken en een handschoen teruggevonden op het ijs bij een opening aan de kom van de vaart aan brug 6. De vondst was gedaan door Dorssemont en Moris, beiden brugwachters.

De burgemeester geeft onmiddellijk de bevelen om een zoekactie te starten. Vandaag rond twee uur wordt één der jongens gevonden door De Huyvetter en Keysers, beiden werklieden bij de vaart te Ravels en door Goossens, timmerman te Turnhout. Omstanders herkenden de jongeling als Adrianus Ludovicus Emsens, oud 12 jaar en geboren en wonende te Turnhout, zoon van Carolus Emsens, bakker en Elisabeth Campers. De jongeling had nog één schaats aan zijn voeten. Dokter Willems kan enkel vaststellen dat de dood reeds enkele uren voordien ingetreden was. Er waren ook geen tekenen van mishandeling of verwondingen, zodat de vermoedelijke doodsoorzaak verdrinking is.

Bij valavond wordt de zoektocht naar de tweede persoon gestopt. 's Anderendaags zal het volgende gezelschap onder leiding van de

burgemeester verder zoeken : Slootmakers Michiel, brugwachter; Verbraeken Henri, Moris, Dorssemont Nicolaus, dijkwachter; Hoskens Petrus, landbouwer; Ruts Franciscus, Van Looy Petrus, Wouters Joachim en Van Steenbergen Henricus, de laatste landbouwer; de beide veldwachters.

Slootmakers en Verbraeken vinden rond halfelf in de voormiddag het lijk van de tweede drenkeling. Hij wordt herkend als De Ruyscher Augustinus, oud 15 jaar, geboren te Antwerpen en wonende te Turnhout, zoon van Petrus (schilder) en Coleta Lambrechts. De jongeling had beide schaatsen nog aan en vertoonde eveneens geen enkel spoor van geweldpleging.

Er wordt gezocht naar de oorzaak van het ongeval. Fransisca Borgers, vrouw van Jan Devocht, verklaart dat zij op 25 december rond 5 uur 's namiddags door vier jongelingen is aangesproken ter hoogte van Brug 5. Zij vroegen haar hoe ver ze nog van Turnhout verwijderd waren als zij langs het dorp zouden gaan of indien zij zouden verder gaan langs de vaart. De vrouw meende dat zij via de vaart en op hun schaatsen zeker nog wel voor het donker thuis zouden kunnen komen. Daarop zijn de vier verder geschaatst. Vermoedelijk zijn twee van hen in het duister in een opening in het ijs geschaatst.

11 juli 1849: Maria Catharina Conings en haar man Petrus Joannes Henricus Verbraeken, brugwachter en herbergier aan brug 4 komen aangifte doen van een klacht. Gisteren, toen Verbraeken niet thuis was, heeft Louis Gilon, "*surveillant der irrigatien te Arendonk*", en in hun huis gelogeed, de vrouw op schandalige wijze beledigt. Ook Joannes Nicolaus Dorssemont, dijkwachter en Joannes Snijers uit Postel, bediende bij de "*irrigatien*" zijn aanwezig. Op een bepaald ogenblik wil de vrouw naar boven gaan als zij door Gilon op de trap wordt aangerand. Hij scheurt haar de klederen van het lijf. Door het stevige weerwerk van de vrouw en het geschreeuw van de kinderen, laat hij haar los. Dorssemont neemt op verzoek van de vrouw de kinderen mee naar de benedenkamer, waar hij hun verzekert dat er met hun moeder niets zou gebeuren.

Gilon beveelt Dorssemont om weg te gaan en gaat naar boven. Daarop richt hij zich tot Maria Conings en begint haar uit te schelden voor hoer, canaille en teef. Terwijl grijpt hij haar bij de linkerarm en dreigt haar van de trap te werpen. Daarna ontstaat weer een woordenwisseling tussen Gilon en Dorssemont. Gilon spuwt de man in zijn gezicht, daarop ontstaat een gevecht. Dit alles duurt zodanig lang dat Maria en haar kinderen van elf uur 's morgens tot zeven à acht uur 's avonds verontrust in hun huis moeten blijven. Er zijn door de gevechten 19 half liters glazen en ook de bijzonderste stukken van een porseleinen servies gebroken. De kamerdeur is eveneens beschadigd, net zoals de plancher en muren die met bloed besmeurd zijn. Moest de douanier Meurrens, die door de vrouw Willekens geroepen was, niet tussenbeide gekomen zijn, zouden er doden gevallen zijn.

Joannes Nicolaus Dorssemont, bevestigt de verklaring van Maria Conings. Hij verklaard ook dat op een gegeven ogenblik Gilon hem gevraagd had of hij diegene was die tegen hem een rapport gemaakt had over een beschadiging aan de dijk. Daarop repliceerde Gilon dat hij en de conducteur Vergouwen twee kwajongens waren die hun dienst niet kenden. Toen Gilon hem in het gezicht spuwde en een slag toebracht zijn zij in gevecht geraakt. Na het gevecht heeft Gilon een stoel genomen en Dorssemont verplicht om zich onder de kleine schouw te gaan neerbuigen en onder doodsbedreiging mocht de man zich niet verroeren. Gilon is dan buitengegaan om even later terug te komen met een werkman. Hij gaf opdracht aan de werkman om Dorssemont te slaan.

Maria Elisabeth Berckmans, huisvrouw van Joannes Willekens, buur van de brugwachter Verbraken, komt rond twee 's middags in de herberg. Zij ziet hoe Gilon de klederen van Maria Conings opheft en haar oneerbare woorden toeschreeuwt in het bijzijn van Sneyers, Dorssemont en de kinderen Verbraken. Rond vier uur zijn de kinderen Verbraken langs gekomen en hebben geroepen dat Gilon hun moeder "*capot maekte*". Daarop heeft zij de douanier Meurrens, die op de brug stond, gevraagd mee te komen. Eerst zegde Meurrens dat hij met die affaire niets te maken had, maar hij laat zich toch overhalen om mee te gaan. Zij zien hoe Gilon een vuistslag toedient aan Dorssemont en hoe hij met zijn broek open stond voor de vrouw van Verbraken in het bijzijn van de kinderen.

De getuige Meurrens Henri, douanier te Arendonk, verklaart hoe hij door de vrouw van Willekens ter hulp wordt geroepen. Hij komt in de herberg en is getuige van de woordenwisseling, het spuwen en het gevecht tussen Gilon en Dorssemont. Hij ziet hoe Gilon zijn slachtoffer met het hoofd tegen een plint werpt en hoe hij hem met zijn halsdoek zodanig in een wurggreep neemt, dat Dorssemont begint "*zwart*" te worden. Meurrens komt op dat ogenblik tussenbeide en trekt de vechtende mannen uit elkaar. Op dat ogenblik komt Joannes Sneyers binnen, die Dorssemont terug tegen de grond werpt. Meurrens die deze handeling afkeurt krijgt van Sneyers een slag in het gezicht. Terwijl deze twee beginnen te vechten, gaan ook de andere twee terug in gevecht. Op een bepaald ogenblik staat Gilon met een stoel in de hand boven Dorssemont en dwingt deze zich in de schouw neder te zetten, onder het dreigement hem dood te slaan. Intussen slaagt Sneyers erin om Meurrens buiten de deur te werpen. Toen Meurrens terug binnen kwam, zag hij dat Sneyers dronken was, en heeft hij hem tegen vloer gesmeten en gevraagd zich voortaan stil te houden. Toen Sneyers terug opstond heeft hij een kapmes van de tafel genomen dat toebehoorde aan smid Vosters die daar ook aanwezig was. Vosters heeft hem dit echter direct afgenomen. Kort daarna is Sneyers de sleutel van de brug gaan halen. Hij stampde er tot tweemaal toe mee op de vloer en vroeg : "*wil ik 'er dien employé den kop mede inslaen?*" Gilon antwoordde daarop : "*dit is onzen vriend*". Smid Vosters heeft dan de sleutel uit de handen van Sneyers genomen. Daarop heeft Sneyers een glas aan stukken geslagen en

een tafel omvergeworpen. Nadat Gilon en Sneyers vertrokken waren, is een werkman, Meyers genaamd, langsgekomen om het meet-instrument van Gilon te komen ophalen. De vrouw van Verbraken wilde echter niets meegeven zolang haar man niet thuis was en de schade niet betaald was. Daarop is het tweetal Gilon en Sneyers teruggekomen en zijn weer beginnen te schelden op de huisvrouw. Even later ziet Meurrens als hij buiten staat, dat het tweetal terugkeert en de deur van de kleine kamer instampt. Zij komen met het instrument terug naar buiten. Hij hoorde Gilon zeggen : *“ik kon de deur wel openkrijgen, alhoewel ze gesloten was.”* Bovendien verklaard Meurrens dat hij gezien heeft hoe Gilon de wandelstok van Dorssemont afpakte, hem dreigde ermee te slaan en hem tenslotte in de vaart heeft gegooid. Getuige Vosters Theodoor, smid, bevestigt het ganse verhaal..

18 oktober 1849: de herbergier van *“In de heybloem”*, Petrus Verdonck, vermoedt dat de schoenmakersknecht van Jan Baptist Devocht een tinnen schotel gestolen heeft. De dochter Helena heeft gezien hoe die gast bij het rek gestaan had en een andere dochter Elisabeth had gemerkt dat er een schotel verdwenen was direct na het vertrek van deze jongeman.

Deze schotel is aangeboden bij Dorothea Van Eemeren, de vrouw van koperslager Franciscus Luyken. Iemand die beweerde schoenmaker te zijn had haar op zondagavond die schotel te koop aangeboden. Hij beweerde dat deze aan iemand van Turnhout toebehoorde die dringend geld nodig had. De opbrengst moest hij 's anderendaags met de bode mee naar Turnhout geven. Daar Luyken niet thuis was, liet hij de schotel bij hen achter.

De verdachte wordt opgeroepen en blijkt Joannes Spanenborg te zijn, schoenmakersgast wonende te Turnhout en sinds enkele dagen in dienst bij Jan Baptist Devocht. Op de vraag wat hij 's zondags gedaan had, antwoordde hij direct dat het waarschijnlijk ging over een tinnen schotel.. Die schotel had hij in de omgeving van *“de hut of de Heybloem”* gevonden. Hij had die meegenomen om bij de koperslager te verkopen.

De burgemeester besluit dat de verschillende verklaringen *“genoegzaam eenen diefstal doen vermoeden.”*

8 november 1849: beide veldwachters, Leysen en Van Gorp brengen een deserteur bij de burgemeester. Het is Joannes Franciscus Van Steenbergen, soldaat bij de 3de Compagnie 1ste Bataillon van het 1ste Regiment Infanterie. Hij is sinds 29 september gesignaleerd als deserteur. Zij hebben hem vandaag bij zijn schoonvader Joannes Peullinckx aangetroffen. Van Steenbergen geeft toe dat hij zonder toestemming weggegaan is van zijn regiment en dat hij zijn klederen verkocht heeft. Hij was samen met een zekere Jan Baptist Klessens, soldaat bij de 4de Compagnie, gekomen bij de gemeente Hoge Mierde, toen zij op aanraden van de douaniers teruggekeerd zijn en besloten hadden om zich terug bij hun korps te vervoegen.

13 november 1849: Jan Baptist Klessens, soldaat bij de 4de Compagnie 3de Bataillon 1ste Regiment Infanterie, stamboek nr. 18037, als deserteur gesignaleerd, wordt rond halfvier 's namiddags gearresteerd. Hij is op dat ogenblik in een mastenbos aan het Broek op de Berendonk, strooisel aan het verzamelen, samen met een zekere Crols uit Schoonbroek.

18 december 1849: op de "Lange Heide" betrapt veldwachter Van Gorp een man die stroppen aan het leggen is op een houtkant van Waltherus Michielsen, fabrikant. Als hij hem nadert, herkent de veldwachter Joannes Michielsen, 13-jarige zoon van Waltherus, die net zijn derde strop klaarmaakt. De koperen stroppen zijn zogenaamde hazestroppen. Proces wordt opgemaakt.

27 april 1850: schepen Joachim De Vocht is plaatsvervanger voor de afwezige burgemeester en verneemt dat Elisabeth Maes, dienstmeid bij brouwer Dominicus Bosch, haar meester zou bestolen hebben. Hij gaat ter plaatse om de waarheid te vernemen. De huisvrouw van Bosch, Maria Van Den Heuvel, bevestigt dat zij in december haar dienstmeid betrapt heeft. Deze had een "vals" stuk geld uit de winkel genomen om ergens een persoonlijke rekening te betalen. Omdat de vrouw vermoedde dat er nog meer gestolen was, doorzocht zij de mand van de dienstmeid. Daar vond zij *"twaelf strenen stopsaey, een stukje lint en eenen zakdoek aan mevrouw Bosch toebehorende"*. Op de vraag of er nog iemand anders dit gezien had, ontkende de vrouw. Wel had zij er nog met haar tweede meid, Maria Reykens over gesproken. Zij had ook vernomen dat Elisabeth met de buurvrouw Gertruda Claes over dit voorval gesproken had.

De buurvrouw Gertruda Claes, 51 jaar, spinster en vrouw van Jan Janssen, verklaart dat zij destijds de ruzie tussen mevrouw Bosch en haar dienstmeid, gehoord heeft. Later heeft zij dan aan de meid gevraagd wat er gebeurd was, en die antwoordde : *"ik had slechts 3 strenen saey uit den winkel genomen om mijne kousen te stoppen, die gij weet ik genoegzaam verdien, en die heeft de vrouw in mijne mand gevonden, even als eenen zakdoek die ik uit hare kas genomen had om te gebruiken, terwijl de mijne vuil waeren, en die ik dagt wederom terug te leggen als hij gewasschen was, en daerop maekte zij zoo veel omstandigheden."* De tweede dienstmeid Maria Reykens vertelde dan later weer dat er wel *"12 strenen saey en 2 strenen rijssels garen"* gevonden waren, en dat Petrus Adriaenssen met een slecht stuk geld betaald was, dat Maes uit de winkel had meegenomen.

Maria Reykens, 33 jaar en dienstmeid bevestigt de bovenstaande gegevens. Arnoldus Van Limp, knecht bij Bosch, 21 jaar, zou alles hebben afgeluisterd wat zich afspeelde tussen Mevrouw Bosch en Elisabeth Maes. Hij ontkent dit ten stelligste en beweert alleen maar het geroddel van de straat te kennen.

18 september 1851: de 30-jarige kousenmaker Petrus Cuylyts komt aangifte doen van de verdrinking van zijn 18 maanden oud dochtertje. Burgemeester Petrus Hubertus Verbist en dokter Van Dessel gaan ter plaatse op de Roodebeek. Zij vinden het lichaam van het dode kind in de wieg. De dokter stelt vast dat het kind door verdrinking om het leven gekomen is. De moeder verklaart dat haar dochtertje met de kat aan spelen was en buiten gelopen is. Kort daarna is zij in de deuropening gaan kijken waar de kleine was. Zij zag toen de kat op de rand van een putkuip zitten. Zij vermoedde het ergste en zag inderdaad het kind in de put liggen. Op haar geroep is haar buurman Petrus Aerts toegekomen, die het kind bovengehaald heeft. Zij meenden dat het kind toen nog enige tekenen van leven gaf.

18 maart 1852: de burgemeester, vergezeld door zijn schepenen Joachim Devocht en Joannes Claessen, gaat op ronde door de gemeente om het gewicht van het te koop aangeboden brood te controleren. Zij komen bij Christianus Jespers, “*broodslyter alhier*” en winkelier en vinden daar zevenendertig roggebroden gemerkt “A DF”. Deze broden zijn allen beneden het wettelijk verplichte gewicht. Jespers verklaart dat zij afkomstig zijn van bakker De Four uit Turnhout. De broden worden aangeslagen om verdeeld te worden aan de behoeftigen der gemeente.

14 april 1852: er wordt controle uitgevoerd op de rupsenzuivering. Deze ligt bij wet vast en moet volgens een besluit van de bestendige deputatie van de provincie Antwerpen van 13 februari 1852, door de burgemeester nagezien worden. Er worden verscheidene overtredingen vastgesteld. Hierna volgt de lijst.

<i>Naam en voornaam van de nalatige</i>	<i>Beroep</i>	<i>Woon- plaats</i>	<i>Aanwijzing der streken waar de overtredingen zijn geconstateerd</i>
<i>Willems Henry</i>	<i>landbouwer</i>	<i>Asselberg</i>	<i>Wampevelden</i>
<i>Brusseleers Paulus</i>	<i>Mandemaker</i>	<i>Asselberg</i>	<i>Wampevelden</i>
<i>Spoormans Jan Bte</i>	<i>Kousemaker</i>	<i>Asselberg</i>	<i>Wampevelden</i>
<i>Joris kinderen Henry</i>	<i>Landbouwers</i>	<i>Asselberg</i>	<i>Wampevelden</i>
<i>Carpentier Cornelis</i>	<i>Kousemaker</i>	<i>Asselberg</i>	<i>Nabij zijne huizing</i>
<i>Cuypers Joannes</i>	<i>Landbouwer</i>	<i>Asselberg</i>	<i>Nabij zijne huizing</i>
<i>Verrooten Cornelis</i>	<i>Dienstknecht</i>	<i>Arendonk</i>	<i>Groote Polderstraat</i>
<i>De wed. Ad. Rombouts</i>	<i>Landbouwster</i>	<i>Arendonk</i>	<i>Biesestraat, Asselbergen en Beirendonk</i>

<i>Faes Jan Baptiste</i>	<i>Landbouwer</i>	<i>Arendonk</i>	<i>Postelschebaen</i>
<i>Corsten wed. Jan</i>	<i>Landbouwster</i>	<i>Arendonk</i>	<i>Postelschebaen</i>
<i>Devocht Jan Baptist</i>	<i>Landbouwer</i>	<i>Driehoek</i>	<i>Postelschebaen</i>
<i>Claessen Henry</i>	<i>Landbouwer</i>	<i>Merkt</i>	<i>Postelschebaen</i>
<i>Brusseleers Willem</i>	<i>Kousemaker</i>	<i>Wippelberg</i>	<i>Biesen</i>
<i>Steemans Joannes</i>	<i>Werkman</i>	<i>Sluisken</i>	<i>Biesen</i>
<i>Elsen Joseph/Fabri G. en Roosen Carolus</i>		<i>Dorp</i>	<i>Biesen</i>
<i>Goris Jan</i>	<i>Landbouwer</i>	<i>Horst</i>	<i>Neerbiesen</i>
<i>Gilles August</i>	<i>Particuliere</i>	<i>Dorp</i>	<i>Beirendonk achter Jan Jacobs</i>
<i>Faes Adriaen</i>	<i>Landbouwer</i>	<i>Roobeek</i>	<i>Bij zijne huizing</i>
<i>Cuypers Joannes</i>	<i>Landbouwer</i>	<i>Roobeek</i>	<i>Bij de schuur van G. Wijnen</i>
<i>Goris (Faes) Peeter</i>	<i>Landbouwer</i>	<i>Beirendonk</i>	<i>Roobeek</i>
<i>Bosch Marie</i>	<i>Particuliere</i>	<i>Markt</i>	<i>Schotelven</i>
<i>De Vocht wed. Godfried</i>	<i>Fabrikante</i>	<i>Markt</i>	<i>Wampenberg</i>
<i>Van den Akkerveken Geert</i>	<i>Landbouwer</i>	<i>Hovestraat</i>	<i>Saren</i>
<i>Segers Joannes</i>	<i>Kleermaker</i>	<i>Turnhout – Papestraatje</i>	<i>Loopbeemden</i>
<i>Carrero Gerard</i>	<i>Landbouwer</i>	<i>Wippelberg</i>	<i>Wijdestraat – Wippelberg</i>
<i>Van Eyck Francis</i>	<i>Landbouwer</i>	<i>Kruisstraat</i>	<i>wippelbergstraat</i>
<i>Joris Petrus</i>	<i>Werkman</i>	<i>Horst</i>	<i>Wippelbergstraat</i>

De zuivering van de rupsen werd ambtelijke bevolen aan al deze mensen en proces verbaal werd opgemaakt.

10 juli 1852: dijkwachter Dorssemont komt aangifte doen van een diefstal van gars op de dijk van de vaart aan brug 5. Enkele verdachte voetstappen leidden duidelijk naar één van de huizen in de buurt. 's Morgens om halfvijf gaat de plaatsvervangende burgemeester Joachim Devocht samen met veldwachter Leysen ter plaatse. Zij stellen vast dat er inderdaad gras gesneden is tussen de jonge kastanje-plantjes die daar onlangs gezet zijn. De voetsporen leidden inderdaad naar de boerderij van Joannes Luyckx op de Voorheide. In

de stal worden twee manden gevonden met vers gesneden gras. Het gesneden gras leek volkomen op het gras aan de vaart, bovendien lagen er nog twee afgesneden kastanje-plantjes tussen. Daarom wordt aan Maria Rombouts, vrouw van Luyckx meegedeeld dat zij officieel verdacht worden van deze diefstal waarvan de waarde op 1 franc geschat wordt.

28 juli 1852: Jan Baptist Luyckx, Michiel Driesen en Jan Baptist Compeers, allen wonende te Turnhout en werklieden aan de vaart, verklaren dat op 10 juli 1852 tussen één en twee uur 's namiddags, de genaamde Jan Baptist Broos wilde gaan zwemmen in de vaart. Deze 24-jarige werkman uit Turnhout sprong in het water aan Brug 6. Plots werd de man gehinderd door krampen in zijn arm en stond hij op het punt te verdrinken. Jan Baptist Luyckx, 45 jaar zag dit gebeuren en begon luidkeels om hulp te roepen. Jan Baptist Compeers, 27 jaar, aarzelde niet en sprong onmiddellijk met zijn klederen aan in het water. Hij werd echter door Broos vastgeklampt en mee onder water getrokken. Zodat zij beiden zouden verdrinken. Op dat ogenblik komt de 41-jarige Michiel Driesen toegelopen, die een eind verderop aan het zwemmen was. Hij duikt op zijn beurt in het water en vind na even zoeken Broos. Hij grijpt hem bij de arm en zwemt naar de kant. Broos heeft nog steeds Compeers vast, zodat beide mannen uit het water getrokken kunnen worden. Intussen waren verscheidene getuigen toegekomen : Th. Moris zoon uit het brughuis nr. 6, Carolus Dewilder werkman, Deveck timmerman, Marthot metselaar en Ad. Sneyers metserdiender, de vier laatsten te Turnhout wonende.

22 augustus 1852: op de Biesen in de Wateringen zijn er gemeentegronde ingenomen en mastenbossen beschadigd. De burgemeester, de schepenen, zes raadsleden, de secretaris en de beide veldwachters gaan ter plaatse. Zij stellen vast dat over een lengte van 450 m de gracht van de Wateringen met 1m50 verbreed is geworden. De uitgeschoten aarde bedekt bovendien nog eens een 2 à 2,5 meter breedte. Over een lengte van ongeveer 250 m is het bestaande mastbos over een breedte van 3 m afgekapt. Op deze manier zijn ongeveer 15 aren grond onrechtmatig ingenomen en wordt de schade aan het bos geschat op vijftig francs. Deze feiten zouden toe te schrijven zijn aan de werklieden van de "*Societeit van de Kempische Wateringen*" en zijn zonder voorafgaande toestemming uitgevoerd.

1 juni 1853: de burgemeester wordt op de hoogte gebracht van de zelfmoord van Petrus Protus Claessen, ongeveer 40 jaar oud, landbouwer, geboren en wonende te Arendonk. Hij gaat naar de plaats van het drama, ten huize van de schoonbroer van het slachtoffer Francus Van Koorn op de Markt. Hij vindt daar Claessen badend in zijn bloed, terwijl dokter Willems tracht de man te helpen.

Hij heeft zich echter zowel de luchtpijp als zijn slagader doorgesneden, zodat alle hulp te laat komt.

De burgemeester vraagt de vrouw naar de reden van deze zelfmoord. Zij vertelt dat haar man reeds jaren last had van verschrikkelijke maagkrampen. Als hij door de pijn werd overvallen had hij zich al meermaals dood gewenst. Hij vond nergens rust en vertoonde de laatste tijd tekens van verstandsverbijstering. Vandaag na de maaltijd verzocht Claessen aan zijn vrouw om naar haar broer Francus te gaan. Hij heeft zich daar rustig neergezet, terwijl zijn vrouw met haar schoonzuster Maria Simons praatte. Plots sneed hij zich de keel over met een scheermes dat daar tegen de muur hing en dat hij had kunnen wegnemen zonder dat iemand het gezien had.

De burgemeester besluit dat de ellendige toestand van het slachtoffer algemeen bekend was en dat er gezien de omstandigheden niet de minste twijfel was dat het hier om zelfmoord gaat.

Figuur 9 : Begravenis in de Kempen - 1887 - Theodoor Verstraete

4 augustus 1853: de toezichter van publieke werken Petrus Dubois doet aangifte van een vondst door zijn twee werklieden Andreas Wils en Joannes Van Steenbergen. Die hebben deze morgen het lijk van een vrouw in de vaart gevonden tussen brug 5 en brug 6. Het lijk wordt naar het gemeentehuis overgebracht.

Daar wordt het herkend door de brigadier der gendarmen Delanghe en de gendarm Rombouts. Deze vrouw was hun gisteren op hoger bevel door de gendarmerie van Turnhout overgedragen. Zij moesten de vrouw begeleiden tot aan de grens met Reusel. Daar hebben zij haar rond 10 uur voormiddags afgezet. De vrouw noemde zich Joanna Verbeek, 37 jaar oud en geboren te Venray (Nederlands Limburg).

De vrouw van de gendarm Rombouts had met de vrouw gesproken. Deze had haar verteld dat zij sinds 1830 dienstmeid te Antwerpen geweest was, maar door ziekte nu zonder middelen van bestaan was. Zij verklaarde ook dat ze bevreesd was dat men haar om die reden terug naar haar geboortedorp zou brengen.

Hierna volgt een persoonsbeschrijving : *“lengte 1 meter 600 millimeter aenzigt ovael, oogen blauw, neus lang, mond groot, kin rond, haer blondt. Zij was gekleedt met eenen katoenen jak bruine grond met kleine witte streepkens, twee zwarte merinosse rokken waarvan een met zwarte bloemkant, een zwarte ruite versleten halssdoek, een baelcatoenen hemd, slegte stoffen schoenen met leere punten, en eenen witte sianneeze zak inhoudende **eenen naeldenkoker en eenen kopere vingerhoed.**”*

Aangezien het lichaam geen tekens van geweld vertoont, wordt aangenomen dat het hier om een zelfdoding door verdrinking gaat. De vermoedelijke reden is wanhoop.

26 juli 1854: gisteren heeft een brand gewoed op een eigendom in de Ravelse Heide van de Heer Verhevick Jacobus. Een houten barak bedekt met dakpannen is door het vuur volledig vernield. Deze was voorlopig gebouwd voor de werklieden die daar een huis aan het bouwen zijn. De mannen verklaren dat er verscheidene klederen, eetwaren, gereedschappen en een zilveren horloge in de vlammen zijn gebleven. De oorzaak is niet bekend en de schade wordt geraamd op 600 francs. De werklieden waren allen bezig in de nieuwbouw op het ogenblik dat de brand uitbrak. Er was wel een stookplaats binnen. Daar lag ook stro en andere brandstoffen, zodat de oorzaak waarschijnlijk toe te schrijven is aan onvoorzichtigheid van de werklieden.

27 juli 1854: landbouwer Petrus Peeters van de Wampenberg, verklaart dat zijn neef Joannes Baptista Peeters, oud 18 jaar en bij hem als dienstknecht wonende, gisterenmorgen voor een boodschap in de buurt is vertrokken en tot op heden nog niet is teruggekeerd. Op de plaats waar hij naartoe zou gaan, is hij niet geweest. Hij heeft

zich wel schuldig gemaakt aan diefstal. Zo mist Henry Van Mechelen, werkman die eveneens inwoont, 28 francs uit een broekzak van een broek die in de kleerkast hing. Ook Petrus Peeters is een geldbeugel kwijt waarin 1 franc 22 centiemen zaten.

23 augustus 1854: er is voor 600 francs schade toegebracht aan een veld met haver van grondeigenaar Verhevick Jacobus. Een vierendertigtal koeien zijn op de nacht van 20 op 21 augustus door zijn veld gelopen en hebben gedeeltelijk de nog jonge planten verwoest. De koeien behoorden toe aan Hermanus Compier en Petrus Melman, beiden pachters van de Maatschappij van de Kempische Wateringen in de zogenaamde "600 hectaren".

Cornelius Compier, 20 jaar en zoon van Hermanus en Joannes Van Gorp, 19-jarige knecht van Melman, komen verklaren dat die avond 21 van hun koeien uit de weide gebroken waren en in de naastliggende weide van Koopman, eveneens pachter van die maatschappij, terecht kwamen. Zij hebben nog diezelfde avond de omheining hersteld. Wanneer zij 's morgens rond halfvijf terugkwamen ontdekten ze dat hun koeien verdreven waren. Zij vonden de dieren terug in de weide met haver. Er waren voetsporen achter de kudde, o.a. van een schoen met spijkers beslagen.

Daardoor ontstond een vermoeden richting de buurman Koopman. Ook hadden zij via een "*zijdelings gerugt*" opgevangen dat Josephus Vos, knecht bij Koopman, hieraan had meegeholpen.

Ook Vos, 40 jaar en dienstknecht wonende bij Koopman, wordt erbij gehaald. Hij verklaart dat hij 's avonds rond halfnegen op bevel van Koopman de koeien uit de weide had gedreven. Koopman en zijn vrouw en Adriana Vos, 11-jarige dochter van Josephus helpen mee. Zij drijven de koeien tot bij het haverveld aan de Ravelse Dijk. Koopman zei tegen Vos : "*we zullen Compier nu wel leren...*"

2 september 1854: Joachim Devocht vervangt de burgemeester en wordt ervan verwittigd dat een kind van kousenmaker Martinus Witvrouwen, zwaar gekwetst is geraakt aan de molen die staat tussen de Markt en de Wampenberg. Hij gaat onmiddellijk ter plaatse met dokter Van Dessel. Zij vinden het kind, Henricus Witvrouwen, vier jaar oud bewusteloos op de schoot van zijn moeder. De linkerkant van het aangezicht is zwaar gewond en volledig bebloed.

De moeder vertelt dat het kind samen met zijn zuster Carolina Witvrouwen, oud ongeveer 12 jaar, naar de molen was gegaan om meel te gaan halen. Terwijl het meisje op de molen was is de kleine vermoedelijk onder de wieken doorgelopen van de molen. Francis Lavrysen, zoon van molenaar Adrianus Lavrysen, voelde een schok en toen hij buitenkwam zag hij het kind gekwetst liggen. Hij heeft het mee in de molen genomen en verzorgd tot de moeder gekomen is.

7 november 1855: er is een drenkeling gevonden in het kanaal ter hoogte van Brug 6. Dokter Willems en Augustinus Gilles, schepen en

vervangend burgemeester, herkennen het lijk van de 78-jarige Willebrordus Leysen, geboren te Lichtaart. Brugwachter Moris heeft hem deze morgen rond halfnegen samen met een Luikse schipper Hanson, uit het water getrokken. De man vertoonde toen al geen teken van leven meer.

Wat later wordt er een wandelstok en een klak gevonden op de dijk ter hoogte van Brug 5. In de struiken vindt men ook sporen die kunnen wijzen op een ongelukkige val en men veronderstelt dat Leysen door de duisternis in het water is gesukkeld.

Michiel Sloomakers, brugwachter aan Brug 5, verklaart dat Leysen de avond daarvoor bij hem een borrel heeft gedronken en rond 7 uur 's avonds is doorgedaan. De klak en wandelstok lagen niet ver van het brughuis.

27 oktober 1856: de alarmklok luidt, er is brand in de Hovestraat. Een huis bestaande uit 3 woningen staat in lichterlaaie. De brand kan niet meer geblust worden, zodat men met de brandspuiten tracht de naastgelegen eigendommen te beschermen. Van de huizen van de weduwe Petrus Gevers werkvrouw, Josephus Vendelmans kousenmaker en de weduwe Franciscus Swinnen, werkvrouw, blijven enkel de stenen muren over.

De brand is begonnen in de woning van de weduwe Gevers die een half uur tevoren was weggegaan om in de buurt haar brood te gaan bakken. Zij had wat "Caffy" gedronken en had haar brood gemengd. Zij had enkel een moor met water warm gestookt met wat stokken mutsaert hout, zodat bij haar vertrek er geen of zeer weinig vuur in de haard was. Doordat er nooit klachten waren over het gedrag van deze vrouw, wordt kwaadaardig opzet uitgesloten.

"De schade der verwoeste voorwerpen is geschat als volgt :

A. de verliezen ondergaan door Helena Swinnen weduwe van Petrus Gevers, inhuisraed kleederen lijnwaed en voorraad van levensbehoefdens..... Frs. 273
Waerde der huizing schop..... Frs. 800
Totael Frs. 1073

3. verlies van Joseph Vendelmans aen huisraed kleederen, lijnwaed, beddegerief, de huizing na aftrek van den overgebleven steen. Kleederen, lijnwaed beddegerief..... Frs. 346
De huizing na aftrek van den overgebleven steen.... Frs. 800
Totael Frs. 1146

4. Schade ondergaen door Petronelle Van Steenbergem weduwe van Franciscus Swinnen, aen huisraed kleederen, beddegerief, en aardappelen..... Frs. 201
Waarde der verbrande huizing en schop ..... Frs. 700
Totael Frs. 901

zoodat de geheele verliezen belooopen de somme van

Geene der voorgemelde voorwerpen waren tegens brand schaede gewaerborgt, dan enkelijk de huizing van Joseph Vendelmans, welke voor eene Som van negen honderd francs bij de verzekerings maatschappij De Schelde was verzekerd.”

9 december 1856: brugwachter Theodorus Moris, “*bij de brug nr. 6 van den zijdetak der Kempische vaert*”, doet aangifte van de brand van de stal en proviesieschop die toebehoren aan zijn moeder Maria Poilvache. De oorzaak kent hij niet, wel vertelt hij dat de dag voordien de bedienden van de Heer Verhevick enkele malen gebakken hebben in de bakoven die op ongeveer anderhalve meter van de stal staat in de open lucht. Deze morgen toen zij wakker werden zagen zij het turfkot dat op ongeveer 4 à 5 meter van de bakoven staat, in brand staan. Deze brand hebben zij volledig kunnen blussen. Zij zijn daarna terug naar binnen gegaan en hadden helemaal niets verdacht opgemerkt aan de stal. Enkele minuten daarna zagen zij echter de vlammen uit het gebouw slaan. Elke poging om dit te blussen was vruchteloos. “*zoodanig dat zij in dit afgelegene gewest bij gebrek aan medehulp van geburen zich enkelijk tot het behoud der huizing konde toeleppen.*”

Uit deze verklaring besluit de burgemeester dat het turfkot door vonken uit de bakoven vuur gevat heeft en dat dit vuur is overgeslagen naar de stal.

De personen die bij het blussen geholpen hebben zijn naast het huisgezin Moris, de genaamden Adrianus Luyten en Franciscus Van Deun, beiden werklieden van de Heer Joseph Lenaerts uit de Paterstraat te Turnhout, die beide in de stal van Moris sliepen. Ook Cornelius Koels, dienstknecht bij de heer J. Michielsen te Ravels, die toevallig voorbij kwam, heeft geholpen.

“De verbrande voorwerpen bepalen zich bij het volgende

<i>1. eene stalling met proviesieschop, met peerdscribben zoldering en aanhorigheden, geschat.....</i>	<i>Frs. 400</i>
<i>2. Circa 1500 kilos roggen en haverstrooi.....</i>	<i>Frs. 60</i>
<i>3. Circa 1300 kilos hooi .....</i>	<i>Frs. 110</i>
<i>4. 25 karren Postelschen turf en ander brandstoffen .....</i>	<i>Frs. 150</i>
<i>5. 1 geit, kruiwagen, vaten en andere gerieven .....</i>	<i>Frs. 100</i>

Totael : 820”

28 januari 1857: Joannes Goris, timmerman uit de Bergen, komt verklaren dat Cornelia Lefelon, 19-jarige kantwerkster die inwoont bij Jan Baptist Otten werkmans uit zijn buurt, geheel alleen verbrand is gevonden in die woning. De burgemeester, De Rest vrederechter van het kanton, de veldwachter en twee gendarmes gaan mee ter plaatse. Daar vinden zij het onherkenbare lijk van een verkoolde vrouw waarvan gezegd wordt dat het Cornelia Lefelon is. Op de vraag hoe dit ongeval gebeurd is, wordt er verklaard dat het meisje ziek was. Zij was in de hoek van de haard gaan zitten en Maria Bellemans, de vrouw Van Otten, had voor haar vertrek naar het dorp “*een pot met vuer in eene stoof onder hare voeten gezet*”. Daarna was zij

vertrokken. Een zekere Petronella Van Otten, werkvrouw wonende te Oud Turnhout, is rond 10 uur in de voormiddag binnengekomen. Zij heeft het verbrande meisje gevonden, de stoel waarop ze zat stond op dat ogenblik nog in brand. Zij heeft de brand geblust, maar kon geen teken van leven meer bespeuren bij het meisje.

“Uit bovenstaande en verdergenoomene inlichtingen besluiten wij dat de kleederen van bovengemelde meisje zullen hebben vuer gevat, en alzoo de dood bij ongeluk en ten gevolge van onbedagte onvoorzigtigheid is te wege gebracht.”

7 juni 1857: de 50-jarige fabrikant Joannes Hulselmans verklaart dat hij rond twee uur 's namiddags het lijk heeft gevonden van Petrus Baudewyns, 78-jarige werkman geboren te Minderhout en wonende op de Wampenberg. Het slachtoffer scheen zichzelf gewurgd te hebben in een houtkant. Hij had nog een stuk hout gevonden dat in de halsdoek van het slachtoffer gewrongen zat.

Daar de klederen van Baudewyns nog nat en met waterplanten besmeurd waren, doet het vermoeden ontstaan dat hij zich eerst heeft willen verdrinken in de waterkuil van Alexander Van Steenberg, daar vlakbij. Het wateroppervlak was sterk geroerd.

10 augustus 1857: de alarmklok luidt, er is brand op de Schotelven. De twee brandspuiten worden meegenomen. Ter plaatse ziet men dat er brand is uitgebroken ten noorden van het gehucht, in of omtrent het huis van de weduwe Willem Claessen. De wind joeg de vlammen zuidwaarts richting een groep huizen bestaande uit zes boerderijen en vijf burgerswoningen. Deze huizen konden niet meer gered worden en alles wordt in het werk gesteld om andere huizen in de buurt te redden. Dit lukt volkomen.

De brand zou ontstaan zijn in de geitenstal van de weduwe Claessen, terwijl deze afwezig was. *“en na den brand twee yzere ketels in het geitenstaken zijn bevonden, hetgenen doet vermoeden dat een dier ketels met het eten of voeden der geit direct van het vuer na den stal is overgebracht, echter kunnen wij niet veronderstellen dat eenige kwaedaerdigheid hier toe heeft aenleiding gegeven.*

De schade der verwoeste voorwerpen is geschat als volgt :

1. *de verliezen ondergaen door Anna Maria Van Pelt weduwe van Willem Claessen, en huis-raed, kleederen, voorraad en eene geit..... Frs. 78*
waarde der huizing en geitenstal ..... Frs. 500
Frs. 578
2. *de kleederen, huisraad en voorraad toebehoorende aan Franciscus Maes ..... Frs. 84*
Frs. 84
3. *de huizing en schop behoorende aen de weduwe Henri Claessen, bewoond door evengemelden Maes ..... Frs. 500*
Frs. 500
4. *de kleederen, lynwaed huis en beddegerief, oogst varken, landbouwwerktuigen en voorraad, behoorende*

<i>aen Joannes Baptist Segers .....</i>	<i>Frs. 1237</i>
	<i>Frs. 1237</i>
<i>5. De huizing, schuer en stal bewoond door gemelde Segers en toebehoorende aan M. Bormans .....</i>	<i>Frs. 2500</i>
	<i>Frs. 2500</i>
<i>6. De kleederen, huisraed ongedorsche granen de voorraad behoorende aen Joannes Baptista Pauwels .....</i>	<i>Frs. 344</i>
<i>De huizing en beestenstal .....</i>	<i>Frs. 800</i>
	<i>Frs. 1144</i>
<i>7. Huisraed, kleederen, oogst en andere voorraeden . Huis stal en schuer behoorende aan D. Heymans .....</i>	<i>Frs. 1269</i>
	<i>Frs. 2000</i>
	<i>Frs. 3269</i>
<i>8. Oogst hooy, brandstoffen, huisraed kleederen lynwaed Behoorende aan P.F. Oomsen .....</i>	<i>Frs. 3373</i>
<i>huis en verdere gebouwen .....</i>	<i>Frs. 2000</i>
	<i>Frs. 5373</i>
<i>9. De huizing en stal der kinderen Lenaerts .....</i>	<i>Frs. 4000</i>
<i>Huisraed, hooy, granen en zaden .....</i>	<i>Frs. 1514</i>
	<i>Frs. 5514</i>
<i>10. Huisraed, oogst en andere voorraad 1 varken. Behoorende aan J. Van Limp.....</i>	<i>Frs. 1310</i>
	<i>Frs. 1310</i>
<i>11. huisraed, kleederen, fabriekwerktuigen behoorende aen Joannes Baptista De Vos.....</i>	<i>Frs. 166</i>
	<i>Frs. 166</i>
<i>12. oogst, voorraad, landbouwwerktuigen behoorende aen Joannes De Volder .....</i>	<i>Frs. 1537</i>
	<i>Frs. 1537</i>
<i>13. kleederen, huisraed, oogst en voorraad behoorende aen Joannes Goetelen .....</i>	<i>Frs. 280</i>
<i>huizing en stal .....</i>	<i>Frs. 600</i>
	<i>Frs. 880</i>
<i>Zoodat de geheele verliezen belopen ter Somme van Frs. 29.092 Van voorgemelde voorwerpen waren tegens brandschade gewaerborgt : als volgt :</i>	
<i>De huizing onder nr. 5 gemeld even als de huizing, oogst en huisraed onder de nrs. 7, 8 en 9 beschreven”</i>	

2 juni 1858: rond 11 uur 's avonds wordt de alarmklok geluid, er is brand in de Hokkenstraat in de Wampenberg. Toen de burgemeester met de 2 brandspuiten arriveerde, stonden reeds 3 woningen in lichterlaaie : Carolus Witvrouwen werkman, Margareta Van Gompel wed. Jan Van Steenberg spinster en Adrianus Van Eyck werkman. Voor deze huizen die volledig uit hout, leem en stro bestonden was er geen hoop meer, zodat de burgemeester besloot ze omver te laten trekken. Op die manier kon er sneller geblust worden en werden de omstaande huizen gevrijwaard.

De huizen die eigendom waren van de twee eerstgenoemden met de volledige huisraad wordt voorlopig geschat op 500 Frs. Er was geen enkele verzekering tegen brandschade. De weduwe Van Steenberghe verklaarde dat de brand veroorzaakt werd door een onvoorzichtigheid met een brandende lamp aan haar bed.

25 november 1858: Gérôme De Rest, vrederechter van het kanton Arendonk, wordt rond kwart voor tien 's avonds geroepen. Er is een schot gehoord in de kazerne van de Gendarmerie. Het kwam uit de kamer van de Gendarme Clarisse op het eerste verdiep. Men was zeker dat hij op zijn kamer was, maar er kwam geen antwoord op het aankloppen aan zijn deur.

De vrederechter, de griffier, dokter Willems en nog andere burgers begeven zich naar de kazerne. Als zij in de benedenkamer toekomen bemerken zij bloed dat door het plafond naar beneden komt. In de gang voor de bovenkamer hangt nog de geur van buskruit. De deur wordt ingeslagen. Men bemerkt onmiddellijk dat er een sleutel aan de binnenkant op de deur zat. De gendarme lag languit op de vloer badend in zijn bloed. Aangezien hij nog tekenen van leven gaf, werd hij terug in zijn bed gelegd en verzorgd. Vier uur later overleed hij zonder de reden van deze zelfmoord te hebben meegedeeld. Het slachtoffer lag ontkleed op de grond en zijn bed was beslapen geweest, zodat er verondersteld wordt dat hij uit zijn bed is opgestaan om zelfmoord te plegen. Het schot van de karabijn naast hem moet door de mond gegaan zijn.

Er is geen zekerheid omtrent de redenen van deze daad, er wordt algemeen verteld in het dorp dat "*de minnenyd*" ofwel liefdesverdriet een belangrijke rol spelen. Wel is zeker dat Clarisse enige dagen daarvoor wegens dronkenschap en weerspanningheid aan zijn brigadier tot kamerarrest was veroordeeld. Dit alles zou wel eens tot "*eene droefgeestigheid, wanhoop of oploopenheid*" kunnen geleid hebben.

24 december 1858: voor de burgemeester verschijnen J.B. Van Reusel "*facteur van den landelijken postdienst te Arendonck*" en Maria Gevers weduwe van Franciscus Van Gool, naaister. Maria Gevers beweert in het publiek dat zij 20 centiemen heeft moeten betalen aan Van Reusel voor een brief die van dokter Snieders uit Turnhout kwam, alhoewel die brief voorzien was van een postzegel van 10 centiemen. Ze heeft de enveloppe bij en toont die aan de burgemeester. De facteur houdt vol dat zij voor die brief niet kan betaald hebben, doch Maria Gevers herhaalt verschillende malen dat haar woord zo goed is als dat van de facteur.

De burgemeester onderzoekt de enveloppe wat nader en stelt dan vast dat de dagtekening in rode inkt dateert van 1 januari 1857. Op dat ogenblik was Van Reusel nog niet in dienst bij de post en deze brief is nog een jaar eerder aangekomen dan deze waarover Maria Gevers komt te klagen.

De burgemeester laat aan de weduwe Van Gool verstaan dat zij duidelijk fout moet zijn en hij vraagt haar of ze zich misschien van enveloppe heeft vergist. Zij gaat naar huis om te gaan zoeken. Na verloop van tijd komt ze terug met de boodschap dat ze geen andere brief kan vinden.

De facteur verlangt echter dat er proces verbaal wordt opgemaakt, zodat alle vermoedens wegens aftroggelarij uit de weg worden geruimd en zijn naam terug in ere wordt hersteld.

18 januari 1859: dijkwachter Joannes Nicolaus Dorssemont komt verklaring afleggen dat deze morgen rond tien uur zijn 2-jarig zoontje Henricus Dorssemont, geboren te Arendonk op 9 september 1856, aan Brug 5 met enkele andere kinderen aan het spelen was. Het kind is dan per ongeluk in het water gevallen. Op het geroep van de kinderen en enkele aanwezige vrouwen, waaronder de moeder van het kind, zijn Van Tichelen, ontvanger en Dieghens, verificateur van de douane, ter hulp gesnel. Dieghens "*onbevreest en niets dan zijnen moed en menschlievendheid raedplegende*" is volledig gekleed in het water gesprongen. Hij kon het kind bereiken dat toen al zo'n vijf minuten in het water had gelegen en op het punt stond te bezwijken. De redder kon zelf echter bijna niet zwemmen en werd door het ijskoude water bevangen, zodat ook hij risico liep van te verdrinken. Op dat ogenblik gaat Van Tichelen ook het water in tot aan zijn knieën en kan hij een stok aanreiken aan zijn collega. De twee worden op die manier uit het water getrokken. Iedereen werd gered in het bijzijn van verscheidene omstanders.

29 september 1859: burgemeester Verbist wordt ervan op de hoogte gebracht dat afgelopen nacht de graanmolen van de kinderen Godefridus Claessen, "*door den donder of het hemelsvuer was bereikt geworden*". De schade wordt opgenomen. "*De borst en de roeden*", de buitenkant en de molenwieken waren beschadigd en een onderbalk was in twee gebroken. De bliksem had gelukkig geen brand veroorzaakt. De schade wordt geschat op Frs. 1.000.

22 oktober 1859: om halfacht 's morgens luidt de alarmklok. Er is brand ontstaan in de Hovestraat. De huizen en stallen van Petrus Celis en Joachim Adriaenssen staan in lichterlaaie. De vlammen slaan op dat ogenblik al over op de aangebouwde en gedeeltelijk met stro bedekte woningen van J.B. Van Steenbergen en August Janssens. Ook hier kon het vuur niet meer geblust worden. De vier woningen werden volledig in de as gelegd.

De eigenaars, hun huisgenoten en de burens werden één voor één ondervraagd. Niemand kende de oorzaak. De 18-jarige kousenmaker Jan Baptist Timmermans en de 18-jarige molenaar Ferdinandus Claessen hebben als eersten de brand ontdekt. Zij zagen vuur komen uit het dak van de stallen van Celis en Adriaenssen. Aangezien die stallen aaneengebouwd waren, konden zij niet zeggen waar precies het vuur begonnen is. Adriaenssen beweert dat hij na de

waarschuwing in zijn stal gelopen is en daar gezien heeft hoe die van zijn buurman in brand stond. Celis antwoordt hierop dat dit onmogelijk is daar er niemand met enig vuur in zijn stal geweest is. De echte oorzaak zal vermoedelijk nooit gekend zijn, maar kwaad opzet wordt alleszins uitgesloten.

“De schade der verwoeste voorwerpen, bestaat en is geschat als volgt :

1. *De verliezen ondergaen door Joachim Adriaenssen slachter en zijnen zuster Joanna in huwelijk met Petrus Van Gool koussemaker aan de tendele verbrande huizing zijn gewaardeert op ..... Frs. 1500*
2. *De verbrande huisraeden, gerieven van Joachim Adriaenssen slachter ..... Frs. 221*
3. *De huismeubels, voorraad en brandstoffen van Jan Baptist Van Steenberghe koussemaker ..... Frs. 250*
4. *De huizing met 2 woningen en stal behoorende aen Petrus Celis koussemaker zijn geschat ..... Frs. 1800*
5. *De afgebrande huizing van Augustinus Janssens koussemaker, door hem bewoond derzelven meubelen, voorraad, koopwaer en beddegerieven..... Frs. 544*

Ten geheele, vijfduizendvierhonderd en vijftwintig francs

De huizing onder nr.1 vermeld was tegens brandschade gewaerborgt voor eene somme van Frs. 2500 en degene onder nr. 4 voor eene waerde van Frs. 1800 beide door de maatschappij de algemeene assurantie te Brussel terwijl de huizing onder nr. 5 bij de Assurantie Coompagnie de Schelde te Antwerpen voor Frs. 600 en ook een deel der meubelen verzekerd waren.”

1 mei 1860: “door eene algemeene noodkreet en het kleppen der alarmklok” rond halftwee ‘s middags wordt een brand aangekondigd op de Voorheide. Een huis met stal en schuur aan elkaar gebouwd en opgetrokken in steen, leem, strooi en pannen van landbouwer Joannes Caymax gaat geheel in de vlammen op. Wanneer de brandspuiten door de grote afstand na 30 minuten arriveren, blijft er niets meer over dan enkele stenen muren en verkoolde balken. Niemand van het huisgezin was aanwezig toen de brand uitbrak. De burens hebben de gesloten deuren moeten openbreken om het vee en andere voorwerpen te kunnen redden. Caymax was met een kar vertrokken om hout te gaan halen en zijn twee dochters waren op het veld aan het werken. De dochters verklaren dat zij voor hun vertrek een koeiketel op het vuur gezet hebben om te laten “zieden”. Zij hadden niets in de nabijheid van het vuur gelaten dat de oorzaak van deze ramp zou kunnen zijn. De burens vertellen dat zij uitslaande vlammen uit het dak gezien hebben, maar dat de vlammen zich zo snel uitbreidden dat zij nauwelijks tijd hadden om iets te redden.

“De verliezen zijn voorlopig geschat :

1. *de huizing en gebouwen ter somme van ..... Frs. 1500*
2. *de landbouwwerktuigen, oogst, zaden en voorraad volgens opgaven van den eigenaar..... Frs. 590*
3. *een kalf ..... Frs. 70*

4. huismeubels, kleederen en beddegerieven..... Frs. 339
 Ten geheele in ..... Frs. 2499
*Dit alles was tegens brandschade gewaerborgt door de verzekerings
 Maetschappij La Belgique voor eene somme van vierduizend dry
 honderd francs.”*

7 mei 1860: Joannes Baptist Elsen, 60 jaar en landbouwer die op de Horst woont, doet aangifte van een ongeval. Deze morgen rond halftien is het 20 maanden oud kindje Jeannes Franciscus Quets, geboren te Ravels, in zijn buurt in een gracht verdronken. Het zoontje van Carolus Quets en Anna Maria Van Gompel was al spelende buitengelopen. De moeder is er direct achteraan gegaan en vond het kind in een watergracht. Op haar geschreeuw zijn enkele burens toegesneld. Zij zagen dat het kind schijnbaar dood op de moederschoot lag, maar af en toe toch nog teken van leven scheen te geven. Dit heeft zo geduurd tot de middag. Toen was men zeker dat het kind overleden was. De gendarmerie wordt nog eens langs gestuurd om ook het nodige onderzoek te doen. Zij hebben ook dezelfde verklaringen gekregen.

20 juni 1860: de alarmklok slaat, het huis van Theodorus Devocht kousenmaker op de markt, staat in brand. De burgemeester komt met de brandspuiten ter plaatse en ziet hoe het noordoostelijk gedeelte van het pannendak, dat met strooien poppen gedicht is, in brand staat. De spuiten kunnen het vuur betrekkelijk snel blussen zodat de schade beperkt blijft tot ongeveer Frs. 70. De oorzaak is te wijten aan een houtkachel die in het werkhuis van Devocht geplaatst stond en waarvan de schouwpijp bestond uit gebakken aardn pijpen. Deze pijpen waren op elkaar gestapeld en vermoedelijk tegen de dakrand wat uit elkaar geschoven, zodat het vuur daar de stropoppen kon bereiken. Het huis was verzekerd tegen brandschade bij de Maatschppij van Algemene Assurantie te Brussel.

9 oktober 1860: opnieuw brand in de Hovestraat. Ditmaal staat de stoomwolspinnerij en het bijhorende woonhuis van de gebroeders Livinus en Ludovicus Vingerhoets, in lichterlaaie rond halfzeven 's avonds. De blusploegen kunnen enkel de omliggende gebouwen, die al door het vuur en de hitte aangetast werden, beveiligen. De fabriek en het woonhuis gaan echter volledig in de vlammen op. De stoomketel staat buiten dit gebouw en kan gered worden. Niemand kan een oorzaak opgeven voor deze brand die op de zolder van de fabriek moet begonnen zijn. De schouw van het stoomtuig wordt nauwkeurig gecontroleerd, maar ook daar worden geen gebreken gevonden. Er blijft enkel de vraag of de hitte van deze schouw de brand zou kunnen veroorzaakt hebben.

“De medeigenaer Livinus Vingerhoets heeft ons de ondergane verliezen opgegeven en geschat als volgt:

1. Een huizing en gebouwen..... Frs. 3.500

2. aen mecanieken en fabriek werktuigen	Frs. 10.000
3. aen wol en garen	Frs. 5.500
4. aen hooi en ongedorsche granen	Frs. 800
5. aen gedorsche granen	Frs. 600
6. aen hout en boeregerieven	Frs. 500
7. aen meubels, kleederen en lynwaed	Frs. 3.500
Ten gehele vierentwintigduizend dryhonderd francs	24.300

Dit alles was tegens brandschade verzekerd door de Maatschappij Lloyd Belge mits de somme van veertienduizend vijfhonderd francs."

18 februari 1862: in de Bergen aan het gehucht de Schotelven, staan enkele huizen in brand. De twee woningen met schuur en stal, aan elkaar gebouwd in steen en leem en bedekt met pannen en stro, staan reeds in lichterlaaie als de burgemeester arriveert. Zij zijn bewoond door Jeannes Goris, twee dagloners en de weduwe Michiel Borgers. De blussingswerken zijn vruchteloos en enkel wat haarden met schouwen en enkele muren en balken blijven overeind. Niemand weet wat de oorzaak kan geweest zijn, wel dat het vuur in de schuur is uitgebroken.

"De verliezen zijn voorlopig geschat zoo als volgt :

- 1. de huizing met twee woningen en stal en schuer behorende aen Jeannes Goris timmerman, deels door deze bewoond..* Frs. 1050
- 2. De verbrande meubelen, kleederen, voorraad en gereedschappen* ..... Frs. 300
- 3. De vernielde kleederen, meubelen en aardappelen van August Imands werkman bewoonde de kamer van Jan Goris..* Frs. 65
- 4. De huizing en stal behorende aen de wed. Michiel Borgers* ..... Frs. 530
- 5. De verbrande kleederen, huisraad en voorraad van Wilbrord Eykens bewonende laest gemelde huizing* ..... Frs. 60
Frs. 2025
- 6. De verliezen van hooi, strooi, hout en voorraad behorende aen Jan Baptiste Pullemans, werkman en zich bevindende in de schuer onder nr. 1 gemeld* ..... Frs. 55
Frs. 2080

De voorwerpen vermeld onder nrs. 1 en 2 waren tegens brandschade gewaerborgd door den maatschappij : La Belgique voor de somme van 1550 Frs. En de huizing onder nr. 4 aengeduit voor eene som van Frs. 700 door de verzekeringsmaatschappij Lloyd Belge. De overige verliezen waren niet verzekerd."

30 mei 1862: in een brief die vanuit Westerlo-Voortkapel geschreven is aan het gemeentebestuur, wordt een beschrijving gedaan van een diefstal die door iemand van ons dorp zou gepleegd zijn. In de loop van de maand mei zou een vrouw uit Arendonk kledingstukken geleend hebben van een zekere Carel Gepts. Dit gebeurde in de herberg "in den Keizer". De vrouw moest zagezegd naar Lier om een erfenis te gaan ontvangen en zou de kleederen daarna terug bezorgen, wat dus niet gebeurd is.

De burgemeester en de veldwachter gaan op het signalement af en bezoeken Petronella Jacobs, werkvrouw die woont op de Wampenberg. Er wordt een nauwkeurige huiszoeking gedaan, maar er worden geen verdachte kledingstukken gevonden. Daarop legt de burgemeester uit aan de vrouw waarvan ze verdacht wordt, en moedigt haar aan om de gestolen klederen te overhandigen, om zo aan vervolging te kunnen ontsnappen. Daarop legt de vrouw een volledige bekentenis af. De klederen heeft ze echter al in Mol verkocht. Alleen de muts lag in het washuisje nog te drogen. Zij beloofde deze aan de burgemeester te zullen overhandigen, wat zij vandaag dan ook gedaan heeft.

De brieven, het proces verbaal en de muts worden naar de procureur des Konings gezonden te Turnhout “*ten einde van vervolging*”.

11 maart 1863: weer is er brand ontstaan in de Hovestraat. De huizen van kousenfabrikanten Petrus Spaeninckx en van de kinderen Tilemans branden volledig af, behalve de benedenbouw van Spaeninckx. Het huis met strooien dak oostwaarts van de ramp, bewoond door Corneel Van Gool blijft gespaard. De oorzaak is onbekend.

“*De verliezen zijn voorloopig geschat, als volgt :*

1. de huizing van Spaeninckx	Frs. 1500
meubelen voorraad en klederen	Frs. 617
fabriekwetuigen, wol, garen en koussen	Frs. 1435
	Frs. 3532
2. de huizing (2 wooningen) der kinderen Tilemans ..	Frs. 1250
3. huismeubelen, voorraad en fabrieksvoorwerpen van Franciscus Leewy	Frs. 1164
5. huisraad, klederen en koussengetouw van H. Thielemans	Frs. 150
	Frs. 6116

De huizing en verder voorwerpen onder nr. 1 gemeld waren tegen brandschade gewaerborgt voor eene som van Frs. 3900

De huizing onder nr. 2 ter Somme van Frs. 1300

De huisraad onder nr. 3 aen Frs. 900

Totaal Frs. 6100

allen bij de maetschappij Der algemeene assurantien te Brussel.”

17 maart 1865: de boerderij van Caymax Boogers op de Berendonk, een gebouw bestaande uit woonhuis, stal en schuur aan elkaar gebouwd met bakstenen en leem en bedekt met pannen en stro, is afgebrand. Door de grote afstand komen de brandspuiten te laat. Er blijven alleen wat stenen muren en verkoold hout over. Uit de stal heeft men enkel drie koeien kunnen redden. De gehele inboedel en één koe zijn in de vlammen verdwenen.

“*Deze verliezen zijn voorloopig geschat als volgt :*

<i>De huizing met gebouwen .....</i>	<i>Frs. 1700</i>
<i>Meubelen, klederen, kar en beddegerief .....</i>	<i>Frs. 500</i>

Granen, strooi en hooi en toemaet..... Frs. 540
Eene koei ..... Frs. 200

Te Samen Frs. 2940

Na alle mogelijk onderzoek hebben wij de oorzaak dier ramp niet kunnen bespeuren, De eersten aanwezig geburen verklaren dat de vlammen op alle punten van het gebouw te gelijk zijn uitgebarst, en dat de vrouw Caymax die niets in huis bespeurd hadde, zich heeft moeten verhaesten om haren persoon en hare kinderen te redden, Caymax in de buerte zijnde was slechts onderrigt wanneer alles reeds in vlam stond Den gemelden Caymax als een zeer braven inwoonder bekend is, kan die ramp slechts aen ongeval worden toegeschreven.

De huizing en gebouwen, met alle het overige (ter uitzondering van het vee) waren tegen brandschade verzekerd bij de Maatschappij van algemeene assurantien te Brussel voor een totale waerde van Frs. 3150.

Van alle hetgene voorschreven wij het tegenwoordig procesverbael hebben opgemaakt, om gezonden te worden alwaer nodig.

Te Arendonck den 18 meert 1865.

De Burgemeester”

15 juni 1865: het kleppen van de alarmklok kondigt rond vijf uur in de namiddag een brand aan in het Begijnhof aan de markt. Het huis van kousenmaker en landbouwer Wilhelmus Van Gool, met stal en schuur aan elkaar gebouwd in steen en hout en bedekt met pannen en stro, kan door de pompiers niet meer gered worden. Er blijven alleen de stenen muren, een schouw en de verkoelde roostering van wat eens de zolder was. Er is enkel wat huisraad gered, een koe en twee geiten zijn in de brand gebleven.

“De verliezen zijn geschat als volgt :

De huizing ..... Frs. 1500
Stal en schuur ..... Frs. 500
Huismeubels en andere gerieven ..... Frs. 450
1 koei en 2 geiten ..... Frs. 260

Te samen Frs. 2760”

De buren en voorbijgangers die het vuur hebben opgemerkt, zagen enkel de brand beginnen ter hoogte van de schuur en zich in enkele ogenblikken uitbreiden tot het gehele gebouw. De huisvrouw Maria Dymphna Leysen, die alleen thuis was, is door de buren verwittigd. Zij heeft nog geprobeerd haar koe te redden waardoor haar kleren hadden vuur gevat. Zij heeft merkelijke brandwonden aan haar hoofd, aangezicht, handen en armen.

Met uitzondering van het vee, was alles verzekerd bij de Maatschappij van algemene Assurantiën te Brussel voor een totale waarde van Frs. 2600.

Figuur 10 : Kempense boerderij - Anna Kernkamp (1868 - 1947)

16 december 1865: rond half vijf in de namiddag luidt de alarmklok. Er is brand in de Wippelberg. Het stenen huis met pannendak van Gerardus Beirens en bewoond door Jeannes Boermans en Jeannes Huybrechts, beiden kousenmakers, staat in lichterlaaie. De oorzaak is onbekend.

“De verliezen zijn geschat als volgt :

<i>Aen de huizing van Beirens .....</i>	<i>Frs. 650</i>
<i>Meubelen en gerieven van Boermans .....</i>	<i>Frs. 50</i>
<i>Idem Idem en voorraed van Huybrechts ...</i>	<i>Frs. 200</i>
<i>Samen Frs. 900</i>	

Eenige meubelen en gerieven en fabriekswertuigen zijn gered geworden, niets was tegens brandschade verzekerd.”

4 juli 1866: de 43-jarige landbouwster Joanna Castelyns, huisvrouw van Christianus Verrooten heeft zelfmoord gepleegd. De man vertelt dat zijn vrouw de laatste tijd *“tekens van droefgeestigheid”* had gegeven. Deze morgen zijn zij om halfvier opgestaan om brood te bakken. De vrouw ging naar buiten om water te halen, toen het Christianus opviel dat zij roerloos bij de waterput stond. Plots is zij in die waterput gesprongen. Samen met de buurman slaagde hij erin om haar hier uit te redden. Hij trachtte tevergeefs zijn vrouw te overhalen om in bed te gaan liggen.

Na ongeveer een uur in het bijzijn van de buren in huis gezeten te hebben, is zij opgestaan om iets uit de kelder te gaan halen. Wanneer zij terugkwam heeft zij zichzelf de keel overgesneden met een mes, dat zij vermoedelijk uit de kelder had meegenomen. De wonde was dermate levensgevaarlijk dat de hulp die dokter Willems toegediend had, niet meer heeft kunnen baten. Zij is rond acht uur 's morgens gestorven.

16 augustus 1866: om halfeen 's nachts ontstaat er brand in het gehucht het Schotelven. Het huis met stalletje, deels gebouwd in steen en leem en bedekt met pannen en stro, van Jeannes Baptista Boermans, is afgebrand. De kousenmaker verklaart dat zijn gezin rond negen uur was gaan slapen en dat hij rond middernacht door de vlammen gewekt werd. Er bleef hun amper de tijd om zichzelf te redden.

“De verliezen zijn geschat als volgt :

<i>De huizing met stalleken .....</i>	<i>Frs. 500</i>
<i>De meubelen, kleederen, hooi, strooi, fabrieksgerieven van Boermans .....</i>	<i>Frs. 650</i>
<i>de kleederen en geld van Jacobs Joannes schoonzoon van Boermans bij dezen inwoonende .....</i>	<i>Frs. 150</i>
<i>Frs. 1300</i>	

Niets dan eene geit van Boermans is gered

En frs. 35 in specie behoorende aen Jacobs is in de puinen gevonden geworden.

De huizing en verdere toebehoortens van Boermans waren tegen brandschade gewaerborgt voor eene totale som van frs. 1500 bij de assurantie Compagnie de Belgique.

De kleederen van Jacobs waren niet verzekerd”

Kwaadwilligheid wordt uitgesloten, onvoorzichtigheid is vermoedelijk de oorzaak van deze ramp.

16 oktober 1866: een brand vernielt de woning van Petrus Janssen en Benedictus Huysmans, kousenmakers op de Heikant. Twee koeien, twee varkens en wat meubels zijn gered.

“De verliezen door gezegden brand veroorzaekt zijn geschat als volgt :
de huizing behorende aen P. Janssen ..... Frs. 400
woll, garens, kousen, 2 weefgetouwen en toebehoortens ... Frs. 440
Meubelen, beddegoed, en kleederen ..... Frs. 445
Granen, hooi, strooi en voorraed ..... Frs. 370
Frs. 1655

De huizing van Benedictus Huysmans ..... Frs. 400
roollegarens, koussens, 3 weefgetouwen en toebehoortens Frs. 590
Meubelen, beddegerief en kleederen ..... Frs. 275
Granen, hooi, strooi en voorraed ..... Frs. 416
Te samen Frs. 1701

Den een geheel verlies aen ..... Frs. 3356
Niets was tegens brandschade verzekerd.”

De oorzaak is onbekend, maar vermoedelijk is de brand ontstaan aan de schouw.

15 november 1866: de 37-jarige landbouwer Dionysius Jansen verhangt zich in zijn schuur. Zijn vrouw Maria Catharina Wijnen, getuigt dat haar man reeds lange tijd depressief was. Hij sliep weinig en had geen zin meer in het leven. Heden morgen om zes uur was hij opgestaan. Hij was naar de schuur gegaan om stro te snijden. Martinus Jacobs, hun 21-jarige dienstknecht heeft even later de man gevonden en is voor hulp naar de bureu gelopen. De 77-jarige fabrikant Petrus Maes is dadelijk toegesneld en heeft de strop doorgesneden. Jansen vertoonde toen al geen teken van leven meer.

10 juni 1868: rond halftien in de voormiddag luidt de alarmklok. Op de Berendonk staan twee woningen in brand. Het gebouw is eigendom van Jan Baptist Rombouts. Er kunnen enkel een koe van Rombouts en een weefgetouw en wat klederen van Janssen gered worden.

“De verliezen zijn geschat als volgt :
De huizing met stal en schuur behorende aan Joannes Baptista Rombouts en deels door hem bewoont tot..... Frs. 1000
De huismeubels meubels kleederen lijnwaed beddegerief boeregereedschappen, hoy, strooy, turf en een varken ... Frs. 500
Frs. 1500

De huismeubels, kleederen, lijnwaed beddegerief, koussens van het fabriek, en eene geit toebehoorende aan Henri janssen koussenmaker en bewoener der kamer dier huizing zijn te samen geschat aan een waarde van ..... Frs. 200

Dus het geheel verlies tot Frs. 1700

De huizing en de meubels en inhoud behoorende aan Rombouts, was tegens brandschade gewaarborgt de verzekeringsmaatschappij Assurances Generales te Brussel voor eene somme van 1800 Frs.

De goederen van Janssen waren niet verzekerd.”

De oorzaak is onbekend, wel getuigen toeschouwers dat de brand begonnen is in de schuur en dat plots het hele huis in brand stond. Er wordt opgemerkt dat de strooien daken van de huizen van Jan Baptist Maes, Ad. Vervoort en Willebrordus Luyts, die 30 tot 70 meter van de brand staan, ook vuur gevat hadden, maar dat die door de inzet van de omstanders iedere keer geblust geworden zijn.

23 juli 1868: op de Voorheide brandt de schuur van Petronella Daniels, weduwe van Petrus Meeus, volledig af. Het woonhuis dat op tien meter van de schuur stond is gered geworden en is slechts licht beschadigd. Door de grote afstand van het dorp zijn de brandspuiten te laat gearriveerd om de schuur te kunnen redden.

“ De verliezen zijn gewaardeerd als volgt :

<i>1. het schuurgebouw .....</i>	<i>Frs. 500</i>
<i>2. 36 karren ongedorsen koren / rogge .....</i>	<i>Frs. 1150</i>
<i>3. Turf en brandhout .....</i>	<i>Frs. 150</i>
<i>4. hooi .....</i>	<i>Frs. 25</i>
<i>5. eene kaar .....</i>	<i>Frs. 50</i>
<i>6. wanmolen en andere gereedschappen .....</i>	<i>Frs. 25</i>
<i>7. beschadiging aan de huizing .....</i>	<i>Frs. 70</i>

Geheel Frs. 1970

De schuur was verzekerd bij de maatschappij de Schelde voor eene som van frs. 500, doch de inhoud dier was niet brandschade bewaarborgt.”

De oorzaak van de ramp is niet bekend, wel vermoedt men dat onvoorzichtigheid een grote rol gespeeld heeft.

21 oktober 1870: schepen Henricus Van Besau, officier van politie in de gemeente, wordt op de hoogte gebracht van een zelfmoord. De 20-jarige werkmans Ferdinandus Dirks uit de Broekstraat heeft zich verhangen aan het “ *Leegbroek* ”. De Heer Coomans, vrederechter, de veldwachter en twee gendarmes gaan mee ter plaatse. Zij vinden het lijk van de jongeman zittend tegen een boom. Op ongeveer vier meter boven hen hangt een koord of “ *zeel* “ dat doorgesneden is. Er zijn geen tekenen van geweld, enkel de kneuzingen aan de nek, zodat de doodsoorzaak zonder twijfel zelfmoord is.

De broer van de jongeman Joannes Baptista Dirks, 25 jaar oud, verklaart dat hij gewoonlijk met zijn broer in die omgeving werkt. Deze morgen wilde Ferdinandus niet opstaan en is hij alleen vertrokken om tegen de middag terug thuis te komen om te eten. Hij

zag toen dat zijn broer niet meer in bed lag. Hij veronderstelde daar het de dag voordien kermis geweest was, dat zijn broer misschien te veel gedronken had en ergens zou liggen te slapen. Hij besloot hem te gaan zoeken en heeft hem dan uiteindelijk verhangen in het bos teruggevonden. Hij heeft onmiddellijk de koord doorgesneden, maar zijn broer vertoonde toen al geen teken van leven meer.

16 maart 1871: de boerderij van Petrus Meulemans op de Berendonk, bewoond door Adrianus Van Laer, brandt volledig tot de grond af. Rond vier uur in de namiddag ontdekt de vrouw van Van Laer dat de beestenstal reeds volledig in de vlammen staat. Zij kan alleen nog net op tijd zichzelf redden. De toegesnelde burens slagen erin om andere gebouwen in de omtrek te vrijwaren.

“ De verliezen van Petrus Meulemans zijn geschat :

1. de huizing met stal gebouwd in steen en gedekt met pannen en strooy, ter waarde van ..... Frs. 2850
2. 8 hoornebeesten, 2 varkens, kleederen, lijnwaed, huismeubels, provisie, hoy, stroy en granen toebehoorende aan den landbouwer Adriaan Van Laer ..... Frs. 4615

Dus het geheel verlies Frs. 7465

De huizing met stal aanhechtig was tegens brandschade gewaarborgt bij de verzekeringsmaatschappij La Belgique voor eene som van Frs. 2600, terwijl het vee, huisraad en verder verbrandde voorwerpen bij de maatschappij De Schelde verzekerd waren voor eene somme van Frs. 2300.”

De oorzaak van de brand is onbekend.

23 maart 1871: de alarmklok luidt opnieuw. Dit keer staan zes woningen aan de Horst in brand. Het gaat hier om burgerswoningen, een blok van vijf woningen en één tweewoonst. Deze gebouwen waren grotendeels samengesteld uit hout en stro. Op weinig tijd worden zij alle volledig in de as gelegd, enkel een boerderij op circa 12 meter afstand en enkele meubelen kunnen licht beschadigd, gered worden.

“ de verliezen door gezegden brand veroorzaakt zijn geschat als volgt :

1. de huizing toebehoorende en bewoond door Adrianus De Lauwer kousenmaker ..... Frs. 200
- Een koussengetouw, kleederen en voorraad ..... Frs. 285

Frs. 485

2. de huizing toebehorende aan Antonius Steemans en bewoond door Jan Verschueren werkman .....Frs. 200

3. de huisraad, kleederen, beddegerief en voorraad van levensbehoeftens van gezegden Verschueren ..... Frs. 136

4. de huizing van Adriaan Van Gompel saaikammer .. Frs. 200

- De meubels, kleederen, aardappelen en verder behoefte van zelve Van Gompel ..... Frs. 85

Frs. 285

5. de woning toebehoorende en bewoond door de wed. Janssen Martinus spinster ..... Frs. 200

- Dezelver huisraad, kleederen enz..... Frs. 61

Frs. 261

6. *De huizing behorende aan Petrus Joris landbouwer en bewoond door Franciscus Melis werkman* ..... *Frs. 160*
 7. *de huisraad, kleederen en aardappelen van gezegden bewooner Melis* ..... *Frs. 106*
 8. *de huizing met stal behorende aan Franciscus Borgers werkman, door hem en mede door Henry Marien bewoont.....* *Frs. 675*
Kleederen, meubelen, hoy en strooy van Borgers ..... *Frs. 116*
Frs. 791
 9. *kleederen, huisraad, beddegerief en provisie van levensmiddelen behorende aan Henry Marien werkman* ..... *Frs. 85*

Totaal der verliezen Frs. 2509

Niets van dit alles was tegens brandschade gewaarborgd dan enkelijk de gebouwen onder nr. 8 vermeld toebehorende aan Franciscus Borgers welke voor eene som van Frs. 600 bij de maatschappij de schelde waren verzekert."

De brand zou voor het eerst opgemerkt zijn aan het dak bij de schouw tussen de woningen van De Lauwer en Verschuieren, zodat het zeer waarschijnlijk is dat de brand door een gebrek aan die schouw veroorzaakt is.

1 februari 1873: om drie uur 's morgens breekt er brand uit in de Broekstraat. Het huis met stal, schuur en schop van Adrianus Goris – Dierckx brandt volledig af. Door de gunstige zuidoostenwind worden de gebouwen in de omgeving niet bedreigd. De brandspuiten kunnen enkel nog gebruikt worden om de gloeiende assen te doven. Door de grote afstand van de markt heeft het te lang geduurd voor er hulp ter plaatse was.

Buurman Godefridus Geenen wordt rond twee uur wakker gemaakt door het geblaf van zijn honden. Hij ziet hoe het schob van Goris in brand staat en loopt blootvoets en ongekleed naar de boerderij om de twee ouderlingen Goris en hun zoon te wekken. Hij moet hiervoor een raam inslaan. Ook de bewoners moeten snel en ongekleed het brandende huis verlaten. Zonder de tussenkomst van hun buurman zouden zij zeker in de vlammen zijn omgekomen. Daar de bejaarde Goris en zijn vrouw bekend staan als brave mensen wordt kwaadwilligheid uitgesloten.

"De verliezen zijn geschat als volgt :

- het huis, stal, schuur en schop* ..... *Frs. 2250*
De huismeubels kleederen, lijnwaed, beddegerieve en voorraad
 ..... *Frs. 700*

Frs. 2950

De gebouwen waren tegen brandschade gewaarborgt bij de algemene verzekeringsmaatschappij te Brussel voor de somme van 2100, en de huisraad, kleederen en voorraad voor Frs. 300".

10 april 1873: opnieuw brand in de Broekstraat. Het huis met aangebouwde beestenstal en de nabijgelegen schuur van Petrus

Maes, dat bewoond wordt door zijn dochter Carolina Maes weduwe van Wilhelmus Maes, is volledig afgebrand. Door de krachtige wind is ook de nabijgelegen boerderij van de gebroeders Joannes en Augustinus Meynendonckx in brand geraakt. Wanneer de brandspuiten aankomen, blijft er van de twee boerderijen niets meer over. De brand moet ontstaan zijn bij Carolina Maes. Deze vertelde dat zij alleen thuis was en rond halfvier een buitengewoon geluid hoorde uit de stal. Toen zij de staldeur opende kwamen de vlammen haar zodanig tegemoet dat zij alleen maar de tijd had om zichzelf te redden.

“ De verliezen zijn opgenomen en gewaardeert als volgt :

1 de huizing met stal en schuur toebehoorende aan Petrus Maes eigenaar woonende te Arendonck ..... Frs. 2250
2. de huismeubels, gerieven, boerengereedschappen, gedorsche granen, hooi, strooy en andere voorraad, 3 koeyen, 2 kalveren en eene geit aan de wed. Maes toebehoorende zijn te samen gewaardeert ..... Frs. 3300
te samen Frs. 5500

Niets dan eenen os en een mager varken aan deze laatste behoorende, zijn gered geworden.

3. de gebouwen behoorende aan de gebroeders Meynendonckx zijn geschat ..... Frs. 3150
4. de gerieven, gedorsche granen en zaden, hoy, stroy en andere voorwerpen, behoorende aan Joannes Meynendonckx zijn opgenomen en gewaardeert ..... Frs. 1550
Totaal Frs. 4700

Het vee, differente huismeubelen en gereedschappen even als een groot deel kleederen, lijnwaed, beddegerieven en hooning van gezegde Meynendonckx zijn gered geworden.

Alles was tegen brandschade gewaarborgd, bij de algemene verzekeringsmaatschappij te Brussel het vee van Meynendonckx alleen uitgezonderd te weten :

A. de gebouwen onder nr. 1 gemeld ter waarde van Frs. 2100
B. De voorwerpen onder nr. 2 aangeduidt Frs. 2160
C. De gebouwen onder nr. 3 Frs. 3000
D. De voorwerpen onder nr. 4 Frs. 1800”

19 april 1873: in de kom van de gemeente ontstaat rond één uur 's nachts brand in een houten barak, eigendom van schepen Van Besau. De barak was tijdelijk gebouwd om tijdens de verbouwingswerken aan het huis van Van Besau te dienen voor de opslag en het blussen van kalk. Het vuur was snel overmeesterd, brandende planken waren van het gebouw gerukt en uitgedoofd. De brand werd eerst ontdekt door de brigadier van de gendarmes de Heer Laurent en de gendarme Colle. Zij hebben *“zich door buitengewoone moed en zelfopoffering onderscheiden, met half gekleed en zonder verdere hulp de brandende planken afterukken en alzoo de voortzetting van de brand te verhinderen. Het is onbetwistbaar en algemeen bestatige geworden dat het aan de moedige en menschlievende werkzaamheid*

van den Brigadier Laurent en den Gendarme Colle te danken is dat het zuiderdeel der aan elkander gehechte huizen en gebouwen der dorpskom aan het verslindende vuur zijn ontsnapt vermits bij het minste vertoef de stalling van den heer Van Besau (die met een planken gevel op minder dan eene meter afstand van de brandende barak verwijderd staat) noodzakelijk moest vuur vatten, en welke met verschillende brandstoffen opgevuld gewis den brand met snelheid tot de naburige gebouwen zouden hebben uitgebreid.

De brigadier Laurent die zich bij elke brandramp door moed en behendigheid doet uitschijnen heeft ditmaal door zijne onverschrokken iver en drift eene brandwonde aan zijne hand en door den val eene dakpan eene zwelling op zijn hoofd bekoomen.”

De oorzaak van de brand wordt toegeschreven aan de hitte die ontstaat bij het blussen van de kalk. Hierdoor zijn de oude planken in brand geraakt. De totale schade wordt geraamd op 150 Frs. Hiervoor was er geen verzekering.

22 juni 1874: burgemeester Augustinus Gilles doet controle op de toepassing van het sluitingsuur van de herbergen. Rond halftwaalf komt hij in de Wippelberg aan de “*Wijde Baan*“ in de herberg gehouden door de weduwe van Antonius Gerits. Behalve de waardin is er nog de 63-jarige brugwachter Kuhn, zijn zoon de 18-jarige werkman Eduardus Kuhn en de 30-jarige werkman Gerardus Van Poppel. Proces verbaal wordt opgemaakt.

22 juni 1874: op de Wippelberg brandt de boerderij van Martinus Van Lieshout volledig af. Door gebrek aan water kunnen de brandspuiten niet gebruikt worden. Wanneer dan eindelijk water aangevoerd was, konden de brandspuiten alleen nog de gloeiende puinen doven. De brand zou in de schapestal ontstaan zijn. De dochter van Van Lieshout die net de schapen wilde “*uitstouwen* “ bemerkte de brand en opende de staldeuren zodat de dieren nog naar buiten zijn kunnen vluchten. Naast de schapen zijn ook de runderbeesten en enkele meubelen gered geworden. Een provisieschob met de landbouwgereedschappen en 2 varkens, op enkele meters van het huis, is gespaard gebleven.

“ De verliezen zijn :

- 1. eenen schapenstal in hout en leem gebouwt en geschat ter waarde van de somme van ..... Frs. 500*
- 2. een in steen gebouwde huizing, met stal en schuur aanhechtig welke deels van steen en deels van hout en leem vervaardigd waren te samen gewaardeerd ter somme van ..... Frs. 1850*
- 3. hooi, strooy, granen, zaden en andere voorraed geschat.. Frs. 100*
- 4. huismeubels, kleederen, lijnwaad, beddegerieven en landbouw-gereedschappen ..... Frs. 700*

Te samen Frs. 3150

De gebouwen, hooy strooy granen en zaden waren alleen tegen brandschade gewaarborgd.”

6 augustus 1876: de burgemeester en de veldwachter doen hun normale ronde om het sluitingsuur van de herbergen en de nachtrust te doen respecteren. Aan het Begijnhof vinden zij rond middernacht een grote groep mensen. Zij zien dat : *“ de genaamde Henri Van Steenbergen kousenmaker oud 25 jaren, Edouardus Van Steenbergen koopman in wild oud 22 jaren, zonen van Alexander Van Steenbergen Koopman in wild te Arendonck, ontembaar waren, die door hun aanhoudend getier en straatlawijt de geheele buurte hebben ontwaakt en al wat er nog ter strate was hadden derwaarts gelokt.*

Ten einde de rust aldaar spoedig te herstellen, hebben wij de talrijke aanschouwers onmiddellijk bevolen de plaats te ruimen en huiswaarts te keeren, waar aan op ons eerste verzoek is beantwoord; ons als dan tot de gebroeders Van Steenbergen wendende, en hun insgelijks uitnodigende zich na hunne wooning te begeven hebben zulks formeel geweigert.

Daar zulke ruststoring en wederspanningheid jegens de politie gehoord gestraft te worden hebben wij hiervan het tegenwoordig proces verbaal opgemaakt om gezonden te worden alwaar nodig.

Te Arendonk dato als boven

De Burgemeester

A. Gilles”

8 augustus 1876: er is brand aan het Pleintje op de Voorheide. De schuur van de kinderen Willem Cnaeps – Kelchtermans die zij samen met hun stiefvader Petrus Van Hoof in gebruik hebben, brandt volledig af. De oorzaak is onbekend.

“ De verbrande voorwerpen zijn als volgt :

- 1. de schuur gebouwd in hout en leem en weinig steen en gedekt met strooi en eenige pannen, geschat ter waarde van ..... Frs. 800*
- 2. ongedorsche granen, ingezameld van ongeveer 4 hectaren land, geschat ..... Frs. 1300*
- 3. circa 12 karren turf ..... Frs. 60*

Te zamen frs. 2310

Het gebouw was tegen brandschade gewaarborgt door de Brusselse maatschappij “La Primes” voor eene waarde van duizend franks.

De granen, voorraad en gereedschappen in dit gebouw waren verzekerd bij de maatschappij “La Belgique” voor eene somme van 2000 Frs.”

28 september 1876: opnieuw brand, ditmaal op de Wippelberg rond twee uur middernacht. Het huis van Henri Sels, werkman en bovendien bewoond door Aug. Steemans, herbergier en landbouwer, brandt volledig af. De brand is eerst gezien aan het dak waar een balk door de schouw van Sels steekt. Deze balk heeft vermoedelijk de brand doorgegeven aan de rest van het dak.

“ De verbrande voorwerpen zijn :

- 1. eene huizing met twee woningen en eenen beestenstal geheel in steen gebouwd en met pannen gedekt geschat ter waarde van ..... Frs. 1500*

2. *Eenige huismeubels, beddengerieven, hooi, strooi, gereedschappen, gedorsche granen en zaden toebehoorende aan August Steemans geschat op eene waarde van ..... Frs. 1700*
3. *Eenige huismeubels, behoorende aan Henri Sels, gewaarborgd tot eene som van ..... Frs. 25*
Het gebouw was van brandschade gewaarborgt bij de maatschappij "De Schelde" voor eene som van Frs. 2000.
De huisraad van Steemans was verzekerd bij de maatschappij Loyd Belge voor de waarde van Frs. 5000.
Degene van Sels was niet verzekerd."

28 september 1876: rond vier uur in de namiddag wordt de plaatsvervangende burgemeester Joannes Henricus Van Besau op de hoogte gebracht van een begin van brand in de Wampenberg. Hij gaat ter plaatse en ziet dat een achtergebouw of "afhang" tegen de achterzijde van het huis van Theodoor Piek, waar wat brandvoorraad opgeslagen lag, vuur had gevat. De vlammen hadden reeds de strooien poppen tussen de dakpannen bereikt, maar zijn gedoofd door de tussenkomst van de bureu.

"De ware oorzaak van dien brand is niet bekend, nogtans wanneer men inziet dat het hout in dit vertrek niet gebrand heeft, en dat maar enkelijk het strooi op zekere hoogte onder de pannen heeft vuur gevat, dan zou men enigszins kunnen vermoeden dat zulks niet door toeval kon plaatsgrijpen."

De schade is onbeduidend, enkel wat meubelair is licht beschadigd tijdens de overhaaste evacuatie van het huis dat door Theodoor Piek en door Ant. Adriaenssen bewoond is.

13 november 1876: *"heden 13 Nov. 1800 zes enzeventig wij Burgemeester officier van politie, in de gemeente Arendonck, onderrigt zijnde dat er op gisteren 12de dezer een vuur zoude zijn gestookt op het houten gemak of kakhuis van Henri Goris. Kousenmaker in de Koeistraat alhier, ons ter plaatse begeven hebbende heeft gezegde Goris ons verklaart dat hij zondag namiddag na zijn gemak gaande eenen hoop assche boven op het zitten nefens den bril bevond, die nog eenigszins warm schenen te zijn, ons de plaats aantoonende waar hij die assche bevonden had hebben wij opgemerkt dat de planken aldaer zwart gebrand waren op eenen afstand van circa 17 centimeters van een planken beschutsel dat zich tusschen het gemak en het provisieschop bevind en in welk schop strooi en andere brandstoffen tegen dit beschutsel geplaatst bewaard worden, zoodanig dat het ons hoogst verwonderlijk voorkomt dat dit schop niet geheel is in assche gelegd, er is bestatige dat de strooien poppen onder de pannen van het gemak verdwenen waren, die zeer waarschijnlijk gediend hebben voor dit vuur aan te steken.*

Bij nader onderzoek ter ontdekking van de daders van dit feit, hebben wij vernomen dat den zoon van Frans Aerts, landbouwer in de Broekstraat alhier zouden gezegd hebben, dat den zoon van Adriaen

Royakkers en den zoon van Aug. Van den Broeck daarvan de daders waren, onzen veldwachter bij gezegden Aerts gezonden hebbende heeft Petrus Aerts zoon van Frans voornoemd oud 13 jaren, hem verklaard dat hij zondag 12 dezer onder de hoogmis tusschen 10 en 11 uren voormiddag in het Kerkportaal staande de genaamde Petrus Frans Royakkers oud 9 jaren, zoon van Ad. Royakkers en Frans Alois Van Den Broeck oud 8 jaren zoon van Aug. Van Den Broeck timmerman allen alhier woonachtig bij hem kwamen geloopt, en aldaar zegden dat zij een vuurken op het huisken van Henri Goris in de Koeistraat hadden aangestoken.

Tot meerdere bevestiging van het voren gezegde is bovengemelde Aug. Van Den Broeck vergezeld van gezegden zijnen zoon, heden voor ons verschenen ten einde over dit feit versoening te vragen, edoch daar de omstandigheden al te gewichtig zijn, en eene allergrootste ramp had kunnen te wege brengen is het ons hoogst noodzakelijk toegeschenen hetzelfde aan de beoordeling van het gerecht over te laten, opdat door dusdanig voorbeeld meerder afschrik bij de Kinderen, en meerder voorzichtigheid bij de hoogerbejaarden zoude mogen worden ingeboesemd.

Van alle hetgeene wij het tegenwoordig proces verbaal hebben opgemaakt om gezonden te worden alwaar noodig.

Te Arendonk dato als boven.

De burgemeester

A. Gilles

14 november 1876: de 30-jarige werkman Aug. Eyssen komt aangifte doen van de verdrinkingsdood van het 2-jarig kind van zijn broer Joannes Eyssen, werkman en Petronella Claessen op het gehucht de Roodebeek. Het kind, Augustinus Eyssen, geboren te Arendonk op 6 juni 1873, speelde in de tuin terwijl de moeder daar aan het werk was. Op een gegeven ogenblik verliest zij de kleine uit het oog. Zij vermoedt dat hij weer naar de buurman Petrus Aerts gelopen is, zoals hij meermaals deed. Daar vond ze hem niet en terug thuis komende heeft ze dan haar kind gevonden verdronken in een waterkuil. Op haar noodkreten is de vrouw van Aerts, Catharina Luyts toegesneld, die gezien heeft dat het kind geen teken van leven meer gaf. De veldwachter gaat ter plaatse op onderzoek en stelt vast dat het kind geen uiterlijke tekens van mishandeling draagt.

26 november 1876: de burgemeester en de veldwachter gaan, na het luiden van de aftoetklok, op ronde om het sluitingsuur van de herbergen te doen respecteren. In de herberg "des bastiaen" gehouden door Aug. Van Poppel vinden zij om halfelf nog de 36-jarige timmerman Aug. Van Den Broeck en de 47-jarige Bleys Petrus werkman, die net op het punt stonden de zaak te verlaten. Zij waren niet voorzien van drank, echter waren zij een half uur te lang in de herberg gebleven.

Even later rond twintig voor elf, komen zij in de herberg "den jager" gehouden door Petrus Van Poppel. Ook daar staat de deur open en

vinden zij nog twee personen die net willen vertrekken: Gerard Van Poppel, 32 jaar en herbergier, zoon van de Petrus Van Poppel, maar daar niet woonachtig en de 28-jarige kousenmaker Benedictus Boermans.

6 februari 1877: rond negen uur 's avonds verklaren Jan Louise Lienard, 35-jarige brugwachter aan brug 4 en Martinus Jacobs, herbergier dat rond halfacht een zekere Petrus Aug. Van Den Broeck van de brug is gevallen en verdronken is in de vaart. Zij hebben al het mogelijke gedaan maar hebben hem niet meer kunnen vinden.

Lienard verklaart dat Van Den Broeck een meubel voor hem gemaakt had. Hij had dit deze namiddag in gezelschap van zijn 8-jarig zoontje geplaatst en geschilderd. Nadat hij dit meubel afgewerkt had, is hij dan met zijn zoontje naar de herberg van Mart. Jacobs aan de overkant van de vaart gegaan. Jacobs verklaart dat Van Den Broeck na het nemen van enkele "*verfrissingen*" rond halfacht is vertrokken. Daar het zeer donker was, is Jacobs meegegaan om hen te begeleiden over de brug. Maar Van Den Broeck moest voor de brug "*eene commissie doen of zijn water te maken*". Hij zei tegen Jacobs: "*neemt mijnen kleinen bij de hand ik zal u wel volgen*". Nauwelijks was Jacobs aan de overkant toen hij plots een gil hoorde gevolgd door een luide slag in het water. Al hun pogingen om Van Den Broeck nog te vinden waren vruchteloos.

Vandaag de zevende februari slaagt men erin rond acht uur 's morgens het lijk te vinden op enkele meters van de brug. Er zijn geen uitwendige tekens van geweld en het geld voor de kast vindt men nog in de zakken van het slachtoffer, zodat de oorzaak van het ongeval toegeschreven wordt aan de duisternis.

17 april 1877: Loots Maria Coleta, landbouwster, geboren te Retie op 23 september 1851 en wonende bij haar moeder de weduwe Loots Henri op de Wampenberg, is gisteren verdronken in een waterkuil. Zij was bezig om enkele groenten te wassen voor het vee en moet per toeval in de waterput gevallen zijn.

9 mei 1877: kousenmaker Joannes Franciscus De Clerck, geboren te Arendonk op 29 mei 1826, pleegt zelfmoord. Hij is gevonden door zijn 13-jarige zoon Karel August, verhangen op de strooizolder. Bij nader onderzoek blijkt dat De Clerck al enkele tijd tekens van krankzinnigheid vertoonde en zeer depressief was.

11 augustus 1877: de 34-jarige werkman Joannes Timmermans doet aangifte van de verdrinkingsdood van zijn 16 maanden oud kind Jan Joseph. Het kind was een tiental minuten uit het zicht van de moeder verdwenen en is in een gracht gevallen op 15 meters van de woning.

1 september 1877: de veldwachter Petrus Wijnen had de 40-jarige landbouwster Anna Catharina Engelen, weduwe van Francis Geenen, die in de Huiskens woont, verbod gegeven om nog gebruik te maken

van een gevaarlijke stookplaats. Gisteren heeft hij haar rond halfzeven 's morgens betrap en gezien dat er toch een vuur brandde. Het benedendeel van de haard, dat vroeger in steen was, is afgebroken en gedeeltelijk vervangen door een stapel graszoden. Deze stapel sluit aan een oud gedeelte van de schouwmantel dat gemaakt is in hout beplakt met leem. Bovendien is de kruin van de schouwpijp boven het dak gedeeltelijk weggebroken. Heel het huis is uit brandbaar materiaal gemaakt en bedekt met stro. Tegen de schouwmantel op de zolder ligt er nog stro en op tachtig meter afstand staan nog dergelijke brandbare woningen.

Door het reële brandgevaar voor het eigen huis en de omgeving en het feit dat het verbod van stoken genegeerd is, wordt proces verbaal opgemaakt.

17 mei 1878: er breekt brand uit om halftwee 's nachts op de markt. De huizen van kousenfabrikanten Wilhelmus Carpentier en Josephus Beyens, die aan mekaar gebouwd zijn met stal en schuur, branden af. Ook het aangehechte huis en stal van de weduwe Jan Baptist Devocht staat in brand. De zuidwesten wind blaast het vuur tot aan de drie aan mekaar gebouwde huizen aan de overkant van de straat. Ook daar was geen redden aan. Het vuur zou ontstaan zijn waar de twee stallen van Carpentier en Beyens mekaar raken, de oorzaak is onbekend.

“De verliezen van de verschillende eigenaars en bewoonders zijn opgenomen en gewaardeerd als volgt :

1. de huizing, werkhuis, stal en schuur toebehoorende en in gebruik bij Wilhelmus Carpentier ..... Frs. 4000

<i>Fabriekgerieven, 3 weefgetouwen .....</i>	<i>Frs. 450</i>
<i>Wol, kousen etc etc .....</i>	<i>Frs. 2200</i>
<i>Een weefgetouw toebehoorende aan Corn. Carpentier ..</i>	<i>Frs. 100</i>
<i>Winkelgerief en koopwaren .....</i>	<i>Frs. 1500</i>
<i>Meubels, kleeren, lijnwaad, beddegerief .....</i>	<i>Frs. 1500</i>
<i>In geld na gissing .....</i>	<i>Frs. 500</i>
<i>1 koei, 1 kalf, 1 geit, 1 varken .....</i>	<i>Frs. 600</i>
<i>Granen .....</i>	<i>frs. 60</i>
<i>Hooi, strooi en toemaat .....</i>	<i>Frs. 445</i>
<i>Hout .....</i>	<i>Frs. 200</i>
	<i>Frs. 7555</i>

Geheel verlies Frs. 11555

Eenige huismeubels en kleinigheden zijn gered geworden.

2. het huis toebehoorende en bewoond door Joseph Beyens is geschat op .....

De huismeubels, kleeren, lijnwaad, kousengetouw, koussens, garen en 2 geiten .....

Samen Frs. 2900

Niets is gered kunnen worden.

3. de huizing van de wed. De Vocht en Kinderen door haar bewoond is gewaardeerd .....

Frs. 2500

<i>Huismeubels, kleeren en lijnwaad .....</i>	<i>Frs. 1500</i>
<i>Lederen schoenmakers gerieven .....</i>	<i>Frs. 400</i>
<i>Hooi, strooi en mutsaard .....</i>	<i>Frs. 220</i>
	<i>Frs. 2120</i>

Totaal Frs. 4620

Een kalf en eenige huisgerieven zijn gered.

<i>4. De huizing van Joannes Vosters bode, door hem bewoond .....</i>	<i>Frs. 400</i>
<i>aan niet geredde huisraad .....</i>	<i>Frs. 50</i>
	<i>Frs. 450</i>

Verschillende meubels zijn gered.

<i>5. de huizing bewoond door Mr. Witvrouwen werkman en toebehoorende aan de vrouw van Petrus Verheyen – Claessen, hovenier had eene waarde van .....</i>	<i>Frs. 1000</i>
<i>de verbrande huisraad van Witvrouwen huurder .....</i>	<i>Frs. 55</i>
	<i>Frs. 1055</i>

De voornamste meubels waren gered.

<i>6. de verbrande huismeubels van Adr. Rooyackers koussemaker te Arendonck .....</i>	<i>Frs. 150</i>
<i>1 kousseweefgetouw .....</i>	<i>Frs. 100</i>
<i>Hooi en strooi .....</i>	<i>Frs. 60</i>
	<i>Geheel Frs. 310</i>

Men heeft eene koei en eenige gerieven gered.

<i>7. de huizing, stal en schuur in gebruik bij Ad. Rooyackers voornoemd en toebehoorende aan de wed. Jan Claessen landbouwster te Arendonck is begroot op eene somme van .....</i>	<i>Frs. 2000</i>
<i>1 kousseweefgetouw in dit huis verbleven en aan zelve weduwe toebehoorende .....</i>	<i>Frs. 100</i>
	<i>Frs. 2100</i>

Dus zijn de geheele verliezen door dien brand veroorzaakt begroot op Frs. 22990.

Het groot deel dier voorwerpen waren tegen brandschade gewaarborgd door de maatschappij der algemeene assurantie van Brussel (AG) te weten :

<i>Nr. 1 Carpentier voor .....</i>	<i>Frs. 7100</i>
<i>Nr. 2 Beyens voor .....</i>	<i>Frs. 2650</i>
<i>Nr. 3 De Vocht .....</i>	<i>Frs. 3500</i>
<i>Nr. 5 de huizing Verheyen – Claessen .....</i>	<i>Frs. 1000</i>
<i>Nr. 7 de huizing wed. Claessen .....</i>	<i>Frs. 2000</i>

Geheel Frs. 16230

Het huis en meubels van Vosters onder nr. 4 noch de huisraad van Witvrouwen onder nr. 5, even als de verliezen van Rooyackers onder nr. 6 waren niet verzekerd.”

29 juni 1878: er is een bosbrand ontstaan in de zogenaamde “Zeshonderd hectaren aan de haneberg” langs de oude baan van Arendonk naar Turnhout. Ongeveer twee hectaren twaalf jaar oude mast en enkele stukken heidegrond zijn verwoest. De grond is eigendom van de Heren Oldenhoven uit Florival. De schade wordt

geschat op ongeveer 175 à 200 Frs. De vermoedelijke oorzaak wordt als volgt omschreven : “ *is het met grond te veronderstellen dat eenen of anderen voorbijganger aldaar zijne pijp zal hebben ontstoken en bij onvoorzichtigheid het brandende fosphoorstekskens in het bosch of op den boord van het bosch kan hebben neergeworpen hetwelk door de menigvuldige heide die juist op die plaats in het bosch stond, zeer gemakkelijk kon vuur vatten.*”

18 juli 1878: achter de woning van Adrianus Royakkers, werkman, hebben een aantal pakken stro die tegen een houten stalletje staan, vuur gevat. Door de snelle hulp van de buren is de brand geblust, de deur van het stalletje was reeds zwart gebrand. De koe die uit de stal is gehaald, is door het vuur moeten lopen en is licht verbrand aan de kop. Door de snelle reactie van de buren is kunnen voorkomen worden dat de woning die toebehoort aan Louis Vingerhoets, “*mecaniekwerker*” wonende in St Gilles, verbrand is geworden.

De vrouw van Royakkers, de 44-jarige Henrica Van De Put verklaart dat zij voor de woning zat te naaien, toen een kind met naam Theodoor Godefridus De Proost, geboren 27 oktober 1874, zoon van Jan Baptist De Proost metselaar oud 26 jaar, van achter haar huis kwam. Toen zij onmiddellijk daarna de brand ontdekte heeft zij achteraf dit kind ondervraagd. De kleine ontkende ten stelligste dat hij dit gedaan had, maar vertelt dat het Jan Frans Royakkers was. Jan Frans is geboren te Arendonk op 4 mei 1874 en zoon van de 37-jarige Adrianus. Dit kind had een “*fosphoorstekskens*” uit hun huis gehaald en tegen de staldeur aangewreven.

10 augustus 1878: zeven uur 's avonds, het woonhuisje met stalletje van de weduwe Louis Verdonck, werkvrouw, staat in lichterlaaie. Als de brandspuiten op de Wampenberg aankomen is het al te laat. De stal en het dak van het huis zijn door het vuur vernield.

Behalve het verlies aan de gebouwen, dat geschat wordt op 400 Frs., zijn ook enkele meubelen, klederen, voorraad en brandstoffen voor een waarde van Frs. 125 in de vlammen verdwenen.

De geburen en de bewoners vertellen dat een blikseminslag de oorzaak van de brand was. Tezelfdertijd is de dochter van de weduwe, die toevallig in het huis was, door diezelfde blikseminslag aan haar voet gekwetst.

Geen enkel van de verbrande voorwerpen was tegen brand verzekerd.

18 augustus 1878: er gaat een gerucht in het dorp dat er in de herberg “De Heibloem” uitgebaat door Cornelius Kools, spelen worden gehouden en er wordt gedanst, ondanks het wettelijk verbod. Veldwachter Petrus Wijnen gaat op onderzoek en stelt vast dat er om acht uur 's avonds inderdaad mensen aan het dansen zijn. Er zitten twee muzikanten op een tafel. Proces verbaal wordt opgemaakt.

13 januari 1879: Felix Van Reusel, publieke roeper, oud 49 jaar, legt klacht neer, waarvan de inhoud hierna volgt :

“ gepasseerden zaterdag elfden dezer maand circa acht uren 's avonds, mij na de herberg Malakof begeven hebbende ten einde aldaar als na gewoonte de gazet te gaan lezen, nauwelijks binnen gegaan zijnde, wierd ik aldaar op eeene aller onbeschofste wijze uitgeschollen door zekeren Petrus Verheyen, jager oud ... jaren wonende te Arendonck, die een geweer neffens hem ter tafel had liggen; onder verschillende brutaliteiten zegde hij :”Gij zijt een deugniet, een jood, ik wilde dat gij en Mr. Sterckens morgen gebersten laagt, gij zijt de twee grootste joden de twee grootste schobbers van 't dorp, ik wilde dat ge gebersten laagt dat u de damp door de keel uitkwam, dat zou me plaisier doen, dan gaf ik 100 Frs. Ten besten.” Dit alles gebeurd zijnde in de tegenwoordigheid van den heer Bollen, Brigadier der gendarmen alhier, welken nefens gezegden Verheyen gezeten was, zegde ik eindelijk tot den zelven :”Brigadier, gij hoort dit alles, ik zal mij op uwe getuigenis beroepen.”

Verheyen altoos voortgaande met alle soorten van onverdragelijke en uitdagende beledigingen uit te braken, is mijn broeder Francis Van Reusel, baas der herberg, oud 41 jaren vurig opgehitst tot mij gekomen zeggende : “ Broeder, kunt gij dan toch nog langer dulden dat men u zulke versmadende beledigingen toewerpt ?” Waarop ik eenvoudig heb geantwoord : “vermits den brigadier alles heeft gehoord zal ik bij proces verbaal mijn recht doen gelden.”

Gezegde Verheyen dan eindelijk opstaande om met den brigadier der gendarmen uit te gaan, klopte mij op de schouders en zegde : “ Vergeet toch niet van uw recht te doen ....”

Daar die lasterende en onteerende beledigingen reeds al te lang hebben voortgeduurd, ja zelfs mijne kinderen op straat gedurig daardoor het voorwerp van versmading zijn, en ook mijne eer en persoon aldus aan de minachting en het mistrouwen van het publiek word ten prooi gegeven en vooral mijne huiselijke en persoonlijke belangen tot nadeel verstrekken verlang ik vuriglijk dat de rechtbank daarover zal gelieven te beslissen, en uitspraak te doen als na rechte.”

4 maart 1879: rond drie uur in de namiddag komt een werkman van de kaasmakerij in de Watering, de burgemeester verwittigen dat er brand geweest is. Rond één uur in de namiddag brak hij uit en vernielde 4 huizen. Toen de werkman vertrok waren de vlammen gedoofd. De gendarmen gaan onmiddellijk ter plaatse en constateren dat aan de noordzijde van het gebouw de huizen van de werklieden Francis Engelen, Louis Lefelon en August Schuermans en een stal volledig in de as liggen. Een balk van de woning van Engelen loopt door de schouw en heeft vermoedelijk de brand veroorzaakt.

“ De verliezen door de eigenaars en huurders ondergaan zijn gewaardeerd als volgt :

*1. de afgebrande vier woningen behorende aan de heeren gebroeders Oldenhoven te Florival, geschat ter waarde van ..... Frs. 5000
Het geheel gebouw was tegens brandschade gewaarborgd voor eene som van Frs. 7000 bij de maatschappij “Lloyd Belge”.*

2. de meubelen, hooi, strooi behoorende aan Frans Engelen (welke twee woningen in gebruik had) geschat op ..... Frs. 250 door zelfde maatschappij tegens brandschade gewaarborgd voor eene som van Frs. 1000.

3. de meubelen en aardappelen behoorende aan Louis Lefelon Frs. 60

4. de huismeubels, aardappelen, hooi en strooi behoorende aan August Schuermans ..... Frs. 50

Geheel Frs. 5360”

8 juli 1879: burgemeester Gilles en de veldwachter doen hun ronde om het sluitingsuur van de herbergen te controleren. Om tien na twaalf middernacht komen zij aan de herberg Malakof op de markt, gehouden door Frans Van Reusel, 42 jaar oud. Zij vinden de herberg nog open en nog twee klanten aanwezig : Joannes Vanderpas, 30 -jarige sigarenfabrikant, en Petrus Jacobus Coppin brigadier der douanen oud 63 jaar. Proces verbaal is opgemaakt.

17 september 1879: kousenfabrikant Josephus Wils komt rond half negen 's morgens langs het kanaal aan de Wateringen. Hij ziet een lijk in het water liggen en slaagt erin om het aan de kant te krijgen. Hij herkent de 32-jarige werkman Adrianus Boudewijns die bij zijn moeder Maria Anna Boudewijns in de Wippelberg woont. Wils verwittigt de burgemeester die onmiddellijk de gendarmen langs stuurt om het lijk op te halen en naar het gasthuis te brengen. Daar worden geen uitwendige kneuzingen vastgesteld en vindt men 1 frank 19 centiemen in zijn broekzakken. Misdaad wordt uitgesloten.

Brugwachter Caluwaerts, bij wie Boudewijns sedert enkele tijd werkte, verklaart dat de man, die dikwijls bij hen overnachtte, zondagmorgen na het ontbijt vertrokken is. Hij ging naar Hoogemierde een bedevaart doen, had hij verteld. Daar hij 's avonds niet terugkwam veronderstelde de brugdraaier dat hij op Reusel kermis ofwel bij zijn moeder zou zijn.

De moeder en Caluwaerts vertellen verder ook dat Boudewijns last had van de vallende ziekte en dat hij tekens van geestesverbijstering gaf. Hieruit besluit de burgemeester dat de man door een ongeluk verdronken is.

22 september 1879: er zijn klachten over diefstal van fruit. Veldwachter Wijnen legt zich 's zondags in hinderlaag in de gesloten tuin van de heer Van Besau. Hij ziet hoe een jongeling door op een tuinstoel te klimmen, enkele peren begint te plukken. Als hij de veldwachter ziet zet hij het op een lopen door de hagen van de naburige tuinen.

De veldwachter heeft hem niet met zekerheid herkend, maar Joanna Wuyts, 30 jaar en vrouw van Petrus Fabri, smid wonende in de Koeistraat, heeft hem gesproken toen hij in hun tuin gekomen was. Bovendien heeft Maria Brusseleers, oud 56 jaar en vrouw van Jan Pauwels, de jongeman door haar woning op de straat gelaten. Zij hebben hem herkend als de 14-jarige Martinus Manendonckx.

23 oktober 1879: tijdens afgelopen nacht is het huis van Frans Brusselaers, werkman op het Schotelven, afgebrand. Het huis met aangebouwde stal en schuur, dat nog grotendeels in hout en leem gebouwd was en bedekt met pannen en stro, is volledig door de brand vernield.

De 61-jarige Brusselaers heeft verscheidene brandwonden opgelopen. Hij verklaart dat hij rond vier uur 's morgens wakker werd van het kraken van het huis. Zijn vrouw is flauw gevallen en hij heeft haar eerst naar buiten moeten dragen. Toen is hij in de stal gelopen om zijn koe te redden. Op dat ogenblik viel de brandende hooizolder in, zodat hij met moeite zichzelf door het vuur kruipende, gered heeft. Vermoedelijk is de schouw die van leem en hout gemaakt was, de oorzaak van deze ramp.

“ De schade door dien brand veroorzaakt is gewaardeerd als volgt :

1. de huizing met aanhoorigheden	Frs. 800
2. 1 koei, 1 vaars, hooi, strooi, granen, voorraad, huisgerieuen, landbouwwerktuigen, kleeeren	Frs. 1400
<i>te zamen</i> Frs. 2200	

Niets was er tegens brandschade verzekerd.”

4 februari 1880: op de Berendonk is de boerderij met stal en bijgebouwen van Adrianus Schuermans – Mutsers en de kinderen Brusselaers – Mutsers die er samen wonen, geheel in de as gelegd. De oorzaak is onbekend, wel denkt men dat de brand ontstaan is in of boven de stal.

“ De verliezen zijn :

1. een huis met beestenstal aanhechtig gebouwd in steen en gedekt met strooi en pannen geschat	Frs. 2000
2. huisraad, kleederen en voorraad	Frs. 350
3. hoornvee, 1 os, 6 koeien, 2 vaarsen en 1 geit	Frs. 1895
4. gedorsche granen en zaden op den zolder	Frs. 499
5. Hooi, strooi en toemaat boven de stal	Frs. 255
6. 2 varkens in den stal	Frs. 60
7. Landbouwwerktuigen	Frs. 150
8. Geld na gissing	Frs. 250

Geheel Frs. 5439

De voorwerpen onder de zeven eerste artikelen vermeld waren tegen brandschade verzekerd bij de algemeene verzekerings maatschappij (AG) te Brussel, de schuur met deszelfs inhoud die insgelijks als het voorgaende verzekerd was en op eenige meters afstand van de huizing verwijderd stond is niet door het vuur bereikt geworden.”

4 februari 1880: de 58-jarige winkelier Frans Van Doorn wordt sinds enkele weken op de publieke botermarkt beledigd door de waagmeester Victor Adriaenssen, 31 jaar oud. Op de botermarkt van gisteren, in de herberg De Ster, rond twaalf uur 's middags werd hij weer uitgescholden voor schelm en dief. Het werd hem teveel en hij is woedend naar voor gesprongen, duwde Maria Catharina Maes opzij

en riep “*laat mij door dat ik den schelm verscheure*”. Hij is door Gerardus Vervekken en anderen tegengehouden. Het wordt hem echter teveel en hij wenst dan ook zijn klacht door het gerecht te laten behandelen.

Als getuigen voert hij aan : Joannes Lenaerts, oud 31 jaar, Carolus Jacobs, oud 30 jaar, Josephus Leysen, oud 62 jaar, allen winkeliers uit Arendonk. Ook Maria Catharina Maes, landbouwster 32 jaar en wonende bij haar moeder de weduwe Jan Baptist Maes op de Schotelven is getuige.

“ Daar bovengemelde feiten wekelijks opzettelijk op eene publieke plaats en op eene uitdagende wijze zijn gepleegt, zijn dezelve niet alleen strijdende aan de goede orde en de verschillende bepalingen van het strafwetboek, maar tevens ook wel hoofdzakelijk aan het reglement of verpachtingsvoorwaarden der botermarkt, alwaar bij het art. 6 de orde en stilzwijgenheid word aanbevolen en alle stoornis strengelijk verboden is, op straf van eenen tot vijf franks boete of eenen dag gevangenis terwijl ook ingevolge art. 12 de botermarkt in geen geval door den waagmeester mag verhinderd worden nog vertoeft worden op pene van tien franks boete.

Teneinde hieraan het noodig gevolg te geven hebben wij hiervan Proces-verbaal opgemaakt om gezonden te worden alwaar nodig.”

4 maart 1880: er is een drenkeling gevonden in de vaart aan het Goorken tussen brug 4 en brug 5. Schepen Van Besau en vrederechter Emile De Bie gaan ter plaatse en vinden het lijk van de 17-jarige Carolus Meynendonckx. De jongeman is uit het water gehaald door Frans Roymans, timmerman en Adriaen Van Deuren, metser. Na de lijkschouwing is de jongeman overgebracht naar zijn oom Corn. Meynendonckx waar hij inwoonde.

De dag voor het ongeval is de jongen rond 5 uur uit eigen beweging weggegaan op zijn werk om 's avonds rond acht uur terug te keren. Hij is daarop door zijn meester weggestuurd. 's Morgens is Carolus dan weer vertrokken maar is in de tegenovergestelde richting naar het kanaal gegaan. Vermoedelijk heeft hij zich willen verdrinken omdat hij de dag voordien enkele vermaningen gekregen had voor zijn afwezigheid. Het was algemeen bekend dat de jongen weinig geestesvermogen had en zelfs enkele tekenen van krankzinnigheid vertoonde.

Figuur 11 : Worn Out - zomer 1881 - Vincent Van Gogh

6 juni 1880: rond twee uur in de namiddag breekt brand uit bij landbouwer Jan Frans Van Steenberghe, 48 jaar oud, op het Schotelven. Enkel het vee en een gedeelte van de meubelen kunnen gered worden. De brand is vermoedelijk ontstaan aan de schouw, tussen de stal en het woonhuis.

“De schade belopen tot :

1. *de huizing met aangebouwde stal en schuur grotendeels in steen gebouwd en met pannen gedekt geschat aan eene waarde van Frs. 1200*
2. *De verbrande huismeubels, hooi, strooi, gereedschappen zijn gewaardeert .....Frs. 300*

Franks 1500

Gezegde huis en gebouwen waren tegen brandschade gewaarborgd bij de maatschappij “De Schelde” voor eene som van Frs. 1000.

De meubelen en voorraad ter somme van Frs. 900”

14 september 1880: de boerderij van Henri Lens op het Schotelven wordt volledig vernield door een brand. Het stenen huis was met pannen en grotendeels met stro bedekt. Het grootste deel van de meubelen, landbouwwerktuigen, 2 koeien en 1 kalf zijn gered. Ook hier is de oorzaak vermoedelijk een barst in de schouw ter hoogte van het dak.

“ De verbrande goederen zijn geschat :

1. *huis met aangebouwde stal, ter waarde van ..... Frs. 2000*
2. *2500 kilo's hooi en omtrent 400 kilo's pattaten ..... Frs. 200*

Francs 2200

Alles was tegen brandschade verzekerd door eene Brusselsche Maatschappij (La Prime) voor eene som van 2500 Frs. Voor 't gebouw en 200 Frs. Voor meubelen, hooi, strooi, etc...”

27 september 1880: in het Kerkestraatje brandt de winkel van Frans Van Doorn volledig af. De burens redden de meubelen, winkelgerief en koopwaren die zich beneden in de woning bevinden, samen met 1 koe en 1 kalf. De oorzaak van de brand is onbekend.

“ De verliezen en schade hier door veroorzaakt zijn opgenomen en gewaardeert als volgt :

De huizing met stal en schuur, toebehoorende en bewoond door Frans Van Doorn voornoemd ..... Frs. 2350
Koopwaren en winkelgerief..... Frs. 2000
Meubelen, kleederen, enz..... Frs. 1100
Granen, hooi, toemaat ..... Frs. 450

Totaal Frs. 5900

Het gebouw, meubels, koopwaar, waren tegen brandschade verzekerd door de maatschappij AG van Brussel voor eene somme van Frs. 13.000”

11 oktober 1880: de 62-jarige Franciscus Brusseeleers, landbouwer op de Schotelven, legt klacht neer. Gisteren zondag rond één uur in de

namiddag betrapt hij Franciscus Van Steenberg, 48-jarige landbouwer met een koe en de 43-jarige Jan Baptist Beyens zonder beroep met een bok, op zijn eigendom. Het veld is met “*speurrie*” en rapen bezaaid en de beide mannen laten de koe en de bok grazen alsof het hun eigendom was. Brusselseers verbiedt de mannen daar te komen, maar zij weigeren weg te gaan en laten nog een tiental minuten hun dieren daar grazen. De vermoedelijke schade bedraagt één frank.

18 november 1880: in de Ravelse Heide ligt een pachthoeve die eigendom is van de Heer Louis Keusters, bankier te Antwerpen. De 44-jarige Jan Baptist Van Hoppen, die de hoeve pacht, ziet deze voormiddag rond tien uur iemand door de bossen van zijn heer lopen. Hij vermoedt dat het een wildstroker is en zet de achtervolging in samen met Petrus Van Gorp, 34-jarige werkman en de 15-jarige Petrus Bruyninckx, werkman en zoon van Jan Baptist. Wanneer zij de persoon naderen herkennen zij een zekere Cuypers, bijgenaamd “*den dooven*” uit Oosthoven. Deze draagt negen konijnen- of hazenstropen in zijn zakken, wat meteen bevestigt dat hij aan het stropen was. De stropen worden als bewijs overhandigd aan de burgemeester die proces verbaal opstelt.

4 december 1880: de boerderij van Victor Van Eycken, 35 jaar brandt af. De bewoners worden door het groep van de bureu gewekt en hebben nog net de tijd om zichzelf te redden. De koe wordt eveneens met wat kneuzingen levend uit de brand gehaald. Een barst in de schouw is hier de vermoedelijke oorzaak.

“ de schade beloopt

1. de huizing, met stal en schuur toebehoorende aan genoemden Van Eycken is geschat op eene waarde van ..... Frs. 1900
Meubelen, granen, strooi en hooi, een kalf en een geit ..... Frs. 600
Alles was verzekerd door de maatschappij AG te Brussel, de huizing 2000 Frs. En de meubelen etc. voor 750 Frs.

In de schuur bevond zich alsnog ongeveer 600 kilo's strooi en 800 kilo's rogge van Jan Van Dael, werkman oud 44 jaren, ten zelfde gehuchte woonachtig, welke ook door de vlammen zijn vernielt en geschat op eene waarde van 75 franks van deze laatste was er niets verzekerd.”

15 januari 1881: de aan mekaar gebouwde woningen met stal en schuur van Joannes Moonen, dagloner oud 57 jaar en Henri Embrechts, landbouwer oud 49 jaar, worden door het vuur volledig vernield. De brandspuiten komen te laat in de Kappellekensstraat aan de Heikant. Er is enkel een koffer van Embrechts gered, verder zijn alle bezittingen van de twee huisgezinnen verloren gegaan.

“ De schade is begroot als volgt :

1. de huizing en stal van Moonen deels in steen en deels in leem gebouwt en met strooi en pannen gedekt samen ..... Frs. 350

De meubelen, kleederen, voorraad, gereedschappen en eene geit, tezamen gewaardeert ..... Frs. 380

Geheel Frs. 730

2. de huizing en stal van Embrechts in steen en leem gebouwd en met strooi en pannen gedekt ..... Frs. 1500

de huismeubels, kleeren, voorraad, geld, werktuigen, kousengetouwen, hooi, strooi, graanen en landbouwwerktuigen, eenen os en eene geit geschat ..... Frs. 1800

Geheel Frs. 3300

De verliezen door Moonen ondergaan waren niet voor brandschade gewaarborgt, degene van Embrechts waren verzekerd door de naamloze Maatschappij der vereenigde eigenaars PR van Brussel voor eene som van Frs. 5500”

28 januari 1881: gisteren op 27 januari was het de dag van de loting voor de Nationale Militie. Veldwachter Wijnen wordt door Henry Sneyers, 44 -jarige landbouwer, op de hoogte gebracht van een hevige vechtpartij op de Voorheide in de herberg van de weduwe Joachim De Vocht. Een gezelschap van lotelingen met enkele vrienden gaat rond halfacht de herberg binnen. Even later worden zij gevolgd door de 22-jarige werkmans Jacobus Biscops en de 36-jarige voerman August De Corte. De 40-jarige kousenmaker Petrus Derksen, die dronken is, valt toevallig tegen Biscops die uitriep : “ *De Corte, ze stampen mij !*” Daarop springt De Corte recht, grijpt een stoel en roept tot Biscops : “*wij slagen ze hier allen uit !*” Hij slaat met de stoel een brandende olielamp van het plafond en raakt drie jongelingen in één klap : de 21-jarige kousenmaker Nicolaas Van Steenberg (zoon van Alexander), de 19-jarige landbouwer Franciscus Van Looy (zoon van Francis) en de 19-jarige landbouwer Martin Karel Claes (zoon van Jan Baptist). De drie raken allen gekwetst aan het hoofd. De Corte haalt een tweede keer uit maar wordt door omstaanders tegengehouden en buitengesmeten. Biscops was naar buiten gevlucht en trachtte gewapend met een wishout terug binnen te geraken, wat hem belet werd.

Er worden nog heel wat getuigen aangeduid door de veldwachter : Louis Claes, landbouwer 25 jaar zoon van Peeter; Nicolaes Meulemans, landbouwer oud 24 jaar, zoon van wijlen Norbert; De Vocht Willem, landbouwer oud 46 jaar en zijn zoon Cornelius De Vocht, oud 16 jaar; Bastiaensen Joseph, landbouwer 23 jaar; De Vocht Jan, landbouwer zoon van Jan Baptist. Zij wonen allen in de Wampenberg.

11 april 1881: de veldwachter doet inspectie van de sluiting der herbergen. Rond halfeen middernacht komt hij ter hoogte van het “*ijzeren kruis*” in de dorpsstraat bij de herberg van Jan Van der Celen, slachter en herbergier, oud 40 jaar. In die herberg zitten nog enkele personen : Martinus Dridonks, sigarenmaker oud 45 jaar; Martinus Lievens, kousenmaker oud 17 jaar en zoon van Eduard kousenfabrikant; Henricus Mortier, schoenmaker, oud 18 jaar en zoon van

Joseph; Martinus Schuermans, fabriekwerker, oud 36 jaar. Zij zijn allen in overtreding en proces verbaal wordt opgemaakt.

2 mei 1881: Victor Adriaenssen, bakker en herbergier, 33 jaar oud, woont in het huis genaamd "De Ster" op de markt. Hij laat voortdurend het vervuilde afvalwater van zijn binnenkoer op de publieke weg lopen. Op die manier veroorzaakt hij niet alleen vervelende modderkuilen die het verkeer belemmeren in het Kerkestraatje en op de dorpsplaats, maar ook stinkende uitwasemingen die de volksgezondheid benadelen. Bovendien zijn de plassen bij vorst zeer gevaarlijk zowel voor mens als dier. Ondanks herhaaldelijk verzoek van zowel de burens als de overheid blijft Adriaenssen zijn vuil water lozen. Daarom wordt er nu proces verbaal opgemaakt, zodat gerechtelijke stappen kunnen volgen.

9 mei 1881: veldwachter Wijnen wordt om halfdrie 's nachts uit zijn bed gezet door zijn buurvrouw Helena Claes, oud 31 jaar. Zij smeekt hem om mee te gaan om het gevecht stop te zetten tussen haar broers en haar vader. De 29-jarige Alphons Claes was hevig aan het vechten met zijn vader de 64-jarige Joannes Claes en zijn twee broers Carolus 32 jaar en Francis 34 jaar toen zij het huis uitliep om hulp te halen. Als de veldwachter komt is Alphons zodanig hard aan het vloeken en tieren dat zelfs de geburen ontwaken. Na een kwartier vruchteloos gepoogd te hebben de jongeman te kalmeren, is Wijnen terug naar huis gegaan. Rond halfvier komt de familie hem echter terug wekken. Wanneer hij dan bij Claes komt vraagt de vader hem om zijn zoon Alphons te arresteren en op te sluiten tot 's morgens. Dit gebeurt en hij wordt 's anderendaags rond de middag terug vrijgelaten.

De veldwachter heeft persoonlijk niet gezien dat er gevochten is, maar er zijn heel veel bloedvlekken op de vloer in de woning van Claes. Enkele getuigen van deze gevechten waren : Verheyen Frans 43 jaar, Janssen Benedictus 34 jaar, Meulemans Jan Baptist 39 jaar en Jan Willems 70 jaar, allen landbouwers die daar in de buurt wonen.

9 mei 1881: slachter en herbergier Joannes Van Der Celen, 41 jaar, ontmoet vlakbij zijn woning iets na elfen 's avonds de 22-jarige Wilhelmus Van De Moosdijk. Deze is sigarenmaker, geboren te Peer en woont in Arendonk. Er wordt wat gebabbeld en wanneer Van Der Celen binnengaat begint Van De Moosdijk plots met zijn vuisten op de ramen te slaan. Vier ramen van de herberg sneuvelen. Proces wordt opgemaakt, niet alleen voor schending van eigendom maar tevens ook voor algemene rustverstoring na het sluitingsuur van de herbergen.

8 augustus 1881: een huis met stal van Jan Van Doorn in het Kerkestraatje brandt volledig af. Er kunnen enkel wat meubelen gered worden. De oorzaak is onbekend, maar vermoedelijk is de brand in de stal begonnen.

“ De veroorzaakte schade is door ons gewaardeerd geworden als volgt:
 1. *De huizing en stal in steen gebouwd en met pannen gedekt*
 ..... Frs. 2050
 2. *Meubelen, kleederen, winkelgerieven, hooi en voorraad* Frs. 450
Geheel franks : 2500

Het geheel was tegen brandschade gewaarborgd door de Brusselse maatschappij AG voor eene totale som van Frs. 3400”

12 november 1881: de veldwachter komt aan het Broek in de buurt van Retie en ziet langs een “volleer” of smalle weg een groot stuk grond met nieuwe mastplanten in brand staan. Hij ziet verder niemand in de buurt en slaagt erin het vuur te doven. Hij stelt vast dat er losse mutsaerts liggen en dat er van een “mutsaertmeit” die aan bakker Henri Seels toebehoort, ongeveer 65 mutsaerden zijn verdwenen.

De veldwachter vindt de daders van dit misdrijf, het zijn allemaal personen uit Retie : Huybrechts Cornelis, 20 jaar en zoon van landbouwer Petrus op de Horzeleind; Mertens Joseph, 17 jaar geboren te Eindhout en dienstknecht bij Petrus Huybrechts; Ferdinand Segers, 11 jaar zoon van landbouwer Carolus wonende in de Obroekse straat; Joannes Hoskens, oud 11 jaar zoon van landbouwer Joseph wonende in de Obroekse straat; Catho Vandervelde, 15 jaar en geboren te Gestel (Nederland) als dienstmeid werkend bij Hoskens; Francis Brys, oud 12 jaar zoon van Louis landbouwer wonend op den Plas ter Retie; Elisabeth Lemmens, 20 jaar, dochter van Jan landbouwer op den Plas te Retie.

De meesten van deze jongeren hebben de zaak aan de veldwachter bekend. Bovendien verklaart houtzager Joannes Baptist Deckx, wonend op den Berg te Retie, dat hij dit alles gezien heeft. Hij had het zelfs verboden aan die jongeren, maar kreeg als antwoord dat het zijn zaken niet waren.

De schade wordt geschat op Frs. 10.

8 december 1881: een brand vernielt het huis van Petrus Borgers, 34-jarige werkmán in De Bergen. Enkel wat huisraad, een kalf en een geit kunnen gered worden.

“ de schade hierdoor veroorzaakt is geschat als volgt :

1. *een huis gebouwd in steen gedekt deels in pannen en grootendeels strooi, met den strooien afhang* ..... Frs. 1000
 2. *meubelen, kleederen, voorraad* ..... Frs. 800
Frs. 1800

Gezegde huizing, meubelen en voorraad waren tegen brandschade gewaarborgt bij de algemeene maatschappij AG te Brussel voor eene totale som van Frs. 2060.”

12 februari 1882: op de Roodebeek brandt de boerderij van Jacobus Wijnen volledig af. De meubelen, al de landbouwproducten, koe en kalf zijn in het vuur gebleven.

“ De veroorzaakte schade is gewaarborgd als volgt :

de huizing met de stal en schuur ..... Frs. 2500
meubelen, kleeren, koei, kalf en landbouw gereedschappen en
produkten ..... Frs. 1800
Samen Frs. 4300

Alles is tegen brandschade gewaarborgd door de verzekeringsmaatschappij De Schelde voor de huizing 2000 Frs., meubelen 1600 Frs.”

7 juli 1882: op de Heikant branden de aan mekaar gebouwde woningen van Jan Goris, kousenmaker en van Jan Vervoort, werkman te Antwerpen, volledig af. Enkele meubelen, een geit en een kalf is al wat er van Goris gered kan worden. Enkel het vee uit de stal van huurder Frans Aerts wordt op tijd buiten gehaald. Petrus Goris, zoon van Jan, was alleen thuis op het ogenblik dat de brand uitbrak. Hij bevestigt dat hij de vlammen eerst rond hun schouw gezien heeft en dat daarna bijna onmiddellijk het ganse strooien dak vuur vatte.

“De schade door deze brand veroorzaakt is geschat :

1. de huizing, stal en schuur toebehoorende en bewoond door Jan Goris, een gedeelte zijner meubelen en 350 kilos hooi zijn geschat op ..... Frs. 1450
2. de huizing met stal en schob van Jan Vervoort ..... Frs. 1200
3. meubelen, 2000 kilos hooi en 500 mutsaerts van Frans Aerts ..... Frs. 650

Geheel franks 3300

De huizing van Vervoort was verzekert door de brandmaatschappij AG voor Frs. 2000.

De huizing , meubelen enz. van Jan Goris door de maatschappij “L’abeille” voor eene som van 4000 Frs.

De huis en voorraad van Frans Aerts waren niet verzekerd.”

8 september 1882: op het Begijnhof brandt een gebouw bestaande uit twee stallen af die eigendom zijn van Theodoor Vosters. De ene is in gebruik door Frans Van Steenberg, herbergier en de andere door Hendrik Swinnen, winkelier. Enkel het varken en de geit van Van Steenberg zijn gered. De oorzaak van de ramp is onbekend.

“De schade beloopt : het gebouw in steen gebouwd en met pannen gedekt door de maatschappij A.G. tegen brandschade verzekerd voor eene som van 200 Frs is geschat aan 225 Frs.

Het hooi, strooi en pattatten van Van Steenberg en verdere voorwerpen verzekerd door de maatschappij “De Schelde”, voor 325 franks zijn gewaardeert op 300 frs.

Het strooi, hooi en eenige landbouwgereedschappen, toebehoorende aan Swinnen belopen 175 franks. De voorwerpen van deze laatsten waren niet verzekert.”

27 september 1882: het huis met aangebouwde stal en schuur op de Schotelvenseheide van Joanna Claessen, 65 jaar en huisvrouw van Laurens Eyssen, wordt rond 11 uur voormiddags door een brand vernield. Het gebouw, gedeeltelijk met steen gebouwd en met pannen

en stro gedekt, wordt geschat op 650 frank. De inboedel, hooi, stro en voorraad die toebehoort aan Jan Baptist Van Beers (opgesloten in de gevangenis te Turnhout) gaat eveneens volledig verloren en wordt geschat op 175 frank. Van Beers had tot voor enkele dagen het huis nog bewoond, alvorens te worden opgenomen in het arresthuis te Turnhout.

Het huis is verzekerd voor 550 frank bij De Schelde. De huisraad was niet verzekerd.

Dit ongeval is veroorzaakt door de zoon van J.B. Van Beers, genaamd Felix. De 9-jarige jongen was door het armbestuur bij Laurens Eyssen uitbesteed. Hij is van zijn werk gaan lopen en was in het onbewoonde huis gevlucht. In de schuur zat hij op een hoop stro en heeft met een "*phosfoorsteksten*", aan zijn klomp aangewreven, de brand veroorzaakt.

1 november 1882: rond halfacht 's avonds breekt brand uit op de Wampenberg. Een onbewoond huis met stal, volledig in leem gebouwd en met stro gedekt, toebehorend aan Andreas Bosch en waarvan de stal gebruikt werd door kleermaker J.B. Hulselmans, brandt volledig af. De oorzaak is niet bekend.

De schade aan de gebouwen wordt geraamd op 375 Frank en is verzekerd voor 500 Frs.

"De geit, strooi, patatten en brandhout in den stal toebehoorende aan voormelden J.B. Hulselmans en waarvan niets verzekert was, belooft ter somme van 90 franks."

9 november 1882: om drie uur 's morgens brandt het huis bewoond door Alex Imans, 56 -jarige werkmán, in de Hokken af. Enkel een koe, een varken en wat meubelen worden gered. De oorzaak is onbekend.

"De verliezen zijn geschat als volgt :

De huizing in steen gebouwd deels met pannen en strooi gedekt met aangehechte stal in planken opgetimmerd en gansch met strooi gedekt zijn geschat op 900 Frs.

De verbrande meubelen zijn gewaardeert op 50 Frs.

Koren, strooi, hooi en een jong varken op 350 Franks.

Alles was verzekerd door de maatschappij "L'abeille" het gebouw aan 1500 Franks en den inboedel op 500 Frs."

23 februari 1883: een schuur, karhuis, schaaps- en varkensstal van Piet Claessen – Merchelbach, 57-jarige landbouwer brandt af. Het met leem en hout gebouwde en met stro gedekte gebouw gaat volledig verloren. Enkel de schapen en de varkens zijn gered door de eigenaar en enkele geburen.

"De schade door den brand veroorzaakt is geschat :

1. de drij gebouwen, stal schuur en karhuis op eene gezamentlijke waarde van ..... Frs. 1700

2. eene groote hoeveelheid ongedorsche graan, strooi, 4 karren, toemaat en hooi, landbouwwerktuigen enz.. ..... Frs. 3000

De gebouwen en inboedel zijn tegen brandschade gewaarborgt door de maatschappij "La Belgique" voor eene somme van 6000 Frs. schapen begrepen."

De oorzaak van de brand is onbekend.

23 april 1883: op de Heikant brandt rond halfelf voormiddags een gebouw bestaande uit woonhuis, stal en schuur, dat toebehoort aan Jan August Lenaerts, volledig af. Het huis was gebouwd in steen en leem en hoofdzakelijk met stro bedekt. Enkel een kalf en een geit, samen met wat meubels zijn gered. De oorzaak is onbekend, maar vermoedelijk is de brand ontstaan aan de schouw in het strooien dak.

"De schade is geschat als volgt :

<i>1. het gebouw aan .....</i>	<i>Frs. 1000</i>
<i>2. meubelen, hooi, strooi en gerieven .....</i>	<i>Frs. 450</i>

Alles was verzekerd tegen brand door de maatschappij AG voor eene gezamentlijke som van 1500 Frs."

31 mei 1883: om elf uur voormiddags ontstaat er brand in de Koeistraat. Een houten schob met pannen gedekt, eigendom van J. H. Van Besau, en in gebruik door F. Royakkers gaat in de vlammen op. De oorzaak is onbekend.

"De schade van het gebouw is geschat 300 Frs.

twee geiten hooi, strooi en verdere gereedschappen van F. Royakkers ... 225 Frs.

Niets van het verbrande is tegen brandschade gewaarborgt."

25 juni 1883: in de Broekstraat breekt brand uit rond halfdrie 's namiddags. De twee aan mekaar gebouwde huizen, ieder met stal en schuur, toebehorende aan J.B. Geudens, zeeldraaier en aan J. Porto Carrero, werkman, branden af. Enkel wat stenen muren blijven over. De ganse inboedel van beide gezinnen, met uitzondering van de koe die zij ieder hadden, is verloren.

"Het verlies van het gebouw van J.B. Geudens welke grootendeels van hout en leem waren getimmerd en met strooi gedekt is geschat op

<i>.....</i>	<i>Frs. 1600</i>
<i>De meubelen, de gereedschappen en een varken en omtrent 900 kilo kemp op .....</i>	<i>Frs. 1750</i>
<i>Het gebouw toebehoorende aan J. Porto Carrero, opgebouwd zoo als het voorgaande is geschat op .....</i>	<i>Frs. 950</i>
<i>zijne meubelen en inboedel .....</i>	<i>Frs. 1200</i>

Geheel verlies Frs. 5500

Het gebouw en meubelen van J.B. Geudens was door de maatschappij (assurance général) verzekerd voor .....

Dit van J. Porto Carrero door dezelfde assurantie voor Frs. 2150.

Bij gedane onderzoek na de oorzaak dier ramp is ons algemeen door de bewoners en de geburen verzekerd dat gezegde brand door den bliksem is veroorzaakt, welke eensklaps het geheele dak in vuur sloeg."

13 juli 1883: om zeven uur 's morgens breekt brand uit in de Voorheide bij Jan Segers, landbouwer. De meubelen, het vee en de landbouwwerktuigen zijn gered.

*“De schade door den brand veroorzaakt is geschat voor het gebouw samengesteld uit wooning, stal en schuur ..... Frs. 1500
hooi en ander voorraad ..... Frs. 300
Alles was verzekerd door de maatschappij AG voor eene gansche waarde van driehonderdachtthonderd franks meubelen en vee hierbij gerekend.”*

Nr. 258 : Dynamites (geen datum, proces verbaal in het Frans – hier volgt een vrije vertaling en samenvatting)

Om halftwaalf komt een arbeider van “*les Poudres et Dynamites*” met een brief langs bij de burgemeester. Hierin staat vermeld dat er die morgen rond tien uur een klein ongeval gebeurd is in de buskruitfabriek, echter zonder gekwetsten en met onbelangrijke materiële schade.

De burgemeester stuurt onmiddellijk een telegram naar diegene die hij dit proces opstuurt (De naam van de persoon of zijn hoedanigheid staan niet vermeld.) en gaat ter plaatse op onderzoek.

Samen met de directeur Lanfrey en een ingenieur Rubach bezoekt hij de ruimte waar een pulvermachine staat om verschillende grondstoffen te vermalen en te vermengen. De Heer Lanfrey deed een experiment met vermenging van bepaalde materialen en 12 % water. Het goedje ontbrandde en daar de directeur geen emmer met water bij de hand had om te blussen, moest hij samen met een arbeider buiten vluchten. De rugkant van de kledij van de directeur was verbrand.

De directeur, zijn ingenieur en de werklieden verklaren allen dat er geen explosie geweest is. Men heeft enkel wat pannen van het dak horen vallen. Die zijn door de luchtdruk van het dak geduwd, volgens de ingenieur. De muren, plafond en de dakpannen vertonen wat sporen van verbranding, maar het vuur heeft niets zwaar beschadigd. De directeur vermoedt dat de oorzaak van dit ongeval een te weinig aan toegevoegd water aan het mengsel moet geweest zijn, waardoor het ontvlamd is.

De burgemeester besluit met de woorden dat de schade echt onbeduidend is.

22-23 juni 1884: in de nacht van 22 op 23 juni ontstaat er brand in de Hokken aan de huizen van Jan Elsen en Jan Baptist Bleys. De schade van Elsen is geschat op Frs. 1050 en die van Bleys op Frs. 1150. Toen deze twee branden bijna geblust waren, ontstond er een derde brand op ongeveer 400 meter van de voorgaande. De schuur met schob van Jan Baptist Thijs wordt vernield, de schade beloopt Frs. 200. De schaapstal van de kinderen Porto Carrero, een 25 meters verder, is door de eigenaars en de toegesnelde geburen op tijd geblust geworden.

Nauwelijks was de schuur van Thijs half afgebrand of de vierde brand ontstond in de Zandstraat. Op weer ongeveer 400 meters van de schuur van Thijs, staat het stooien dak van het huis van Corn. Baudewijns in brand. Men slaagt erin om het vuur snel te blussen en de schade te beperken tot een 30 Frs.

De oorzaak van deze branden wordt aan kwaadwilligheid toegeschreven.

2 juli 1885: op de Schotelvense Bergen ontstaat rond de middag een brand. Een gebouw, grotendeels opgetrokken uit hout en stro, bestaande uit drie woningen en een schuur, brandt volledig af. De oorzaak is vermoedelijk een schouwbrand in de lemen schouw van de weduwe Moonen, die zich via de zolder verspreid heeft over het dak.

“De verliezen door de eigenaars en bewoners zijn opgenomen en gewaardeerd als volgt:

de huizing westwaarts met stal toebehoorende aan Wilhelmus Maes op ..... Frs. 700

De verbrande meubelen en gerieven ..... Frs. 250

Frs. 950

De middenwooning van de Wed. Moonen met een daarachter staande stalleken ..... Frs. 250

De meubelen en gerieven ..... Frs. 100

Frs. 350

De oostwaartse woning met ook een stalleken achter langs den hof zijnde den eigendom van Louis Mercie geschat op ..... Frs. 250

De verbrande meubelen ..... Frs. 50

Frs. 300

De meubelen der twee buitenste woningen zijn grootendeels gered.

Niets is tegen brandschade verzekerd dan den eigendom van Wilh. Maes, voor eene geheele som van 1000 Frs. bij de maatschappij “Lloyd Belge”.

28 juni 1886: om halftwaalf voormiddags brandt op de Heikant de woning af van Jacobus Dickens. Het stenen gebouw, gedekt met pannen en stro bestaat uit een woning, stal en schuur. De oorzaak van de brand wordt aan kwaadwilligheid toegeschreven, zonder echter meer details op te geven. Er is enkel een koe gered geworden.

“de verliezen zijn geschat als volgt :

De huizing, stal en schuur op ..... Frs. 1850

Huismeubelen, boeregerief, alsook omtrent 400 paar kousen en 1 varken ..... Frs. 800

Frs. 2650

De huizing alleen is tegen brandschade verzekerd door de maatschappij “L’abeille” voor de som van 2000 franks.”

11 maart 1887: (franstalig proces – vrije vertaling en samenvatting)
Rapport over de werkstaking van de sigarenarbeiders die uitgebroken is op maandag 28 februari, gericht aan de arrondissements

commissaris te Turnhout, en opgemaakt door de burgemeester van Arendonk.

Reeds op 26 februari deed een gerucht de ronde dat op maandag het werk zou neergelegd worden.

's Anderendaags zondag 27 februari werden die geruchten nog sterker. Inderdaad de maandagmorgen komen een 60-tal arbeiders van Van der Pas en Cie en van Van Gool en Cie niet opdagen op het werk. Rond 10 uur 's morgens komen enkele afgevaardigden op het gemeentehuis bij de burgemeester om hun grieven mee te delen. Zij willen het werk niet meer hervatten voor de patroons een overeenkomst, die zij tussen mekaar gemaakt hebben, zouden opzeggen. Volgens die overeenkomst zou elke patroon weigeren iemand die om welke reden dan ook weggaat bij een van de andere patroons, bij hem in dienst te nemen.

Daarna laat de burgemeester de patroons komen : De gebroeders Göppel, Mr. Van Gool en Van der Pas. De inspanning om tot een overeenkomst te geraken mislukt en de partijen verlaten het gemeentehuis, de stakende sigarenmakers zijn dan nog steeds zeer kalm.

Tegen de middag gaan ook een 40-tal arbeiders van Göppel in staking. Tegen vijf uur ziet de burgemeester, die net naar het gemeentehuis gaat, hoe de zoon van de uitbaters van het hotel "De Keizer" naar de gendarmerie loopt. Hij wilde de assistentie van de gendarmen vragen omdat ze vreesden dat er zou gevochten worden. De twee enige beschikbare gendarmes zijn samen met de burgemeester ter plaatse gegaan.

Burgemeester Gilles vind er een honderdtal personen die veel lawaai maken, maar er wordt niet gevochten. Op zijn vraag : "*wat betekent dit hier allemaal ?*", komen verscheidene werklieden naar voor die een uitleg willen geven. De burgemeester vindt het noch de plaats noch het ogenblik om over zulke zaken te discuten. Hij verzoekt dan ook aan alle aanwezigen om direct naar huis te gaan. Daarbij dringt hij vooral aan bij de vier patroons om het voorbeeld te geven. Door hun aanwezigheid hebben zij de gemoederen sterk verhit.

De fabrikanten gehoorzamen en verlaten onmiddellijk de zaal, gevolgd door de arbeiders. De sigarenmakers verzamelen in alle kalmte op de straat en gedragen zich voorbeeldig. De burgemeester geeft de opdracht aan de gendarmes om samen met de veldwachter extra controles te doen in de avond en nacht die gaan volgen.

Rond acht uur 's avonds ontmoeten de gendarmes een groep stakers die op straat luidkeels liederen staan zingen, met kritiek op de fabrikanten. Wanneer de politie hen vraagt te stoppen, gehoorzamen zij en zwijgen zij direct. Rond middernacht wordt een dronken werkman in de herberg "*Sédan*" meegenomen en vastgezet tot 's morgens. Hij had wat onbelangrijks gebroken maar weigerde te kalmeren. De gendarmen blijven tot 10 maart patrouilleren maar moeten niet meer tussenbeide komen bij stakende sigarenmakers.

Nochtans wordt er op de nacht van 2 op 3 maart een raam ingesmeten bij fabrikant Van Gool, de nacht van donderdag op

vrijdag 3 – 4 maart twee ramen bij Van der Plas en maandag 6 – 7 maart een raam bij Claessen. Dit moeten geïsoleerde feiten zijn, daar er geen samenkomsten meer gesignaleerd zijn.

Vandaag 11 maart hebben de arbeiders het werk hernomen en zijn er geen verdere problemen meer geweest.

De burgemeester voegt aan dit proces verbaal toe dat op zaterdag en vooral zondag 6 maart vanaf twee uur in de namiddag het college van burgemeester en schepenen heeft gezeteld om te bemiddelen in deze zaak. Ondanks de zeer grote opkomst van zowel arbeiders als patroons is er geen gunstig resultaat bereikt.

Figuur 12 : De Opstand - 1860 - Honoré Daumier

12 mei 1887: om kwart na zes is er brand ontstaan op de Voorheide. Het stenen huis met stal en schuur, met pannen en gedeeltelijk met stro gedekt, van Jan Gerard Lasters, wordt vernield. De meubelen zijn grotendeels gered samen met een koe en een geit.

Bij nader onderzoek verklaart de 10-jarige dochter dat enkele tijd voor de brand, een vreemde persoon een aalmoes kwam vragen. Die persoon maakte toen hij verder ging, een beweging alsof hij iets in het hout naast het huis wierp. De brand is in die stapel hout begonnen. De getuigenis van de dochter wordt echter door andere mensen tegengesproken en het onderzoek zal worden verdergezet.

“De schade door den brand veroorzaakt is geschat als volgt :

De huizing met stal en schuur ..... Frs. 950

De meubelen, boergerief, hooi, strooi, patatten etc. .... Frs. 250

Te samen Frs. 1200

Het huis was verzekerd tegen brandschade voor 1000 Frs. De meubelen voor 600 Frs.”

27 juni 1887 : om drie uur 's nachts wordt op de Schotelvense Bergen een huis vernield door het vuur. Een woning, stal en schuur gebouwd in steen en gedeeltelijk bedekt met pannen en stro van Willem Maes – Boermans gaat verloren. De oorzaak van de brand is onbekend.

“De verliezen zijn geschat als volgt :

de huizing bestaande uit woning, stal en schuur zijn gewaardeerd op

..... Frs. 800

De meubelen, boeregerief, hooi en strooi ..... Frs. 625

Het vee (geit en verken) ..... Frs. 75

Frs. 1500

Alles was tegen brandschade verzekert door de maatschappij “Lloyd Belge” voor de huizing 1200 Frs. voor meubelen 800 Frs. en voor 't vee 600 Frs.”

20 juli 1887: de veldwachter verklaart dat hij een lijk heeft zien liggen in het kanaal ter hoogte van Brug 4. Het is de 46-jarige Petronella Mathé, geboren te Beerse, huisvrouw van brugwachter van Brug 3 Jan Baptist Dausi.. Een zekere schipper Eykens heeft het lijk uit het water getrokken. Het lichaam wordt naar het Gods-Gasthuis in Arendonk overgebracht. Bij de lijkschouwing worden geen aanwijzingen van geweldpleging gevonden. De vrouw vertoonde tekens van krankzinnigheid en had weinig geestesvermogens, zodat verondersteld wordt dat zij zelfmoord gepleegd heeft.

26 december 1887: veldwachter Franciscus Carpentier betrapt de 49-jarige herbergier Augustinus Steemans op de Wippelberg op het overtreden van het reglement op de sluitingsuren voor de herbergen. Hij heeft zonder de toelating van het gemeentebestuur laten dansen na het normale sluitingsuur.

4 januari 1888: de 44-jarige werkman Joannes Baptist Lenders wordt in de Langschelpen door de veldwachter betrapt. Hij is bezig dorre

mastenbomen om te kappen in een gemeentebos, terwijl er al enkele omgekapte stammen op zijn kruiwagen liggen.

17 januari 1888: rond twintig voor twee in de namiddag ziet de veldwachter hoe de 23-jarige sigarenmaker Franciscus Van Daal in De Vloed door de weide loopt van J.B. Van Reusel, 60-jarige brievendrager. Van Daal is door de eigenaar al enkele keren gewaarschuwd dat hij daar niet de toelating toe had. Dus wordt proces verbaal opgemaakt.

28 januari 1888: de 23-jarige sigarenmaker Henri Moonen wordt rond 11 uur in de voormiddag op de Markt aangehouden voor openbare dronkenschap. Door zijn gedrag zou hij zich in gevaar kunnen brengen.

16 maart 1888: veldwachter Carpentier betrapt de landbouwer Petrus Cuylits, 69 jaar, terwijl die aan het Broek strooisel bijeen aan het schrapen was op een eigendom gehuurd door Petrus Dierckx, landbouwer. Cuylits had hiervoor niet de toestemming van de eigenaar.

20 maart 1888: Henricus Carolus De Vocht, sigarenmaker, oud 23 jaar, wordt door veldwachter Carpentier betrapt op het onwettig gebruik van vuurwapens op de Voorheide.

26 maart 1888: opnieuw wordt Henricus Carolus De Vocht betrapt op het onwettig dragen van vuurwapens. Dit maal wordt het wapen, een pistool met dubbele loop, in beslag genomen en verbeurd verklaart.

3 april 1888: veldwachter Carpentier is weerom actief en doet controle op het sluitingsuur van de herbergen. Rond kwart voor middernacht betrapt hij nog een groep mensen in de herberg van Lieven Eduardus :

- Jan Hendrik Frans Wauters, 31 jaar, geboren te Turnhout en zonder beroep
- Joannes Phillipus De Vocht, 28 jaar, handwerker
- Marcellus Cornelius Van Besau, 53 jaar, zonder beroep
- Joannes Aloissius Van Tongerlo, 20 jaar, sigarenmaker, geboren te Antwerpen
- Martinus Witvrouwen, 24 jaar, sigarenmaker
- Adriaan Geenen, 49 jaar, landbouwer

12 april 1888: om 18 minuten na twee in de namiddag komt veldwachter Carpentier in de Biezen. Hij ziet hoe Petrus Van Beers, herbergier en 29 jaar oud, twee mastenbomen omkapt. Het bos is eigendom van dokter Mathé uit Retie. De beide bomen hebben een dikte van 11 cm gemeten op 1 meter boven de grond. De schade wordt geraamd op vijf frank. Proces verbaal wordt opgemaakt.

INDEX FAMILIENAMEN

A

Adami, 84
 Adriaensen, 5
 Adriaenssen, 6; 51; 55; 71; 83; 84; 85; 86; 95;
   108; 109; 123; 131; 137
 Aerts, 39; 66; 67; 96; 123; 124; 139
 Anthonissen, 87
 Antonisse, 85; 87
 Ardenaut, 16

B

Balligand, 36
Bals, 62; 72
 Bastiaensen, 136
 Baude, 87
 Baudewijns, 143
 Baudewyns, 105
 Bauweraerts, 50
 Bax, 72
 Bayens, 33
 Beirens, 115
 Bellemans, 36; 52; 59; 104
 Berckmans, 93
 Bernaers, 31
 Beyens, 25; 39; 40; 42; 51; 53; 54; 65; 66; 76; 77;
   78; 126; 127; 135
 Beynens, 56
 Biscops, 136
 Bleys, 4; 25; 36; 38; 42; 46; 58; 61; 68; 73; 74; 77;
   80; 124; 142
 Blieck, 20; 21
 Blockx, 52
 Boermans, 4; 5; 6; 10; 11; 12; 14; 19; 27; 50; 61;
   76; 115; 116; 125; 147
 Bogaerts, 22
Bollen, 129
 Bondroit, 51
 Boogers, 112
 Borgen, 10
 Borgers, 9; 10; 11; 33; 51; 52; 53; 64; 66; 69; 76;
   77; 92; 111; 119; 138
 Borgmans, 5; 38; 39; 57
 Bosch, 10; 45; 95; 97; 140
 Boudewijns, 70; 84; 130
 Bouillard, 12; 33; 36
 Boullard, 67; 76
 Box, 83
 Brekelmans, 13
 Bressers, 87; 88
 Broeckx, 56; 57; 58; 59; 60; 85; 86
 Broos, 98
 Brouwers, 12
 Bruls, 16; 28; 56; 80
 Brusseleers, 9; 28; 36; 43; 51; 53; 59; 67; 72; 96;
   97; 130; 131; 134
 Bruts, 5
 Bruyninckx, 18; 78; 135
 Brys, 138

Buels, 65
 Buys, 45

C

Caers, 34
 Camfort, 58; 81
 Camforts, 76
 Campers, 91
 Carpentier, 26; 34; 41; 96; 126; 127; 147; 148
 Carrero, 69; 74; 97
 Caspelier, 33
 Cassiers, 20
 Castelyns, 115
 Caymax, 24; 27; 52; 81; 109; 112; 113
 Celis, 18; 49; 91; 108; 109
 Chanly, 46
 Charlier, 36
 Claes, 5; 33; 42; 47; 50; 83; 95; 136; 137
 Claessen, 5; 11; 12; 18; 22; 24; 30; 37; 40; 41;
   45; 49; 51; 52; 54; 55; 57; 69; 71; 72; 77; 78; 83;
   85; 96; 97; 98; 99; 105; 108; 124; 127; 139; 140;
   145
 Claessens, 6; 72; 76
 Clarisse, 107
 Clerx, 64
 Cleymans, 13
 Cnaeps, 122
 Coene, 64
 Coenraerd, 30; 31
 Coët, 67
 Colle, 120
 Compeers, 98
 Compier, 102
 Conings, 92; 93
 Coomans, 117
 Coppin, 130
 Cornelisse, 74
 Cornelissen, 78
 Corsten, 34; 36; 50; 58; 59; 60; 64; 74; 85; 88; 97
 Crols, 15; 28; 46; 65; 76; 95
 Cuylits, 28; 43; 49; 68; 70; 80; 96; 148
 Cuypers, 28; 58; 96; 97; 135

D

Daemen, 81
 Daniels, 53; 117
 Das, 28
 Dausi, 147
 De Bie, 132
 De Cart, 64; 66; 67
 De Ceuleneer, 42
 De Clerck, 125
 De Corte, 136
 De Four, 96
 De Huyvetter, 91
 De Jong, 69
 De Kleine, 35
 De Kleyn, 35
De Lauwer, 118; 119

de Pon, 56
 De Proost, 25; 128
 De Rest, 104; 107
 De Reuk, 51
 De Ruyscher, 92
 De Vocht, 15; 85; 95; 97; 126; 127; 136; 148
De Volder, 106
 Deckx, 70; 138
 Dejong, 61
 Delanghe, 101
 Dens, 15; 25
 Deproost, 11; 18; 42; 47; 68; 71; 74; 76; 79; 90
 Derksen, 136
 Deveck, 98
 Devocht, 6; 10; 12; 13; 15; 20; 21; 22; 24; 25; 34;
 35; 36; 42; 47; 49; 53; 54; 60; 61; 65; 66; 67; 68;
 71; 78; 92; 94; 96; 97; 102; 110; 126
 Devolder, 41; 78
 Dewijze, 33
 Dewilder, 98
 Dickens, 10; 46; 61; 62; 82; 143
 Dieghens, 108
 Dielis, 12; 27; 36; 84
 Diels, 43; 44
 Dierckx, 21; 43; 119; 148
 Dilis, 67; 70; 74
 Dillen, 16
 Dils, 64
 Dirks, 117
 Dorssmont, 91; 92; 93; 97; 108
 Dridonks, 136
 Driesen, 98
 Du Bois, 82
 Dubois, 36; 101

E

Elsen, 28; 53; 81; 87; 97; 110; 142
 Embrechts, 46; 73; 135; 136
 Emsens, 91
 Engelen, 125; 129; 130
 Eyckens, 10
 Eykens, 111; 147
 Eyssen, 15; 28; 33; 39; 49; 51; 81; 124; 139; 140

F

Fabie, 30
 Fabri, 72; 87; 97; 130
 Fabry, 9
 Faes, 16; 28; 61; 81; 97
 Feyen, 35; 36
 Finckens, 20
 Fontaine, 84
 Fourijn, 68

G

Geenen, 4; 11; 14; 16; 27; 39; 49; 55; 74; 76; 78;
 79; 119; 125; 148
 Geerts, 71
 Gepts, 111
 Gerits, 121
 Gerrits, 71
 Gesp, 50
 Geudens, 141

Gevers, 28; 36; 38; 40; 43; 47; 49; 54; 57; 60; 74;
 84; 103; 107
 Ghequière, 87
 Gilis, 47
 Gilles, 9; 13; 61; 71; 90; 97; 102; 121; 122; 124;
 128; 130; 144
 Gilon, 64; 66; 92; 93
 Goelen, 5; 72; 76
 Goetelen, 4; 28; 52; 106
 Goossens, 91
 Göppel, 144
 Goris, 9; 13; 24; 31; 35; 37; 39; 40; 51; 58; 59; 70;
 71; 72; 73; 91; 97; 104; 111; 119; 123; 124; 139
 Govaerts, 28; 87
 Gribanmont, 87
 Gys, 78

H

Hanson, 103
 Hazendonckx, 29; 30
 Helsen, 36; 68; 70
 Hendrickx, 33; 62; 66
 Hens, 76; 77; 87
 Heylen, 37; 56
 Heymans, 40; 106
 Horemans, 36
 Hoskens, 14; 15; 69; 70; 92; 138
 Hulsemans, 12; 22; 24; 25; 29; 40; 71; 74; 76;
 90; 105; 140
 Huybrechts, 68; 115; 138
 Huybreghs, 24
 Huysmans, 9; 14; 23; 52; 64; 82; 84; 85; 86; 116

I

Imands, 84; 111
 Imans, 140

J

Jacobs, 4; 5; 9; 16; 27; 34; 38; 39; 43; 44; 47; 61;
 77; 80; 97; 112; 115; 116; 125; 132
 Jacquemeyns, 33
 Jansen, 116
 Janssen, 5; 14; 16; 27; 36; 40; 49; 50; 51; 52; 54;
 69; 95; 116; 117; 118; 137
 Janssens, 5; 6; 108; 109
 Jaspers, 34; 72; 82; 84; 86; 96
 Joo, 51
 Joris, 5; 16; 18; 21; 37; 38; 40; 51; 53; 59; 61; 77;
 96; 97; 119

K

Kelchtermans, 122
 Kerckom, 20
 Kessels, 6
 Keusters, 135
 Kevelaers, 16
 Keysers, 91
 Kleskens, 24
 Klessens, 83; 94; 95
 Knaeps, 24
 Kools, 128
 Koopman, 102; 122

Koppen, 69
Kuhn, 121
Kuyken, 71

L

Laboure, 35
Lambert, 87
Lambrechts, 92
Lanfrey, 142
Lasters, 147
Lathouwers, 78
Laurent, 120; 121
Lavrijsen, 68
Lavrysen, 59; 102
Lefelon, 64; 66; 67; 69; 74; 104; 129; 130
Lemmens, 138
Lenaerts, 9; 12; 15; 18; 28; 30; 38; 39; 41; 45; 50;
64; 104; 106; 132; 141
Lenders, 26; 147
Lens, 44; 76; 134
Leroi, 15
Leysen, 10; 11; 13; 16; 35; 37; 39; 50; 54; 60; 65;
66; 67; 74; 78; 82; 90; 94; 97; 103; 113; 132
Leysens, 39
Lienard, 125
Lievens, 21; 66; 67; 136
Lommelaers, 61; 71
Loots, 125
Luyckx, 13; 27; 28; 40; 57; 77; 80; 81; 97; 98
Luyken, 94
Luyten, 70; 104
Luyts, 28; 66; 81; 117; 124

M

Machielsen, 68; 69
Mackenborg, 9
Maes, 5; 6; 14; 20; 26; 36; 39; 44; 47; 51; 52; 53;
54; 55; 56; 57; 61; 71; 76; 80; 81; 82; 95; 105;
116; 117; 120; 131; 132; 143; 147
Manendonckx, 22; 84; 130
Marien, 119
Marissen, 57
Marthot, 98
Mathé, 147; 148
Meeus, 117
Melis, 39; 43; 53; 119
Melman, 102
Mens, 24
Merchelbach, 140
Mercie, 21; 143
Mersman, 33
Mertens, 138
Meulemans, 82; 118; 136; 137
Meurrens, 87; 92; 93
Meyers, 94
Meyndonckx, 9; 12; 22; 25; 33; 42; 50; 54; 55;
59; 60; 68; 76; 80; 120; 132
Michaux, 41; 72
Michielsen, 26; 46; 54; 95; 104
Mijnendonckx, 16
Millaer, 11
Millard, 10
Mollen, 14; 21; 37; 38
Moonen, 135; 136; 143; 148

Mooren, 57
Moors, 78
Moris, 91; 92; 98; 103; 104
Mortier, 136
Mostermans, 12
Mutsers, 131

N

Neys, 27
Nicolaus, 76; 92; 93; 108
Nicolaus Yvo, 76
Nijs, 70
Nuyts, 70

O

Oldenhoven, 127; 129
Ooms, 59; 81
Oomsen, 106
Oris, 72
Ortman, 40
Otten, 104

P

Panjoel, 25
Pauwels, 18; 44; 45; 62; 106; 130
Peeters, 5; 27; 62; 67; 71; 73; 77; 101
Pekstadt, 87
Pelkmans, 73
Peters, 47
Peulinckx, 39; 81
Peullinckx, 94
Piek, 123
Pinbergen, 7
Poilvache, 104
Porto Carrero, 55; 68; 69; 141; 142
Postal, 68
Pottaers, 71
Prinem, 78
Pullinckx, 62; 72
Pynaerts, 5; 7; 14

Q

Quets, 110

R

Raeymaekers, 47; 61
Reykens, 95
Reyniers, 34; 69
Robert, 41
Rombouts, 10; 96; 98; 101; 116; 117
Roosen, 90; 91; 97
Royakkers, 36; 124; 127; 128; 141
Roymans, 132
Rubach, 142
Ruts, 37; 92

S

Saba, 37
Schellekens, 70
Schuermans, 26; 37; 68; 129; 130; 131; 137

Schuurmans, 13; 14; 70; 82
 Seels, 6; 9; 19; 20; 35; 50; 65; 70; 88; 138
 Segers, 45; 50; 64; 73; 78; 80; 97; 106; 138; 142
 Sels, 16; 122; 123
 Simons, 99
 Slegers, 15; 55; 65; 80
 Sloomakers, 87; 92; 103
 Smets, 15; 30; 76
 Sneyers, 93; 98; 136
 Snick, 34
 Snijers, 92
 Snoeckx, 9; 27; 41; 43; 54; 56; 57; 61; 71
 Spaeninckx, 112
 Spanenborg, 94
 Spirgi, 4; 5
 Spoormans, 18; 25; 38; 67; 96
 Sporen, 65; 69
 Staes, 80
 Stakenborg, 44
 Stakenborgs, 54; 70; 71; 72; 80
 Steemans, 59; 97; 118; 122; 123; 147
 Stips, 64; 68; 69
 Struyf, 53; 61
 Swinnen, 103; 139
 Swinnes, 103

T

Terdie, 26
 Thielemans, 27; 37; 49; 58; 67; 112
 Thijs, 82; 142; 143
 Thoris, 34
 Thyssen, 58
 Timmermans, 27; 40; 54; 87; 108; 125
 Tuerlinckx, 6; 46

V

Vaes, 15; 49; 61; 84; 85; 86
 Valkeneer, 73
 Van Beers, 12; 140; 148
 Van Besau, 25; 50; 51; 52; 54; 55; 61; 117; 120;
 123; 130; 132; 141; 148
 Van Cantfort, 36
 Van Daal, 148
 Van Dael, 5; 47; 51; 53; 54; 56; 64; 67; 73; 84;
 135
 Van De Moosdijk, 137
 Van de Weyer, 79
Van den Akkerveken, 97
 Van Den Broeck, 33; 124; 125
 Van Den Eynde, 82
 Van Den Heuvel, 95
 van den Speelman, 69
van der Celen, 87
 Van der Celen, 87; 136
 Van Der Celen, 137
 Van der Pas, 144
 Van Der Veken, 68
 Van Dessel, 5; 16; 24; 37; 44; 47; 74; 76; 80; 96;
 102
 Van Deun, 51; 65; 104
 Van Deuren, 27; 70; 132
 Van Dijck, 68
 Van Doorn, 82; 131; 134; 137
 Van Eeckeren, 47

Van Eemeren, 1; 2; 50; 57; 67; 94
 Van Eyck, 15; 16; 71; 97; 106
 Van Eycken, 135
 van Gestel, 90; 91
 Van Gestel, 47; 70; 71; 73; 91
 Van Goerle, 6; 9
 Van Goirle, 6; 15; 18
 Van Gompel, 18; 68; 106; 110; 118
 Van Gool, 59; 73; 107; 108; 109; 112; 113; 144
 Van Goorle, 6
 Van Gorp, 10; 18; 21; 27; 37; 50; 60; 70; 78; 79;
 84; 90; 94; 95; 102; 135
 Van Hees, 33; 40; 44
 Van Hemeldonck, 5
 Van Herck, 46; 83
 Van Hoof, 122
 Van Hoppen, 135
 Van Hout, 21; 37; 73
 Van Kiel, 70
 Van Koorn, 98
 Van Laer, 118
 Van Leuven, 4; 24; 68
 Van Lieshout, 37; 121
 Van Limp, 62; 73; 95; 106
 Van Lishout, 4
 Van Looy, 33; 47; 57; 92; 136
 Van Mechelen, 73; 102
 Van Opstal, 62
 Van Otten, 66; 105
 Van Pelt, 40; 105
 Van Poppel, 24; 29; 41; 54; 80; 121; 124
 Van Reusel, 25; 107; 128; 129; 130; 148
 Van Steenberg, 24; 36; 44; 62; 67; 68; 70; 72;
 81; 92; 94; 101; 103; 105; 106; 107; 108; 109;
 122; 134; 135; 136; 139
 Van Tichelen, 108
 Van Tongerloo, 148
 Vandael, 43
 Vandenberg, 37
 Vandenkieboom, 5
 Vanderpas, 130
 Vandersanden, 27; 42
 Vanderveken, 4
 Vandervelde, 138
 Vanleuven, 11
 Vanmechelen, 62
 Vansteenbergen, 41
 Vendelmans, 24; 29; 30; 103; 104
 Verbaendert, 36; 59; 67
 Verbeek, 101
 Verberk, 28
 Verbist, 35; 49; 50; 56; 96; 108
 Verbraeken, 92
 Verbraken, 92; 93; 94
 Verbunt, 79; 80
 Verdonck, 9; 14; 18; 28; 65; 77; 80; 94; 128
 Vergouwen, 93
 Verhevick, 101; 102; 104
 Verheyen, 15; 38; 79; 127; 129; 137
 Verhoek, 69
 Verkiemen, 69
 Vermeeren, 14
 Vermeulen, 6; 62
Verrooten, 96; 115
 Verschuieren, 23; 24; 118; 119
 Verste(?), 54

Vervekken, 132
 Vervoort, 53; 54; 117; 139
 Vingerhoets, 23; 110; 128
 Vloers, 4
 Vos, 21; 102; 106
 Vosters, 12; 34; 57; 79; 80; 93; 94; 127; 139
 Vueghs, 10; 21

W

Waterschoot, 42; 74; 78
 Wauters, 148
 Weyts, 22

Wijnen, 4; 7; 10; 26; 27; 36; 40; 41; 57; 77; 97;
 116; 125; 128; 130; 136; 137; 138
 Willekens, 92; 93
 Willems, 25; 26; 37; 44; 46; 50; 57; 61; 76; 77;
 83; 91; 96; 98; 102; 107; 115; 137
 Wils, 27; 101; 130
 Witvrouwen, 9; 15; 20; 23; 42; 45; 51; 66; 67;
 102; 106; 127; 148
 Wouters, 9; 15; 21; 39; 40; 55; 64; 78; 82; 92
 Wuyts, 50; 130

Z

Zielis, 67

LIJST VAN DE ILLUSTRATIES

<i>Figuur 1 : Les Glaneuses - 1857 - Jean-François Millet</i>	3
<i>Figuur 2 : Gespan in de avond - voor 1895 - Theodoor Verstraete</i>	8
<i>Figuur 3 : Een familie Kempische Houthakkers - 1888 - Frans Van Kuyck</i>	17
<i>Figuur 4 : Afscheid (de loteling) - 1860 - Charles De Groux</i>	32
<i>Figuur 5 : De kudde - Cornelis Van Leemputten</i>	48
<i>Figuur 6 : Millet Jean François (1814 – 1875)</i>	63
<i>Figuur 7 : Jong naaistertje - Matthijs Maris (1839 - 1917)</i>	75
<i>Figuur 8 : De uitdrijving - Charles De Groux</i>	89
<i>Figuur 9 : Begrafenis in de Kempen - 1887 - Theodoor Verstraete</i>	100
<i>Figuur 10 : Kempense boerderij - Anna Kernkamp (1868 - 1947)</i>	114
<i>Figuur 11 : Worn Out - zomer 1881 - Vincent Van Gogh</i>	133
<i>Figuur 12 : De Opstand - 1860 - Honoré Daumier</i>	146